

# БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ  
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Двоброј 6 и 7  
Година 54

Редакциони одбор:  
Душан С. Николајевић, Богдан Крекић, Павле Кара-Радовановић  
Уредник:  
Слободан Ж. Видаковић

Јуни  
1936 године

## Јуни 1936

Рођендан Њеног Краљевског Височанства Књегиње Олге . . . . .	413
Les liens entre les âmes de la France et de la Yougoslavie — Douchan S. Nikolayévitch . . . . .	415
Духовна веза Француске и Југославије — Душан С. Николајевић, већник и претседник Културног одбора града Београда . . . . .	417
ВЕЋНИЧКА ТРИБИНА:	
Једно животно питање Београда — Инж. Милић М. Сокић, градски већник и претседник Фонда за стварање и одржавање радничких установа у Београду . . . . .	419
Најактуелнији проблеми комуналне изградње Београда — Павле Кара-Радовановић, новинар и градски већник . . . . .	422
НАША АНКЕТА:	
Предлози за измену и допуну Закона о градским општинама (крај) — Слободан Ж. Видаковић, шеф Одељка за штампу и културну пропаганду Г. п. г. Београда . . . . .	428
ЧЛАНЦИ И СТУДИЈЕ:	
Општи значај телесног васпитања и његови главни принципи (наставак) — Др. Радмило Белић, шеф Отсека за физичко васпитање Г. п. г. Београда . . . . .	442
Надлежност општинских судова за расправу грађанских спорова — Др. Бор. Д. Петровић, правни референт Дир. држ. железница Београд . . . . .	447
Снабдевање београдског становништва млеком (I) — Инж. Дан. Јовановић . . . . .	451
Значај чехословачко-југословенске сарадње — Др. Лео Вокач, директор Економско-привредног одељења Министарства спољних послова Чехословачке републике . . . . .	457
Да избегнемо саобраћајне несреће и удесе у Београду — Инж. Ал. М. Дојчиновић, шеф Саобраћаја Г. п. г. Б. . . . .	462
ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ БЕОГРАДА:	
Развој здравствених и хигијенских прилика Београда и градова Србије (II) — Др. Стеван З. Иванић, директор Централног хигијенског завода у Београду . . . . .	464
НАША ПРЕДАВАЊА:	
Лазар Кујунџић (предавање г. Душана С. Николајевића) . . . . .	468
Јанко Веселиновић (предавање г. Душана С. Николајевића) . . . . .	470
Туберкулоза као социјални проблем у Београду и нашим градовима (извод из предавања г. Слободана Видаковића) . . . . .	474



## ДРУШТВЕНА ХРОНИКА:

Боравак маршала Француске и почасног грађанина Београда г. Франше д' Епера у Београду . . . . .	479
Њ. В. Краљ Петар II и Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле присуствовали су слави Коњичке бригаде Краљеве гарде . . . . .	487
Регрути београдског гарнизона положили су заклетву у присуству Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла . . . . .	489
Београд је свечано прославио своју традиционалну славу, Спасовдан . . . . .	491
Свечана комеморативна академија у спомен маршала Пилсудског . . . . .	496
Конгрес међународне криминалне полиције у Београду . . . . .	497
Свечан дочек енглеских ратника у Београду . . . . .	499
Слава Дома старца и старица . . . . .	501
Хумано друштво „Добро срце“ на дан своје славе оденуло је 112 сиромашне деце . . . . .	502
Слава шофера Возног парка Београдске општине . . . . .	504
Свечано освећење заставе певачког друштва „Никола Тесла“ радника Дирекције трамваја и осветљења . . . . .	504

## ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ БЕОГРАДА:

Значајан говор претседника Краљевске владе г. Др. Милана Стојадиновића . . . . .	506
--	-----

## КУЛТУРНА ХРОНИКА:

Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле у Београду . . . . .	511
На Великом Калимегдану свечано је откривен споменик Јанку Веселиновићу . . . . .	518
Рад Српске књижевне задруге у прошлој години . . . . .	520
Међуклубски састанак Пен-клубова Београда, Загреб и Љубљане . . . . .	522
Скупштина и слава Клуба независних књижевника . . . . .	522
Слава Народне читаонице на предграђу Краљице Марије . . . . .	523
Слава Потпорне задруге особља Народног позоришта у Београду . . . . .	525
Јубиларни концерт Првог београдског певачког друштва . . . . .	526

## СПОРТСКА ХРОНИКА:

Свечано отварање Голф-игралишта у Београду . . . . .	528
--	-----

## СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:

Свечана академија београдске Лиге против туберкулозе . . . . .	529
Прослава двадесетпетогодишњице Друштва „Српска мајка“ . . . . .	530
Годишња скупштина хуманог друштва „Насушни хлеб“ . . . . .	532

## ПРИВРЕДНА ХРОНИКА:

Трговци из целе земље одржали су конгрес у Београду . . . . .	533
---	-----

## НАШИ ВЕЛИКАНИ:

Заслушно признање Београда Војводи Петру Бојовићу . . . . .	535
---	-----

## СЛИКАРСКА ХРОНИКА:

Изложба савремених француских сликара у музеју Кнеза Павла — Тодор Манојловић . . . . .	536
---	-----

## ПОЗОРИШНА ХРОНИКА:

Београдско Народно позориште — Тодор Манојловић . . . . .	538
---	-----

## КОМУНАЛНЕ ВЕСТИ И БЕЛЕШКЕ:

Савез градова о новим статутима градских општина . . . . .	542
Скупштина градских и општинских службеника Јужне Србије . . . . .	542
Приватни огласи.	

„Београдске општинске новине“ излазе једанпут месечно као часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда и једанпут недељно као службене новине Општ. града Београда.

Претплата износи  
за годину дана 150 динара. за пола године 80 динара.



WWW.UNILIB.RS

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

## Рођендан Њеног Краљевског Височанства Књегиње Олге



Њено Краљевско Височанство  
Књегиња Олга

Београд, као пресјоница велике Југославије, шило је поздравио и прославио 12 јуна ш. г. рођендан Њеног Краљевског Височанства Књегиње Олге. Грађанство Београда користило је и ову прилику да заблагодари Њеном Краљевском Височанству Књегињи Олги што се, прожеиша својим илеменишом човекољубљем, сшавила на чело Одбора за помоћ и збрињавање нашег нешосленог грађанства и њихових незбринушних породица. Благодареши илеменишом зашумању Њеног Краљевског Височанства Књегиње Олге, збринушо је и исхрањено хиљадама сиромашне деце и њихових незашослених родишеља. То је највећа хшманосш која се шшшшше може шказати. Њено Краљевско Височанство Књегиња Олга, велика Мајка, шренела је Своју шшшшлу машеринску љубав и своју безмерну бригу на



сиромашне и нејаке. И Београд зашћо има једну дубоку пошћу за Њену узвишену личност, желећи поводом Њеног рођендана из дна дщше своје да дуго живи на срећу Свога Дома и наше земље.

\*

Поводом рођендана Њеног Краљевског Височансћва Књегинје Олге одржано је 12 јуна ш. г. у 11.30 часова благодарене у Дворском храму на Дедињу.

Благодарењу су присусћивовали: Његово Величансћво Краљ Пећар Дрщги, Њено Величансћво Краљица Марија, Њихова Краљевска Височансћва Краљевићи Томислав и Андреј, Његово Краљевско Височансћво Кнез-Намесник Павле, Њено Краљевско Височансћво Књегинја Олга, Његово Височансћво Кнез Никола, Њено Височансћво Грчка Књегинја Јелисавеша, сесћра Њеног Краљевског Височансћва Књегинје Олге, дворске даме и цивилна и војна кщћа Његовог Величансћва Краља.



Douchan S. Nikolayévitch

## Les liens entre les âmes de la France et de la Yougoslavie

Les liens intellectuels entre notre peuple et la nation française sont de bien ancienne date.

Dès le Moyen-Age, nous avons vu siéger sur notre trône une Française, une princesse d'Anjou. De haut lieu, cette Souveraine n'épargnait pas les rayons de l'esprit de sa terre natale, les diffusant sur notre patrie, à l'époque entièrement assujettie à l'esprit byzantin.

Une action singulièrement symbolique se produisit à Notre-Dame de Paris en 1389. Par suite d'une nouvelle malheureusement erronée, les Français y célébrèrent un *Te Deum* pour commémorer une prétendue victoire chrétienne sur le Champs de Kossovo qui en réalité n'était qu'une défaite.

Nous perdîmes cette bataille de Kossovo et peu après nous vécumes l'effondrement de notre Etat.

Mais, il y a un peu plus d'un siècle, nous vîmes apparaître un grand Français en prophète de notre peuple. Lamartine! Il se vit devant la lugubre Tchélé-Koula, garnie de têtes serbes coupées. Le pacifiste Lamartine qui par ses oeuvres inspira le pacifisme de Briand, de Barthou et d'Herriot, se vit tréssaillir d'horreur devant ce monument de l'apocalypse, vit doubler son sentiment d'amour de l'humanité. C'est cet amour de l'humanité qui inspira la vision de Lamartine, vision dans laquelle il entrevit nettement l'avenir de notre peuple. Il aimait bien ce peuple slave des Balkans dont les première tête sacrifiées constituèrent la parure d'une façade telle que même la phantaisie de l'enfer de Dante ne pouvait concevoir. Et c'est évidemment devant la Tchélé-Koula que Lamartine, par tout son être à tel point fin et spiritualisé conçut intégralement dans toute son étendue le sens divin et humain de sa foi pacifique, foi qui réside sur la conviction que ce n'est que par la paix que le genre humain peut parvenir au véritable bonheur et au zénith de la civilisation.

\*

Le comte Wladimir d'Ormesson, penseur français et bon connaisseur de bien de peuples, a dit de bon droit que la mission la plus onéreuse, mais en même temps la plus belle de la France c'était celle de conserver au genre humain son humanisme. En quoi consiste-t-il donc, l'humanisme français? Il y a bien peu de peuples

chez lesquels on trouve associés dans la même mesure que chez le peuple français toutes les qualités appelées à donner son véritable sens à la vie humaine: esprit, sens de la beauté, héroïsme, instinct de justice, enthousiasme pour la liberté et aptitude de défendre jalousement tout ce que ce peuple a acqui durant des siècles sur le domaine de la véritable culture. Le sentiment de la tradition est profondément ancré dans l'âme du peuple français. C'est pourquoi Sieburg appelle la France un musée vivant...

Et précisément grâce à son culte purifié de la tradition, la France est peut-être l'unique pays qui a su résister avec succès aux maux d'après-guerre. Plus ou moins tous les peuples se sont vus envahés par l'épidémie de ces phénomènes indésirables. Mais la France, dès qu'elle-même elle se vit menacée par ce fléau général, se mit de suite à l'oeuvre, avec toute l'ardeur de son esprit gaulois, pour défendre ses biens spirituels. La France se distingue entre autres par deux grandes qualités aux quelles il revient une signification toute spéciale à l'heure qu'il est. Ces qualités, ce sont la juste mesure et le parfait équilibre d'âme, de nos jours, tous les yeux se voient dirigés vers la France. La société des Nations traverse aujourd'hui une crise des plus graves. Néanmoins, tous les hommes qui savent aimer de manière égale leur propre peuple et le genre humain, espèrent que l'idée de la Société des Nations ne manquera pas de triompher malgré tout. L'idée de la Société des Nations n'est autre chose que l'idée de l'humanisme français. Il ne faut jamais oublier que du temps de la Révolution Française, nous voyons apparaître Anacharsis Cloots comme précurseur de la Société des Nations. Le 19 juin 1790, Cloots fait son entrée à la Constituante, accompagné de représentants de nombreuses nations. Et c'est ce „porte-parole de l'humanité“, — nom que les Français lui accordent aujourd'hui — qui, au moment d'être guillotiné, trouva la force de s'écrier: „Vive l'humanité!“

L'humanisme français, bien riche en traditions de ce genre, constitue aujourd'hui un bien innappréciable du genre humain. Et Sieburg ne se trompe point quand il dit: „Le rayonnement de l'humanisme de la France est tellement fort que son existence elle-même doit nous en être chère. Dès que nous pensons à la France, il fait

encore jour. Peut-être — continue l'auteur — que l'Europe vivra son crépuscule, mais la lumière claire de l'esprit français n'en pénètre pas moins par bien de vitres de l'immeuble européen. Si — continue Sieburg — nous nous séparerions de la France, nous devrions subir la perte mortelle du sourire, de la chaleur et toute notre vie intérieure."

\*

Par quoi donc les bien suprêmes de l'humanité se voient-ils menacés? A cette question, je n'hésiterais de répondre: Par ce collectivisme qui oublie que tout homme est un Univers (Cosmos) pour soi et que la civilisation repose précisément sur le fait que ce n'est que par le développement de l'individualité qu'elle aspire vers le commun, vers la totalité, vers l'humanité. Le collectivisme dit le contraire de la vérité en affirmant que c'était par les millions ralliés et massés, par une société qui supprime l'individu que l'on pourrait constituer une structure sociale meilleure. Et, en tachant de se contraindre à croire soi-même à son mensonge, le collectivisme aborde depuis la guerre un machinisme aux dimensions colossales. Ce „colossal" — dont écrit aussi brillamment Belleviant — n'est qu'un fardeau, un cauchemar oppressant la force physique et morale de l'homme. Contrairement au „colossal" l'esprit esthétique et humain français se fait le défenseur de ce que l'on appelle „gentil". Une véritable inspiration humaine ne peut se présenter que si l'élément du „gentil" ne fait pas absence.

Jamais au cours de l'histoire universelle l'inspiration humaine ne s'est montrée aussi indispensablement, aussi vitalement nécessaire qu'aujourd'hui. L'esprit français médite l'idée du genre humain. Et les Slaves, par leurs histoires douloureuses et par leurs poètes incomparables, se trouvent à la recherche d'une humanité meilleure...

La signification de l'amitié franco-yougoslave est immense, autant du point de vue d'histoire mondiale que du point de vue culturel. Du point de vue d'histoire mondiale, l'amitié franco-yougoslave signifie en même temps la conservation des bases d'un ordre de choses économique qui se rend compte du non-positivisme économique et du caractère passager des aspirations civilisatoires. La France est un pays riche en traditions

étatiques et un pays qui est en même temps fort en traditions de la petite propriété. Elle est la mère de la petite propriété, sanctionnée par une révolution véritablement grande, tandis que la Yougoslavie est un pays appelé à remettre sur des bases saines sa petite propriété. La France et la Yougoslavie, pays de petites propriétés, sont appelées à défendre ce qu'il y a de bon dans les principes bourgeois. Sans anéantir la propriété privée, la France et la Yougoslavie se voient désignées par l'histoire pour réaliser une solidarité sociale toute particulière, sans laquelle il est impossible d'imaginer un nouvel élan de l'humanité et la constitution de valeurs nouvelles. Des valeurs se font déjà entrevoir. En conservant tout ce qui est durable dans une civilisation, tout ce qui n'y est pas transitoire et passager, tout ce qui reste à un moment où une civilisation commence à céder la place à une autre, on assurera la réalisation de valeurs spirituelles qui ne seront pas que de nouvelles interprétations d'anciennes erreurs, mais indiqueront des orientations humaines toutes nouvelles.

Dans l'alliance spirituelle des Français, — dont la culture est comparée à un jardin par bien d'auteurs, entre autres par Herman Kayserling et Belleviantes, — avec les Slaves, les Yougoslaves seront appelés à jouer un rôle important. Ils contribueront eux aussi beaucoup à ce que l'humanité, dans le signe de la serpe de Lénôtre, le jardinier génial de Versailles, et dans celui de la charrue slave, bénie par le ciel et par la terre, entre dans son ère majestueuse, ère qui dissipera tout »spleen«, toute atonie dont l'âme humaine s'est vue opprimée par les excès et les abus du machinisme qui se voit poussé par la tendance satanique de rendre inapte les hommes à l'inspiration humaine.

L'âme yougoslave a offert des preuves incontestables de son aptitude de ressentir l'humanité, de partager les douleurs et de s'associer aux joies de celle-ci. Notre poésie nationale abonde en heures éternelles. Malgré tout, l'âme yougoslave n'a pas encore exprimé ce qu'il y a de meilleur en elle. Nos gisements miniers intellectuels reposent encore dans la terre. Ils attendent leurs mineurs. Par le contact, par l'amalgamation avec l'âme française, l'âme yougoslave s'annoblira et sera à même de produire des valeurs encore plus importantes que celles dont elle peut s'enorgueillir jusqu'ici.



Душан С. Николајевић,

већник и претседник Културног одбора  
Поглаварства града Београда

## Духовна веза Француске и Југославије\*)

Културне везе нашега народа с француским народом давне су. На нашем средњовековном престољу седела је једна француска, анжујска принцеза. Са свога високог места, расијала је она зраке духа своје земље на нашу, која беше под утицајем Византије.

Необично чудан историјски симбол извршен је у Бољородичиној цркви у Паризу 1389. Поједино обавештени о хришћанској победи над Турцима, одржали су Французи Те Деум.

Ми смо на Косову изгубили битку и наша је држава ускоро сасвим пропала, али је пре нешто више од века, један велики Француз био пророк нашега васкрса. Ламартин! Стајаше он пред Геле-кулом. Пацифист Ламартин, који је својим делима занео и Бријанов и Бартуов и Ериов пацифизам, беше тада прожет језом سماка света и хуманошћу према нашем народу. Ова хуманост даваше тојлине Ламартиновој пророчкој визији којом је неопрецизно догледавао нашу будућност. Волео је Ламартин чудни словенско-балкански народ чије прве главе чине фасаду једне куле коју ни Дантеова фантазија пакла није могла изградити. И сигурно је Ламартин пред Геле-кулом, свим својим осетљивим и симболичким бићем, разумео сав божанско-човечански смисао своје пацифистичке вере, да људски род може само преко мира доћи до своје праве среће и до своје највише цивилизације.

\*

Француски мислилац и познавалац многих народа, гроф Владимир д'Ормесон је врло тачно рекао, да је највећа, али и најплеменитија мисија Француске, да човечанству сачува свој хуманизам. Шта чини француски хуманизам? Ретко који народ као француски има у толикој мери удружене све оне одлике које дају прави смисао животу. Дух, смисао за лепоту, херојство, нагон правде, усхит слободе и способност чувања свега онога што је на пољу праве културе кроз векове стекао, — то је француски хуманизам. У француском народу

је осећање традиција дубоко усађено. Сибурџи због тога назива Француску живим музејом...

И, зато што је у пречишћеном култу традиција, Француска је, можда, једина земља која је успешно одолевала послератном злу. Сви народи, мање или више, претрпели су заразу немилых појава. Чим је и њој запретила опасност од тога оштрег зла, Француска је, приорино одмах, с њалским духом, да одбрани своја високе вредности. Француска им адве велике врлине, а оне су данас добиле нарочити значај. То су: мера и уравнотеженост. Сви сада утичу очи у Француску. Друштво народа пролази данас кроз своју тешку кризу, али се бољи људи, који воле подједнако своје народе и човечанство, надају да ће мисао Друштва народа ошет триумфовати. Мисао Друштва народа, то је мисао француског хуманизма. Не сме се никада заборавити да је за време Француске Револуције Анархазис Клотс био претеча Друштва народа. 19 јуна 1790 Клотс је ушао у Константанту, праћен претставницима многих нација. И овај је „беседник човечанства“ — како га Французи данас називају — пре него што ће бити тилотиниран, расијолао снагом да узвикне: „Нека живи човечанство!“

Француски хуманизам, бојат оваквим традицијама, јесте данас неоцењиво добро човечанства. И Сибурџи не греша кад каже: „Зрачење хуманизма Француске толико је силно да нам је драга сама њена еџистенција. Кад на Француску мислимо, још влада дан. Може бити — наставља овај писац — да ће сумрак ђасти на Европљу, али јасна светлост француског духа продире кроз многа окна европске зграде. Кад би се ми — продужава Сибурџи — одвојили од Француске, претрпели бисмо сакртни губитак осмега, тојлоте и нашег унутрашњег живота.“

\*

Од чега прети опасност највишим добрима човечанства? На ово питање ја бих одмах одговорио: од онога колективизма који заборавља да је сваки човек један космос и да се цивилизација састоји у том што она, само кроз развијање индивидуалности, тежи оштем, заједничком, човечанству. Колективизам, који

\*) За време боравка великога маршала и почасног грађанина Београда господина Франше д'Епереа одржао је на радиу господин Николајевић ову реч.

пројоведа да се кроз згуснуте милионе, да се кроз друштво, које поништава јединку, може саградити једно боље људско друштво, говори неистину. И, да би сам веровао у своју неистину, колективизам после рата прилази једноме машинизму колосалних размера. То „колосално“ — о коме сјајно пише Белвијан — то је један терет, једна морија, која пада на физичку и духовну снагу људску. Насупрот „колосалном“, француски естетски и хумани дух брани оно што се зове „жантиј“. И само тамо, где постоји „жантиј“, јавља се истински човечанска инспирација.

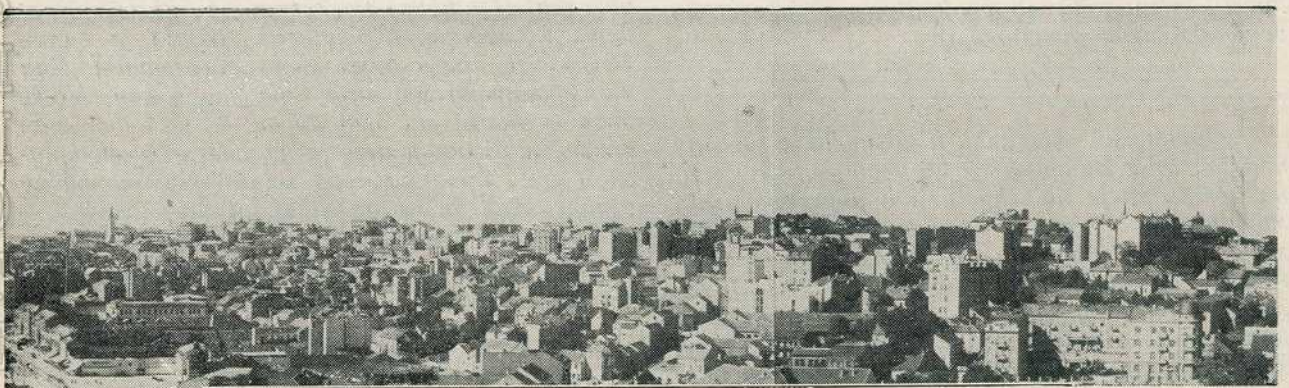
Никада у историји света није човечанска инспирација била тако, насупрот потреба као данас. Француски дух мисли мисао човечанства. А Словени, кроз болове својих историја и преко својих ненадмашних песника, траже боље човечанство...

Значај француско-југословенског пријатељства је огроман и као светско-историјски и као културни. Светско-историјски, француско-југословенско пријатељство значи чување основа једног економског система, који увиђа економску неопозитивност и пролазност нивелизаторских тежњи, и стварање нове цивилизације. Француска је земља бојата државним традицијама и земља која има традиције малој поседа. Она је мати малој поседа, освештаној у једној истински великој револуцији, а Југославија је земља која треба поново да стави свој мали посед на здраве ноге. Француска и Југославија, земље малој поседа, позване су да бране ово што је добро у грађанском начелу. Не поништавајући приватну својину, Француска и Ју-

гославија су историјски одређене да сроведу ону и онакву друштвену солидарност без које се не може замислити нови полет човечанства и стварање нових вредности. Те се вредности већ наговештавају. Чувајући све оно што је непролазно у једној старој цивилизацији која уступа место новој, ова ће произвести духовне вредности које неће бити само нове интерпретације разтолићених заблуда него и сасвим нове оријентације људске.

У духовном савезу Француза, чију културу многи писци — и Херман Кајзерлин и Белвијан и остали — пореде с вртом, и Словена, Југословени ће играти једну замашну улогу. Дојринеће и они много да човечанство, у знаку срца Ленотра, тенијалној версањској вртара, и словенској, небом и земљом блајословенској, рала, уће у своју величанствену епоху. Она ће разгонити сав сјлин, сву атонију, што је на човекову душу навалио претерани и злоупотређавани машинизам, у својој сатанској тежњи да људе онеспособи за људску инспирацију.

Југословенска је душа пружила неопобитне доказе о својој способној да осећа човечанство, болује његове болове и радује његове радости. Наша народна поезија обилује вечним часовима. При свем том, југословенска душа није још изразила оно што је најбоље у њој. Наше духовне руде још су увек у земљи. Чекају рударе. Кроз додир, кроз стајања с француском душом, југословенска душа ће се ошлеменити и моћи ће да произведе још веће вредности него што је то до данас чинила.



У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А





Већничка трибина

Инж. Милић М. Сокић

## Једно животно питање Београда

„Секција Градског већа града Београда за штампу и културну пропаганду (Уређивачки одбор) на својој седници од 5 јуна 1936 г. одлучила је, да у часопису Београда, „Београдским општинским новинама“, установи Већничку трибину као сталну рубрику. У већничкој трибини објављиваће се сви написи и предлози већника града Београда по комуналним, социјалним и урбанистичким, финансијско-привредним, културним и другим актуелним питањима из многобројних проблема подизања наше престонице и изграђивања што бољих и што културнијих услова за живот њеног грађанства.

Уредништво часописа Београда „Београдских општинских новина“, уверено је да ће сви градски већници града Београда, којима на срцу лежи добро Београда и његовог свестраног просперитета сарађивати ни већничкој говорници. Она треба да буде спона између Општине и широким редова београдског грађанства.

Већничку трибину отварамо прилогом господина инж. Милића Сокића, дугогодишњег већника града Београда и једног од најбољих познавалаца свих комунално-социјалних, привредних и урбанистичких проблема Београда.

Секција Градског већа за штампу и културну пропаганду (Уређивачки одбор) са седнице од 5 јуна 1936 год

Одзивајући се љубазном позиву мојих поштованих другова из редакционог одбора овог одличног часописа наше општине, чини ми се, да ћу томе позиву најбоље одговорити ако, и са ове већничке трибине, поред оне у већничкој дворани, још једном проговорим о једноме неоспорно најважнијем, управо животном питању Београда и његових грађана, а то је о питању електрификације Београда.

У сплету многоструких комуналних проблема Београдске општине, питање електрификације је основно, јер од његовог рационалног и здравог решења зависи развитак и напредак свеколике радиности и материјалне културе Београда уопште; а посебно и специјално, од тога решења зависи не само развитак и просперитет, него и опстанак београдске индустрије и савременог занатства, које је засновано на електричном погону.

Ради процене тих констатација треба само осматрити привредни живот Београда у току последње деценије, па видети да се Београд, на жалост, све више своди на град пауперизованог чиновништва и да у њему постепено замиру трговина, занатство и индустрија, која очигледно бежи из Београда тамо, где су за рад повољнији услови.

Услед тога се на целој линији привредног живота Београда осетно спустио ниво приватне иницијативе, приватног замаха и продуктивног рада, па самим тим се ограничила, на најмању меру, и могућност упослења и зараде, те сви, који траже хлеба, — немајући куд, јуришају, тако рећи, на брод државе или општине, који је и иначе преоптерећен...

У таквој једној тешкој ситуацији, битне смернице наших комуналних напора треба да су: да створимо услове рада и зараде, да Београду повратимо његов ранији престиж, да га учинимо не само политичким него и привредним и културним центром наше земље; да његовим житељима омогућимо јевтинији живот, а привредницима свих грана да пружимо најповољније услове и у погледу производње и у погледу нормалног промета добара. Једном речју: да повратимо Београду оно што је био у срећној и златној Краљевини Србији и што он, по своме еминентном географском положају, кроз све векове, треба да буде.



Инжењер г. Милић Сокић, градски већник и претседник Фонда за стварање и одржавање радничких установа у Београду

За такав један опсежни програм рада потребно је да и Општина учини своје; то јест, да у свима својим гранама изврши радикалне, фундаменталне реформе, првенствено у општинским привредним предузећима — ради рационализације рада и могућности давања грађанима основних животних и радних потреба по најнижој цени; па затим у привредно-финансијским гранама: у трошарини, таксама и дажбинама, — да изврши нужне реформе у

циљу потребних растерећења, односно смањења фискалних терета грађана, трговине, занатства и индустрије, што је све *conditio sine qua* поп за даљи развитак и процват Београда.

Само, овде се мора знати освештана истина: да већи обрт са исто толико умањеном зарадом значи у ствари исте приходе. То јест: смањити терете грађана не значи смањити приходе Општине; већ на против смањити те терете значи помоћи интензивирање рада, производње и промета; а самим тим то значи и повећање прихода, који ће поуздано моћи бити реализовани, ако се досадашња бирократска служба на убирању општинских прихода реорганизује и рационализира.

У томе обимном програму комуналног рада један од најглавнијих и најосновнијих проблема, као што малочас рекосмо, јесте несумњиво проблем електрификације и то не због тога што он није решен, него баш због тога што је рђаво, наопако постављен и несрећно решен, а то се најбоље види из превисоких цена електричне енергије, воде, трамвајске вожње и свега другог, што Општина од својих грађана наплаћује.

Да видимо сад у чему су узроци тога рђавог, управо најгорег решења и постоји ли могућност поправке. — Али, пре него што изложимо узроке, да не би изгледало илузорно расправљати их, потребно је да одмах изразимо своје најдубље уверење, које резултира из добро проучених чињеница, да је могућно из основа поправити садашње тешко стање Београда у погледу његове електрификације. Зато и пишемо ове редове.

Узроци су дакле, прво: у *производњи електричне енергије*, коју има у виду двадесетпетогодишње искључиве концесије једно стране друштво и друго: у *дистрибуцији* те енергије, коју Општина има у својим рукама, купујући врло скупо електричну енергију од тога друштва и продајући је, наравно још скупље, својим грађанима, у својој потпуно нерационалној режији.

Аналитички сада да испитамо и један и други узрок, па ћемо потом учинити потребна упоређења наших, општинских цена електричне енергије са ценама у већим местима наше земље и иностранства, како би, на тај начин, потпуно објективно и на основу позитивних чињеница дошли до фактичног стања ствари и дали јасни и реални рељеф овога важног питања.

Први и основни узрок јесте дакле у производњи електричне енергије.

Ту производњу добило је, као што сви знамо, једно стране друштво, под именом „Снага и Светлост”, на основу једног уговора, о чијој ће правоваљаности дати своју реч Анкетни одбор, који се специјално тим питањем бави на основу одлуке Градског већа. По томе уговору Општина даје Друштву у двадесетпетогодишњу искључиву концесију поди-

зање и погон нове електричне централе, ради снабдевања Београда електричном енергијом.

Да видимо за један час, како стоји ствар са тим уговором. Но, то ћемо учинити само под условом, да се не замери писцу ових редова, што се као инжењер упушта у расправу постављеног чисто правничког и законског питања. Уосталом: незнање Закона никога не правда, па и неправници морају знати, хтели-нехтели, законске прописе бар оних питања, која расправљају.

Дакле, уговор је закључио и потписао у име Општине сам г. Милош Савчић, тадашњи њен претседник. Међутим у одборској одлуци стоји, да је за то овлашћен општински суд, а општински суд никаквим својим решењем није то своје овлашћење пренео на претседника, (јер то, уосталом, по закону није ни смео, ни могао; а, кажу, није ни хтео), — па је према томе тадашњи г. претседник потпуно неовлашћен закључио и потписао тај уговор и то без тројице одборника, који би по тадашњем Закону о општинским буџетима, (чл. 14), имали да премапотпишу један такав правни акт Општине.

Ради боље илустрације ваља овде истаћи: да је поменута одборска одлука (онаква каква је обнародована у „Општинским новинама”) у својим тачкама под 1. (за електричну централу) и под 2. (за зајам), садржавала *искључиво овлашћење Суду*; а, у тачци под 3 да то је јасно овлашћење претседнику да може у име општине *само* потписивати менице или бонове и обвезнице, које служе као подлога зајму. Међутим је г. претседник не само поступио по својој овлашћењу под 3., него је потпуно неовлашћен, сам закључио и послове под 1. и 2. односно одборске одлуке.

Потребно је овим поводом, ради личног осведочења, — јер је ствар невероватна, прочитати заглавља и уговора о електричној централі и уговора о зајму, у којима је *неверно* написано да је именовани претседник *ојумоћен* том и том одборском одлуком, и одмах затим прочитати ту исту одборску одлуку, па ће се јасно видети: прво, да је неверно стављено у заглављима тих уговора да је „претседник опумоћен” и друго, да је г. претседник у *истини неовлашћен* закључио и један и други уговор. Та три документа *in flagranti* утврђују то дело тадашњег претседника и према томе такви уговори правно не обвезују Општину, јер их је неовлашћено лице закључило.

Поред тога тадашњи г. претседник је саопштио одбору садржину тога уговора тек после три и по месеца. Одбор дакле није решавао ни о једној клаузули уговора. Међутим мимо предњег општег овлашћења општинском Суду, чак и да је Суд тај уговор склапао, ипак је тај уговор имао бити по закону претресен и усвојен у свакој својој клаузули од стране

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

општинског одбора, јер су те клаузуле појединачно значиле, по своме финансијском ефекту, милијонске ангажмане општине, те су према томе респективне одлуке биле у искључивој законској надлежности одбора, а никако претседника или општинског суда. Уз то, и по своме општем значају за Београд и Београђане, тај је уговор имао бити у свима својим одредбама појединачно претресен и усвојен у општинском одбору, још и због тога, што је он сам собом претстављао једно од најкрупнијих питања, које дубоко засеца у животне интересе грађана и њихове општине.

Но, ради употпуњења овог излагања и да би се сагледали и проценили сви моменти, од којих зависи правољаност тога уговора — потребно је и овом приликом рећи да су по среди извесне кривичне радње, на којима је тај уговор заснован. На име: оригинални записник фамозне седнице општинског одбора од 19 јуна 1929 године пребрисаван је, радиран је и накнадно дописиван чак и у тексту одлуке одбора, тако да је измењен смисао првобитне одлуке.

И не само измењен смисао, него, што је у овој ствари најважније, *дописано је овлашћење о склапању уговора за нову централу*, које раније није постојало, нити је пред Општински одбор било изнето.

Да би се у овоме вртлогу незаконитих радњи тадашњег општинског Суда, то све јасно дало утврдити, треба видети првобитну одборску одлуку, која је дословце била написана у предлогу Суда и која је потом као одборска одлука била послата на одобрење Министарству унутрашњих дела. Та одлука гласила је текстуелно:

„На предлог Суда, одбор је решио:

1) да се прими предлог Суда А.Бр. 13357 о уступању електричне централе фирми Сосијете де Банк Свис, који је приложен овом записнику.”

Међутим је тај првобитни записник повучен сутра дан из Министарства унутрашњих дела и у њему је, како се то необоривим доказима — фотографијама и радирањима у оригиналној књизи записника, да утврдити, — избрисана последња горе цитирана и курзивом означена реченица, а на место њено *накнадно је дописано:*

„... и да се овласти Суд да може одмах ради извршења ове одлуке склопити уговор са том фирмом.”

Ето, то је најважнија чињеница у целом овом питању... То је тај фалсификат о коме цео Београд говори...

На тој новој, фалсифицираној одлуци заснован је тај уговор!... О томе постоје

јасни докази, фотографије и корпус деликти у оригиналној књизи записника!... О томе свему одавно се зна. Зна се још од отпуштања из службе тадашњег деловође општинског одбора, пок. др. Саве Мојића, који је отпуштен одмах после те седнице због тога што је, као частан човек, одбио да потпише у књизи фалсификовани записник. Међутим, по тадашњем закону о општинама за пуноважност одборских одлука, поред претседника имао је да премапотпише записник и деловођа. Али је зато поред оригиналног потписа претседничког нечијом, туђом руком написано, па прецртано истим потезом пера, деловођино само име, без презимена!... После неколико месеци, пред саму своју смрт, пок. др. Сава Мојић је то све обелоданио и дао да се фотографише првобитни записник, који су потписали претседник и он, а који је после тога повучен на неки начин из Мин. ун. дела, измењен и фалсифициран у вези са радирањима и преиначењима у оригиналној књизи записника, коју је он одбио, услед тога, да потпише. И тако је тај фалсифицирани записник, кривицом тадашњих одговорних фактора у општини, одобрен од надзорне власти, а деловођа је свој савестан и частан поступак платио службом!...

Али, мимо свега тога — деловођин потпис је фалсификован у записнику, који је послат надзорној власти на одобрење и неистинито објављен и оштампан у истом записнику, који је публикован у званичним „Општинским новинама”, од 15 јула 1929 год. на страни 25.

Као што се види из овог излагања, о свима тим важним чињеницама одавно се зна. Ми смо их толико пута, примајући сву личну одговорност, износили и у седницама општинског одбора и преко јавности. *И, ма да те чињенице истрају пресудну улогу у иштању правољаности уговора, — ипак, општина није никад ни покушала да преко надлежној суду затражи заштиту својих интереса.*

Тако је се уместо законске акције у томе правцу, како би се тешко стање Општине лечило у своме узроку, отишло на терен привремених аранжмана, који су, говорећи потпуно објективно и реално, само палијативне мере или инјекције камфора тешком болеснику. Јер, ти су аранжмани били временски ограничени; они су закључивани периодично — како се која општинска управа смењивала, не мењајући при томе ни у једноме слову уговор, и то уговор, о коме су сви објективни стручни људи казали и доказали, нарочито од кад је у примени, да је претежак и неподношљив за грађане, а који је, мимо свега тога, остао да и даље виси као Дамаклов мач над главом Београдске општине!...

(Наставиће се).



Већничка трибина

**Павле Кара-Радовановић,**  
новинар и градски већник

## Најактуелнији проблеми комуналне изградње Београда

Г. Павле Кара-Радовановић,  
новинар, већник града Београда

весна и објективна пропаганда ваља што видније и схватљивије истицати: шта сад и у будуће треба радити, те да се раније учињене грешке исправљају и да ствари у будуће иду онако како општи интереси изискују, како се доцнији нараштаји не би могли пожалити на рад својих предака, као што се ми, оправдано, жалимо на рад наших предходника.

\*

1934 г. написао сам брошуру: *Крујни проблеми Београда\**, у којој сам само додирнуо више важних и крупних питања, која чекају на решење и чије правилно и корисно решење изискују општи и свестрани интереси Београда као престоног града наше велике Југославије. Сам факат да је овој мојој брошури написао предговор наш познати и уважени стручњак за послове изградње и подизање Београда у свим правцима његових и многобројних и разноврсних потреба, инж. г. Јован Обрадовић, виши саветник Министарства грађевина, мислим да је довољан доказ,

\* Ова брошура изашла је у издању библиотеке Одељка за штампу и културна питања О. Г. Београда.

Мудра, енергична и добро промишљена комунална пропаганда условљава успех идеје за чије се остварење врши пропаганда. Пропаганда ваља да објективно износи чињенице, које су ометале и које ометају успешно деловање на стварању добрих и корисних дела од општег интереса. — Износећи оно што у прошлости није било добро и учему се грешило, сав-

да сам, у брошури поменута питања, врло добро и пажљиво додирнуо. Сем, за мене ласкаве оцене поменуте моје брошуре од стране тако ауторитативног стручњака г. Обрадовића, са особитим задовољством истичем, да се о њој похвално изразио и сам творац Генералног плана Београда инж. г. Ковалевски. —

Ове две тако важне оцене моје брошуре од најистакнутијих стручњака мене храбре и ако техничког нестручњака, већ дугогодишњег политичко-комуналног радника, да се на овоме најнадлежнијем месту, органу Београда, детаљније осврнем на најпрешнија и најпотребнија питања, која ваља што пре решити у духу великих потреба не само садашњице но још и више будућности нашега Београда.

Морам одмах нагласити, да ми данас не би имали потребе да се бавимо овим питањима, да су, којом срећом, наши предходници у општинским управама за последњих шездесет година имали шири хоризонт у комуналној политици и да су били способни да гледају у даљу будућност Београда. Да су, дакле, наши давнашњи претходници у општинским управама од половине прошлога века па до данашњих дана, схватили своју дужност онако како су изискивали општи и свестрани интереси Београда и Београђана и да су исту строго марљиво извршивали, Београд би данас био много стотина процената ближи остварењу свију својих уређајних жеља и урбанистичких потреба. —

Но што давнашње општинске управе нису схватиле, својом претежном већином, своју дужност према Београду, с погледом на његову будућност није се толико чудити нити је толико жалити, јер је наш Београд од вајкада био изложен непријатељским ударима час са Истока час са Запада, те се није ни могло Бог зна шта и колико урадити за његов општи и свестрани напредак. Али се зато и у толико више ваља чудити и још више жалити, што та несхватања великих интереса Краљевске престонице трају стално код свију општинских управа, чак и до данашњих дана,

што је велико зло од кога тако осетно пате Београд и Београђани. Нарочито је не само за жаљење но и за најстрожију осуду немарност и несхватање дужности општинских управа после окончања великога светскога рата и нашега националног уједињења, кад је Београд постао глава велике Југосалвије. —

Ваља признати, да се Београд пре ратова Србије за ослобођење и уједињење читаве наше нације није ни могао, ни смео бацити на велико и модерно изграђивање и свестрано уређивање хигијенско и урбанистичко, јер су сретства била врло оскудна, те се није могло ништа велико урадити, ма да је у многоме потреба била велика. Предратне општинске управе и у Београду, као и у осталим нашим градовима, старале су се да само подмире оно без чега се није могло и стално су се придржавале оне народне: *Пружај се колики ти је ђубер*. О каквом великом, модерном и савременом изграђивању и подизању није могло бити ни речи, нешто због немања потребних средстава, а нешто, и то много више, због несхватања дужности општинских управа.

Зло и тешко стање у Београду — у погледу његовог савременог подизања и изграђивања, — остало је и после кад је Београд за вечита времнеа постао престони град наше велике Краљевине са простором од 248.287 квадратних километара и са око петнајест милиона становника. —

И у ново доба и новим приликама остало је старо зло — *цинцарлук и цебраклук* — како у прибирању и изналагању прихода за општинску благајну, тако и у потрошњи прикупљених прихода са чега није ни могло бити каквих замашних и добро смишљених радова.

Старе општинске управе, како и оне из личних режима, тако и оне из политичко-партијских и уставно-парламентарних режима никада и ни једна није била толико способна и ауторитативна, да прекине са старим и преживелим методама рада, па да пође путем озбиљнога схватања, савремених потреба, које изискују нови живот и ново доба једнога великог града у коме се сусрећу Исток и Запад и коме су сам Бог и историја досудили да буде понос земље и народа. Сама дела доказују, да ни старије ни новије општинске управе нису у својим пословима ишле са временом нити су вршиле своју дужност, с обзиром на савремене потребе Београда, јер нису биле толико далековиде, да проникну у будућност, ако не тако далеко, а оно бар за неколико деценија унапред. Да су ту далековидост и способност предвиђања имале општинске управе, макар и од почетка овога века, а нарочито по окончању потоњих ратова, оне не би допустиле, да се Београд подиже бескрајно у *ширини* као најобичнија села са раштрканим чатрљама по брдима и дубодолинама, но би настојале да се Београд подиже у *ви-*

*сину*, као што је случај код свију великих градова у културном свету, јер се за такву комуналну политику нису тражиле паре но памет. —

Кад је највећи и најмаркантнији државник наше новије историје велики Пашић дошао за претседника Београдске општине, он је одмах настао да се учини крај дотадањој грађевинској политици у Београдској општини — изграђивања Београда у ширину са кућерцима, које ни у коме погледу не одговарају савременим потребама живота, већ да се Београд изграђује у висину са хигијенским и економским уређењем у одређеној зони. По томе намераваном Пашићевом плану прва грађевинска зона — први прстен у коме се прво Београд имао подизати — обухвато је од Саве и Дунава до садање Хартвигове улице, а тек кад се у овоме прстену, у овој грађевинској зони, Београд потпуно изгради, поставити други прстен, другу грађевинску зону, која би обухватала терен потребан Београду у догледној будућности наравно с обзиром на пораст становништва. По том плану великога Пашића, за време док се потпуно не изгради Београд у првој зони — првоме прстену — не би се допустило подизање никаквих зграда и ни за какве потребе у атару Београдске општине ван границе одређене грађевинске зоне и постављеног грађевинског прстена. Али на срећу државе и њених циљева, Пашић је убрзо отишао са претседништва општине за претседника Краљевске владе, те, на жалост, тај свој план о изградњи Београда није могао остварити, а они који су после њега долазили нису били ни његовог схватања ни његове способности да то остваре.

Захваљујући несрећној околности што раније општинске управе пре Пашићеве, нису схватиле велики интерес Београда како га је схватао Пашић у подизању Београда, а још више благодарећи несхватањв онога што је Пашић истакао од стране каснијих управа, које су се после Пашића мењале, *Београд је данас једно велико село са раштрканим кућерцима на простору општинској атара од сто шездесет и девет квадратних километара*. —

Кад је несрећна грађевинска политика општинских управа допустила да се Београд изгради овакав какав је данас, од Дунава и Саве до Раковице, Остружнице, Торлака, Мирјева — по мустри ужичких села — а на простору од толико квадратних километара, онда се није сад чудити, што би за колико толико боље уређење Београда требало не неколико стотина милиона већ неколико милијарди динара, које он никад неће имати.

И код овако несрећног стања ствари у коме се изградња Београда налази и данашњој и будућим општинским управама ништа друго не остаје до да настоје да средства до којих буџетски могу долазити, подижу пре-

че од пречега и објекте које би могли подићи општинске приходе, без нових терета, које грађани не могу више подносити већ им се морају скидати.

За поправку и исправку тешких погрешака у грађевинској политици Београдске општине, будуће општинске управе морају се послужити новом методом кога је истакао и поставио садашњи претседник општине *брат Влада Илић* споразумно са Претседником Краљевске владе г. *Др. Милом Стојадиновићем* — принудним подизањем Београда по етапама.

Као што је позната ствар, садања општинска управа на челу са братом Владом Илићем донела је одлуку, која је надлежним одобрењем добила силу закона, да принудним средствима у току времена и по етапама остваримо Пашићев план о модерном и савременом подизању Београда, у висину како то његови свестрани интереси захтевају. При доношењу одлуке о принудном изграђивању, за сад, главнијих делова града, ми нисмо могли ни помислити, да ће се појавити картели са грађевинским материјалом, те да омету ову лепу тако корисну намеру општинске управе, јер су ти картели, за ову годину, омели подизање оних грађевина у простору принудне изградње, подизањем цена грађевинском материјалу са неколико стотина процената. —

Претседнику општине брат Влади Илићу и његовим већницима намеће се сад нова дужност, да своју одлуку о принудном изграђивању појединих делова града, допуне на тај начин, што Општина треба још ове грађевинске сезоне а најдаље идуће да приступи изради цигле у својој циглани и на својем терену, па те цигле, по цени коштања, давати грађанима за подизање зграда у принудној зони.

А сем тога државни меродавни чиниоци, ваља да похитају, да картелима уопште стану ногом за врат, јер они уносе зло у народ и стварају тегобе живота, ометањем рада и зараде и дајући несрећан пример народним масама, које се могу по струци својих послова за своје производе картелисати, као што је већ почело на селу. А куда би то и такво картелисање одвело, недао Бог да се о томе на делу уверимо и на својој кожи осетимо.

Рекосмо да се мора сад подизати оно што је најпрече и најпотребније, а у низу тих најпречих послова, које ваља што пре свршити, и који су општини насушна потреба, јер би могли много повећати општинске приходе и грађанима не само Београда но и његове и ближе и даљне околине веома много користити — јесу

### Тржишта.

Ми овом приликом као нешто што је најпрече и најпотребније истичемо тржишта за стоку, житарице и остале земаљске производе,

јер општина сада тих тржишта нема, нарочито житна, бар не онаквих каквих Београд мора имати и без којих се не може привредно-економски развијати и подићи. —

Ја сам ово питање само додирнуо у дискусији при решавању овогодишњег буџета. а сад хоћу да о њему кажем онолико колико је потребно, како би овим извршио сугестију надлежнима, да се овим питањем позабаве и нађу пута и начина како да и у делу привреду подизање модерних и потребних тржишта, те да бар ту прешну потребу Београда задовољимо. —

Као што је и деци у основној школи познато, Бог је дао нашем Београду све погодности за његов општи и свестрани напредак у свима правцима његова живота и живота његових грађана, што није дао ни једноме другоме граду у нашој великој Југославији; али му људи нису дали што је потребно па да буде и најсрећнији град у нашој Богом благословеној земљи. —

Београд је, као соко сиви, своју мудру и јуначку главу високо уздигао над сусретом Саве и Дунава, две пловне и врло значајне реке — једна домаћа, а друга међународна — а своја моћна крила снажно раширио десно на североисточној страни, над дунавским мостом *Њ. В. Краља Петра Другог*; над насељем *Кнеза Намесника Павла* и бескрајним плодним равницама Бачке и Баната, највећим житницама у нашој Краљевини. — А лево своје крило раширио је на северозападној страни над савским мостом *Великога Краља Александра*; над кићаним Сремом и над плодним Славонијом, са чаробном *Фрушком Гором*, коју је Бог својом милошћу обасуо.

### Тржиште на североисточној страни са кланицом

Данашњем, сутрашњем, а нарочито будућем Београду потребна су житна и сточна тржишта и модерна кланица, која би за сва времена задовољавала потребе београдског грађанства. —

Ради огромних житарница, стоке и осталих земаљских производа са тако великих и бескрајно пространих бачко-банатских равница потребно је на североисточној страни крај дунавског моста Краља Петра у насељу Кнеза Павла што пре изградити савремено тржиште са великом и модерно уређеном кланицом. —

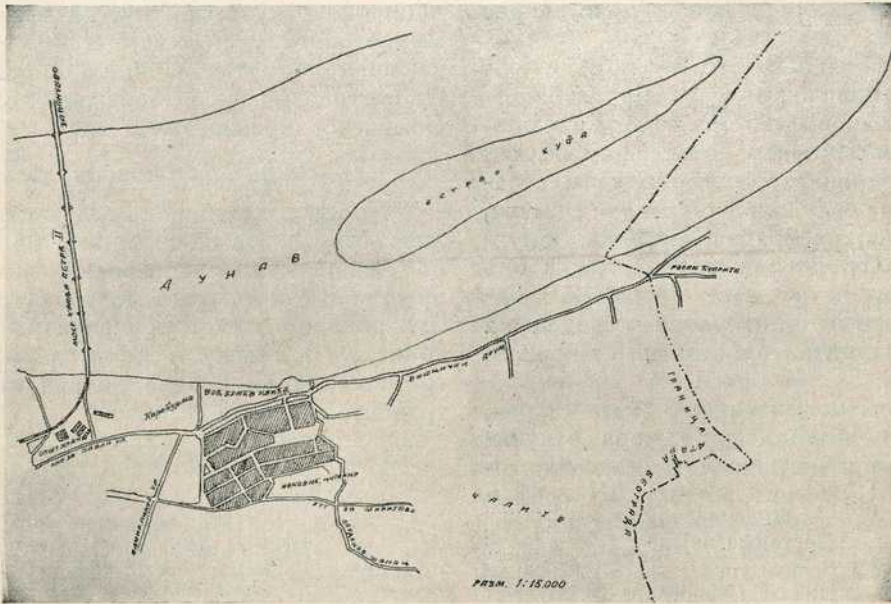
Захваљујући несрећној околности што општинске управе из прошлости нису о потреби тржишта размишљали нити су томе питању поклањали пажњу, Београд је остао без погодних простора за изградњу тржишта и кланице, који треба да су на погодном месту на североисточној страни крај Дунава, и југозападној крај Саве. —

Но за потребне тржишне и кланичне просторе постарао се сам Бог, као и за многе

друге потребе Београда, и на североисточној страни крај моста у насељу Кнеза Намесника Павла дао нам је особито подесан простор са довољном површином, на коме се може подићи велико тржиште са потребном кланицом, кога општинске управе нису могле поклонити нити на какав други начин отуђити, као што су то урадиле са стотине осталих простора, а за којима ће се тек кукати и жаукати. —

на одељеном, да се у тржишном и кланичном простору не може ни улазити ни излазити без надзора надлежних органа, који би стално на месту вршили ту контролу. —

Острво Хуја Богом је дано место, за ове објекте, у коме се стичу сувоземни, железнички и водени путеви са свију страна, не само наше земље но и иностранства, јер би се на овоме и овако израђеном тржишту вагонима куповала стока и цералије па одмах ту



Скица места тржишта и кланице на североисточној страни

У непосредној близини дунавског моста, а поред насеља Кнеза Павла постоји острво Хуја — које је сам Бог обдарио за изградњу потребног великог и савременог тржишта са најмодернијом кланицом, која би, можда, кроз стотине година задовољавала потребе београдских грађана, па ма колики њихов број био. Острво Хуја опкољено је са једне стране ширином Дунава, а са друге стране дунавским рукавцем, а простора има нешто више од седамдесет хектара, те би било довољно за именоване објекте, а сем тога и најподесније место за тржиште и кланицу, јер је одвојено од копна те се не би могле чинити злоупотребе, које се иначе чине на отвореним тржиштима. Да би се ово острво оспособило за завидно градилиште, да у пуној мери чини част Београду и београдској трговини и привреди у опште, ваља га уоквирити марљиво изграђеним кејом са потребним тржишним и кланичним каналима и цео простор подићи и обезбедити од поплаве и везати га са копном једним мостом, који би у пуној мери одговарао намењеној потреби.

Тржиште и кланица изграђени на овоме месту били би понос Београда, јер на овом месту ни један град у нашој земљи нема тржиште са кланицом, на острву тако од коп-

и товари било на железницу, било на бродове и на коју се хоће страну слати било у земљи, било у иностранству.

На овоме месту изграђени поменути објекти, а према савременим потребама Београда и београдскога становништва, доносили би општини баснословне приходе, који би омогућили општини да подиже и многе друге преко потребне објекте, корисне у свакоме погледу.

#### Тржиште на северозападној страни

Потреба за сточним и житним тржиштима показује се у истој мери и на северозападној страни у Земуну за стоку, житарице и остале земаљске производе из великога Срема и још веће и богатије Славоније, као и даљих места, који гравитирају Београду као центру државе где се укрштају железнички и водени путеви света и где ће због тога свему цене бити најповољније. —

На жалост ни Земун, као део Београда, нема довољан простор за потребно савремено тржиште, које ваља да буде крај Дунавске обале и у исто време крај железнице, како то сама потреба изискује и велики привредни интереси не само овога дела Престонице но и целога Београда, па још и више, грађана Срема и

Славоније, као и свију крајева који би са својим малом имали потребе да излазе на ово велико сточно и житно тржиште. —

Земун има изванредан погодан простор за житно тржиште, на коме се, у ограниченој мери, и сад објављују житни тржишни послови и налази се у непосредној близини земунског кеја и пристаништа бродова, докле долази и железничка пруга, али простор и сувише недо-вољан да прими стотине и стотине великих сремских и славонских кола натоварених са цаконима цералија, која пазарних дана закрче тржиште. —

Срећна је околност што се и овде Бог постарао, а не општинске управе, да између садашњег тржишног простора и кеја са пристаништем и железницом — има један велики грађевински блок са старим приземним стра-ћарама склониом паду, право ругло Земуна, а приватна је својина браће Сонфелда, земун-ских трговаца, од којих би Општина могла ово имање откупити и са тим постојеће тр-жиште проширити и употпунити у један за сада довољан квадратни простор на најлепшем месту Земуна. —

Простор дотичнога имања о коме је реч, које се било сад било касније мора откупити за проширење и изградњу савременог тр-

**Ситуација**

**Пијаца у Земуну**  
размера 1.2880

**Легенда**

Постојеће пијаце

- 1 Велики трг = 3.970,80 м<sup>2</sup>
- 2 Николе Пашића трг = 3.391,20 "
- 3 Масариков трг = 4.474,80 "

Укупно 11.886,80 м<sup>2</sup>

Блок Сонфелд = 11.814,00 м<sup>3</sup>



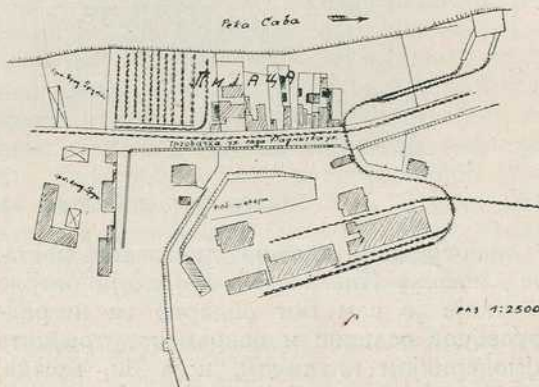
жишта величине је (види скицу) квадратних метара и могло би се купити путем закон-ске процене и експропријације за потребе тр-жишта. —

Ваља знати и не губити из вида, да је битна потреба Београда и Београдске општи-не, чији је саставни део и Земун, да се и на северозападној страни, на ово означено место, у Земуну изгради поменуто тржиште, и то што пре то боље. —

Ваља имати на уму, да би се учињени из-даци око откупа поменутога имања и изград-ње тржишта у Земуну, за невероватно крат-ко време амортизовали, те сама општина не би осетила никакав терет око подизања овога Земунског тржишта. —

**Тржиште на југозападној сирани**

Поред изложених потреба изградње и по-дизања тржишта са кланицом на североистоку и тржишта на северозападу, ваља истаћи и прешну потребу тржишта на југозападу, крај Чукарице и савскога рукавца за Шабачко-по-дринску, Ваљевску и Београдску нахију, чија трговина са те стране долази на београдско тржиште.

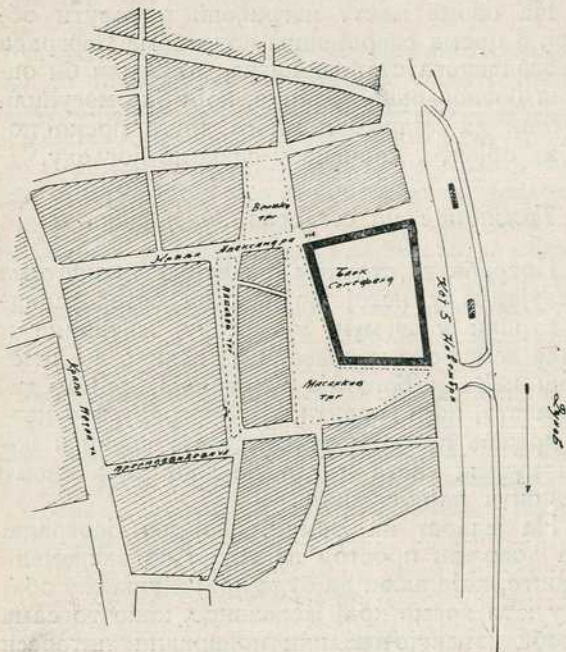


Скица за Чукаричко тржиште

За тржиште на Чукарици има врло пове-љан и довољан простор на коме се може по-дићи особито потребно тржиште, које би за-довољило у свему велики део западне Србије, која гравитира са својим производима и тр-говином у Београду. — Предвиђено Генерал-ним планом. —

И ово тржиште крај Чукарице подигло би се на простору крај Савског рукавца, пловног наравно, и предвиђеног за зимовни бродова, који се налази у непосредној близини желез-ничке пруге Београд — Сарајево — Дубров-ник, те и по томе ово тржиште има најпо-вољније погодности за трговачке сврхе. —

Сва ова три поменута тржишта, са клан-ицом, ако буду изграђена и снабдевена свима савременим потребама и у опште подигнута онако како изискују битне потребе Београда, она ће се за релативно кратко време амор-тизовати па ма колико коштала, а после ће



Скица Земунског тржишта

У Б И Б Л И О Т Е К А



www.доносити милионске приходе општини за подизање осталих прешних потреба Београда.

\*

— Е! мој драги чика Павле — додајује ми брат Влада Илић, уважени претседник општине — добро пишеш и говориш о великим и многобројним потребама нашега Београда, па и, потребним тржиштима и кланици; али заборављаш да се за сва та изграђивања и подизања ваља имати потребних средстава. А ми, драги чика Павле, тих сретстава, на жалост, немамо, али на сваки начин не кривицом садање општинске управе чији сам ја претседник а ти већник, већ, можда, наших претходника из прошлости, чијему раду чиниш замерке у овоме твом напису. —

— Ти имаш право поштовани и уважени Брат Вlado, што кажеш да немамо сретстава за подизање поменутих објеката тако прешних и потребних нашем Београду, као и да та сретства не мањају кривицом данашње општинске управе, којој си на челу. Као твоје староме већнику мени је врло добро познато да су наша средства за подизање и модерно изграђивање Београда — Краљевске престонице — не само и сувише недовољна, но су, с обзиром на велике задатке Београда, готово, мизерна! Бедна! Ја, драги Брат Вlado, пишући кроз Већничку трибину часописа Београда, горње редове и сугестије, нисам ни помишљао на сретства са којима данас располаже садања општинска управа. Напротив, ја сам помишљао на сретства, која би ти твојом окретношћу и мудро схватљивошћу могао наћи на подлози прихода од поменутих тржишта и велике модерне кланице. Ти, драги

Брат Вlado, знаш боље, можда, од многих других, у твојој општинској управи, да наши капитали нису нестали нити је наша новчана средства неко придигао и у свет однео. Наши капитали, наша новчана сретства и сад су у земљи, у трезорима наших кредитних установа, а и у трезорима наших приватних капиталиста. Све је то затворено у поменутих трезорима и на своју штету стоје непласирани. Има, дакле, доста умртвљених капитала који чекају да из мртвих устану; да нађу сигуран пласман, као што би, по мојем мишљењу, био сигуран и обезбеђен, кад би се пласирао у предузећа наше општине, од којих напоменуемо, овом приликом, само тржишта са кланицом. Знајући, Брат Вlado, твоју предузимљивост и твоју хвале достојну окретност и елсатичнот у оваквим питањима, ја и у овоме правцу чиним сугестију с надом, да ћеш све учинити што буде у твојој моћи, да још твоја — наша — садања општинска управа оствари све оно што у овоме напису нарочито истакох. Но и ако успеш и у овоме питању, као што си успео у многим другим, немој очекивати захвалност данашњих Београђана, већ очекујмо лично задовољство што смо и у овако тешким приликама ипак успели, да мудро и савесно извршимо своју дужност на општу и свестрану корист Београда и Београђана, чији ће, бољи део, ипак дати заслужено признање теби, и твојој општинској управи. А у случају да оствариш оно што у овоме напису истакох, мени ће те, драги брат Вlado, твојем старом и многогодишњем већнику и пријатељу учинити нарочито и велико задовољство, што је ова моја пропаганда успела.





Наша анкета:

**Слободан Ж. Видаковић,**

шеф Одеља за штампу, туризам  
и културну пропаганду Г. п. г. Београда

## Предлози за измену и допуну Закона о градским општинама\*)

(Наставак)

„Савез градова Краљевине Југославије, као врховни комунални форум, на свима својим Конгресима, а нарочито на овогодишњем, истакао је потребу да се Закон о градским општинама измени и допунама саобрази животним потребама градских општина, духу времена и високим циљевима (националним, економским, социјалним и културним) југословенских градова.

Краљевска влада преко свој ресорној министра Унутрашњих послова Господина др. Антуна Корошца прихватила је у начелу молбе југословенских градова и одлучила узети у разматрање измене и допуне Закона о градским општинама. Краљевска влада је приликом буџетске дебате обавестила Народну скупштину и Сенат о припреманом пројекту за измену овог закона, нарочито његовој политичко-изборној дела. Ту намеру Краљевске владе поздравили су југословенски градови

Како је ово питање и сувише важно за све наше градове и њихов даљи просперитет, то је Уређивачки одбор „Београдских општинских новина“ отворио кроз часопис престонице свестрану анкету, односно дискусију по овом предмету. Ова анкета отпочела је у претпрошлој свесци часописа чланком гл. уредника часописа г. Слободана Видаковића, који се чланак завршава у овом броју.

Уређивачки одбор с разлозом очекује, да ће се већници Београда и других југословенских градова, и наши политичари, и правници, и уопште сви наши јавни и комунални радници озбиљно позабавити овим питањима. Уређивачки одбор ће радо уступити ступце „Београдских општинских новина“, стручној часопису Престонице, сваком добронамерном мишљењу по овом проблему, који засеца у све интересе градских општина и наше државе!”

Уређивачки одбор, Секција градског већа за штампу и културну пропаганду гр. Београда.

III

VII глава Закона о градским општинама посвећена је градским финансијама (од § 113—§ 129). И ова глава својим штурим одредбама спада међу најслабије. При том, и она је основне принципе градске самоуправе пренебрегла и реакционарношћу својих одредаба омогућила њихово изигравање у пракси.

Онеопходној финансијској самоуправи градова садањи Закон не говори готово ништа одређено. Уопште, законске одредбе о комуналним финансијама врло су слабо и површно израђене. На пример, у § 116 законодавац набрајање финансиских извора завршава једном генералном одредбом: „и дрући приходи”. Како је тиме престао да таксативно и нормативно набраја и дефинише изворе прихода и њихов карактер, излази да он у начелу допушта и све друге приходе, које градска управа нормира за такве и њих Министарство финансија одобри! Међутим, у пракси је свим друкчије. Цензорске црвене писаљке у рукама органа надзорне власти бришу све што им се учини незгодно. Један се приход брише зато „што би он сувише преоптеретио финансиску снагу чланова општине и тиме сметао прикупљању државних фискалних прихода”; други се брише јер захтева „велике издатке и специјалан апарат за прикупљање”, а трећи јер је „његово увођење један опасан експеримент у нашем финансиском систему” итд. Разуме се, да на овај начин од финансиске самоуправе остаје само — сенка! Финансиска самоуправа, која код напредних градова одлази до граница пуне финансиске аутономије, захтева као *conditio sine qua non* да се надзорна власт што мање меша у финансиске послове градова. Где год ти финансиски послови градова нису у сукобу са интересима државе (који се морају стриктно побројати у законе) — они припадају у суверену компетенцију

\*) Види први и други део ове расправе (са предлозима за измену и допуну од § 1 до § 113 Зак. о градским општинама) у часопису Београда „Б. О. Н.“ свескама 4 и 5, за месеце април и мај 1936 год.

градава! Министарство финансија и бановине не само да не треба да спутавају финансиски полет градова него су, на против, дужни да га потпомажу и да ех *ofitio* испитују, да ли су градске управе предвиделе у предлозима буџета све оне кредите који су апсолутно нужни за културан, социјалан и комуналан препород градова.

Одавно смо ми указивали како на потребу најдетаљнијег нормирања самоуправних финансија наших градова, тако и на све недостатке у финансиском делу Закона о градским општинама. Критикујући пре пет и више година првобитни званични пројекат Закона о градским општинама — који је био кудикамо бољи него доцнији изгласани закон — ми смо у нашој студији „За неопходно доношење Закона о градским општинама“ подвукли: „Пре свега пада нам у очи оно што смо приметили и код многих других законских пројеката — да је у пројекту закона о градским општинама финансиски део најслабије обрађен. Самоуправне су финансије основа сваког самоуправног рада. Без њих се не да извести ни једно лепо и паметно комунално-социјално дело, ни једна културна установа! Сви комунални и социјални програми, планови и пројекти, ма како они били фантастично лепо и прогресивни, остаће само као архивска раскош ако се тешко и сложено питање самоуправних финансија не расправи онако како то траже модерни захтеви комуналне науке, и градским самоуправама не пруже услови не само за обичан, вегетативан живот, него и за пун замах и пун полет у смислу њихових социјално-комуналних атрибуција“.

Износећи благовремено све те начелне примедбе, ми смо још 1930 и 1931 год. чинили и конкретне предлоге за савремено нормирање комуналних финансија кроз закон о градским општинама, али све је то остало мртво слово на хартији пред равнодушном ошћу оних који су доцније, у законодавном одбору Народне скупштине израђивали дефинитивну основу закона о градским општинама.

Исто тако, ми већ годинама (још од 1930 г.) пледирамо за доношење неопходног закона о самоуправним финансијама, којим би биле најпрецизније нормиране и градске финансије. И у књизи „Комуналне финансије наших градова“ (1935 г.) ми смо подвукли, „уместо да су нормирани савремени принципи социјално правичних извора комуналних прихода и рационална подела градских расхода, — кроз Закон о градским општинама се оживотворило једно јако наглашено и бирократизирано финансиско титорство надзорне власти над комуналним финансијама градских општина. Међутим, тежње градова за финансиском аутономијом напредне су, либералне и социјално-праведне; оне се огледају у неокрњеном праву градова да сами изналазе своје финансиске изворе, да се

сами старају о својој комуналној заједници, да у несметаном финансиском полету своје муниципије не буду ометани ни игноранцијом једних, ни бирократизмом других! Још тачније речено, они траже преко свога земаљског Савеза градова — Закон о комуналним финансијама, који ће учинити једнообразним не само финансиску акцију општине, него и финансиски надзор државе!\*)

У својој књизи о комуналним финансијама\*\*), ми смо конкретно предложили нове изворе социјално правичнијих комуналних прихода, те не желимо сада да то понављамо. Зато ћемо се овде задржати само на финансиским одредбама које егзистирају у важећем Закону о градским општинама. Ако се не би тако брзо донео посебан закон о комуналним финансијама — што је безусловно потребно као и доношење засебног закона о Београду као престоници — онда је неопходно потребно у измењени Закон о градским општинама унети читав низ законских одредаба, које би колико толико извршиле социјално-правичније преуређење самоуправних финансија наших градова. Врсте прихода градских општина треба прецизно разграничити од државних извора прихода и третирати их увек посебно. Приходе градских општина не треба у закону таксативно помињати, него их све оставити у суверену надлежност градских општина. Само је потребно, поред разграничења, т.ј. начелне *поделе* врсти прихода између државе и градских општина, учинити још једно законско ограничење: наиме, да сви приходи морају бити социјално што правичнији, са потпуном поштедом основног минимума за живот и по својој природи такви да не коче социјалну и привредну активност општинске заједнице. То је неопходна начелна ограда.

Ма колико да се допуни овај VII одељак Закона о градским општинама, ипак он у једном општем Закону, као што је Закон о градовима, не може нормирати све неопходне детаље из финансиског пословања наших градова и пружити обимне одредбе, на пр. о градском буџету; о изворима прихода и расподели расхода; о комуналним зајмовима и дуговима; о унутрашњој финансиској манипулацији градских општина; о основној градској имовини; о градским привредним предузећима; о финансиском надзору градског већа и државе итд. итд. Још у предратној малој Србији, када је финансиско пословање општина било мно-

\* Још на своме пленуму, одржаном 1930 год. у Београду, Савез градова истакао је једнодушно потребу специјалног закона о самоуправним финансијама. Тај захтев, увек детаљно образложен, истицали су сви конгреси Савеза југословенских градова, па и последњи, одржан 9-ХП-1935 г. на Сушаку.

\*\* Види нашу књигу „Комуналне финансије наших градова“, издање Библиотеке градског поглаварства Г. Б. св. 27. 1935 год.

го једноставније и примитивније, држава је то финансијско пословање самоуправа била нормирала кроз посебан Закон о среским и општинским буџетима (од 31-I-1901 г.). У толико је чудније, да данас, када је финансијски организам градских самоуправа врло компликован и испреплетан, ми немамо један савремен и озбиљан Закон о самоуправним финансијама, који ће градским општинама омогућити самосталан финансијски живот, не везујући их на пр. за застарео систем приреза на државни порез и слично. Ми смо свесни, да би израда једног савременог закона о самоуправним финансијама, нарочито његових одредаба о разграничењу пореза и пореских објеката, т.ј. оуступању појединих досадашњих државних пореских прихода градским општинама (на пр. сав приход од пореза на зграде и непокретна имања у границама градског атара итд.) диктовала и новелацију државних пореских закона, нарочито закона о непосредним порезима, али то ипак не може и не сме бити никакав изговор, да се у градским општинама угуши сваки финансијски полет који је основан предуслов за здрав и нормалан просперитет градске самоуправе. Исто тако више је него неоснован страх државе, да ће се њени приходи ослабити ако се да пун полет финансијама градских општина. Нажалост, и у самом образложењу законодавног тела о Закону о градским општинама\*) подвучено је, да је „питање како ће градска општина, поред државе..., моћи да подмирује своје финансијске потребе морало бити решено тако да се што мање слабе извори државних прихода... Стога међу градским јавним дажбинама и нису поменути самостални непосредни порези”. Ово иначе искрено признање показује у ствари само сву реакционарност и ускогрудост самих политичких твораца тога Закона о градским општинама.

Остајући конзеквентно при нашем становишту, да се здраво нормирање градских финансија може извршити само кроз један посебан закон о самоуправним финансијама, ми се нећемо обимније задржавати на VII глави Закона о градским општинама. Пружићемо само у најкраћим потезима предлоге како Савеза градова, тако и појединих градова за конкретну допуну већине параграфа и ове главе Закона о градским општинама.

Уз обимна образложења град Петровград (Велики Бечкерек) предлаже, да се § 113, који нормира старање о градској имовини, додаду на крају ови нови ставови:

„Градови који имају своје градске штедионице морају новац у њих улагати”.

„Новац за текуће потребе и вредности ипацири чуваће се у градској каси а исправе на сигурном месту” (слична одредба постоји

у Закону о општинама, варошким и сеоским, од 1934 г.).

§ 116, кога смо се већ дотакли у овоме напису, изазвао је цео низ примедба градских општина. Највећи број градова тражио је „да се у § 116 истакне сталност важења прописа о градским дажбинама (док исти не буду надлежним путем измењени) јер је то један од „основних предуслова за правилно и сигурно буџетирање.”

Конгрес Савеза градова, одржан на Сучаку, по саслушању свих претставника градских општина, предложио је следећу стилизацију те неопходне допуне: „Иза става V § 116 додаје се овај нови став: „За убирање градских дажбина по неизмењеним и надлежно већ одобреним тарифама није потребно приликом одобравања буџета ново одобрење. Важење таквих тарифа продужује се аутоматски из једне буџетске године у друћу, док се прописаним путем не измене.”

Град Љубљана и Цеље предлажу, да се овом новом ставу дода као последња реченица: „а надзорна власт не може их смањивати без слободної пристанка градској већи”.

Пленум Савеза градова захтевао је, да се кроз Закон о градским општинама нормира и финансијска стабилност, која је једна од реалних подлога сваком континуираном раду. Нарочито је значајно нормирање стабилитета градских буџета. Говорећи о томе, елаборат Савеза градова вели: „Догађало се врло често да су поједини закони у току буџетске године градским општинама наметали нове терете, за које у општинским буџетима нису могли бити предвиђени потребни кредити. Исто се тако догађало, да су били у току буџетске године укидани или смањивани поједини општински приходи. И у једном и у другом случају мучиле су општине тешку муку, те су настајале највеће сметње и пертурбације у финансијском газдовању градских општина.” Десетинама конкретних примера, тешких по финансијски живот наших градова, доказује Савез градова ову своју тврдњу. Да би се све то избегло, потребно је допуном § 116 нормирати следећи принцип:

„Нови терети у општинским расходима и сва ограничења у приходима моћу да ступе на снагу тек почетком наредне буџетске године, пошто се претходно кредити, односно дрући приходи, буџетом осигурају.”

Град Лесковац умесно предлаже, да се ст. II § 117 дода један став, којим ће се одредити рок у коме ће градско веће расправити и донети одлуку о буџету. Ми смо још 1934 г. предлагали да то буде најдаље до 1 јануара сваке године, те и овога пута остајемо при томе предлогу: ст. III § 117 да гласи: „Градско веће расправитиће буџет са учињеним му примедбама и донети одлуку најдаље до 1 јануара сваке године.”

\* Види стр. 81 закона о градским општинама. Издање Геце Кона — збирка Гојка Никетића св. 226.

§ 118 показао је, такође, при самом практичном извођењу све своје недостатке и непотпуности. Тако н.пр. један мањи град преко Дрине предлаже Савезу градова потребу за допуном § 118 са овим образложењем из властитог искуства: „Буџет нашега града није ни до данас одобрен, макар да је претседник градске општине тачно поступио по §-у 117 и 118 закона, јер је Кр. Банска управа буџет града почевши од 25 јануара 1935 г. до данас задржала и није га прослиједила Министарству финансија, а нити га је до данас поглаварству вратила. На тај начин град трпи штету, јер је онемогућено извођење вањских радова услед тога што град мора пословати по буџетским даванаестинама, и на тај ће начин сезона проћи, а и кредити предвиђени за вањске радове постаће излишни. Зато се моли Управа Савеза градова да свој предлог допуни и да се §-у 118 Закона о градским општинама дода одредба: „Надзорна власт има буџет града предложити Министру финансија са својим примедбама најдаље на месец дана пре почетка буџетске године, а ако то не учини ма из којих било разлога, сматра се да је буџет града одобрен, и да ступа на снагу са даном почетка буџетске године.”

Сличне непријатности у кочењу градског пословања од стране појединих органа надзорних власти (бановинских) навели су нам и многи други градови у својим одговорима на нашу службену анкету. Зато је последњи Конгрес Савеза градова детаљно расправљао и ово питање, па је одлучио предложити следећу измену § 118:

„1) да би град знао када је надзорна власт буџет послала Министру финансија, треба додати да је дужна о том известити град. Предлажу се ове допуне: а) на крају *друђе реченице ст. I § 118 ставља се зајета и додаје: „и о том извештава град”*; б) на крају *ст. II ставља се зајета и додаје: „и о томе известити град”*.

II) Исто тако неопходно би била потребна одредба за случај ако надзорна власт не пошаље буџет министарству у прописаном року. Зато се предлаже ова допуна: *Иза става II § 118 додаје се нови став који гласи: „Ако надзорна власт не пошаље буџет министарству у роковима по другом ставу, град има право буџет поднети непосредно Министарству финансија на одобрење.”*

Наше животно искуство нагони нас да тражимо још једну допуну § 118 З.о.г.о. Као претставник Савеза градова и шеф његових радних Канцеларија у Београду, ми смо већ годинама водили битку на питању, да ли је Министар финансија законом овлашћен, „да на основу слободне оцене доноси решење о одобравању буџета, упуштајући се том приликом и у *целисходност* појединих буџетских партија и позиција.” Ми смо то право у потпуности

оспоравали Министру финансија, израђујући о томе, приликом једног конкретног случаја, читав стручни елаборат и пледојаје-е. Пре три године, у име Савеза градова, поднели смо претседнику Државног савета ту детаљно образложену студију, у којој смо доказали, да Министарство финансија као надлежна власт, по праву надзора, може предложени буџет одобрити или не, али не може поједине позиције смањивати или повећавати, па тек тако по својој вољи преиначени буџет одобравати. Тврдили смо, да се Министарство финансија има упуштати само у испитивање *законитости*, а не и *целисходности*. Подвлачили смо, да би противно становиште ништило сваки основ самоуправе, јер се не може ни говорити о некој финансиској самоуправи градских општина тамо где господари црвена цензорска писалка надзорних власти и њених референата!

Пре неколико година били смо срећни, када је Државни савет, као врховни административни суд, стао на наше гледиште у једном конкретном случају, али је то наше одушевљење његовим разумевањем овог преосетљивог питања из живота наших градских самоуправа било врло кратког века, јер је Државни савет по случају истог града (Лесковца и др.) убрзо стао на потпуно супротно становиште, тврдећи да државна власт, која одобрава општински и градски буџет, може по слободној оцени мењати поједине ставове предложеног буџета и тек тако измењени буџет одобравати.

Савез градова преко свога Комуналног биро-а, односно своје београдске Канцеларије, није се могао сложити са овим гледиштем Државног савета, па смо наставили и кроз стручну публицистику, и кроз стручне конференције, да пледирамо противу тог конзервативног гледишта, које у ствари чини илузорном сваку норму о самоуправи. Тако смо још на Конгресу Савеза градова, одржаном 1933 год. у Новом Саду, у своје конгресном предавању, категорички устали противу тог tutorства црвене писалке надзорне власти при одобравању буџета, тврдећи да тај систем претвара нашу самоуправу у једну декоративну и репрезентативну етикету, која са стварном самоуправом нема скоро никакве везе!... —

Најзад, општа седница Државног савета од 3-II-1936 г. стала је у овом питању на једино правилно и правично гледиште, за које смо ми, у име Савеза градова, пледирали већ годинама. У врло објективном образложењу свога гледишта, општа седница Државног савета подвлачи и:

„Општински буџет, који саставља општинска власт, одобрава државна власт. А пошто право одобравања подразумева и могућност неодобравања, значи да државна власт, надлежна за одобравање буџета, може и одбити одобрење предложеног буџета. Међутим, да ли она може предложени буџет изменити и тако

измењен одобрити, о томе у закону нема прописа, услед чега би овако њено право зависило од тога, да ли је надлежношћу за одобравање предложеног буџета обухваћено и овлашћење за његово мењање.

„Код расправљања овога питања ваља пре свега истаћи, да доношење општинског буџета спада у послове општинске власти, а да *право државне власти за одобравање буџета произлази из оштећивања државне власти над радом општине*. Рад, пак, општине као самоуправног тела обухвата оне послове који су јој законом стављени у надлежност, и они чине самоуправни делокруг општине. Ти су послови препуштени општини пре свега зато што су, ма да јавног карактера, ипак чисто локалног значаја, услед чега је за њихово обављање потребно познавање локалних прилика, потреба и односа, а са свим тим најбоље могу бити упознати, па им и најцелисходније решење дати, баш они који су им најближи и који су у њиховом добром решењу непосредно заинтересовани. Други разлог за препуштање ових послова лежи у чињеници што су они од сувише локалног значаја да би за државу претстављали такав интерес да их она преузме у своју надлежност. Али да би се обављање ових послова задржало у кругу општег интереса, о коме се стара државна власт, предвиђа се државни надзор над радом самоуправа. Како је, пак, општи интерес претстављен у закону, а надзор предвиђен у циљу заштите општег интереса, последица је тога да надзор подразумева контролу законитости над радњама самоуправног тела. Што се тиче контроле *целисходности* појединих радњи општине, њу државни надзор не подразумева због тога што су послови из самоуправног делокруга препуштени општини баш из разлога *целисходности*, као што је већ истакнуто... Затим из чињенице што се државни надзор врши над пословима који су препуштени општини, закључује се да државна власт не може у следству надзора мењати одлуке општинске власти или доносити место ње своје одлуке, јер би то значило решавање о пословима туђе надлежности. Због тога, она ове одлуке може само задржати од извршења. *Према овоме, државни надзор над радом самоуправа састоји се, у начелу, у контролисању само законитости, а не у целисходности акта самоуправне власти; а затим у могућности задржавања од извршења незаконитих аката, а не у њиховој измени или замењивању...*”

„Према напред изложеноме, право државне власти за одобравање буџета произлази из општег права надзора, а ово не садржи ни контролу *целисходности*, нити *могућност* мењања општинског акта. Међутим, смањујући или бришући поједине ставке буџета, државна би власт неизбежно улазила у испитивање *целисходности* послова за које су односни издаци пред-

виђени. Самим тим она би прекорачила овлашћење које јој произлази из *начела надзора*, а за такву радњу не би имала ослонаца ни у посебним одредбама о одобравању буџета. Затим, ово смањивање или брисање било би мењање предложеног буџета, а надзор не садржи право мењања општинског акта, па дакле ни буџета, а овлашћење за то није дато ни у специјалним одредбама. На концу, пошто би ово било преправљање буџета, то би значило састављање његово у извесној мери, а то законом није дато државној власти, већ је остављено општини као један од њених основних послова. А кад би оваква радња власти била противна општем начелу надзора, а затим кад би власт тиме изишла из круга своје надлежности и присвојила туђу, онда значи да она по закону не може вршити такву радњу.”

После врло обимног образложења, то правично и објективно решење Опште седнице Државног савета гласи:

„*Министар финансија, односно бан може предложени буџет одобрити или не одобрити са примедбама, али не може поједине позиције и партије смањивати или повећавати и тако измењен буџет одобравати.*”

Југословенски градови, и ми са њима, као њихов пословни претставник у Београду, задовољни смо овим тумачењем нашег врховног административног суда. Када би се при истом остало, ми не би смо ни тражили жељену допуну § 118 З.о.о. Али државни финансиски закон за 1936/37 г. који је ступио на снагу 1-IV-1936 г., дакле два месеца после горње одлуке Опште седнице Државног савета, у своме § 108 вели:

„*Овлашћује се Министар финансија, да по одобрењу Министарског савета, Уредбом са законском снагом, регулише у којим случајевима и границама може власт, која одобрава буџет општина и градских општина, предложене приходе и расходе повећавати, смањивати или брисати.*”

Значи да Министарство финансија, остајући конзеквентно у своме захтеву, да у овим данима економске кризе контролише и *целисходност* градских и општинских буџета, макар тиме сужавало и саму градску самоуправу, припрема себи ново, уредбодавно право кресања и брисања позиција у градским буџетима а самим тим кресања и основних принципа праве самоуправе! Ми знамо да је Министарство финансија у овом свом упорном ставу руковођено само добронамерном жељом, да се спречи градским општинама ма и најмање скретање из „колосека штедње” и реалних буџетских предрачуна, али ипак принципијелно ми не би ни у ком случају могли да се помиримо са овим туторством и старатељством државних надзорних власти над градским општинама. Зато, да би се једном за свагда избегло нормирање тог финансиског туторства кроз раз-

не уредбе са законском силом, потребно је у § 118 З.о.г.о. унети нов став, који би нормирао:

*„Министар финансија може предложени буџет одобрити или не одобрити, али не може поједине партије и позиције смањивати или повећавати и тако измењен буџет одобравати.*

*У случају неодобравања буџета, Министар финансија дужан је у својој одлуци навести позиције предложеног буџета, које не би биле основане на закону, односно које би биле противне постојећим законима и законским наредбама власти”.*

*„Против одлуке Министра финансија има места жалби Државном савету у року од 15 дана.”*

Колико је спутана градска самоуправа у својој финансиској пословању илуструје и § 120 Закона о градским општинама који нормира, да чак и вирманисање из једне буџетске партије у другу мора да одобрава Министарство финансија по гломазној процедури из § 118 З.о.г.о. Градске општине, Вараждин и друге, оправдано су истакле, да се овом одредбом чине градовима велике тешкоће које јако штете потребну експедитивност у отправљању градских послова. Вараждин предлаже, да се то одобравање вирманисања из буџетске партије у партију препусти бановинама. Предлог је потпуно умесан, утолико пре што су бановине много боље упућене у локалне потребе својих градова.

Како поједини градови не израђују своје завршне рачуне на време, то град Лесковац умесно предлаже, да § 122 треба допунити утолико, што би се нормирао рок у коме ће се саставити завршни рачуни по извршењу буџета.

Градови Љубљана и Цеље предлажу, да се § 125 допуни утолико, што би се предвидео крајњи рок за доношење потребних правилника о употреби градских завода и направа.

Исти градови (Љубљана и Цеље) предложили су Савезу градова потребне измене § 126 Закона о градским општинама. И овај предлог, који је, као и већина осталих, плод животног искуства односних градских општина гласи: „Надаље скрећемо пажњу на питање залагаоница градских општина. На пр. Љубљанској залагаоници одрекла је Банска управа Дравске бановине карактер каритативног хуманитарног завода, чиме га је подредила прописима Закона о радњама, и ако је тај јавни завод 1909 г. основан да би се задовољиле потребе материјално слабијих слојева становништва, дакле основан као социјална и каритативна установа, без тежње за добитком. Евентуални вишци имали су тећи у фонд са сиротињу. Све је то извршено у смислу онда важећег обртног рада од 1889 г., који је изриком изузимао испод обртних прописа залагаонице које имају значај хуманитар-

них завода и које оснивају и воде јавне корпорације и друштва. Залагаонице (и општинске) обухваћене су додуше одредбама §§ 70 и 71 Закона о радњама, али по нашем мишљењу само факултативно, т.ј. ако имају течевни карактер а не и онда ако су основане са хуманитарном и каритативном сврхом.

С обзиром на одредбе § 427-III- т. I и § 432 Закона о радњама, као и на т. 3 § 88, задњи став § 125 и став 3 § 126 Закона о градским општинама, предлажу град Љубљана и Цеље да се § 126 дода овај став: „Градске залагаонице као хуманитарни заводи, који немају течевни карактер, не погашају под одредбе Закона о радњама.”

И о овом предлогу Љубљане и Цеља расправљано је на сушачком Конгресу Савеза градова, који је, на предлог конгресног стручног одбора, донео следећу одлуку:

*„И ако се, у смислу опште одредбе ст. I § 1 Закона о радњама, може узети да не спадају под тај закон она општинска предузећа која немају течевни карактер, било би ипак добро да се то истакне у Закону о градским општинама. Конгрес Савеза градова предлаже стога ову допуну: на крају § 126 додаје се овај нови став: „Градска предузећа која немају течевни карактер не погашају под одредбе Закона о радњама”...*

Многе су градске општине уступиле приватном капиталу под најнеповољнијим условима производњу и експлоатацију електричног осветљења. Многобројни конкретни примери из скорањег живота наших градова најснажније илуструју не само са каквим је шакалским бесом јуришао приватни капитал, већином стран, на електричне центре наших градова, него и како је у својој аморалности и похлепности полипски исисавао што већи профит од тих комуналних предузећа, и то увек на рачун широких маса сиромашног и радног грађанства. Када се то има у виду онда је потпуно разумљив захтев већине градских општина, да производња електричне енергије остане у рукама градова. Тако на пр. град Лесковац предлаже, да се у § 127 дода нов став који би гласио: „Градови имају првенство за производњу електричне енергије”. Образажавајући овај предлог, град Лесковац подвлачи: „Нормирањем законског првенства градовима за производњу и снабдевање грађанства електричном енергијом, градовима би се осигурао врло добар приход, а становништво градова за толико би било растерећено других градских дажбина. У градовима где су предузећа за производњу електричне енергије већ у приватним рукама (приватан капитал) постоје чести сукоби између ових предузећа с једне стране и градских поглаварстава и грађанства с друге стране у погледу лиферирања и цена струји. Да би се избегли овакви све учесталији сукоби, законом о градским оп-



штинама требало би регулисати да градско поглаварство путем комисијске процене обавезно откупљује оваква предузећа“.

Градови Љубљана и Цеље у своме заједничком предлогу подвлаче такође значај комуналног снабдевања електричном енергијом, па умесно предлажу: „Важност електричне мреже постала је управо тако велика као и водоводне и канализацијске. Зато би требало у § 127 предвидети обавезан спој и на електричну мрежу у истом смислу. I став § 127 би, према томе, имао да гласи: „Град може у интересу јавнога реда и народној здравља мјестном уредбом одредити обавезну употребу градске кланице за клане за јавни потрошак, обавезан спој на водовод, електричну мрежу и канализацију и обавезну употребу уређаја за одвод смећа и фекалија.“

Град Велики Бечкерек (Петровград), тражећи шире законско овлашћење за муниципализирање појединих комуналних предузећа, предлаже да се иза првог става § 127 дода овај нови став:

„Градови имају права комуналације трамваја, градској осветљења и свих других предузећа, којима је главна сврха унапређивање оштих економских, прометних, социјалних и здравствених прилика градској станарности.“

Говорећи о законском нормирању права комуналације, Савез градова инсистира да у закону буде осигурано неограничено територијално врховиштво градова над њиховим подручјем. О томе Савез градова подвлачи:

„Врло је важно да у закону буде осигурано територијално врховиштво градова над њиховим подручјем, т.ј. да град сам располаже са јавним добром на својој територији и да је за употребу јавних добара потребан пристанак града и, најзад, да је граду придржано право да, сам или путем концесије, полаже јавне водове за водовод, плин и електрику, затим јавне канале, трамвајске пруге итд., и да граду припада искључиво право превоза особа моторном снагом и пловним објектима, надаље да град има искључиво право подизати, сам или путем концесије, јавне кланице и јавне ваге, уредити извоз смећа (Ћубрета), фекалија, те посебним уредбама нормирати да је свако дужан служити се оним градским установама које су уређене због јавног реда, сигурности и хигијене итд.“

VIII глава Закона о градским општинама говори о надзору државне управе над градским општинама и њиховом раду. Ми смо већ неколико пута поменули у овој студији у којим границама и облицима треба да се манифестује тај надзор државне управе над градском самоуправом. Право суспензивног вета по садашњем Закону о градским општинама има претседник градске општине и надзорна власт. Та два вета, примењена само у облику

који закон даје, без прекорачења, чине често градску самоуправу потпуно илузорном. Измењени Закон о градским општинама мора унети и у овом правцу неопходне рестрикције. Противу права вета претседника градске општине на одлуке и решења пленума градског већа дали смо своју аргументацију приликом оцене § 96 важећег закона. Овде ћемо узети у начелан претрес вето надзорне власти.

Пре упуштања у детаље појединих одредаба од § 130 до § 143, рећи ћемо у начелу само то, да права, слободна и истинска самоуправа императивно захтева, да се вето државне власти употребљава само у оним изузетним случајевима где би државни витални интереси могли евентуално да буду угрожени.

Савез градова, пледирајући такође зашто либералније одредбе о државном надзору над радом самоуправа, вели:

„Начело праве и истинске самоуправе испољава се нарочито у вршењу државног надзора над радом самоуправних власти. По том начелу имају државне надзорне власти да се старају једино о том да самоуправне власти врше све дужности које им одређују државни закони и да не прекорачују свој законом одређени делокруг на штету државе и других самоуправних тела. Државне надзорне власти имају право да ниште све одлуке градских самоуправних власти које су противне закону или које прелазе границе њихова делокруга. Али ако државне надзорне власти иду даље од тога, ако хоће одвећ „екстензивно и мунициозно“ да врше надзор над самоуправама, т.ј. ако хоће да се наметну самоуправама као неки ментори и старатељи, а нарочито ако хоће да у детаљима одређују самоуправним властима методе рада у појединим грама самоуправа и начин расположе са градским приходима у најситнијим појединостима, такво стање не може никако да се сложи са принципом праве самоуправе.“

„Органи државних надзорних власти само су чиновници, који нису непосредно практички радили у комуналној управи, те стога ни уз најбољу вољу не могу да познају све њене често врло компликоване финесе, а најмање могу да познају све оне врло различите локалне прилике и односе сваког појединог града који чине да се комунална политика у разним градовима не може водити на једнак начин и по једној шаблони. Поред тога, одвише интензивно схваћени надзор државних власти захтева толики квантум рада, да га надзорни органи због преоптерећености не могу вршити онако како би хтели, нити сваки случај довољно проучити, да би га могли доиста најцелисходније решити, те тако многе одредбе о државном надзору остају без практичне вредности.“

Приликом анкете о Закону о градским општинама, коју је Савез градова извршио



међу градским општинама, многи градови тражили су у горњем смислу измену појединих одредаба VIII одељка Закона о градским општинама (о надзору државне власти).

Град Петровград (према ранијем предлогу града Загреба) тражи да се као други став § 130 нормира: „Надзорна власт има се старати само о томе, да се рад градске управе и самоуправе креће у границама закона и законитих одредаба државне власти, те одобрених градских статута, и да се тим радом стварно не задире у законом уређени делокруђи других самоуправних јединица и државе.“

§ 133 прописује, да је претседник градске општине дужан доставити у року од осам дана надзорној власти препис записника сваке седнице градског већа. Већина градских општина тврди, да је овај рок прекратак и да се из чисто техничких разлога тај посао у овако кратком року не може савесно извршити. Варајдин је за рок од 14 дана, Велика Кикинда предлаже да тај рок буде 15 дана, Петровград тражи да буде 21 дан итд. У сваком случају требало би га продужити на 15 дана. Утолико пре, ако би се допуном § 79 завела обавеза града да све закључке већа од општег значаја објави у року од три дана, на градском дому или којим другим уобичајеним начином (у великим градовима кроз своје Општинске новине) и тако пружи могућност својим грађанима да уложе жалбе надзорној власти против одлука већа, које им се учине незаконите и слично (по § 143 З.ог.о.). Рок за жалбу и за приговор против таквих одлука тече по истеку пет дана по дану објаве (исти § 143 З.ог.о.).

И за допуна § 134 учињено је неколико предлога од стране градских општина, али конгрес Савеза градова усвојио је само једну од њих и донео по питању допуне § 134 следећу одлуку: „Како надзорна власт има право, у року од 8 дана по пријему записника, задржати од извршења одлуку градског већа, која би била противна законима и законитим наредбама власти, не може се пре истека тога рока извршити ни једна одлука градског већа. Има, међутим, случајева где интерес градске општине или оправдан интерес странке тражи хитније извршење. Предлаже се зато следећа допуна: у § 134 додаје се овај нови став: „У нарочито хитним случајевима поједине одлуке градског већа могу се извршити и пре истека рока из првог става, ако надзорна власт да свој пристанак, који се има у сваком поједином случају затражити.“

Град Лесковац у своме одговору на нашу савезну анкету предлаже, да се § 135 дода нов став, који би гласио: „Надзорна власт једном одобреном одлуку већа не може задржати од извршења“.

§ 138 З.ог.о. гласи: „Министар унутрашњих послова ће разрешити претседника градске оп-

штине, потпретседника и поједине већнике, кад се утврди да немају услове који се траже по овом Закону. Решење о разрешењу у случају тачке 4 § 25 има дејство од дана појављеног случаја.

Министар унутрашњих послова може додати одлуку о разрешењу претседника градске општине, потпретседника, појединих већника, или целој већи, ако пропусти да врше своје дужности, пошто их претходно саслуша.

Против одлуке Министра унутрашњих послова има места жалби Државном савету (одељењу) у року од осам дана.“

§ 139 З.ог.о. гласи: „Решења и изјаве градског већа, претседника градске општине и потпретседника, које су штетне по важне опште државне интересе, надзорна власт задржаће од извршења. Против ових одлука бана жалба се може изјавити у року од 15 дана Министру унутрашњих послова. Министар унутрашњих послова може због оваквих решења и изјава разрешити градско веће, претседника градске општине и потпретседника. Против ових одлука Министра унутрашњих послова нема даље правног лека.“

Ми морамо одмах подвући, да су цитирани прописи §§ 138 и 139 З.ог.о. врло реакционарни и да својом неконкретношћу могу бити у будућности често злоупотребљавани. При том, они су поништили свако право самоуправе. Ми смо још у почетку ове расправе подвукли, да југословенски градови не само не беже него и предлажу увођење најстрожијих санкција н.пр. у случају повреде државног јединства, али исто тако с правом траже, да се те врло осетљиве одредбе најстриктније конкретизирају, те да се тако унапред онемогући свака злоупотреба истих. Међутим, и § 138, и § 139 јако су растегљиви и неодређени. Тако § 138 даје право Министру унутрашњих послова да може разрешити претседника градске општине, потпретседника, поједине већнике или цело веће „ако пропусти да врше своје дужности“. О којим је дужностима реч?! То закон уопште не говори! Значи да би и најмања административна погрешка омогућила Министру унутрашњих послова да примени ст. II § 138 и разреши претседника и градско веће. Зашто бар нису побројане те дужности, чије невршење повлачи овако драконску казну. Није чак речено ни „дужности које им одређује овај закон“. Најзад, само право надзорне власти да она разрешава од дужности народом и забрањене општинске управе у пуној је опречности са демократским схватањима и правом самоуправом. Србијански закон о општинама од 1903 год. то право није давао управној и надзорној власти него врховном административном суду — Државном савету. Ма да ми нисмо велики поборници ни установе Државног савета у опште, коју ће живот такође прегазити, ипак смо спремни да то право разрешавања

изабраних општинских управа пренесемо на Државни савет, о чему смо пледирали још пре две године... —

Град (Лесковац) тражи да се ст. II § 138, који даје право Министру унутрашњих послова да може разрешити претседника градске општине и цело веће, прецизније нормира, и предлаже ову стилизацију за ст. II § 138:

„Министар унутрашњих послова може донети одлуку о разрешењу претседника градске општине, потпретседника, појединих већника или целога већа ако своје дужности не врше у складу са прописима овога Закона.

Противу одлуке Министра унутрашњих послова има места жалби Државном савету у року од осам дана.”

Ми се лично ни са овим предлогом града Лесковца не би могли сложити, него ћемо свој конкретни предлог § 138 дати у даљем делу ове расправе.

Већина градова ставила је своје потпуно оправдане примедбе и на § 139, који својом неконкретношћу омогућава и најтеже нападе на принцип градске самоуправе. Град Бихаћ у своме одговору на савезну анкету (1934 г.) подвлачи: „§ 139 је нејасно стилизован и латентан је, па према томе, бојати се је, да би се ова латентност и нејасност могла злоупотребити, па би било неопходно потребно да се у § 139 означи детаљно због којих се важних државних интереса може распустити градско веће и претседник општине.“ Град Нови Сад у одговору на исту нашу анкету мишљења је: „да је неопходно потребно, да се у § 139 таксативно наведе због каквих решења и изјава може Министар унутрашњих послова разрешити веће, претседника и потпретседника градске општине.“ Град Петровград (Велики Бечкерек) подвлачи, да „у § 139 није нормирано да против одлуке Министра унутрашњих послова постоји правно сретство по Зак. о Држ. савету”, а град Лесковац предлаже, да се последњи став § 139 измени и да гласи: „Против одлуке Министра унутрашњих послова има места жалби Државном савету у року од 8 дана.“

Ми смо још 1934 године на анкети, коју је Савез градова тада организовао у Београду, пледирали да се § 138 и § 139 измене, те да би исти могли гласити:

§ 138: Ако се утврди да претседник, потпретседник и поједини већници не испуњавају услове који се траже по овоме закону, Министар унутрашњих послова учиниће образложен предлог Државном савету за њихово разрешење.

Ако претседник, потпретседник, поједини градски већници или цело веће не би хтели вршити коју од својих дужности, које проистичу из овог или кога другога закона, Министар унутрашњих послова има право, пошто ове претходно саслуша, учинити образложен предлог Државном савету за њихово разрешење.

Државни савет дужан је по ст. I и II овога параграфа донети своје решење у року од месец дана.

Када прими решење Државног савета, надзорна власт разрешава те градске орђане у року од десет дана.

У случају разрешења претседника или потпретседника, градско веће бира његове заменике сходно § 82 овога Закона.”

Исто тако прописи садашњег § 139 требали би да се сасвим, из основа измене, па да гласе:

§ 139: Надзорна власт својим мотивисаним решењем може задржати од извршења сваки акт, решење и изјаву градског већа, претседника градске општине или потпретседника, која би била ујерена против државног поретка. Под инкриминисаним актимају се разумети само они акти који су кажњиви по Закону о заштити јавне безбедности и поретка у држави, као и по кривичном законнику. Исто тако може се задржати од извршења и сваки акт градског већа, претседника или потпретседника градске општине, којим би се газиле изричне одредбе ма кога уставног прописа или закона.

„Против ових одлука бана жалба се може изјавити у року од десет дана Министру унутрашњих послова.

„Противу одлуке Министра унутрашњих послова има се права жалбе Државном савету у року од десет дана.

Министар унутрашњих послова због решења и аката градског већа, претседника или потпретседника градске општине, који су ујерени противу државног поретка или који су погазили изричне одредбе кога уставног прописа или закона, може учинити образложен предлог Државном савету за разрешење тога окривљеног орђана градске општине.

Државни савет има донети своју одлуку у року од десет дана.

Орђан надзорне власти који би злоупотребио право вета по I ставу овога §-а, биће одмах оптужен дисциплинском суду како за кривицу тако и за евентуалну накнаду штете“.

Најзад, у VIII одељак Закона о градским општинама мора се нормирати и принцип концентracије државног надзора над градским самоуправама. Савез градова Краљ. Југославије о томе чини следећи конкретан предлог:

„Принцип концентracије и једнообразности државног надзора захтева да сав државни надзор буде концентрисан на једном месту, т.ј. у самоуправном одељењу Министарства унутрашњих послова, и да остала министарства, нарочито Министарство финансија, не врше свој део надзора над самоуправама посве самостално, јер такав надзор може да буде једностран и штетан за самоуправе, него увек у споразуму са Министарством унутрашњих послова, које има у виду не само целокупну комуналну политику, те уважава све моменте који код решавања по-

јединих питања долазе у обзир, већ има да се стара и за јединство управе уопште. Ово се тиче напосе општинских буџета и завршних рачуна, који се не могу одвајати од општег државног надзора, јер баш код буџета и код његова реализовања по завршном рачуну, долази у пуном обиму до изражаја цела управна и самоуправна делатност општина."

У случају да се овај конкретни предлог Савеза градова о концентracији целокупног државног надзора у самоуправном одељењу Министарства унутрашњих послова прими и озакони једним новим параграфом у VIII одељку овога закона, биће потребно да се сходно смислу измене и сви остали прописи који су са њим у вези. Ми смо лично још у нашој књизи „За комунални њрејорођај“ предлагали ову неопходну концентracију државног надзора, која ће посао надзора над градским самоуправа олакшати, убрзати и стручно продубити...

§ 143 нормира правна сретства против одлука градског већа и претседника градске општине.

Многи градови замерају да су рокови за жалбе у § 143 прекратки т.ј. сувише скраћени (на 8 дана). Град Петровград, Бања-Лука и Сарајево умесно предлажу да се ти рокови повисе бар на 15 дана, аналогно управном поступку.

Град Нови Сад предлаже да се правна сретства, жалбе (по § 143) против одлука градског већа и против одлука претседника градске општине (у пословима из § 89) поднесе Министру унутрашњих послова а не бану као надзорној власти. Тиме би употреба правних сретстава била скраћена, па би, можда, отпала и могућност тужбе управном суду. Зато се ми не бисмо могли сложити са овим предлогом.

Град Вараџдин истиче нејасност прописа § 143, нарочито у погледу активне легитимације за право жалбе, односно приговора, па закључује: „Активна легитимација на жалбу, односно приговор, није у закону довољно прецизирана. Према садашњој стилизацији § 143, постоји активна легитимација само за закључке којим је неко лице појединачно, лично тужирано и жалба против закључака „опште природе“. Који је закључак „опште природе“ то је врло растегљив појам. Примјерице: додељивање убошке потпоре извјесном лицу је по својој вањској форми закључак појединачни, а у ствари он може бити опште природе, као н.пр. због тог додељивања убошке потпоре жалба на евентуално безразложно оптерећење градских финансија. Зато би, можда, било сходно да се у законски текст нормира: „да против закључака градског већа опште природе, као и против закључака којим се градској општини намеће неки терет, има право жалбе или приговора сваки члан општине.“ Тиме би се

само појачала контрола општинске заједнице над њеном управом.

Савез градова учинио је још један умесан предлог за допуњу § 143:

„За жалбу против одлуке градског већа није у § 143 одређен рок, па се предлаже ова допуна: у ст. 1 § 143 између речи „може се“ и „изјавити“ умеђу се речи: „у року од 15 дана“... —

У прелазним наређењима, поред §§ 159, 160 и 161 — о којима смо већ врло обилно говорили — потребно је изменити и допунити и §§ 149 и 154.

Они градови који су до сада вршили целокупну надлежност у пословима опште управних власти првог степена траже измену § 149, односно нормирање прописа којим ће им та надлежност остати и даље. По саслушању свих градова, конгрес Савеза градова учинио је следећи предлог за измену § 149: „За градове који су до сада вршили целокупну надлежност у пословима првостепених општеуправних власти, требало би у закону предвидети да им та надлежност може и даље остати ако сами изјаве да то желе, јер су је и до сада вршили на задовољство и свога грађанства и надзорне власти. Таквом решењу нема запреке, у смислу т. 3 § 89. Уједно би требало продужити рок за евентуални пренос таквих послова на среске начелнике, јер се садашњи рок није могао одржати. Зато се предлаже ова измена: почетак друге реченице § 149 мења се те има да гласи: „Ти послови, у колико не би били на захтев појединих градови остављени у њиховој надлежности у смислу ст. 3, § 89, њренеће се у року од две године по ступању...“ итд. (Даље као у закону.)

Допуну § 154 тражио је град Нови Сад у смислу детаљнијег нормирања питања старатељских власти (сиротињских повереништава) коју дужност врше, нарочито у Савској бањовини, градови... —

Као што смо до сада више пута констатовали, Закон о градским општинама има врло много празнина и недостатака. То је, поред осталог, знак да је у законодавном одбору тадање народне скупштине рађен брзо и без довољно студије; нарочито, да је стваран без стручне сарадње најпозванијих фактора из редова градских претставника. (Најзад, није ни тајна да је првобитни пројекат Министарства унутрашњих послова, који су израђивали неспорно стручни референти, био много бољи, савременiji па и слободоумнији, али је реакционарношћу појединих чланова законодавног одбора тадашње Народне скупштине у многоме погоршан!)

Од свих празнина једна је највећа и најзначајнија, а то је свако осуство законског нормирања социјалних дужности градова.



Провлаче се кроз цео закон два у основи погрешна схватања. Градска општина је ту схваћена као нека локална канцеларија, којој и ради њених општинских административних задатака, и ради њених послова из пренесеног делокруга треба дати извесну самоуправу. Али ни из једног од ових прописа не избија ново и савремено схватање градске општине: да је она по превасходству таква самоуправна институција, која је, као резултанта интереса свих живих економско-идеолошких сила у њеној заједници, позвана на првом месту да испуњава своје социјалне дужности. И ео ipso, да истицање социјално-комуналног програма код градских општина претставља с једне стране есенцијелну дужност њихову, и с друге стране есенцијелно право њихових грађана. Из оваквог схватања градске општине истиче се, као логична последица и безусловна потреба да се испуњавање социјално-комуналних дужности од стране градске управе учини обавезним (измењеним Законом о градским општинама...).

И ако градске општине из дана у дан све јаче постају врло значајан социјални инструмент ипак је у Закону о градским општинама пропуштено да се о социјалним дужностима градова ма шта конкретније каже, а и оно што је генерално речено, остављено је као факултативна обавеза општинске управе, која је као таква остала изван сваких казних санкција због случајне или намерне саботаже. Истина у § 88 Закона о градским општинама, који говори о делокругу града и дужностима градских управа, стоји под тач. 3. „Помагање невољних и убојих, старање за сиромашну и напуштену децу, подржавање добротворних завода и установа и старање о дружим социјалним дужностима!“ Могло би се приговорити овој нашој критици те законске одредбе, да је законодавац ставом „и старање о дружим социјалним дужностима“, овом либералном одредбом, оставио широко поље рада градској иницијативи, не постављајући јој никакве границе и никакве превенције. Међутим, то само тако изгледа на први и површан поглед. Дубља анализа показује нам сву погрешност оваквих метода. Законодавац је у многим мање важним одредбама Закона о градским општинама прибегао таксативном набрајању или, изузетно, детаљним дефиницијама и дискрипцијама појединих законских текстова. Овде се сасвим супротно тој доброј пракси, генерално ставља у дужност градским општинама „старање о другим социјалним дужностима“. То је исто као да се у једном законском наређењу место прецизног текста стави „и тако даље“. Законодавац ништа не вели, и још мање нормира, шта се има разумети под „социјалним дужностима“, и које су оне бар у главнијим потезима, као и какве се санкције имају примењивати ако се оне не врше са успехом и разу-

мевањем, па се чак и саботирају! Ми, који са комуналним управама радимо читаву једну деценију, врло добро знамо, а још боље знају они који са њима раде по неколико деценија, шта то значи кад се једна велика дужност остави на дискреционарну вољу и увиђавност разноликих општинских органа, без законске принуде и осетне законске санкције. Ми имамо разноликих градских управа и имаћемо их и у будућности увек. Једне су слободомне до крајњег либерализма; друге конзервативне до крајњег реакционарства. Имамо управа са дубоким познавањем комунално-социјалних дужности, а имамо и таквих које се у тим најбитнијим пословима врло тешко сналазе! Имамо тако савремених општинских управа, да оне не познају никакав социјално-комунални јерес; а имамо их и таквих које у своме примитивизму не могу да схвате ништа ново и напредно што није било у времену Кнез Милошеве сеоске нахије. Једне се градске управе преливају иницијативом, да би их у њиховом бујном прегнућу требало обуздавати у страху да не пређу меру и границе допуштеног финансијског оптерећења својих грађана: друге су источњачки равнодушне према свему што прелази уски круг њихових најнепосреднијих потреба и административних дужности. Где се, онда, у том конгломерату од разних менталитета и разних схватања, најважније дужности градских општинама смеју огласити факултативним?

Анкета о социјалној политици наших градова, коју смо у току последње две године извршили, показала је једно очајно стање. Са малим изузетком, нигде нису предвиђени довољни буџетски кредити за извођење социјално-комуналне политике. У многобројним случајевима ти кредити нису ни тражени. Социјална политика у седам десетина југословенских градова тако рећи и не постоји; а од оне три десетине, у једној само вегетира!

Изузимајући дваестак наших градова, где је социјална политика подигнута бар на степен озбиљности — сви остали наши градови на пољу социјалног старања нису отишли даље од средњевековног милосрђа и псеудо-хуманости, која се заснива на принципу филантропског просјачења „добровољних прилога“! Како већина наших градова мало пажње посвећује свима социјалним проблемима — и ако то треба да буде њихова главна дужност — од проблема деце заштите па преко станбеног до радничких питања, види се најбоље из дифара, које они дају за социјално старање. Док н.пр. за социјално старање дају чехословачки градови 14%, дотле су наши градови дали у 1934/35 години свега просечно 5% од свих својих расхода, а код појединих градова та сума пада и испод 1%. У књизи „Комуналне финансије наших градова“ доказали смо, да има градова који су за целокупно социјално

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

старање дали петнаест пута мање него што су у току исте, 1933 године, потрошили за административно-канцеларијске расходе!

Шта су, на пример, наше градске општине предузеле на остварењу једног програма комуналне дечје заштите? Скоро ништа! Сем похвалних примера десетине већих или напреднијих наших градова, на челу са Београдом, Загребом и Љубљаном, која н. пр. даје 33% од свога целокупног социјалног буџета на дечју заштиту, остали градови и вароши чине врло мало, а често ни мало на пољу дечје заштите. Једном службеном анкетом, извршеном у 1934 и 1935 год. утврдили смо, да 31% од свих наших градских општина немају ни засебан одељак за заштиту деце, или ма какве дечје установе, нити каквих било градских уредаба, правилника или пројиса за здравствену, правну, материјалну или моралну заштиту деце. На истом нивоу налази се у већини наших градова и комунална станбена политика, и општинска антитуберкулозна акција, и градска апровизациона делатност, и културно-социјална активност итд... У интересу широких маса радног грађанства, социјална политика наших градских општина мора се регенерисати и оживотворити!

Зато је неопходно да се социјалне дужности и законом предвиде као обавезне, а не као факултативне дужности; да им се увек обезбеде довољни материјални кредити, и да се осветним законским санкцијама спречи намерно или ненамерно саботирање њихово. Фраза у садашњем закону „и старање о другим социјалним дужностима“ значи много за једну културну и социјално-формирану свест; али у исто време не значи ништа, апсолутно ништа, за оне који немају ни нормално прегнуће, а камоли хипериницијативу за општи и комунални напредак!

Ми смо за највишу и најширу градску самоуправу, ми смо за пуно респектовање принципа универзалности њене компетенције, али смо и зато, да се нова напредна и културна стремљења социјалне политике градских општина морају учинити обавезним (поткрепљена снажним казним санкцијама) и брзо изводљивим у практичном животу градских општина.

Ако се законом учини обавезном социјална акција градских управа и самим тим она изаузме испод суспензивног вета — ма с које се стране он примењивао — градови ће отпочети један нов живот и снажан културни, привредни и социјални полет, размахнуће крилима просперитета кроз целу Југославију.

Кад је већ реч о социјалном програму градске управе требало би овде рећи шта се има разумети под социјално политиком градова и где је граница између социјалне и комуналне политике. Али, како смо у нашем предавању-реферату о социјалним дужностима градских општина, одржаном на Конгресу Са-

веза градова у Новом Саду, изнели детаљно шта је социјална политика градова, то не желимо да се овде понављамо. По питању где је граница између социјалне и комуналне политике, питању које су нам ових дана поставили многи градови, подвлачимо да у ствари ту нема никакве битне есенцијелне разлике. Разлика је само у обиму и степену рада. Она је квантитативна. Један исти проблем може да буде и социјалног и комуналног карактера у исто време. Погрешно је у основи својој оно у нашим градовима укорено схватање, да се под социјалном политиком имају разумети само најуже каритативне дужности једне градске општине, јер каритативна је акција само један од многобројних видова социјалне политике.

Када је једна акција на побољшавању и подизању животног стандарда грађана општина и није везана за један најужи локус, онда се иприто назива социјалном политиком\*) градске општине!...

О социјалним дужностима градских општина морала би се у измењен и допуњен закон нормирати читава једна нова глава, нов одељак од најмање 10—12 параграфа. Ову би законску главу требали да израде Савез градова уз сарадњу Министарства социјалне политике и народног здравља и најистакнутијих друштава координиране приватне иницијативе: Југословенске уније за заштиту деце; Југословенске лиге против туберкулозе; Ложе трезвости; Друштва за чување народног здравља; Радничких комора итд. Ми смо већ израдили основу и тога одељка Закона о градским општинама, али, не познавајући размере које ће држава бити вољна да да овој најважнијој мисији градских општина, ми се за сада уздржавамо од објављивања те израђене основе. Објавићемо овде само два параграфа из исте, који би могли ући као допуна важећем § 88 З.о.г.о.:

## §

Претседник градске општине дужан је да у споразуму са градским већем изради минималан програм социјалних и комуналних дужности.

Тај се програм мора израдити за цео четворогодишњи период трајања изборног мандата градских органа, али се има допуњавати сваке године најдаље до 1 фебруара. Допуњени минимални програм за односну годину градска општина шаље једновремено са пројектом буџета непосредно Самоуправном одељењу Министарства унутрашњих послова на преглед и одобрење.

За одобравање минималног програма социјално-комуналних дужности, као и предлога

\*) О томе питању види детаљније у нашем делу „Наши социјални проблеми“, одељак „Суштина социјалне политике“ (издање књижаре Геце Кона 1932 год. стр. 352 + XVI. Цена 60 дин.)

буџета градских општина, образоваће се при Самоуправном одељењу Министарства унутрашњих послова аутономан Одбор деветорице. Тај се одбор састоји: из три виша државна чиновника управне струке; из два виша чиновника Министарства финансија; из два стална делегата Савеза градова; из једног сталног делегата Савеза организација градских чиновника; и из једног претставника заинтересованог града. Одбор из своје средине бира себи председника. Овај одбор дужан је прегледати и одобрити минималан програм и предлог буџета најдаље за месец дана од дана пријема истој.

Ако Самоуправно одељење Министарства унутрашњих послова не врати градској општини програм и буџет за месец дана од дана пријема, сматраће се да су и програм и буџет одобрени, те их град може узети у извршење.

Овај одбор деветорице при Самоуправном одељењу Министарства унутрашњих послова има по службеној дужности да цени, да ли је минимални социјално-комунални програм односне градске општине за идућу буџетску годину обухватио све најважније видове социјално-комуналне акције и да ли су предвиђени кредити довољни за њихово извршење. У колико утврди противно, има са својим образложеним примедбама вратити програм и буџет градском већу на дојуну и исправку. У случају да градско веће не прихвати те примедбе, Министарство унутрашњих послова има у року од десет дана поднети цело предмет Државном савету, који у року од даљих петнаест дана има донети мериторно решење.

При одобравању предлога програма и буџета, сталан Одбор деветорице дужан је да оцени, да ли је прошлогодишњи социјално-комунални програм односног града остварен и у којој мери, и ако није цело остварен, какве су сметње стајале томе на путу. Где год утврди немар градских органа, Одбор деветорице предложиће Министру унутрашњих послова да наложи ресективној градској управи да у остављеном року изврши остварење свога програма, јер ће се у противном случају одредити нарочити комесар из редова познатих социјалних радника из тога града, који ће на трошак односне градске општине приступити раду на спровођењу прошлогодишње социјално-комуналног програма у живот, без ирава на мешање у какве друге самоуправне послове односног града.

Противу овога решења Министра унутрашњих послова има места жалби Државном савету у року од десет дана.

## §

Минимални социјално-комунални програм градских општина мора у себи садржати све

најважније социјалне и комуналне дужности градске општине према грађанству и комуналној заједници.

Следеће социјално-комуналне дужности обавезно улазе у програм, али се њихов број може повећати с обзиром на локалне прилике односне градске општине:

1) сузбијање туберкулозе, сифилиса, алкохолизма и других социјалних болести;

2) рекултација кризе неуписаности путем јавних радова и других социјално-комуналних и привредних мера и помагање неуписаних грађана новчаним помоћима, бесилатном исхраном и станбеним збрињавањем;

3) Помагање незбринуте и сироте деце отварањем дечјих прихватилишта, саветовалишта, обданишта, сиротних домова, интерната, дечјих колонија и других установа за отворену и затворену дечју заштиту;

4) помагање изнемоћлих, болесних и остарелих грађана, смештање истих у домове за изнемогле, у колоније ван града и у градске болнице за лечење;

5) комунална акција на асанацији нездравих станова и изграђивању хиџијенских и јевтиних малих станова, као и помагању задружној и другој изграђивања сличних станова за економски слабије редове грађанства;

6) аграрна политика у најширем смислу са сузбијањем вештачке скупоће и по дизањем комуналних продавалица животних намирница ради рекултације тржних цена. (Комунална производња хлеба и комунално снабдевање грађанства здравим млеком и све друге мере аграрне политике);

7) акција на широком социјалном осигурању и на координираној каритативној акцији;

8) изградња зимских и летњих купатила за широке народне слојеве и школску омладину; паркова и дечјих игралишта; школа на ваздуху и климатских лечилишта и других социјално-здравствених установа;

9) прикупљање и научно истраживање традиција за иланску социјалну политику односног града.

Ова два параграфа (која би се у случају уношења у закон о градским општинама посебног одељка о социјалној политици, могла и да детаљнише у неколико мањих параграфа) бар у општим потезима нормирају обавезу града о минималном социјално-комуналном програму, као и обавезу о уношењу у исте програме најосновнијих социјалних дужности градских општина. Културна би срамота била за наше комунално законодавство ако бар ова два најосновнија прописа о социјалној политици савремених градских општина не би ушла у допуњени закон о градским општинама... —

На крају, завршавајући своје најосновније примедбе на важећи закон о градским општинама, желимо да напоменемо потребу допуне и последњег § 162 истог закона у толико што

би се нормирало, да се прописи Закона о градским општинама могу мењати једино непосредним изменама и допунама истог закона, а никако кроз вавилонске одредбе разних Финансијских и њему сличних закона.

То су наши предлози за најнеопходнију измену и допуну Закона о градским општинама.

У целом културном свету побеђују демократске тенденције у комуналном законодавству. Оне су одјек политичких победа, које на свима линијама и готово код свих народа постижу национално и социјално свесне народне масе. Извесно је, да ће се код нас при изради допуна и измена Закона о градским општинама, као и Закона о општинама, водити рачуна и о оним савременим тежњама, које данас чине основу свеколике социјалне и комуналне акције савремених градских општина.

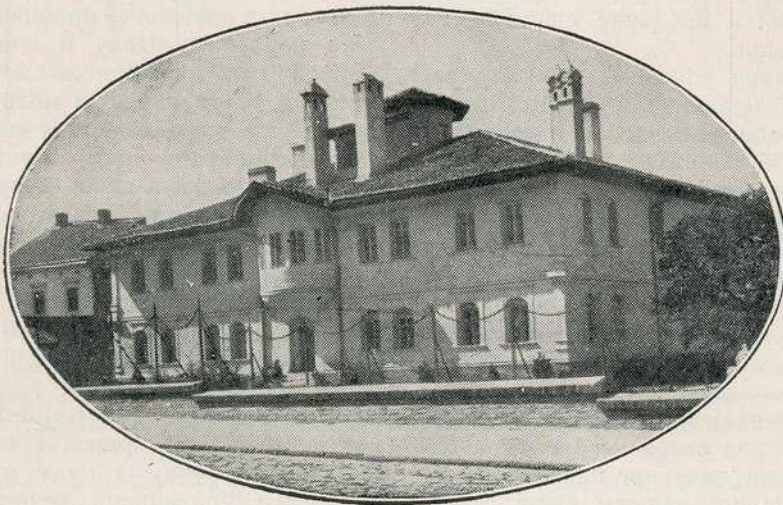
Независно од свих прелазних политичких покрета, постоји нешто стално, вечито, бар у општој привремености свега, а то је тежња грађана за истинском и широком самоуправом својих комуналних заједница. Нема рада, нема бар смишљеног рада док се широка комунална градска самоуправа не санкционише законом. Раније су се генерације бориле само за политичку самоуправу; наша поколења инте-

ресује и културна, и социјална, и привредна, и урбанистичка самоуправа, јер напредак наших градова, то је истински напредак Југославије: њен напредак социјални, привредни, културни, естетски, урбанистички, санитарни итд. И што год измењени Закон о градским општинама буде више изашао на сусрет тој легитимној и напредној тежњи, у толико ће се више створити услови за несметани привредни и комунални полет наших градова, а кроз њега и за просперитет саме државе и целог народа.

Не само да нема никаквих разлога да се држава истави противу напредних стремљења градских самоуправа, него на против има и пуно државних, и националних, и социјалних разлога да се свима њиховим оправданим захтевима изађе до крајњих граница на сусрет. Ово у толико пре што су њихови захтеви, упућени преко Савеза градова Краљевине Југославије и преко земаљског Савеза свих организација чиновника и службеника градских и сеоских општина Краљ. Југославије социјално и културно врло правични и врло напредни.

Допунама и изменама Закона о градским општинама пружиће се градовима правни основи за нове и лепше хоризонте њихове здраве самоуправе и за нова прегнућа на пољу њиховог конструктивног рада.

(Крај)



У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А



Чланци и студије

Др. Радмило Белић,

шеф Отсека за физичко васпитање Г. п. г. Б.

## Општи значај обавезног телесног васпитања и његови главни принципи

(Закон од 2-II 1934 и Уредба од 1-IV 1935 г. о обавезном телесном васпитању ваншколске омладине).

(Наставак)

Са утврђивањем подручја, одређивањем просторије и времена за држање наставе, фиксирањем броја наставника и обвезника и поделом њиховом по групама није још извршена потпуно организација једног празничког течаја. Потребно је поред тога саставити један списак посебно за сваки празнички течај ради контролисања да ли се редовно посећују празнички течајеви од стране обвезника и ради вођења евиденције уопште о марљивости једног обвезника. То је т.зв. прозивни списак. По њему треба наставник да пре почетка или после завршетка наставе изврши прозивку обвезника, и убележи оне који нису дошли. Прозивни списак исто тако служи као преглед обвезника по празничким течајевима. Сваки празнички течај треба да има најмање један прозивни списак. Ако један празнички течај има већи број обвезника, онда би требало установити прозивне спискове за сваку групу обвезника.

Као што прозивни списак служи за преглед обвезника по празничким течајевима и њихово уредно посећивање часова наставе, исто тако искуство је показало да би требало устројити књиге — дневнике рада за сваки течај који ће служити за преглед наставног градива које се на једном празничном раду пређе као и за поименични преглед отсутних како наставника тако и обвезника. Закон је предвидео само прозивнике, али се у пракси показало да су дневници рада неопходно потребни не само као докуменат рада по празничким течајевима него и као докуменат на основу кога саставља општина односно отсек обавезног телесног васпитања реферате општој управној власти првог степена за кажњавање обвезника и њихових послодаваца, старатеља или родитеља због неуредности или ометања посећивања празничких течајева. Дневници рада су званичан докуменат који оверавају наставници а за чију истинитост садржине јемчи својим потписом

вођа групе наставника. Дневник рада мора носити свој регистровани број и оверени број страница. Према податцима и оверама које дневник рада треба да садржи, његов образац требао би овако да изгледа: (види таблицу бр. IV на след. страни).

Наставници у прозивни списак убележавају поред имена обвезника за сваки празнички рад утврђене знакове присутности и отсутности сваког обвезника, па на основу тога попуњавају рубрике и извештај у књизи дневника рада.

в) *Изддржавање празничких течајева.* — Ви дели смо који су све елементи потребни за организацију једног празничког течаја. Све те елементе дужна је општина да обезбеди: вежбалиште, вежбаонице, наставнике, административно особље, справе, канцеларијски материјал, материјал за опште спискове, антропометриске спискове, прозивне спискове, дневнике рада, картотеку и све друго потребно за правилно функционисање празничких течајева. Све то изискује нове издатке. Општинама су у том погледу учињене многе олакшице. Школски одбори су дужни на тражење општине да уступе дворишта и школску зграду за вежбање ваншколске омладине; школска друштва и чете своја вежбалишта, вежбаонице и справе. Поред тога З.О.Т.В. установљава фонд празничких течајева за који предвиђа специалне приходе и коме ставља на терет издржавања празничких течајева. То значи општине ће само у почетку тај терет морати да носе док фонд не буде у могућности да га сам прими. Иначе када фондови празничких течајева буду ојачали, терет издржавања празничких течајева прећи ће на њих. То ће се растеређивање извршити поступно али сигурно, пошто Закон О.Т.В. прописује све принудне мере за утеривање грихода фонда од казни за неизвршење З.О.Т.В.

Дотле, општине су дужне набавити потребни материјал, ангажовати и плаћати но-



WWW.UNILIB.RS

во административно особље, ако је то потребно; давати награде наставницима у празничким течајевима с тим да награда не буде већа од 40 ни мања од 25 динара од једног празничког рада; а старати се да и све друге потребе празничких течајева буду намирене.

5) Отсек обавезној телесној васпитања и старање о организацији празничких течајева и о уредном посећивању наставе. — Ма-

пут за рад отсека обавезног телесног васпитања". Тај Правилник предвиђа организацију самог отсека, његове послове и друге дужности особља тога отсека.

Што се тиче особља неопходно је потребно да тај отсек има сем шефа најмање три писара од којих би један водио општи списак обвезника, други антропометриски списак а трећи прозивни списак. Поред тога потребан је најмање један сталан лекар при-

Дневник рада

IV табела

Редни број Датум	Презиме и име	Редни број	Презиме и име	час доласка	час одласка	Примедба	ИЗВЕШТАЈ
							<p>О раду на часу одржаном ..... 193.... г.</p> <p>обвезника за обав. телесног васпитања омлад.</p> <p>Место вежбања ..... квартал .....</p> <p>По списку уписаних ..... било на часу</p> <p>Отсутни ..... одржано часова</p> <p>На часу се прешло следеће градиво.....</p> <p>Примедба водника .....</p> <p>Својеручни потпис,</p> <p>Наставника: Вођа групе,</p> <p>1.....</p> <p>2.....</p> <p>3..... Звање .....</p> <p>4..... Улица .....</p> <p>5.....</p> <p>6..... Бр.....</p> <p>7.....</p> <p>8.....</p> <p>9.....</p> <p>10.....</p>

Да су именовани обвезници заиста били отсутни од..... до..... часова са наставе обавезног телесног васпитања по званичној дужности тврди: Вођа-заменик,

.....

ње општине ово старање могу поверити својим чиновницима, поред своје редовне дужности, а могу за то поставити нарочитог чиновника. Веће градске општине (Београд, Загреб, Љубљана, Скопље, Сарајево, Суботица, Нови Сад итд.) мораће ово старање поверити једном посебном отсеку. Уредба у чл. 20 препоручује да градске управе, за све послове по Закону О.Т.В. и ове Уредбе, образује у свом саставу посебан „Отсек обавезног телесног васпитања”. Министарство физичког васпитања народа прописало је и „Правилник” и „У-

отсеку који би вршио ванредне прегледе и учествовао у комисијама за редовне прегледе; његова би дужност била још да обилази просторије празничких течајева и стара се о њиховим хигијенским условима. Потребан је исто тако један секретар, који би се старао о уредности и експедитивности отсека, као и један архивар који би водио протокол и уређивао архиву. Нужно је да тај отсек има и једног статистичара који би уређивао картотеку обвезника, састављао прегледе обвезника по професијама, по завичај-

ности по уредности посећивања празничких течајева. Не од мање важности и неопходности је установити при отсеку и звање једног правног референта који би припремао све што је потребно за ефикасно кажњавање послодаваца, родитеља или старатеља који би сами или њихови обвезници ма у ком виду прекршили одредбе З.О.Т.В. Потребно је исто тако установити при отсеку звање техничког референта за празничне течајеве који би снабдевен знањем из практичне и теорне наставе обавезног телесног васпитања могао успешно да контролише рад у празничким течајевима, и чинио поправке и предлоге за

управе фонда празничких течајева, која рукује покретном и непокретном имовином празничких течајева и која је једини наредбодавац за све издатке из тога фонда. Каква права и дужности има управа фонда и како се она саставља то је предвиђено Законом и Уредбом О.Т.В. Управа фонда доноси одлуке на предлог шефа отсека обавезног телесног васпитања. При томе отсеку мора бити један благајник односно књиговођа фонда који има да води књиге новчане и инвентарске природе, да подноси месечне извештаје шефу отсека и управи фонда о стању фонда и благајне и да одговара за имовину отсека и фонда.

V табела

Образац за прозивнике празничких течајева је следећи:

Редни број Број главног списка	Презиме и име (са целим очевим именом)	Рођен			Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септембар	Октобар	Новембар	Децембар	Свега часова у јед. разреду	Напомене о обвезнику	
		дан	месец	година															
					I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	
					III	IV	III	IV	III	IV	III	IV	III	IV	III	IV	III	IV	
					V	VI	V	VI	V	VI	V	VI	V	VI	V	VI	V	VI	
					Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	Свера	
																			Пренос

што боље резултате тога рада. Од доброг уређења службе ових референата у отсеку зависи највећим делом успешно извршење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине.

Другим речима лекари отсека треба да уреде добро функционисање лекарске и хигијенске службе; писари отсека да се старају о уредности општих, антропометријских и прозивних спискова; статистичар отсека да води статистички преглед обвезника; правни референт отсека да обезбеди правилно функционисање кривине службе, због повреде Закона и Уредбе О.Т.В.; секретар отсека да се стара о правилној административној служби и служби у празничким течајевима; технички референт за празничке течајеве да мотри напредовање течајева у погледу извођења теорне и практичне наставе у празничким течајевима.

Правилником отсека обавезног телесног васпитања мора се обухватити и организација

Само под условом да има овде све побројено особље са тачно одређеним дужностима, отсек обавезног телесног васпитања моћи ће правилно да одговори свим оним задацима који су Законом и Уредбом О.Т.В. стављени у дужност општинама.

### 3 — Приватна удружења, друштва или установе

Сем општине могу и приватна друштва, удружења или установе да спроводе у живот обавезно телесно васпитање ваншколске омладине. Само у погледу стицања тога права потребно је да та друштва испуне извесне услове формалне и материјалне природе. Значајно је напоменути да међу свим тим организацијама које могу да добију дозволу за извођење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине соколске организације имају извештан повлашћен положај.

Приватна друштва за ризику од општина не стичу дакле право на извршење обавез-

ног телесног васпитања по самом Закону, него тек на основу формалне одлуке Министра физичког васпитања народа а по испуњењу формалних и материјалних услова Законом и Уредбом предвиђеним.

А) *Формални услови.* — Сва приватна удружења и установе које желе да изводе обавезно телесно васпитање морају имати дозволу од Министра физичког васпитања народа. Без те дозволе ни једно приватно друштво не може вршити наставу обавезног телесног васпитања ваншколске омладине.

Издавање дозвола није дискреционарна власт Министра физичког васпитања народа. Издавање дозвола мора бити везано за испуњење извесних услова прописаних Законом и Уредбом. У § 9 З.О.Т.В. каже се да „Удружењима и установама наведеним у § 7 тач. 2 може Министар физичког васпитања народа издати дозволу за извођење обавезне наставе телесног васпитања *по овом Закону у колико иста одговара условима*, која ће Министар физичког васпитања народа прописати. То значи да дозвола Министрова мора бити образложена и заснована на закону; у противном она може пасти пред Државним Саветом на жалбу заинтересованих лица.

Услови за издавање дозвола такве су природе да дају пуну гаранцију за правилно извођење обавезног телесног васпитања. Ти услови морају бити потпуно идентични са условима наставе која се изводи у празничким течајима.

В) *Материјални услови.* — Који су ти услови које је дужно свако приватно удружење претходно да испуни да би могло да добије дозволу за извођење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине?

1) *Легитимност организације.* — Први услов који важи за сва приватна удружења, установе и друштва јесте да она имају за циљ телесно васпитање (§ 7 З.О.Т.В.). Ту дозволу дакле могу тражити само витешка, спортска и соколска друштва и установе. Сва друга удружења, привредна, професионална или верска, као и установе које немају за главни циљ физичко васпитање не могу се уопште примити да траже дозволу. Њихове молбе неће се моћи ни у поступак узимати, него ће се просто на основу чл. 7 З.О.Т.В. одбијати. Јер сва та друштва нису легитимисана да се појаве са захтевом дозволе за извођење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине. Дакле само легитимисана друштва могу тражити ту дозволу.

2) *Услови за издавање дозволе.* — Да би тако легитимисане организације добиле одобрење за извођење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине, морају уз молбу за дозволу поднети доказе да су испунили сходно члану Уредбе следеће услове:

а) да имају стручна лица за извођење програма наставе прописаног од стране Министра физичког васпитања народа.

в) да имају обезбеђен простор и справе за извођење наставе.

в) да у својој организацији имају потребан број стручног особља који ће да врши здравствени надзор, одржавање хигијенских мера и лекарске прегледе.

д) да су у стању да организују контролу тачног и уредног похађања наставе.

е) да се обавезу да ће тачно водити опште, антропометриске и прозивне спискове обвезника телесног васпитања.

За стручна лица која ће наставу изводити и вршити лекарске прегледе и хигијенску контролу треба поднети податке о презимену и имену, звању (ако су државни, бановински или самоуправни службеници означити надлештво) годинама старости, као и податке о стручности, стеченој активним бављењем телесним васпитањем, или свршеним школама и течајевима и којим.

3) *Припадност организацији.* — Када једна организација под наведеним условима добије одобрење за извођење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине *то још не значи да та организација има право да то васпитање изводи над целокупном ваншколском омладином једној одређеној подручја.* Она може обавезну наставу да изводи само са оном ваншколском омладином која припада дотичној организацији. Другим речима чланови дотичног удружења, друштва или установе ослобађају се да посећују празничке течајеве организоване од стране општинских власти, и дужни су да те течајеве посећују у самој организацији која има прописну дозволу за то.

С) *Повлашћени положај соколских организација.* — Можда би неко из текста чл. 6, 7 и 10 Уредбе О.Т.В. закључио да најважнија повлашћеност соколских организација лежи у томе што оне не морају да испуне ни формалне ни материјалне услове за извођење обавезног телесног васпитања ваншколске омладине. Такво би тумачење било погрешно и врло штетно за обавезно телесно васпитање ваншколске омладине.

Погрешно би било такво тумачење јер З.О.Т.В. никакву не прави разлику између организација које имају за циљ телесно васпитање. § 7 З.О.Т.В. јасно каже да ће се обавезно телесно васпитање ваншколске омладине изводити у празничким течајевима и у соколским друштвима и четамма, у удружењима и установама којима је циљ телесно васпитање под условима овог закона; а у § 9 истог закона прописују се услови који важе подједнако за све организације побројане у § 7.

Међутим Уредба не држећи се стриктно горњих одредаба З.О.Т.В. и прописујући услове под којима горње организације могу да изводе обавезно телесно васпитање ваншколске омладине ставила је соколске организације у извештан повлашћен положај, али не ослобађајући их испуњења формалних и материјалних услова који важе и за остале витешке организације, што се види из става 2 чл. 6 Уредбе који гласи: „Соколске чете изводиће исту наставу са својим припадницима који подлеже обавезној телесној настави, само у случају ако имају услова и могућности предвиђених у чл. 7 ове Уредбе.” Који су ти услови то смо мало горе изнели.

У чему је онда повлашћен положај соколских организација према осталим витешким организацијама да изводе обавезно телесно васпитање ваншколске омладине? Тај повлашћен положај је у следећем: 1) наставу обавезног телесног васпитања у соколским друштвима и четама изводиће, без нарочитој одобрења, технички органи соколских друштава и чета, а у осталим легитимисаним витешким организацијама стручна лица дотичних организација којима Министар физичког васпитања народа да одобрење; 2) соколске организације за разлику од осталих витешких организација, могу по споразуму са општинским властима и одобрењу Министарства физичког васпитања народа изводити обавезно телесно васпитање са свим обвезницима дотичне општине, у ком случају не би требало организовати посебан празнички течај.

Ова задња привилегија соколских организација не повлачи терет издржавања наставе обавезног телесног васпитања. Тај терет и даље остаје на општини сходно чл. 6 Уредбе став 3, и то остаје за све време докле траје обавезно телесно васпитање т.ј. за недогледно време. Када општине саме изводе у својим празничким течајевима обавезно телесно васпитање постоји сигурно могућност да за кратко време тај терет пређе на фонд празничких течајева коме је Закон О.Т.В. обезбедио самостално финансирање и специјалне приходе. Општине дакле из чисто финансиских разлога не би имале никако рачуна да ту привилегију уступе соколским организацијама. У противном оне би морале за издржавање

наставе обавезног телесног васпитања код тих соколских организација отворити нове рубрике расхода у својим буџетима које би неминовно повлачиле и нове намете.

Поред тога фискалног разлога који не иде у прилог давања те привилегије соколским организацијама од стране општине, постоји још и разлог општег интереса у погледу успешног извођења обавезног телесног васпитања ваншколске омладине. За прекршење обавеза из З.О.Т.В. соколске организације не могу употребити никакве санкције. У § 22 став 2 стоји: „обвезници обавезне наставе телесног васпитања ван школе, у колико се налазе у друштвима и установама наведеним у § 7 тачка 2 овог Закона, кажњаваће се за неизвршење обавеза из овог закона по дисциплинским правилима самих тих друштава и удружења”. Ми знамо да по дисциплинским правилима казне су благе и немају никакву принудну снагу, и могу се применити само на чланове дотичне организације. Међутим општине имају право да кажњавају сем обвезника и њихове послодавце, родитеље или старатеље и то глобом од 5—500 динара или затвором до 5 дана.

Без оваквих ригурозних санкција немогуће је спровести обавезно телесно васпитање ваншколске омладине. Ако се оно повери соколским организацијама које тим санкцијама не располажу, од обавезног телесног васпитања нема ништа. Зато би велика опасност претила обавезном телесном васпитању ваншколске омладине, ако би Министарство физичког васпитања народа њено извршење почело да поверава не само соколским организацијама него и уопште другим витешким организацијама. У тим организацијама обавезно телесно васпитање остаје без санкција, а без санкција оно губи принудни карактер који је битна његова особина; а без принудног карактера обавезно телесно васпитање постаје обично телесно васпитање које могу да врше и све друге витешке организације, али у томе случају успех обавезног телесног васпитања зависиће од степена љубави према спорту и доколичног времена које се њему жели посветити. Збиља, онда би се морало питати ради чега и ради кога је донет Закон о обавезном телесном васпитању?

(Наставиће се).

Др. Бор. А. Петровић.

правни референт Дир. Држ. железница — Београд

## Надлежност општинских судова за расправу грађанских спорова

1) Ступањем на снагу грађ. парн. пост. за целу државу од 1929 године укинута су сви прописи ранијих грађанских поступака, те је постављено питање о надлежности општинских судова за расправу грађанских спорова у вредности до 500 за покретне а до 200 динара за непокретне ствари, за које су спорове били надлежни ови судови. Како је нови грађански парнички поступак завео суђење средских судова за горње спорове назвавши тај поступак маличним поступком, то је било, надаље, спорно, ко је надлежан да решава по овим споровима: да ли средски судови или општински. То је питање донекле решено чл. 7 Уводног закона за грађански судски поступак, али ипак је код судова ово питање остало отворено и спорно. Да би се решило постављено питање о надлежности за решавање о маличним стварима (багателни спорови), један суд у унутрашњости обратио се преко Министарства правде на Касациони суд у Београду, тражећи да овај донесе начелну одлуку да би у будуће ово питање било рашчићено. Ми ћемо овде изнети цео ток око доношења одлуке Касационог суда и на крају ћемо изнети саму одлуку, као и наше примедбе на исту.

2) Тако, средски суд у месту О. писмом својим С.Бр. 317/35 упућеном Министарству правде навео је следеће:

„Молим да Министарство правде на основу § 22 т. 3 Финансијског закона, за годину 1934/35 затражи одлуку Касационог суда о следећим питањима:

Док Министар правде не донесе уредбу по т. 7 одељак II Уводног закона за Закон о судском поступку у грађанским парницама и док та будућа уредба не добије обавезну снагу, који суд је надлежан за спорове из оквира раније стварне надлежности општинских судова! Да ли се у међувремену примењују прописи из § 6 старог грађ. парн. пост. и чл 15 уредбе о убрзању рада из 1921 г. или се примењују прописи из новог гр.п.п. по којима је средски суд надлежан а) с обзиром на вредност од 500 динара и б) без обзира на вредност за спорове о пољским службеностима.

Да би се питање потпуно решило одлука Касационог суда треба да осветли следећа пи-

тања: 1) Постоје ли општински судови у смислу § 1 Закона о уређењу редовних судова или постоје општине као управне јединице, које по § 144 Зак. о општинама привремено врше судску власт по старим процесуално-правним прописима! Да ли чл. 7 одељак I мисли на општинске судове одвојено од управне власти, које предвиђа § 1 Закона о уређењу редовних судова или чл. 7 мисли и на општинске управе које су по § 144 Зак. о општинама привремено вршиоци судске власти! 2) чл. 2 уводног закона за гр.п.п. изрично укида све старе процесуално-правне прописе о предметима нормираним новим гр.п.п. нису изузети прописи § 6 старог гр.п.п. и чл 15 уредбе о убрзању рада — дакле и ови су прописи укинута изричним наређењем чл .2 уводног закона. Може ли се узети да је чл. 7 од I уводног закона у пркос наређења израженог у другом одељку истог параграфа, прећутно продужена важност § 6 гр.п.п. (старог) и чл. 15 Уредбе о убрзању рада! Прећутно продужење важности старих прописа значи решење колизије старих и нових прописа. Да ли схватање о прећутном продужењу важности старих прописа не води савим нелогичном поступку: да стари закон укида нови закон. Овакву нелогичност законодавац сигурно није хтео, а из тога се закључује, да није прећутно продужио важност старих прописа, који су у колизији са прописима новог гр.п.п. 3) ако остаје (прећутно продужена) надлежност општинских судова, да ли је исто тако прећутно продужена важност т. 4 § 5 Закона о установљењу средских и окружних судова на територији Београдског Апелационог суда и једног дела територије Апелационог суда у Скопљу од 26 XI 1929 год. по коме је средски суд другостепена судска власт према општинским судовима, ма да је § 5 поменутог закона ограничена његова временска важност! Који се прописи примењују у другостепеном суђењу код Средског суда — да ли прописи старог или прописи новог Законика о судском поступку у грађанским парницама! 4) Ако је средски суд у првом степену пресудио ствар из оквира надлежности општинских судова, да ли је то повреда закона означена у § 571 тач. 3 и 6 или се општински суд, чије

устројство и надлежност одређују стари прописи, сматра као редовни суд! Ово питање је везано са питањем под 1) да ли постоје и какви општински судови! Да ли се из разлога ненадложности може нападати одлука среског суда донета у првом степену о предмету за које је надлежан општински суд! 5) Без обзира на постојање и надлежност општинских судова да ли је срески суд снагом прописа у § 44 тач. 1 и 9 новог гр.п.п. надлежан да суди: а) с обзиром на вредност за спорове до 500 динара вредности (§§ 543—547 гр.п.п.) и б) без обзира на вредност за спорове о пољским службеностима. Надлежност среског суда може, на име постојати упоредо са надлежношћу општинског суда.

3) Министар правде актом својим од 6 XI 1935 год. Бр. 110406 доставио је горње писмо Касационом суду и тражио да суд оцени: да ли има места доношењу начелне одлуке опште седнице Касационог суда по питањима наведеним у акту среског суда у месту О, а у смислу § 22 бр. 3 под 2 Финансијског закона за 1934/35 годину. Касациони суд нашао је да има места доношењу начелне одлуке по истакнутом питању па је донео следећу начелну одлуку:

*И после ступања на снагу Законика о поступку судском у грађанским парницама од 13 јула 1929 год. па све до доношења уредбе о општинским судовима по чл. 7 гр.п.п. на територији Србије, односно на правном подручју Касационог суда у Београду постоје општински судови са искључивом апсолутном надлежношћу прописаном у § 6 Закона о поступку судском у грађанским парницама од 20 II 1865 год. у вези са чл. 15 уредбе о убрзању рада код судских и иследних власти од 22 јуна 1921 год. а судски поступак пред општинским судовима за то време је онај из главе I Грађ. суд. пост. од 1865 год. За исто време важи и даље и пропис § 5 тач. 4 Закона о уређењу среских и окружних судова о правним лековима с тим, да и судови правних лекова поступају по старом поступку.*

*По § 22 бр. 3 под 2 Фин. зак. за 1934/35 ова је одлука обавезна за судове.*

У образложењу предње одлуке Касациони суд вели:

„Општински судови као судови за багателне ствари, постојали су пре доношења Закона о уређењу судова редовних (З.У.С.) од 18 јануара 1929 године и Грађанског парничног поступка (Гр.п.п.) на великом делу државне територије Југославије са одређеном надлежношћу. На територији Србије и Јужне Србије они су своју основу имали у Закону о општинама од 1903 године. Водећи рачуна о тој чињеници, нови Закон о уређењу редовних

судова у §§ 1 и 102 предвидео је и за будућност општинске судове као посебне, са извесном надлежношћу у грађанским парницама. У сагласности са овим и Уводни закон за Законик о Грађанском парничном поступку од 9 јула 1930 год., чији је чл. 2 прописао укидање свих закона противних Гр.п.п. од дана добијања обвезне снаге у колико они нису Уводним законом (У.Гр.п.п.) остављени на снази, предвидео је у чл. 7 за општинске судове тамо где су они пре њега постојали да остану и даље („за сада“) с тим да ће се уредбом Министра правде довести у сагласност са новим Гр.п.п. њихов састав, надлежност и поступак. У Гр.п.п. дакле као закон доцнији по постанку од Гр.п.п. прописујући време обавезне снаге овога, у исто доба, изузетно од одредбе свога чл. 2 прописује и остајање на снази општинских судова.

Питање је какав значај и домашај има тај пропис о постојању општинских судова! Логички тумачећи тај израз он може значити само *непрекидност у вршењу њихових функција*, у вези са досадашњим стањем. Тај континуитет у раду општински хсудова једино је могао бити у намери и вољи законодавца који, и ако је мислио на општинске судове са новом организацијом, надлежношћу и поступком, није укинуо, већ је изрично задржао и дотадашње општинске судове као такве, где су већ постојали. Изразити се о њиховом *остајању* а не допустити им никакве функције за прелазно време доношења уредбе о њима, па било пре или после добијања обавезне снаге Гр.п.п. било би једна недоследност и нелогичност која се, нарочито у истоме законском пропису, код законодавца при тумачењу закона не може претпостављати.

Питање о саставу општинских судова до доношења о њима Уредбе према чл. 7 У.Гр.п.п. не поставља се. Оно је решено у § 144 Закона о градским општинама који имају да важе у том погледу за све време до доношења поменутих уредбе, којом ће им се дати друкчији састав. Питање се поставља само: *како* ће општински судови за прелазно време од добијања обвезне снаге Гр.п.п. па до доношења уредбе о њима, вршити своје функције: каква је њихова надлежност и какав поступак! Одговор на ова питања може бити само један. Наиме док се Уредбом нова надлежност и поступак не пропишу, функционисање општинских судова има да буде по досадашњим прописима како до Гр.п.п. тако и после њега. У.Гр.п.п. који је у чл. 7 одржао у животу општинске суовде и до доношења посебне уредбе о њима без обзира да ли ће то бити пре или после добијања обвезне снаге Гр.п.п. — одржао је у исто време и ако не изрично, и главу I г.с.п. од 1865 год. са прописима о надлежности и поступку општинских судова, као и односне одредбе Уредбе о убрзању рада код суд-

www.српски.информационислужба.гв.рф  
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

исследних власти од 1921 год. За питање надлежности општинских судова § 102 З.У.С. и изрично истиче задржавање на снази ранијих прописа о њиховој надлежности и после њиховог ступања у живот и добијања обвезне снаге. И ако по § 117 З.У.С. пропис § 102 добија обвезну снагу тек после ступања на снагу и Гр.п.п. то је у њему, у погледу надлежности општинских судова, још јасније изражена воља законодавца да општински судови врше своје функције по прописима старих закона и после добијања обвезне снаге Гр.п.п. све до доношења о њима посебне уредбе. Из тога даље излази да су као и до Гр.п.п. општински судови за предмете који су им старим законима дати у надлежност *искључиво* надлежни, па то важи, поред осталог и за пољске службености, чл. 15 Уредбе о убрзању рада. Истина је да се одржавањем континуитета у раду општинских судова на овај начин долази до стања да, Гр.п.п. за остале грађанске парнице, важи за парничне ствари из раније надлежности општинских судова и Г.С.П. од 1865 год. што се појављује као законска аномалија. Желети је, наиме, да буде што пре донесена уредба којом ће се одредити нов састав, изједначити поступак и разграничити надлежност општинских судова од оних редовних судова, по З.У.С. и Гр.п.п. Међутим, све док се та уредба не донесе морају се примењивати одредбе старих закона о надлежности и поступку општинских судова. Уосталом, овакав исти је случај и са изборним судовима за деобу задруга, за које су по § 22 Финансијског закона за 1934/35 год. задржане на снази одредбе Г.С.П. од 1865 и Уредбе о убрзању рада, све до доношења закона о породичним задругама. Разлика је између ова два случаја само у томе што је за остајање обвезних изборних судова за деобу задруга, у недостатку других одредаба била потребна изрична одредба Финансијског закона, што за општинске судове, поред и после прописа чл. 7 У.П.П. није било потребно. Горње тумачење слаже се и са данашњим стварним потребама, јер се њиме постиже и растерећење од багателних ствари среских судова, којих на подручју овог Касационог суда и иначе има мало и с мањим бројем судија. Треба само још додати да, поред прописа Г.С.П. и Уредбе о убрзању рада о општинским судовима мора имати пуну примену и пропис § 5 тач. 4 Закона о установљењу среских и окружних судова на подручју апелационих судова у Београду и Скопљу, којим је предвиђена надлежност среских и окружних судова за разматрање и решавање жалби против одлука општинских судова у грађанским парницама. Наравно да се и рад ових судова има саображавати старом поступку, са већ изложених разлога. Противу горњега тумачења о постојању и раду као и поступку општинских судова говоре, на први поглед, прописи § 144 Зак. о општинама (§ 154

Закона о градским општинама) § 45 У.Гр.п.п. и § 5 ст. I Зак. о увођењу среских и окружних судова. Међутим то тако само изгледа кад се ти законски прописи тумаче чисто граматички. У ствари, при њиховом логичном тумачењу, коме се мора дати предност, ни они се не могу навести против изложеног схватања Касационог суда.

1) Пропис § 144 Зак. о општинама (§ 154 Закона о градским општинама) садржи одредбу о саставу општинских судова за суђење само „по досадањим законима“. Али тај став логички значи само: *све док су досадањи закони на снази*. Примајући пак, са изложених разлога, тумачење да I глава Г.С.п. и Уредба о убрзању рада важи и даље до доношења Уредбе о општинским судовима, долази се до закључка да и поменути пропис § 144 (§ 154) задржава своју важност све до доношења поменуте уредбе.

2) Пропис § 45 У.Гр.п.п. предвиђа поред осталог, важење месних судова на територији Банског стола у Загребу „док нови г. п.п. не добије обвезну снагу“. Али се из тога логички не може закључити да је добивањем обвезне снаге Гр.п.п. претставља важност месних, односно њима изједначених (§ У.Гр.п.п.) Општинских судова, што је овде од важности, и то како са разлога изложених при тумачењу § 7 Гр.п.п. тако и са разлога који ће бити изнесени под (3).

3) У § 5 ст. I Закона о установљењу среских и окружних судова од 26 новембра 1930 год. надлежност среских судова за све тамо набројене ствари па и за разматрање и решавање жалби против одлука општинских судова предвиђена је до добијања обвезне снаге на подручју апелационих судова у Београду и Скопљу З.У.С. и Гр.п.п. При самом граматичком тумачењу могло би се узети да је надлежност среских судова за разматрање одлука општинских судова престала даном добијања обвезне снаге самога Гр.п.п. Међутим улазећи у логичко тумачење овога прописа не може се доћи до тога закључка. Јер Гр.п.п. поменути у § 5 не чини сам за се једну затворену целину. Поред њега и као саставни део његов, постоји и У.Гр.п.п., који по § 49 У.Гр.п.п.: заједно са Гр.п.п. добија и обвезну снагу. А како је у У.Гр.п.п. предвиђено поред осталог, и доношење Уредбе о општинским судовима, то се онда под изразом „Закон о судском поступку у грађ. парницама од 13 јула 1929“ у пропису § 5 имају подразумевати како сам Гр.п.п. тако и У.Гр.п.п. и Уредба о општинским судовима као једна целина. Законодавац је очевидно предвиђао доношење поменуте Уредбе, за државну територију где су општински судови већ раније постојали још пре добијања обвезне снаге Гр.п.п. тако да би и она имала ступити на снагу истим даном кад и Гр.п.п. и У.Гр.п.п.: и само са тога разлога и поменуо је у § 5 (као, уосталом, и у § 45

У.Гр.п.п.) сам Законик о Гр.п.п: с којим У.Гр: п.п. и поменута Уредба чини једну целину. Према чему и када Уредба није донесена по предвиђању законодавца једино исправно логично тумачење може бити ово, које се даје у овој одлуци и по коме, све до доношења Уредбе о општинским судовима, има пуну важност § 5 тач. 4 Закона о уређењу средских и окружних судова и после добијања обвезне снаге Гр.п.п. Најзад противу тумачења о питањима о којима је овде реч не може се с разлогом истаћи ни то што се у образложењу чл. 7 У.Гр.п.п. наводи да ће се тек применом новог Гр.п.п. показати да ли постоји потреба за задржавањем општинских судова. Јер се из даљег образложења пројектованог чл. 7 јасно види да је била намера да се ти општински судови где постоје и онако како већ постоје оставе, и да се у исто доба Министар правде овласти, да, очевидно на основу искуства са применом Гр.п.п. на багателне ствари у крајевима где ти судови не постоје, исте уредбом преудеси, прошири и на крајеве где још не постоје, или да их, као сувишне, сасвим укине и тамо где већ постоје. Према томе и поменуто образложење говори баш у прилог горе изложеног тумачења. Према свему овоме Касациони суд налази да, и после ступања на снагу Гр.п.п. на правном подручју овога суда, односно на територији Србије, општински судови са организацијом коју предвиђа § 144 Закона о општинама односно § 154 Закона о градским општинама, постоје и даље све до доношења Уредбе Министра прав-

де у смислу чл. 7 У.Гр.п.п. са оном истом искључиво стварном надлежношћу која је прописана у § 6 Закона о поступку судском у грађанским парницама за Србију од 20 фебруара 1865 год. а судски поступак пред општинским судовима за то време је онај из тлаве I Грађ. суд. пост. од 1865; као и да и даље до доношења поменутог Уредбе, важи и пропис § 5 тач. 4 Закона о увођењу средских и окружних судова од 26 новембра 1930 год. с тим да и судови правних лекова одлучују по прописима старог поступка. Овим је дат и одговор на сва питања из цитираног акта средског суда у колико је, по § 22 Финансијског закона за 1934/35 год. Касациони суд овлашћен да доноси начелну одлуку. У погледу осталих питања, посебно оних под 1) делимице и под 4) поменутог акта средског суда, Касациони суд није законом овлашћен да доноси начелну одлуку ни по § 22 Фин. зак. ни по томе што се ова питања тичу примене и тумачења јединствених закона — чл. 46 У.Гр.п.п.“

Као што се види из доста изложених опширних разлога Касационог суда питање надлежности општинских судова где ови сада постоје исправљено је у позитивном смислу и ово питање скинуто са дневног реда до доношења Уредбе која се помиње у чл. 7 У.Гр.п.п. (види: др. Бор. Д. Петровић — Надлежност и поступак општинских судова с обзиром на нови грађански парнични поступак Краљевине Југославије — Часопис Београдске општинске новине Бр. 7—8 1934 год.).



УНИВЕРЗИТЕТСКА  
БИБЛИОТЕКА





Инж. Дан. Јовановић

## Снабдевање београдског становништва млеком

Увод.

Жалосна је истина да Београд, град са близу 270.000 становника и престоница Краљевине Југославије једе: најгору рибу, врло рђав хлеб као и најгоре млеко и сир. Исти му је удес и са пићем. Он пије и најгора пића: вина и ракије. Данас ове утврђене чињенице већ више нико и не побиа.

Хлеб који Београђани једу безукусом често потсећа на сламу. Нема ни мирис на хлеб нити оне хранљиве састојке које има добро печен стрмни хлеб на селу. Придодатком различитих вештачких квасаца и различитим градуисањима брашна приликом мељаве, као и додавањем пшеници недопуштених примеса, брашно београдског хлеба само је брашно по имену, а никако по доброту и хранљивости. — Риба којом се Београђани хране високе је цене и ретко када доброг квалитета. Махом је барског порекла и то из војвођанских баруштина-рибњака или из њима сличних рибогацилишта хрватских. Београд не познаје рибу из текућих вода, нарочито из брзих река. Од многобројних рибарских продавница у њему изузетак чине само две радње двојице рибарских трговаца. Долазећи на београдске тргове ова је риба готово редовно болесна. Као таква пуна је крвавих убоја, поткожних или спољних, видних; тешко дише и плива, а многе су чак и следе. Свакој се, тако рећи, трећој четвртој по телу виде још непукли или већ испрепуцали кожни пликови. Код мноштва тела је већ сљуштена знатна количина крљушти. Болесна, у пијачним валовима, на очиглед купаца умире, и као такву је вода избацује полумртву или мртву на површину, трбухом навише. Оно што је најважније, поред свих спремања на високој температури, овака је риба за исхрану опасна. И крај свих разноврсних и многобројних зачина, умокаца и спреме она приликом једења има млитаво, меко месо, и редовно удара на одвратну барску тоњу. Кувана потсећа на давнашњи и устајали глиб.

О пићима: ракијама и винама, која Београд пије, и да се не говори. Све су друго само никако природна и здрава пића. Различите хемикалије, траве, специје и боје изме-

шане у разним видовима са шпиритусом и водама, чине Београђанима гро напитака, који се узимају ради здравља или увесељења. Да се од таквих пића добија тешка главобоља, повраћања, претерано кварење желуца, плућа, цигерице, жучи, бубрега, мокраћних канала и др., могао би из искуства потврдити сваки трећи становник престонице који није потпуни апстинент. — Ова манија прављења фалсификованих и отровних пића захватила је ван Београда чак и понеке виноградарске задруге као и повише већ чувених виноградара. И они данас увелико уносе у Београд вештачко пиће премда се оно код њих може справљати у пожељној количини најприроднијим путем од свежег воћа и воћних сокова. Ни високе цене пићима, ни декоративна и галантна вињета на флашама, ни одличан глас неке фирме за извршеност пића — нису у Београду гаранција за чистоту и природност пића која Београђани пију.

Што се тиче доброту млека ствар, готово у сваком погледу, стоји још понајгоре. А огромна важност млека, нарочито за децу свих узраста, нашироко је у целом свету доказана и теоријом и праксом.

Докле хлеб, рибу и разноврсна пића до слободне воље, облигатно или необлигатно, свесно узима пунолетан и зрео становник докле млеко несвесно, по вољи старијих узимљу сисанчад на неку недељу по рођењу, а нека по сили околности још и одмах по рођењу.

Само са тога гледишта ако се не желе уважити и друга, проблем исправног млека за исхрану београдског живља ваља сматрати за један од најбитнијих проблема, и проучавати га са једног ближег, специјалног становишта.

Овај напис бавиће се искључиво питањем снабдевања престонице здравим и чистим млеком. Изнаћи најрационалнију процедуру да из здравог вимена непокварено млеко доспе у здрава потрошачева уста свакојако да је најважнији проблем у превеликој користи од употребе млека. Другим речима ми овде желимо да укажемо пут и начин како би Београд ту сврху постигао.

### 1. Како се развијало снабдевање Београда млеком.

Пре 50 година Београд је добијао млеко из „краварника“ који су постојали далеко ван његовог реона. Ови су били сопственост појединачна или највише до тројице ортака, и то људи, једино родом из данашње Јужне Србије. Само као зрели људи они су у своје време испрелазили у предкумановску Србију и као такви се настанили у околини Београда. То су били људи тридесетих година, пре нижи него средњег раста, здрави, добро храњени, мало разговорни, вредни и дубоко побожни. Увек су носили одело својег краја: кратке чакшире од сиваго или црног сукна, које никад нису досезале до пупка, сукнен копоран са матроском надлеђницом и приљубљеним зарукављем на жбици и црну потпуно кружну капу из гостиварских крајева. Њихов рад био је прожет најширим поштењем.

За оно време они су у ове краварнике улагали знатне капитале и то сопствен новац, без задуживања. Краварници су им били цигло, ређе каменом, тврдо зидане штале, за оно време много дугачке, беле онолико колико прво малтерисање даје белоће, доста високе, са великим двокрилним вратима и доста добро осветљене. Усамљене на великим ненасељеним просторима могле су се догледати са километарских даљина, и путници, који су долазили к Београду угледавши их, срачунавали су према њима, колико им још ваља до Београда превалити. Те су се штале налазиле полазећи од Чукарничке рачве за Умку и Лазаревац, уз овај други пут, ближе данашњим Белим Водама; друге у Раковици где су данашње жељезничке колоније, и неке од ових идући уз Лисичји Поток ка селу Бањица. И најад две три околу села Бањица. Број ових штала није прелазео туче.

На неколико корачаји од штала видели су се редовно велики садевени пластови сена и камаре сламе, недирнути или неки већ развршени. Свега три четири краварника имали су осим штала и засебне мање, ипак озидане куће. У њима су кравари становали, а уједно су служиле и за магазу. Иначе су све остале штале при једном крају у ћошку имале одељења за ноћивање ових људи; наспрам тога одељења, уз ужу страну, био је и други озидан одељак, који је служио као магaza за сточну храну: мекиње, кукуруз, зоб и јарму. Најчешће су се уз ова одељења по дужини штале остављала места и изграђивала јасла за коње где би се ови хранили и одмарали кад би се вратили из града.

Такође пунолетни људи из Јужних крајева, а увек за нешто млађи од сопственика краварника, били су и особље које је намиривало краве у овим стајама. То су изреда блиски рођаци сопственика крава и штала. Њихов правно-пословни однос према сопстве-

ницима краварника сводио се на: добру исхрану, месечну плату која се сумарно исплаћивала само о Ђурђев-дану и Митров-дану, и на част, која је износила готово половину шестомесечне плате, један пар одела старосрбијанског и један пар обуће, најчешће цокула. Док су они музли, хранили, појили и тимарили краве, сами су сопственици били ти који су помужено млеко доносили у Београд и разносили га по кућама.

Ниједна од ових штала није имала мање од 30 крава. А бивало их је са по 60 и 80 грла. Да би се користило што више времена за мужу кравама се ускраћивало телење.

Краве у овим шталама биле су махом лошији представници сименталске и швајцарске расе. Како су се кројем рогова, знатнијом крупноћом, нежнијом кожом, формом тела, нарочито упадљивом бојом своје длаке јако разликовале од нашег домаћег и колубарског соја, то су их и сточари и струњаци у Министарству Народне Привреде и народ у Србији сматрали за нешто далеко боље од онога што се у говедарству имало домаћег у земљи. Махом су набављане из Срема и Бачке, и преко Саве скелама пребациване у околину Београда.

Како је околу ових штала било врло великих травних површина то су ове краве, кад год је време допуштало, пасле. То ће рећи да су оне више од половине године имале и велико кретање и храниле се на најприроднији начин.



Чезе

Београђани су уз друге људе из Старе Србије који су давали у ма код виду артикле за исхрану, па и све ове који су се овако бавили млекарством звали више у иронији него у смислу погрде „Чокалијама“. Данашњи тип двоколица којима се уопште доноси млеко у Београд, т.зв. „чезе“ тип су, односно највернији остаји првашњих двоколица каквим су Чокалије доносиле млеко у Београд. Ове се двоколице за читаво пола века ни у једном једином клинцу нису измениле. То све исто важи и за млекарске канте. Како су их прве Чокалије донеле у Београд и увеле у живот и њима се служили, такве су оне и дандањи, после пуних пет протеклих деценија.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А  
 www.unilib.rs то доба сељак са села и грађанин београдски сматрали су: да понизују своје људско достојанство, ако би доносили млеко у Београд и лично га продавали. То чак нису допуштали ни својој женској чељади. Услед тога је исхрана Београда млеком у то доба било занимање само ових дошљака из Јужне Србије. Млеко добивено од сопствене стоке сељанке су сириле. Претек сира ван кућних потреба доносиле су у Београд и продавале га. Па и то је ишло са повећом дозом устезања и срамежљивости.

Данас се са захвалношћу мора признати: да је млеко које су Старосрбијанци догодили у Београд било потпуно чисто и природно. Превозећи га споља у Београд они нису уласком у Београд знали ни за какве прегледе, трошарине и задржавања. Лекари су њихово млеко прегледали само кад је давано болницама или када се добављало путем лицитација, па да би се испуниле законске форме.

Тек на неку годину пред Балкански рат почео се бавити продајом млека у Београду и по неки сељак из најближе београдске околине. То су махом били сељаци из села: Жарково, Ресник и Бањица. У својим селима, само због тога, они су тада сматрани за нешто ниже испод нормалних људи, домаћина и правог сељака. Ови су прве продаје млека препуштали женскадији. А ове своје млеко нису доносиле у Београд као Старосрбијанци на двоколицама, чезама, већ у кантама на обрамцима.

Тако су и Србију и Београд захватили ратови. После ратова прилике су се по овом питању из основа измениле.

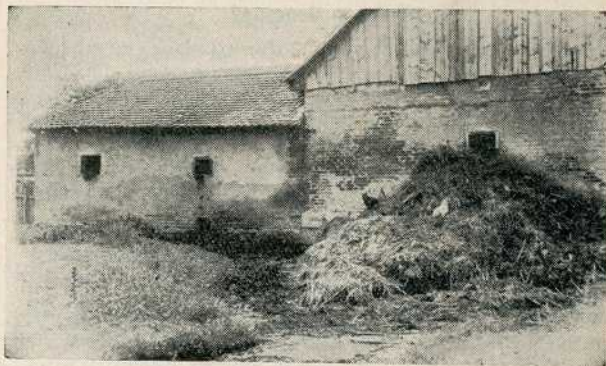
## 2. Одакле добија Београд данас млеко?

Београд данас осим великог броја штала са кравама у самој вароши и на својој периферији добија млеко и из србијанских села која су му у непосредној околини. Тај се круг граничи селима: Остружница, Железник, Жарково, Кнежевац, Ресник, Пиносава, Бели Поток, Кумодраж, Калуђерица, Винча. Сем поменутих села у овом кругу има још четири пет села.

Београд затим добија млеко и из банатских села: Овча, Борча и делом из Панчева. Што се тиче Бачке, колико нам је познато, она је после србијанских села највише ангажована довозом млека у Београд. Довлачи га чак из сомборске околине, на пр. Стари Сивац. А то је даљина од преко 150 км. Колико је места у Бачкој заинтересовано овим послом непознато нам је. Знамо толико, да овај довоз млека из Бачке у Београд врше само села. У колико се тиче Срема и Срем довози прилично млека у Београд; тим се баве искључиво села крај пруге Београд—Нови Сад. Од вароши у Срему изузетак чини Земун као предграђе Београда. Земун је, односно Франстал,

дакле и једина варош после Београда, која снабдева Београд млеком. Панчево ваља сматрати само као збирно место за млека из околних села.\*)

Ове су штале озидане махом циглом. Због малог броја малих прозора готово су редовно слабо осветљене те се у њима тешко види ако се врата не отворе. Врло често цела штала има само једно прозорче од 0,17 до 0,20 м. кв површине. Пространост им је на број грла редовно мала, врло скучена. Ваљда само у неколико од прегледаних штала наишло се на ширину простора за једно грло од 1,50 м. Стога сва грла у оваквим шталама више стоје него ли леже, или приликом једновременог лежања једно другом сметају. Спратна висина је код свих штала безузрочно редовно већа него што је то потребно. Мало је где пода од калдрме или дасака; у већини је набијена иловача. Ђубришта су ретко где удаљена бар за десетак метара од штала; готово као правило важи да су уза сам шталски зид најнижег земљиног пада. Ђубре се из штала избацује кроз четвртаста враташца кроз која једва прође вила с већом количином ђубрета. Код многих је кроза зид остављена специјална рупа у вези с подом кроз коју би прошла песница. Ова служи за одвод осоке даље израђеним риголом до јаме, која је такође на два-три метра далеко од шталског зида.



Ђубре испред штале

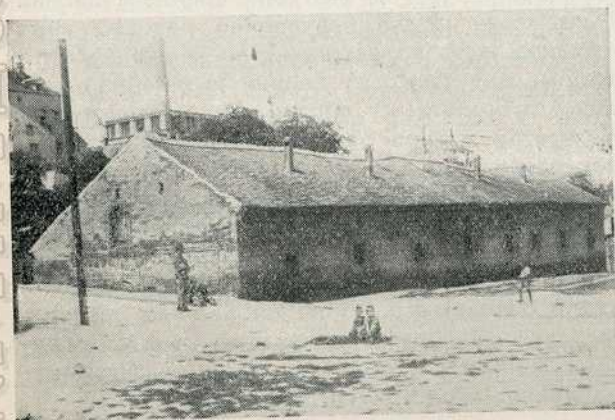
Ова је штала газдинство Радосава Живадиновића земљорадника из Кумодража

Статистика не би могла да каже код коликог је броја крава у овим шталама простирка од сламе или огризина. Тај је број приличан и прелази 30%. Често се наиђе и на штале где су ове краве примерно истимарене и очеткане, тако да се код сваке јасно распозна свака длачица. За други, много већи број то се не може рећи; краве су им по бутинама и трбуху залужене и та се сасушена балега ме-

\* Млеко намењено Београду данас улази у Београд железницом, лајама, моторним чамцима, коњским колима и чезама. А доноси се још и ручно (1 канта) и на обрамцима (када су 2 канте).

сецима не скида са музних грла. Скоро изузетно код ових крава нису почесто ни вимена чиста и опрана. Са музним стадом, овцама, слика је још грознија.

Колики је уопште број газдинстава, домазлука, са којих се данас прикупља слатко млеко за Београд то нам је у овој прилици апсолутно непознато. Поуздано се, пак, може тврдити да тај број из дана у дан стално пораста. И то како у београдском атару тако и ван њега. Затим се и друго нешто може сигурно рећи. Бројно, ове стаје држе најмање по две краве музаре, а у највише случајева по 4. Три штале прелазе број 12, а све остале не прелазе број крава 8.



Штала у Београду

Ова се штала налази у улици Димитрија Туцовића бр. 26 у Београду. Својина је Софронија Јовановића. Својим изгледом је тужна копија предратних „краварника“. Ово је за данас можда најстарија штала с кравима у Београду.

Осим млекара Београђана који у Београду живе и имају сопствене штале у самој престоници, те тим не ударају на београдске трошаринске станице, остали донатори млека споља, улазе данас на 14 тачака у престоницу, односно на 14 трошаринских станица. Овде им се млеко у погледу добротe често контролише. Међутим, редовно им се на млеко наплаћује трошарина по 0,10 динара од литра. Прво право стекао је Београд 1929 године када је ступио на снагу закон о контроли животних намирница, а привилегију наплаћивања трошарине добио је после ратова као престоница. Још нешто.

Поменусмо да приликом уноса млека у Београд на трошаринским станицама општински органи врше контролу и преглед овог. Исти преглед треба да је више у здравственом смислу него ли да се утврди количина. Морамо одмах напоменути да се те њихове радње састоје једино на спуштању лактомера у млеко. На тај се начин дознаје има ли млеко воде и то махом бунарске, коју ће иначе продуцент у граду после лако долити. Очигледно такав је преглед сумњив, јер и различите

воде не одају своју присутност млеку на прикишница и већина изворских вода које немају нитрата. Такву контролу они већим делом врше и у самом граду кад „пецају“ млекарe. Општински органи нису у овој прилици у стању прегледати и бактериолошки млека која се у Београд уносе, јер такви прегледи изискују и време и лабораторију и специјалне инструменте. Да ли је млеко пре улаза у Београд већ изгубило своје састојке: казеин, албумин, шећер и млечну воду, добијену директно из вимена, то они нису у стању ни прегледати, ни утврдити. Једном речи, контрола општинских органа оваква каква је данас готово ни мало није у стању стати на пут несавесностима лица која уносе споља млеко у Београд.

Овде истичемо следећи закључак: Београђане данас снабдевају млеком баш она лица, која су музну стоку купила или одгајила, и која је директно намирују т.ј. директно са њом раде.\*) У том не чине изузетак ни кравари из Београда и Земуна, који су према осталим местима из којих млеко долази, осетна мањина. Број лица, која данас улазе у Београд у циљу уноса млека, цени се на 550.\*\*\*) Сав тај огроман број нема у Београду једну или више збирних станица код којих би се предавало млеко ради даљег разношења становништву. Тај велики број млекара сам залази по домовима и двориштима престонице и сам лично предаје млеко својим потрошачима. Отуда овакав начин предаје млека београдском грађанству потсећа на торбарeње.

### 3. О београдском млеку данас.

Београђани данас добијају млеко природном мужом крава, оваца и коза. Кумис, кобиле млеко и бивоље млеко Београд још не познаје, као што не зна ни за вештачку мужу.

Млеко за Београд музе се готово у подједнакој мери и највише од крава: сименталске расе у доста чистој пасмини; од мелеза сименталске расе и домаће расе; од мелескиња швајцарске краве и домаће расе. Доста га дају краве домаће расе и, најзад, нешто мало краве подолске расе. — Од оваца музу се у границама београдског атара и у околним србијанским селима овце закржљале домаће расе и рђави мелези разних других раса са домаћом овцом. Војводина даје овчје млеко од т.зв. „бачванске овце“ која је, рекло би се, производ укрштања из србијанске домаће овце, сјеничке и цигаје. На понеким примерцима ове овце, осећају се извесне одлике чак и кривовирске овце. — Козе, чијим се млеком хране већином београдски грудоболници, у самом Београду и по његовој периферији чисте су санске расе, или укрштене санска и домаћа

\*) Изузетак чини само једна група студената са Београдског Универзитета.

\*\*) По народности су Срби, Немци, Маџари и Руси.

раса. Обе су се ове врсте код Београђана прилично одомаћиле зато што не брсте, доброг су здравља, дају више јаради и просечно према вимену дају много млека. Београд и периферија му имају врло мало коза чисте домаће расе. Сва прилика стога што ова тражи да брсти и просечно даје мало млека. Напротив, србијанска села у околини београдској одгајују чисто домаћу расу коза. Па и то у најмањој мери. Санска коза у њихову средину још није продрла. Војводина се уопште и не бави козарством.

Из довде изнесенога да се видети да Београд узима млеко махом оних крава, које су додуше према туберкулози отпорније (домаћа кова и мелези са њом) али све: и чисте расе и мелези, по млечности долазе у други и трећи ред. Ни холандску, ни монтафонску расу као најизразитије представнике млечности у Европи, Београд и његова околина не познају. Крва чисто швајцарске расе београдска околина врло мало има. И те пак не дају пуну меру своје млечности као представници једне млечније расе. Ово сигурно неће бити толико због климе колико због врсте хране и начина, стајског, храњења.

Музуље краве и у Београду и у србијанском делу околине београдске како се приликом почетка музности уведу у шталу, бораве непрекидно у стајама све до дана када их поведу на трг ради продаје или клања. За све то предуго време претешког робијања из стаја излазе само приликом извођења на појење, а многе не излазе из стаја ни тада; доноси им се вода у штале. То у исто време показује да се оне ни за какву вучу не употребљују. — Врло је мало кравара у србијанској околици Београда чије краве музуље преко године изиђу ма и најкраће време из штале на пашу. И у Војводини се музуље стварно држе и хране у штали, али се ипак изводе и пуштају ван штала. То бива бар лепших летњих и пролећних дана. Тада се и оне уз остала сеоска говеда, која се по изгреву сунца сабирају у заједничко крдо, пуштају да изиђу с овима и зарад кретања и у пољу на пашу. Ни оне се ни за какву другу сврху не употребљују до једино за давање млека.

Краве од којих Београђани добијају млеко махом се исхрањују сувом, а мање сировом храном, што зависи од доба године. Ту спадају утринске и ливадске траве, детелина, сачма, сточна и шећерна репа, разноврсна слама, кукурузна шаша, бундеве, мекиње, јарма, помешано брашно уз репу, бундеву, шаровину и коре од лубенице. Већину од ових сретстава

за исхрану стока једе до у дубоку јесен као сирову, а зими (сено, детелина, шаша) као суву, каткад поквашено, мало засољено и једноставно без других примеса, каткад разноврсно комбиновано и измешано помоћу сечке. Ова стока не зна за кукурузни или кромпирни требер, остатак материјала из кога је грађен шпиритус. Требер пак од пиварског јечма и из фабрика шећера (сирове и суве резанце) употребљују за храну крвама млекуљама како кравари Београђани тако и кравари сељаци из села околу Београда. Али и то свега 5 до 6 месеци у години. Овај требер знатно олакшава исхрану крва, замењује трице и јарму, али и погоршава укус крављег млека. Зими кад млеко треба да је услед суве хране најмасније и најбоље, оно због ових резанаца и требера добије одударноакисео укус. Можда је баш овај непријатан укус унеколико и натерао продавце млека у Београду да у млеко убацују разноврсне примесе како би им ову воњу паралисали.

Исхрана крва овим требером у последње време јако осваја терен. То за доброту млека није добар знак и сви су изгледи да ће се за врло кратко време квалитет млеку за Београд још више погоршати.

За храњење музне стоке храном из силоса ови продавци млека такође не знају. Како ово питање стоји у Војводини није нам познато. Устајала и много раније припремљена храна из силоса, такође би морала давати рђаву арому млеку, слично храни резанцима из фабрика шећера.

На целој територији која снабдева Београд млеком овце се и козе (санске и мелези) лети пуштају на пашу а зими стерују у стаје или под наслон. Ту се преко зиме прехране сеном и мекињама. Иначе домаћа коза почне са брстом пупака и најнежнијих гранчица још од најранијег пролећа и брсти све до у дубоку јесен. Зиму проведе невољно са нешто лисника и мекиња и са врло мало сена.

Све ово доказује да се музна стока која подмирује Београд млеком храни природно и најздравијом храном, изузев требер из пивара и фабрика шећера. С те би стране Београд могао бити потпуно задовољан. А како квалитет, количина и масноћа млека зависе од: хране, доба у години, старости и здравља музног грла, то је хранидба овом природном и здравом храном једна врло утешна и похвална појава. Њом је испуњен један од најважнијих услова, који ће, ако се и даље буде одржавао, гарантовати Београђанима одличну врстоћу млека.

(Наставиће се).



**Др. Лео Вокач,**

директор економско-привредног одељења  
Министарства спољних послова  
Чехословачке републике

## Значај чехословачко-југословенске сарадње

Савез југословенско-чехословачких лига и Чехословачки савез у Краљевини Југославији 28 маја о. г. приредили су на Коларчевом универзитету у Београду свечану прославу у част педесет и другог рођендана председника Чехословачке републике госп. др. Едуарда Бенеша.

Прослави су присуствовали изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Мајсторовић, министри г. г. Бура Јанковић, др. Шефкија Бехмен и др. Јосип Рогић, председник Народне скупштине г. Стеван Ћирић, генерали г. г. Богољуб Илић, помоћник начелника Главног генералштаба, Мил. Петровић, изасланик Министра војске и морнарице, Драг. Поповић, изасланик команданта Београда, Бошковић и Арачић; страни дипломати и војни аташеи, чланови општинске управе и градског већа гр. Београда, претставник Савеза градова, леп број истакнутих политичких и јавних радника и много престоничког грађанства.

Претседник Савеза југословенско-чехословачких лига књижевник г. Момчило Милошевић отворио је свечани састанак:

„Ми овога тренутка стварно осећамо радост што се на челу братског чехословачког народа налази неумрли борац за права и слободу народа, одважни вођ своје домовине, велики родољуб, али у исто време и један од највиднијих поборника међународног мира и сарадње, политичар високих концепција, човек смелог духа и отвореног карактера, — наш срдачни и нама тако драги пријатељ г. др. Едуард Бенеш. Нека би дуго поживао на добро братског чехословачког и на радост нашег народа!“

Цела дворана прихватила је ове речи спонтаним усклицима и поздравима г. др. Бенешу.

У име 150 хиљада Чехословака, поданика наше државе, говорио је г. Јосип Хрнчирж и подвукао, да је место „татичека Масарика“ заузео претседнички положај његов најбољи ђак, најближи сарадник и највернији пријатељ.

Срдачно и дуго поздрављен, опуномоћени министар Чехословачке републике г. др. Вацлав Гирса у своме одличном говору рекао је:

„Ми Чехословаци дошли смо да из дубине душе захвалимо претседнику др. Бенешу на свему што је за нас урадио и да му покажемо нашу велику љубав и оданост. Др. Бенеш и данас на-

ставља политику коју је као министар иностраних послова од почетка водио, настојећи да се успоставе коректне и искрене везе са свима суседима. Бенеш је државник новог типа, његова се политика оштро разликује од политике старе дипломатије. То је политика стварна, поштена и демократска. И Бенеш оснива своју политику на филозофији хуманитета, која за њега значи истовремено демократију. Демократију признаје за једини систем који може одбрани и поткрепити егзистенцију мале државе и малог народа против насиља моћних“.

Захваливши свима присутнима, у првом реду приређивачима прославе, г. др. Гирса је завршио речима:

„И баш факат да и ви сви делите с нама ове наше осећаје, да се и овом приликом манифестује јединство наших осећаја и наше воље, учвршћује нас у вери да ћемо увек ићи раме уз раме и у будућности и то у свима околностима за време мира и у невољи“.

Београд је топло прославио рођендан претседника Чехословачке републике Њ. Е. др. Едуарда Бенеша, једног од највећих пријатеља југословенског народа и његове престонице.

Као орган Београда, часопис „Београд. општинске новине“ објављују поводом рођендана Њ. Е. др. Едуарда Бенеша, чланак г. др. Лео Вокача о чехословачко-југословенском пријатељству.

Г. др. Лео Вокач, директор економско-привредног одељења Министарства иностраних послова Чехословачке републике, велики пријатељ нашег народа и дугогодишњи сарадник часописа Београда — „Београдских општинских новина“ учинио је ових дана посету Београду и одржао два одлична предавања на Коларчевом народном универзитету и у Савезу југословенско-чехословачких лига.

Од дана Ослобођења па до данас наш Златни Праг и Ваш лепо Београд, показали су животну активност, каква се не виђа ни код најнапреднијих вароши Североамеричке Уније.

После рата Праг је постао главни град Чехословачке Републике; Београд Престоница уједињене Краљевине Југославије. Низ дугих

деценија очекивале су обе престонице ово своје духовно рађање, свој васкрс! А сада, када су га у потпуности добиле, оне су, достојно поштовања, упрегле сва своја скромна сретства и снажно изграђујући себе, оне су савесно извршиле свој задатак. А тај задатак није био ни тако лак, ни тако мален, јер су на њихова огњишта, успостављањем државних и других централних и културних власти и институција навалили историјском нужношћу стотине хиљада становника из паланки и села и за неколико година од осредњих градова створили су се велегради са десетоструко увећаним дужностима, све тежим и тежим!



Претседник Чехословачке републике г. др. Едуард Бенеш

Тек после срећно успелог уређења својих првих животних питања, која су ваздан изискивала знатне жртве, могле су обе престонице помишљати на свој историјски завет: бити узором целој држави и целокупном њеном становништву, бити средиштем не само политичког и привредног, већ и културног и државног живота!

Старе и постојеће везе између Прага и Београда све се више учвршћују и проширују, и одговарају срдчним и братским односима између оба народа и политичком савезу између обе државе...

Мислећи о Прагу и Београду, као најлепшим инкарнацијама нашег братства, изнећемо кроз орган југословенске престонице — часопис — „Београдске општинске новине“ неколико мисли о значају нашег југословенско-чехословачког братства.

Наше братство југословенско-чехословачко мора бити у данашње доба још више учвршћено и то не само осећајем, срцем, него такође и разумом, и узајамним савршеним познавањем.

Ви Југословени и ми Чехословаци имамо разне комплексе животних напора, у којима се можемо узајамно потпомагати лојално, пријатељски, братски. Тиме ћемо послужити не само узајамно, но у сваком случају и у коначном резултату у Европи, Словенству и целом човечанству.

Исцрпно и објективно познавање нашег положаја, наших преимућстава и недостатака први је услов наше потребне одбране. Овом циљу служе и ове моје речи.

С идеолошког гледишта чехословачка стварност пре свега је у знаку одбране малог народа противу насиља, у знаку одбране, која упливише у смислу стварања великих културних чињеница и најзначајнијих делова чехословачке историје, а то су хуситство, народни препорд, а у највећој мери чехословачка ослободилачка борба.

На другој страни, како је познато, чехословачки народ не може да се задовољи само са овим одбранбеним ставом, већ му је жеља и тражи да сазна још дубљи смисао своје народне егзистенције, свог народног постојања, тражи и налази свој свељудски задатак у моралној истинитости, у човечности и хуманитету, у спољњем и унутарњем миру и пуној, правој демократији.

Природно је, да се ова два идеолошка реалитета т.ј. одбрана и свељудска мисија веома често сусрећу у животу чехословачког народа, долазе до конфликта, понекад и трагичног. Пронаћи тачну синтезу ових двеју идеолошких реалитета, изравнати тешке супротности у чешком народном животу — (словачки ни из далека није тако погођен овом супротношћу па је, дакле, још ближи југословенском схватању) — то је темељни проблем чехословачког народног бића, његове егзистенције и његове припадности новој народној Европи и Малој Антанти. Понављам: У овој духовној атмосфери и у тој менталној структури народа и његове идеологије, ми гајимо и ми морамо да гајимо пријатељство чехословачко-југословенско, пријатељство са народом, чије се јунаштво са правом рачуна међу најславније, што их човечанство познаје.

Синтеза Челчицки-Жишка апсолутна је потреба и категорички императив међународно-политичког живота чехословачког народа. Генијални план Томаша Масарика јасно показу-

је целу будућност чехословачког народа. То је уједно и решење остварено у чехословачкој иностраној ослободилачкој борби, вођеној од стране Томаша Масарика а репрезентираној кроз чешке легије. И то решење импонира не само непријатељима, него и пријатељима, а у првом реду Вама, јуначким пријатељима нашим, Југословенима.

Ако резимирамо шта сам навео о реалитету и идеологији чехословачкој, видећемо, да је чехословачка држава етнички држава Чеха и Словака, држава политичког народа чехословачког, наравно са jakim мањинама другонародним, нарочито веома јаког народа немачког. Земља чехословачке државе је у вододелници, дакле у односу према околним површинама чехословачка држава је у позицији дорзалној која на југоисточној страни достиже до знаменитог дунавског слива. И баш зато та база — а то хоћу да нагласим — веома је важан елемент у констелацији Мале Антанте, (за коју је такође од велике важности чехословачка позиција у Прикарпатској Русији као веза између трећег савезника, са Румунијом) то је нарочито значајно за присно пријатељство и савез чехословачко-југословенски противу тенденција ревизионистичких геополитичког положаја великог угарског базена.

Овај аналогни општи дорзални положај Чехословачке, Југославије и Румуније, нарочито у вези поменутих ревизионистичких покушаја, који произлазе из базена карпатског, значајан је и веома важан као политички необично јак аргуменат и фактор пријатељства и савезништва Мале Антанте уопште а нарочито пријатељства и савезништва чехословачко-југословенског.

По структури економско-социјалној, чехословачка је држава додуше аграрно-индустријска држава, али ипак ако узмемо у обзир народ, који је створио самосталну чехословачку државу, она је и социјално аграрне структуре. Јер њени демократски сеоски слојеви, допиру међу радничке слојеве, па и у грађанске слојеве. Та њена социјална изградња, заиста демократска, претставља моменат, који приближава чехословачки народ југословенскоме роду.

Са гледишта међународне политике чехословачка земља је држава типични одбранбена, коју не гони динамика провокативних испада, већ која искрено и свесно жуди за миром, јер јој је потребан за њену унутарњу изградњу у циљу њеног материјалног и духовног напретка, што га наравно категорички налаже њен веома експонирани положај, како у географском тако и у политичком погледу. Ова тенденција за миром такође је уједно и стална карактеристика чехословачке спољне политике, чије су темеље тако чврсто основали Томаш Гарик Масарик и Едуард Бенеш.

У специјалном положају међународно-политичком и међународно-правном Чехословачке републике можемо поменути укратко ове важне и основне моменте:

1) Чехословачка је поникла мировним уговорима на темељу властитог прегнућа чехословачког народа и на темељу потпоре и помоћи Савезника, нарочито Француске, са којом је такође Чехословачка република одмах била везана пријатељством и савезништвом, баш исто тако као и сама Југославија.

2) Идеолошки и међународно-правно Чехословачка је и даље везана са Друштвом Народа — управо као и Југославија.

3) Ускоро је — без обзира на ову идеологију обновљене чехословачке државе — дошло до освајачког конфликта при одбрани Словачке и нешто касније при покушају за рестаурацијом Хабзбурга. Оба ова момента много су допринела стварању Мале Антанте и тиме и међународно-правној формулацији политичког пријатељства југословенско-чехословачког.

И ове три тачке основе чехословачког положаја међународног: савезништво са Француском; политика Друштва Народа; и чланство у Малој Антанти апсолутно су заједничке како за Чехословачку, тако и за Југославију. Као факторе Чехословачкој својствене треба поменути:

1) Савезништво са Совјетском Русијом, које је савезништво значајан фактор за гаранцију противу неких сила северно од Чехословачке а које директно или засада индиректно не додирују савезну Југославију.

2) Чехословачка се стара и за то да придобије и кооперационе могућности на југу, односно југозападу државе, т.ј. такозвано старање за сарадњом са државама римског протокола, нарочито са Аустријом и Италијом, која сарађује са Француском на одржању територијалног интегритета.

Југославија као политичка идеја и политичка стварност створена је етничким елементом југословенским са политичко-географским речним положајем и то на споју веома значајних река у јужном делу панонске долине: Дунава, Саве, Драве, Мораве и другим, при чему је велику улогу играо слив Саве као водоравна и паралелна оса Југославије, док је у погледу комуникација веома значајна увала мораво-вардарска као оса вертикална или подневна. Њена дорзална позиција одлично је заштићена изванредним положајем на Динарском систему, који на другој југо-западној страни има чак могућност развитка према позицији обалској, приморској, јадранској. У развиту Југославије на овом терену донекле се је применио извесан историјски дуализам а такође и културни, који ни из далека није тако оштро означен у површинској форми, као што је то у Чехословачкој. Док је у Чехосло-



ваквој регионални подраздел означен више географски, у Југославији је означен више историјски и културно, најпре између Рима и Византије, после између моћних племенских држава (Хрватском и Српском на Сави и Морави). Најзад, овај је дуализам био замењен силном жељом за Уједињењем, која је жеља произлазила из централног босанског простора и касније уједињењем у присилној интеграцији османске империје, која је утиснула за дуго време једнолики карактер политички и социјални скоро целе области. Пијемонт и жига свих југословенских идеала од увек је био Београд.

Нови је дуализам постао у боју за потишвање османске империје из Европе, јер бор-



Г. др. Лео Вокач, директор економско-привредног одељења Министарства спољних послова Чехословачке републике

ба на западу области југословенске се је вршила помоћу западних сила, то јест империје Хабзбуршке династије, Венеције и Ватикана пре свега, док је борба у источној области југословенској била више аутохона произлазећа од сила и могућности народних.

Моћни духовни упливи, који су потицали из француске револуције и њихове моћне реализације и у области југословенске Илирије, имали су као последицу силан покрет илирски, југословенски, чија је идеја коначно била остварена после велике борбе са двома универзалистичким империјама: османском и хабзбуршко-лотринском.

Наш народ чехословачки веома је живо симпатизирао јуначку борбу Југословена и на тлу монархије је после политички са

њиме кооперисао. У кулминационој фази ове борбе, у светском рату, борио се је са њиме раме уз раме, и формулисао је тако нераздвојно пријатељство и братство по оружју.

Идеолошки југословенски је народ вођен идејом борбе противу потлачивања, идејом личног и народног јунаштва, и херојске храбрости, заједнице и братства по оружју, дакле оним, што бих назвао идејом демократске херојске одбране противу насилничког завојевача, при чему је помогао и хришћански момеат, на западу католички, на истоку православно, који је деловао на симпатије православнох хришћана далеке али увек моћне Русије. Ако саберемо то, што смо рекли о југословенској држави, као идеји и стварности, видимо, да је држава југословенска етнички државом политичког југословенског народа, Словенаца, Хрвата и Срба, релативно са незнатним мањинама другонародним, али још са живим проблемом културне и политичке амалгације појединих елемената политичког југословенског народа.

У погледу структуре социјално-економске, Југославија је држава типички аграрно-демократска у најчистијој форми, чиме је опет веома блиска социјалном темељу наше Чехословачке.

Међународно-политички је Југославија држава, управо, као и Чехословачка, одбранбена, при чему стогодишња упоредна борба, чији носиоци су биле и мање групе, није дозволила да се мировна идеологија развије онако како се развила код чехословачког народа. У овоме је неоспорна разлика између менталитета чехословачког, боље речено чешког и југословенског, и сигурно је тачно — и дозволите то мени, да кажем ја, као чехословачки добровољац, који је своје учешће у чехословачкој револуцији отпочео на херојскоме тлу Србије — да заиста дубоко пријатељство чехословачко и југословенско тражи решење одбранбеног конфликта у чешкој психи међу Челчицким и Жижком у правцу: Томаш Гарик Масарик — легије.

Аналогно као што смо рекли код Чехословачке, рећи ћемо неколико речи и о основним моментима међународно-политичког и међународно-правног положаја југословенске државе.

1) Југославија у данашњој својој форми такође је изграђена као и Чехословачка мировним уговорима на темељу властите херојске борбе, јединствене одбране Србије у години 1914—1918 и на темељу напора и помоћу Савезника, нарочито Француске, са којом је Југославија везана такође пријатељством и савезништвом.

2) Идеолошки и међународно-правно Југославија, управо као и Чехословачка, везана је са Друштвом Народа при чему се морају поменути велике заслуге Вилсонове идеологије

WWW.UNILIB.RS  
за многе испуњене тачке југословенског тражења.

3) И Југославија је имала низ државних конфликта, од којих је мађарски ревизионизам и покушај рестаурације Хабсбурга водио стварању Мале Антанте. Но Југославији прети и могућност конфликта унутарње-балканског на граници источној и југоисточној, што води Југославију — Балканском Споразуму.

Ове су основне тачке здравог југословенског међународног положаја:

прво: савез са Француском;

друго: политика Друштва Народа;

треће: чланство у Малој Антанти; и

четврто: чланство у Балканском споразуму.

То су опет апсолутно заједнички интереси и Југославије и Чехословачке.

Ово неколико мисли илуструју

1) ситуацију нове народне Европе и велику важност положаја Чехословачке и Југославије у овом међународно-политичком и геополитичком делу света.

2) узели смо у претрес темеље положаја Чехословачке и Југославије и тежили смо да пронађемо оне важне и битне елементе наше државне егзистенције, који нас везују или нас деле, било са гледишта политичко-географског или идеолошког или такође социјално-економског или међународно-политичког и међународно-правног.

Мислим, да закључци, које ћемо још једанпут поновити, пошто смо их претресли и извели, ови закључци могу бити врло кратки, пошто одговарају ономе што се рационално може постићи у нашем чехословачко-југословенском односу, јер су пре свега израз наших осећаја, који се апсолутно хармонички слажу са нашим најосновнијим интересима и менталним излагањима.

То све резимирано и прецизирано изгледа:

Чехословачко-југословенски однос има, пре свега, заједнички корен.

прво: етнички, пошто смо везани нашим славенством,

друго: политички-географски, пошто живимо у заједничком простору у југоисточној Европи, у делу зоне нове народне Европе, и у позицији донекле дорзалној противу позиције централне и њеним тенденцијама ревизионистичким,

треће: социјално-економски, пошто имамо темељ у сељачкој демократији и пољопривредној економији при чему разлике т.ј. јака индустрија чехословачка и велике пољопривредне могућности југословенске могу се уистини у многоме допуњавати.

Друго: Чехословачко-југословенски однос се појачао у заједничкој политичкој борби, коју смо водили, пуни идеала модерног национализма, борби противу монархије хабсбуршко-лотринске, у којој смо сарађивали практички, нарочито од године 1848.

Наше заједничко учешће у Светском рату имало је већ значајну предигру при анексији Босне и у Балканском рату, свесним акцијама наших политичара и грандиозним манифестацијама народних симпатија. Историјски је факат, да су на почетку Светског рата у борби противу Србије одговарали Чеси и Словаци једногласно: Не само негативно, отказујући борбу и борити се и у земљи и на фронту, већ позитивном и активном борбом на тлу српске земље и у савезу са српским јунацима, нарочито у Добруци.

Трагедија Србије 1915 год, била је уједно највеће понижење Чешке, што сведочи и прогањање чехословачких политичара и чехословачког народа. Ми, пак, који смо учествовали при повлачењу Албанијом и који смо учествовали у ужасној трагедији српског народа, који је до краја војевао, преживљавали смо не само физички исте муке него и моралне муке реживљујући их и подносећи их целом својом душом, целим својим окрвавленим срцем.

Чехословачка и Југославија сарађивали су за време Светског рата на свим одсецима политичким и војним у свим земљама било у Француској или у Русији, било у Америци или у Италији. Спомињем примера ради акције на италијанском фронту, акције Пивко—Јирса, акцију чехословачко-југословенску, која је била једна од најславнијих операција релативно незнатног броја војника.

Четврто: Ми смо такође везани победом и изграђивањем своје државне одбране, што проистиче из онога што сам рекао о Малој Антанти, организованој на темељу аналогичног положаја геополитичког и на темељу аналогичног положаја међународно-политичког и идеолошког противу ревизионизма, против тежња рестаурације, такође као целисходан елемент политички и економски у савременој Европи. Мала Антанта сарађује са Балканским споразумом и ствара велики и моћни савез у целој југоисточној Европи, савез, чији значај сам изложио и у коме Чехословачка и Југославија играју веома значајну улогу.

Пето: Ми Чехословаци и Југословени везани смо међународном савременом ситуацијом.

Уз то се мора додати још и ово:

прво: обе државе су за мир, који им треба за њихову изградњу и за Друштво Народа;

друго: обе државе су у одбрани противу евентуалних опасности. Неке од ових опасности потпуно су заједничке и у истој мери и акутне за обе државе.

Уз прво долази нарочито ревизионизам мађарски, покушај за рестаурацију Хабсбурга и могућност Аншлуса.

За Чехословачку наравно много важнија је опасност пангерманизма, евентуално спојеног и са осталим државама, противу чега се наравно свуда осигурава.

За Југославију постоји још и унутрашња балканска опасност, евентуално компликована

и споља противу које се Југославија осигурава Балканским Споразумом. Даље, постоји могућност конфликта на југозападној граници, која баца рефлекс на однос према Аустрији, нарочито у вези са незгодним тежњама за рестаурацијом Хабсбурга.

Из ове међународне ситуације, како сам нагласио, може се међу нама понекад развити разлика у нијансама, расположењу и политичким диверзијама.

Југославија природно има пријатељство — као и Чехословачка — моћне државе поморске Енглеске а природно не може да изостави и велику континенталну државу, свога великог трговинског потрошача — Немачку.

Основи међународне политике Чехословачке и Југословенске јесу и остају исти.

Прво: Остаје иста политика Друштва Народа.

Друго: Остаје иста политика према западним Савезницима Француској и Енглеској.

Треће: Остаје иста и политика Мале Антанте противу ревизионизма, противу Хабзбурга, противу аншлуса, као што су то потврдили и резултати конференције Мале Антанте, ових дана успешно одржане у Београду.

Завршавајући овај свој прилог, рад бих био још поменути ма и у неколико потеза, задатак рада на даљем продубљивању односа чехословачко-југословенских, у коме послу, Београд и Праг имају и даље да воде прву реч.

То су:

Прво: Први задатак је тежња за узајамним и савршеним духовним упознавањем. У овом правцу треба нарочито масариковски претворити подсвесан осећај у пријатељство свесно и активно.

Друго: познавајући значај економског фактора, упутићемо правцем у оквиру Мале Антанте узајамно нашу економску изградњу, причему ћемо имати на уму економске потребе властитих држава.

Треће: Изградићемо потребне комуникације, нарочито Дунавом, пошто ове имају основни значај економски и политички.

Четврто: Потребно је да имамо разумевање за унутарњу изградњу и њену разноликост обеју наших држава.

Пето: Међународно-политички треба да користимо све могућности, које доприносе нашој узајамности не само посредништвом званичних лица, већ и целим јавним мњењем наших држава и наших престоница, на пример у односу наспрам Немачке на страни једној и према Аустрији и Италији на страни другој.

Шесто: Свесно треба да један другог помажемо у оквиру Мале Антанте, нарочито при изградњи народне одбране и војног потенцијала и то не само материјално, већ и морално. Одбрана Србије у годинама од 1914—1918 мора бити за нас вечити пример, пример и поука по својој универзалности, војној издржљивости, храбрости и моралној гордости до краја. Ми стављамо у службу своје способности техничке и то како за себе, тако и за своје пријатеље Југословене и Румуне.

Ако радимо овако свесно и ако будемо тако радили и у будућности, на цементирању нашег пријатељског и савезничког односа чехословачко-југословенског, можемо мирно гледати у будућност. Бићемо сигурни да ћемо се сви у судбоносном моменту наших држава Мале Антанте и целе Европе бранити тако, како се је бранила јуначка Србија у годинама 1914—1918, и бићемо сигурни, да се узајамно нећемо никад изневерити ни у најтежој ситуацији тако како није изневерио трагично понижену Србију народ чехословачки, који је на напад и такозвану победу моћних противника, у доба свеопштих неуспеха и депресија код Савезника, одговорио славном и морално и политички необично важном прокламацијом Масариковом од 14 новембра 1915 године. Ова је прокламација била званична морална објава рата заједничком непријатељу, који је после три године завршен заједничком сјајном победом чехословачком и југословенском.

У духу те победе нека се развија наша будућност, пуна народног просперитета!





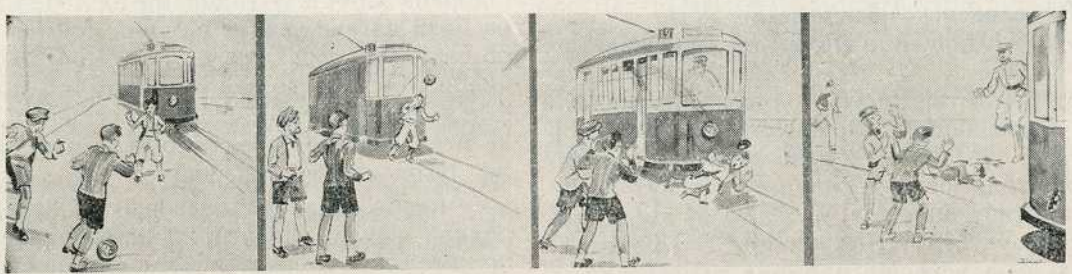
WWW.UNILIB.RS

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

Инж. Ал. М. Дојчиновић,  
шеф саобраћаја П. Гр. Београда

## Да избегнемо саобраћајне несреће и удесе у Београду...

— Неколико напомена и корисних савета —



Недавно је у „Ратничком Дому” била отворена једна лепа изложба цртежа трамвајских удеса и несрећних случајева, који проистичу баш из непажње београдске публике и путника. Изложба је била намењена најширој београдској јавности, а нарочито ђацима основних и средњих школа; међутим, одзив публике а нарочито ђака није био онај, којем су се приређивачи: Хумано друштво трамвајца „Добро срце”, с правом надали. Добро би и корисно било, када би приликом сличних приредби, школске власти упутиле, односно доведе све ученике на ову очигледну наставу и поуку.

Ова изложба даје ми повода да кроз часопис Београда изнесем неколико потребних напомена и савета, корисних како млађима тако и одраслим, јер и Београд, као и сви велики градови са развијеним трамвајским, аутобуским и аутомобилским саобраћајем, претставља за непажљиве пролазнике велику опасност, а нарочито за оне, који се не придржавају саобраћајних прописа, и не поклањају довољну и нарочиту пажњу своме ходу и кретању: приликом прелаза преко улице, преко

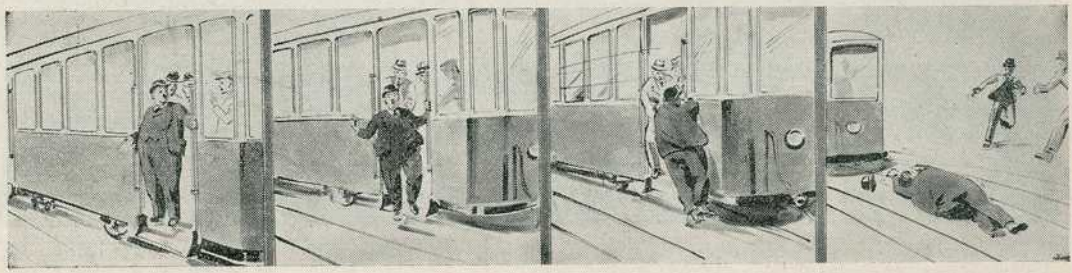
трамвајских шина, на раскрсницама, при улазу и силазу с трамваја итд.

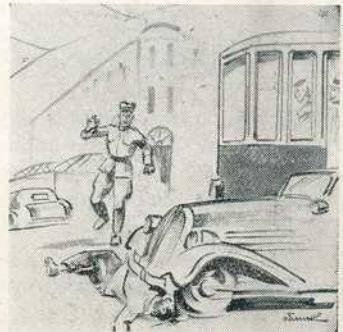
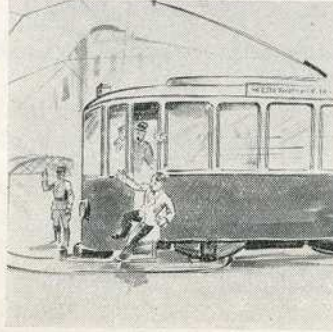
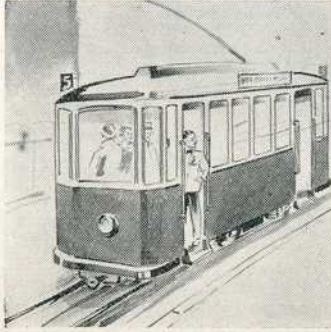
Коликој су опасности изложени непажљиви пешаци у великим градовима најбоље сведоче речи шефа саобраћајног одељења Лондона, који је изгледа и страстан ловац тигрова, кад говори о саобраћајним опасностима лондонских улица, недавно каже: „... да је сваки пешак у већој опасности у Лондону, него у индијској џунгли”.

Речи изгледају сувише драстичне, али су тачне јер статистика бележи несразмерно већи број жртава од саобраћаја у најкултурнијим градовима, него у дивљој џунгли од најкрвожеднијих зверова.

Нису ретки градови који бележе дневно: 20 до 30 тежих несрећних случајева, од којих 8 до 10 смртних; статистика и наша и инострана показује пак, да преко 80% несрећних случајева и удеса у великим градовима проистичу и дешавају се услед непажње и непоштовања саобраћајних прописа од стране пешака и возара.

Иако смо ми далеко од ових цифара, јер исте не бележимо ни за целу годину дана, ипак треба чинити све да се ови несрећни сао-





браћајни случајеви код нас све више смањују с обзиром да се у Београду, сваким даном повећавају саобраћајна и транспортна сретства, и да ће, ако се благовремено не обучимо и не навикнемо на пажњу и поштовање саобраћајних прописа и правила, саобраћајне незгоде и тежи удеси, достићи катастрофалне размере.

Због тога износим у најкраћим потезима основне напомене и упозорења, која ће послужити као правила нашим грађанима како се треба са увећаном пажњом и обазривошћу кретати у јако саобраћајним улицама градског центра и живљих улица. Ево их:

При кретању градским улицама буди увек обазрив и чувај се!

Не претрчавај никад преко улице, већ прелази исту пажљиво и хитро!

Пре него што хоћеш да пређеш на другу страну улице, прво погледај на леву страну, да ли не наилази трамвај, ауто и др. па тек кад је пут слободан, прелази; од половине коловоза гледај и обрати пажњу на своју десну страну, од долазећих возила из супротног правца. Овај пропис важи код нас, и у већини европских градова са „десним“ правцем кретања, за разлику од „левог“ правца, какав је на пр. у Бечу.

Не сеци пут трамвају и аутобусу у пуној војњи, јер ти се може десити да, избегавши несрећу од њих, налетиш односно одеш под точкове аутомобила или моторцикла, који јури с друге стране и чији те возар не види.

Прелази улицу само на раскрсницама где и возари улакшавају војњу и где се евентуално налази саобраћајац. Прелаза вршити под правим углом, а никако по дијагонали, т. ј. попречно.

Не стај штиклом на трамвајску шину нити се крећи дуже времена поред исте.

Не задржавај се на трамвајским шинама, нити између дуплих колосека, већ их прелази одмах и обазриво.

Не трчи никад за трамвајем или аутобусем у покрету.

Не ускачи нити искачи из истих за време војње, јер поред опасности да услед погрешног скока паднеш под точкове трамваја или аутобуса, постоји иста опасност по живот, од мимоилазећих аутомобила, који већом брзином и истовремено јуре поред трамваја и аутобуса.

Не читај новине ни књиге при кретању живљим улицама а нарочито приликом прелаза улице.

Избегавај ход и кретање ивичњаком тротара, као и олуком коловоза.

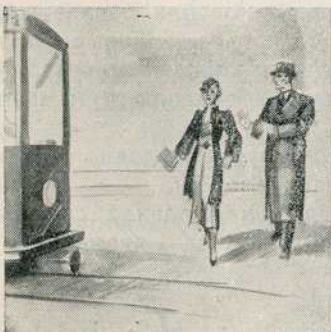
Поучавајте и саветујте децу, да из дворишта никад не излећу у трку на улицу, нарочито тамо где има трамваја, аутобуса, аутомобила. Улица Цара Николе (Макензијева) дала је страшне примере деце, па и родитељске непажње и језовите последице гажења.

Не пуштајте малу децу из руку, при кретању у саобраћајним улицама.

Имајте на уму да је лакше сваком појединцу чувати самог себе, него возару чувати „део свет“!

Ова последња напомена, која не искључује кривицу и казну возара за непажљив рад, садржи у себи тако рећи све опомене и правила, којих се треба вазда најстрожије придржавати.

*Пажња, Пажња и Пажња*, нека је свагда и свакоме у памети, при кретању нашим београдским улицама.



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Прилози за историју Београда

**Др. Стеван З. Иванић,**  
директор Централног хигијенског завода  
у Београду

## Развој здравствених и хигијенских прилика Београда и градова Србије<sup>1)</sup>

(Наставак)

Из Ниша су 23 јуна пошли рђавим путем између Суве Планине и Нишаве. На половини пута ка Мустафа Паша Паланци писац је приметио нешто интересантно. Наиме, налази се на подножју брда бања, изидана од четвртастог камена, чији извор излази као човечија рука, нити је хладна, нити топла, већ млака. Она извире из оних брда која деле Србију од Бугарске која се пре тога звала Волгарија. Ми смо имали наш логор недалеко на један топовски хитац од овог места између Нишаве и Лужнице а пред нама с ове стране Црновирске (Zernivirer) а с оне стране Ulanitzer планина. На овим бреговима је један манастир у коме се налазе калуђери реда Св. Василија, и по правилу њиховог оснивача живе као насељеници (Einsiedler). Према паланци налази се јавно свратиште, *хан* како га Турци зову који су у овој земљи врло чести, да једва да се може наћи селанце или чак и само неколико кућа, нарочито на путовима, а да нема сличног стана намењеног за удобност и бављење путника. Свраћа ту свако који хоће и може и без неког плаћања унутра преноћити, јер Турци сматрају као дело љубави и бојје, да подижу такве куће од којих немају никакве користи, јер служе онима који немају ни сопственог крова ни новаца. Зграда је прилично велика, и кроз из камена изграђена, на који Турци иначе нису навикли него највећим делом све од дрвета подижу. Она је нешто дужа него што је широка, обично бакром или оловом покривена. Унутра се не налазе никакве собе, осим што је понегде једна мала соба дозидана за пашу. У дворишту је обично бунар, за прање и остале потребе. У средини се налази велико празно место да би се сместили пртљаг, камиле, мазге, коњи, волови и друга

стока. Са све четири стране зграда је подигнут други зид. Тек описани зид служи онима који свраћају као спаваћа соба, трпезарија, сто, постеља и све друго, али су само ширином овог зида од њихове стоке одељени.

\* \* \*

Принц Евгеније Савојски освојио је Београд 15 августа 1717, а већ 27 августа послао је из Земуна извештај цару и наговестио, да намерава да преда команду над освојеном вароши и градом београдским графу O'Dwyer-у, тада генералфелдвахтмајстеру, а доцније фелдмаршал-лајтанту. Писмом од 3 септембра извештава дворски ратни савет да је привремено одредио O' Двијера за команданта Београда, пошто је он ваљан и марљив официр, а прва је потреба, да се место, после толико великог гарнизона и заостале нечистоће, одмах очисти, а такође да се без одлагања почне најпотребније задати, јер ни у горњем ни у доњем граду нема ни једне читаве куће па се гарнизон мора потпуно да смести у вароши и предграђа.<sup>1)</sup>

Аустријанци су желели да задрже Београд и Србију и да створе од њих немачке земље, па су радили не само на унапређењу и утврђењу београдског града већ и на подизању саме вароши, на унапређењу трговине и радности, на унапређењу хигијенских услова живота. Наравно да су они у исто време највише радили и на измени националног изгледа земље и Београда не само насељавањем Немца већ и давањем највећих повластица у свима правцима тим насељеницима, обраћајући највећу пажњу баш оним деловима вароши и оним насељима где су живели немачки насељеници.

Београд тога времена делио се на српску (рацку) и немачку варош.

Изван утврђења налазила се српска варош. Она се пружила од Савамале до Топчидерског друма.

<sup>1</sup> Ово је одељак из већег необјављеног дела о социјалним, здравственим и хигијенским приликама у градовима и варошима Србије. У овом одељку се говори само о питањима хигијене градских и варошких насеља. Специјална питања ће се расправљати у одговарајућим одељцима.

<sup>1)</sup> Виловски, Belgrad etc. 1717-1739 стр. 19.

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

На Дунаву, од Палилулске пијаце, до Тркалишта била је немачка насеобина Карлстал која је крштена именом царевим, а коју су населили већим делом дошљаци из немачког Пфалца. Ова немачка варош пружала се према Дунаву поред Видин-капије до Вишњичког пута.

Између српске и немачке вароши налазила се само болница.

Немачка варош која је била насељена поглавито трговцима и занатлијама, имала је своју општину с нарочитим магистратом од 7 чланова и претседником на челу.<sup>1)</sup>

Већ почетком своје владавине аустријска администрација у Београду почела се бавити и плановима за уређење Београда. У јануару 1718 бечки ратни дворски савет јавља О' Двијеру да се очекује од цивилног архитекте Прати и царског грађевинара Хелблинга нацрт о београдским грађевинама. У јулу је забележено да су од дворског ратног савета пратијеви нацрти о београдским грађевинама приложени. У октобру генерал гроф О' Двијер шаље преко инж. лајтанта Сули нацрт цивилног архитекте Прати-ја тамошњих зграда с извештајем о неким војним зградама, магацинима и болници за 800 болесника. О овим плановима има неколико нумера у протоколу регистратуре царског дворског ратног савета.

Прва брига им је била, да подигну и уреде утврђење, касарне за војску, магацине за храну, муницију и спрему и зграде за становање официра и њихових породица. Још у почетку своје владавине заузимали су напуштене грађанске, свакако турске куће, па су их оправљали за официрске станове и за смештај војника. Исто тако адаптирали су или подизали нове зграде за војничке и грађанске болнице.

Због тога је долазило и до жалби грађанства, па и самих Немаца што се види из молби и жалби које је београдски судија Фридрих Штадлер 1718 год. донео бечком дворском ратном савету. Као што и из извештаја дворских чиновника излази, и први немачки насељеници су имали по неки оправдан разлог за жалбу. Најбоље београдске куће (900) заузео је гарнизон. Грађанима се претило принудним радовима на утврђењу, па су се на ово и у недељу и у празнике терали, док су Срби од истих били ослобођени.

По извештају, приложеном овој жалби, имала је „Немачка или Дунавска варош“ 24 новембра 1717 ове становнике: Немаца 333, Јермена 29, Срба (Raizen) 39, Мађара 11, немачких Јевреја 13, турских Јевреја 34; заједно 459 становника, односно породица. Већ 30 децембра исте године спао је број становника односно породица на 355, дакле за месец дана око 23/2/3%.

Савска или српска варош бројала је 24 новембра 1717 год. 465 становника односно породица.

Виловски износи да је за најнужније поправке утврђења и станова за смештај војске већ 1717 одобрено 3.000 форината, а у пролеће 1718 још 150.000. Мајстори су дошли из Беча и Печуја, а материјал донесен из оближњих утврђења, па је одмах, по упуствима принца, О' Двијер отпочео оправке града и савске стране, где је била велика бреша, затим с утврђењем на Ратном острву и на левој дунавској обали. На овим утврђењима поред слободних радника радили су и осуђеници.

Терлихскрон<sup>2)</sup> поднео је аустријском цару још 29 јула 1719 предлог „како да се краљевство Србија и нарочито главни град Београд у боље стање и до боље позиције доведе.“

У том свом предлогу излаже верско стање као и састав Србије по народностима, затим стање привреде и намирница за живот, правно стање, односе својине, уређење земље и села, начин поделе земље у селима и порезе, уређење рудника, шума, земљорадње, виноградарства, сточарства и трговине и сл.

После овога излагања износи своје предлоге о уређењу вера, цркви, школа, о слободи других вероисповести осим католичке, о подели и пропорционирању занатства, исхране, да не морају бити рег Мопоролia, Poliplia et Pgorolia највећи број грађанства увек на бризи и просјачки сироти“. Због тога предлаже да се уведе сразмерна једнакост у храни између грађанства и да се по користима свакога опега publica тако умерено одмери, да радни грађанин и занатлија као и уметник од тога може опстати. У том правцу предлаже поделу у три класе и регулисање броја појединих занатлија. Даље предлаже надзор магистрата над потрошњом да се не би поскупљивала исхрана зеленаштвом млинара, месара, крчми итд., треба за ретке ствари одржати, таксу која би се установила и за пијачне намирнице маст, масло, сир, јаја, поврће, воће; а не мање и за дућанске врсте. Исто тако уредити надзор над мерама и теговима.

У четвртој тачки предлаже „здравствени надзор одржањем чистоће кућа и улица с одвођењем одлива и изношењем ђубрета и других врста ђубрета, изметина, љуски од јаја, крви и других загађења, која се избацују на улице, па проузроче рђав задах и нездрав ваздух, и од тога настајуће болести.“

У том циљу 5) изместити месарске кланице, купатила, сапунџице, кожаре, штавионице итд. по могућности на места, поред којих

<sup>1</sup> Др. Влад. Ђоровић, Кратак преглед историје Београда.

<sup>2</sup> Terlichscron: Vorschlag die Einrichtung von Servien und d. Stadt Belgrad betreffend. Belgrad 29 juli 1719. „Serbien, Zustände und Einrichtungen“. (Hofkammerarchiv, Servien, Fasc. 15573, Notitia Serviae).

тече вода, да би отпаци одатле могли бити однесени.

6) Водити тачан надзор над продајом нездравог или и зеленог воћа преко нарочитог пијачног надзорника.

7) Прописати уредбе за апотекаре и бербере, амамџије и бабице или их преузети од других добро уређених градова и под надзор подвргнути, исто тако не дозволити медицинцима, лекарима да уцењују сиромашне људе, већ да се задовоље умереном наградом.

8) Уредити сразмерне болнице или увести милосрдну браћу у једну џамију изван града на једној здравој узвишици.

9) Израдити добру уредбу против куге, како да се поступа уопште против ове редје која често влада у овим крајевима.

У десетој тачки предлаже се установљење уредбе против пожара и за ноћну службу у варошима где су војнички гарнизони, а у варошима и на пијацама где нема гарнизона и дневне чуваре, чуваре кула и капија, да би обезбедили мир и спречили бунтовнике и разбојништва.

У једанаестој тачки предлаже да се установе магацини за намирнице у случајевима невоље.

12) Прописати полицијску уредбу против расипања на свадбама, дечјим свечаностима (свечани ручкови о крштењу), фашинкама, о произвођењу за мајсторе и калфе као и о ослобођењу шегрта.

13) Увођење грађевинске уредбе да се град снабде лепим и правилним, па и удобним зградама за становање.

14) Постарати се да у граду поред изграђивања остану и довољно велики слободни тргови.

15) За насељене вароши одобрити најмање четворогодишње ослобођење од порезе.

16) Допустити олакшице за занатске еснафе.

17) Установити затвор против досадањих и јако надошлих маса из целе земље.

18) Уредити полицију против изгреда у варошима и пиварама, по угледу на друге вароши. Нарочито спречити задржавање распуштеног женскиња.

19) Прописати уредбу о наградама и држању послуге.

20) Одобрити таксе и уредбу за теретна и путничка кола.

21) Одредити таксе за пијаце, царине и сталезе и калдрмину.

22) Побринути се за сиромашне званичним путем.

23) Прописати уредбу о торбарењу, да се не дозволи сваком незнатом човеку торбарење, продаја на ситно и слична занимања, чиме се лако увлаче разне преваре и пљачкања становништва.

24) Предузети потребно старање за дрво за гориво и грађу.

25) Јавне куће за игру и коцку никако не допустити, јер се тако увлаче многи злочинци. Треба надаље строге патенте издати против торбарења Јевреја и других скитача. Путеве треба уредити, побринути се за управу над шумама и рудницима и издати под најам речно рибарство.

Као закључак наводи шта треба одмах послати у Србију да би се измене у овом правцу постигле. Ту помиње увоз алата и гвожђа, насељавање ковача, колара, седлара и других занатлија, увоз јахаћих коња, насељавање ислужених војника обезбеђујући им инвалиде и помоћи и ослобођење од порезе, обезбеђење за све насељенике, да се не боје кметства или ропства; градовима да се доделе земљишта само за вртове; да се не дозволе вашари у местима на граници јер се јако даје прилика странцима, да износе новац из земље. У Београду одредити вашаре с пролећа и с јесени. Уредити сеоске парохије да сваки свештеник бар 150 кућа добије, а да никад до свештеника није даље од једне миље. Стоваришта оријенталске трговачке компаније поставити близу Дунава, па ту и подићи кран. За подизање добрих млинова треба се снабдети искусним млинарским мајсторима. За подизање пивара узети Немце у обзир. Односно мера прописати аустријске. Што пре покупити пробе руда да би се спречиле преваре од рудара.

Из ових предлога види се и намера, да се Београд и вароши у Србији уреде на исти начин како су биле уређене вароши у Аустрији тога времена. Поред уређења управе, предлагала су се и највећа повлашћења за католичку цркву и насељенике немачке народности. Ова тежња да се и Србија и Београд понемаче и да што пре добију у сваком погледу немачке одлике утврђена је већ и раније од историчара. Нас више интересују прописи о уређењу вароши у хигијенском погледу. У овим предлозима налазимо многе врло значајне прописе градске хигијене, онако како се то у оно време схватало.

Од ових предлога нешто се остварило током времена. Али из предлога Терлихскрона ми можемо извући и извесне закључке о хигијенском стању у Београду које су Аустријанци затекли.

\* \* \*

Београд тога доба није имао никакав грађевински план и уредбу, већ се зидало како је ко хтео. Куће су већином биле од слабог материјала, нехигијенске. Изгледа да ни земљиште није било здраво, већ на многим деловима вароши мочварно и подводно.

Сва нечистоћа из кућа избаћивана је на улици. Тамо се избаћивало не само сметиште



из кућа, стаја и дворишта, већ и људске изметине. Бубре и изметине су трулили и ширили смрад. Кланице, касапнице и друге сличне радње налазиле су се по целој вароши, па су, вероватно, сви отпатци избацивани такође на улицу. Сепије за штављење коже, ван сваке сумње, налазиле су се на савској и дунавској обали, у самим насељима, одакле су се разносила загађења и смрад у варош. Сапунцијске радње као и кожарске биле су у вароши без икаквих предохранних мера, па су доприносиле својим отпатцима нечистоћи вароши. Једном речи сви отпатци, сметиште, ђубре, па и људске изметине избацивани су по улицама тадашњег Београда.

У Београду тога времена било је врло много тешкоћа око исхране. Изгледа, да је владала велика оскудица у најнужнијим намирницама за живот, а нарочито у поврћу и воћу, па су и незрело и укварено воће и поврће износили на пијацу. На пијацама и у радњама такође није било реда. Продавале су се и нездраве и покварене намирнице, потрошачи су уцењивани и пљачкани високим ценама. Јако је било развијено торбарење а с њиме у вези и свакојаке преваре, крађе и пљачке.

У ракициницама, пиварама и винарама pilo се и лумповало, а уз то су се дешавали и разни испади и кривична дела.

Било је у Београду тога доба и коцкарница и кућа за игру, највероватније јавних кућа, где су се такође дешавале многе злочине и кривичне радње и проводио блуд.

Поред тога, изгледа да се врло много трошило о неким свечаним приликама.

Овакво стање Београда несумњиво, да је имало утицаја и на здравље грађана.

Већ Терлихскрон препоручује да се што пре пропише Уредба за сузбијање куге, која је била тако рећи стална болест Београђана. Знамо да се у Београду тога доба појављивала и срдобоља, па је чак и један војни лекар од ње умро. Врло често се среће у извештајима са катаралним обољењима. У оваквим очајним приликама морало је бити и цревних тифусних обољења, па и других заразних болести.

По свима описима тога доба Београд, најглавнија варош у Србији, у то доба био је у исто време и најнездравији, хигијенски запуштен и без најосновнијих потреба за хигијенски живот и одбрану од болести.

У то време градови у Европи већ су имали разне хигијенске установе и уређења, многи односи су били уређени законским прописима и уредбама. Од свега тога у Београду

није било ничега, па су се Аустријанци почели о томе старати нарочито из тежње, да Београд и Србију задрже за себе и да их постепено понемче.

\* \* \*

Тек с доласком принца Александра Виртемберга за команданта Србије 20 октобра 1720 радови на уређењу града и вароши су се више убрзали и разгранали, а и по Србији у опште радили су многи технички официри, па су узимани и други стручњаци. Тако у марту 1722 одобрава се из Беча Виртембергу да може поставити шест нових инжењера за премеравање Краљевине Србије.

Камен темељац београдској тврђави, уз црквено освећење, положио је принц Виртемберг 1723, па је зидање трајало пуних тринаест година, а довршено под наследником Виртемберговим грофом Марули 1736 године. За утврђење Београда и Темишвара папа Бенедикт XIII одобрио је папском булом од 31 јануара 1725 полугодишњи принос целокупног католичког свештенства из немачко-угарских земаља, Неапоља, Сицилије и Милана у износу од 2 милиона форината. По истеку ових пет година исти износ је одобрио у 1735 папа Клемент XII. Овим и државним сретствима Темишвар и Београд могли су се утврдити како никад раније.

Не само да су радови на утврђењу узели бржи ток, већ је убрзана и обнова вароши. Поред велике потребе да се многобројне војне јединице сместе у нове, велике касарне, у варош су се насљавале велике масе разних занимања, поглавито из Угарске, Аустрије и Немачке.

За подизање приватних зграда дељена су земљишта што се види из писма генерала графа О' Двијера од децембра 1799 у коме извештава, да ће се постарати, чим се врати из Беча камерни инспектор Терлихскрон за поделу земљишта и кућа у Београду. Године 1722 већ се помиње и рад на установљењу катастарских књига, па бечки дворски ратни савет пише Кнезу Александру Витенбергу да се постара да се о томе прикупљају потребни подаци.

Ова је подела у београдској немачкој вароши и извршена. Из пописаног списка кућа из 1728 види се да су куће дељене по налогу Ребентиша и Терлихскрона, као и других власти. Некима су уступане на уживање уз извесну суму новаца, обично 2 дуката, а некима издаване под најам, док су опет некима уступане у потпуну својину.

(Наставиће се).



## Лазар Кујунџић

Поводом преноса посмртних остатака Лазара Кујунџића у костурницу одржао је г. Душан Николајевић, председник Културног одбора већа граде Београда, на београдском радиу ову снажну и класичну беседу.

Лазар Кујунџић беше један од најистакнутијих бораца онога покрета који је одређено и јасно прилазио разоравању туђинске власти на нашем Југу. На нашем необјашњивом и тајанствено силном Југу. Та наша земља, чије тужно небо и злоносеће облаке осећа Анђелко Крстић, који је показао и смисла за социјалног приповедача; та наша класична земља, чије нам пејзаже и људе прича и Григорије Божовић, остаје још увек неиспитана, неодгоњена. Чудна је душа земље коју сече, брзи као змија и бучни, Вардар, Нил Душанових међа. Губи се Вардар, река што надахну Војислава да испева пророчанску песму, у „сиње Јејејско море”, по коме плоче галије света. Брза Вардар, вода царевина, али у Призрену непрекидно, од раног јутра до мрког мрака, пригушено нариче старица. Њеног сина — комиту убише аскери једне летње ноћи сјајних везда, али тамних густих шума. Гране шума су крила горских царева и чуварке белих, невиних жагањаца, у чијим се безазленим, а тужним очима радују мали Исуси, не знајући да су осуђени рођењем на муке крста. Гони жагање кукавни наш средњовековни себар и роб и чивчија, а старица у Призрену нариче пригушено, јер се не сме плакати гласно за комитом. Она једва чујно кука, цвили, док у ноћи минарета изгледају као мртви дервиши, који су се, огрнути белим плаштевима, аветињски издужили из својих мрачних гробова, спремни да беже са каурског Балкана. Земљом нашем владаше Турска, она Турска коју ће генијални Кемал Ататурк ослободити свих фанатизама и оспособити за цивилизацију и здраву мисао Балканског споразума.

Стара Турска је владала завичајем Лазара Кујунџића и гушила све жеље нашега Југа, да будућност донесе достојанство људско.

Раја, народ мученички, печалбарски, лувкав, али и дубоко несрећан, савија се пред аскером, бегом и агом. Савија се, а мрзи, мрзи елементарно, заклето, до искона. Савија се, а своју праву мисао, која се гуши од мржње, за-

вија у десет чворова, као што завија и знојем зарађену пару. Крије своју мисао овај народ из краја проклетог од свих богова, да буде вечно натапан крвљу и знојем. Та мисао је његова снага, јер, сав у мраку једне азијатске деспотије и у тамнини своје страсти, народ Југа носио је вечито у утроби својих планина и у гробљима својим потребу једне чистоте и једне слободе. Од њега добисмо костурасто и тамјановито Православље, а он, који се грчи и савија, веровао је, вером тврђом од камена, у Србију-Слободију. И зато су сва грчења и сва савијања, све муке и понижења, рађали комиту. И он ће се управити и за своје земљаче који пузе. Усправиће се тако да челом додирне врх Шар-планине. Тражи Шар-планина жељом својом да види Авалу, а од хистерично свирепог осмеха комитског задрхтаће меланхолична минарета, док ће над тулбетом уморенога Цара заграктати два косовска гаврана... Одјекују пушке одметничке и осветничке, и весео је Мицко, Старина Новак и Краљевић Марко Пореча. На ведри и дрски смех му се дало, јер види да је све већи број младих другара и јер посматра Лазара Кујунџића. Надимају се војводи Мицку груди од вере у победу. И сви ти млади, готови су да се жртвују. Темена раја, али њена земља рађа и националне револуционаре који, у своје бунтовништво и способности да буду чланови организације, непрестано носе екзалтацију смрти. И чим куцне час, они ће ту екзалтацију привести у дело. Привешће је као атавистички варварски ратници, којима је заклати човека и зарити себи самом каму у груди исто, што и попити чашу воде, али у исто време и као прави Хришћани који непоколебљиво вероваху да се кроз страдање, кроз мучеништва, одлази на небо. Стоји облак и сунце га тешко разбија, али, ипак, понеки се зрак осмехне на хришћанске чатрље и душе. Одјекују пушке комитске и причају се читаве легенде о комитама. Диви се раја својим јунацима и заштитницима, поноси се њима, иде им кадгод може и на руку, али не престаје да се клања пред аскером, бегом и агом. И одриче се пред угњетачима раја својих слободара, оних које исто тако заклето воли колико мрзи угњетаче. А нижу се лешеве комитски, падају безимени хероји, потомци безимених мученика. Борац са нашега Југа није никада своју екзалтацију смрти мирио са огром-

ном амбицијом наших Динараца. Ма да поносит на себе и свој рад, никада није себе сматрао стожером свега и никада није своје подвиге мутио надменим уверењем гордника, да од њега почиње историја. Надахнут смрћу стало, он је, и кад је одлазио тамо где ће положити живот, био у исти час и јак као полубог и послован човек: човек, коме ваља свршити један посао, и то на што већу ползу народне ствари. Небројено је тих наших, балканских дивова, који су одлазили у смрт као мистичари смрти, али и као што орач иде на своју њиву.

У националном револуционарству наших јунака с Југа беше непојмљиве снаге. Једне снаге прекаљене свима мукама предака и кретане живом осветом убијене правде. А један од најизразитијих од целог тог кола националних револуционара с Југа беше Лазар Кујунџић, из Велике Хоче, бунтовник и по крви и по роду. Бунтовнички оцаковић, Лазар Кујунџић је у организацији, која је у то доба смишљено вођена, играо врло видну улогу. Организација је морала рачунати са многим чињеницама, а и са оним због којих је знаменити научник Цвијић био доста у праву када је један део становништва хришћанског Југа назвао „флотантном масом”. Кујунџи је био десна рука оних који су стајали на челу организације, а знао је да буде исто толико тактичан колико и срчан. Па, ипак, Лазар Кујунџић заслужује да му се спомен сачува, не само по свему томе, по његовој необичној агилности у покрету, који чека и свога песника и свога историчара. Он има права на бесмртност у роду нашем и по оној трагедији, што му се, мртвоме, збила. Зарија Поповић, који је, иначе, дао много старосрбијанску душу, добронамерно и наивно је описао тај догађај, кад се мртвог сина мајка рођена одрече. Иво Војновић је на свој начин драматизовао ту историју. Овај заслужни писац је и Мајку Југовића погрешно схватио. Он је од православне Мајке Југовића начинио једну немогућу мешавину из Мадоне и Спартанске мајке. Опатриотисао је Мајку Југовића, иако генијални народни песник то баш није хтео: Мајка Југовића не тражи по Косову пало Царство, него палу децу. И Војновић је, исто тако, у своју драму о мајци Лазаревој, поред недовољног осећања средине, унео доста наивно фразасте и китњисте тираде и мелодрамског. Међутим, врло је тежак и готово нерешљив проблем душе те мајке, која се одрече мртвог сина. Да ли беше у души те злосрећне старице страх од сопствене смрти, или страх који би је тек онда спопао ако би сама себи признала да је тај израњављени леш — њен пород? Да ли је спопаде страх од погрома који би поништио и њену унучад и цео крај? То мисле сви који пишу о Лазаревој мајци, али и у том случају остаје пита-

ње: како да се није одала Лазарева мајка? Како да не даде израза своме материнству у једном нагонском покрету, ако не и у крику?

И у страшном болу који је раздирао и од кога је крвавило њено мајчино срце, она је, ипак, до краја сачувала сву негативну способност ропства, да крије своју душу, да не покаже своју праву мисао. Ова способност, ова вештина претварања, негована из столећа у столеће, у овом случају само појачава бол ропства. И горке као пелен, отроване ропством, суморне, балкански суморне су речи мученице — мајке мученика Лазара Кујунџића: „није мој син”! Оне тиште и разбијају све претставе о једној мајци која се родила у слободи и која рађа у слободи. Слободна мајка се не може одрећи сина. И кадгод мислимо на кукавну мајку Лазара Кујунџића, стежу се наша балканска срца, иако се место њих одавно „ухватио лед”, и наша балканска грла, која, гутајући сузе, не пропуштају јауке. Уносе нам у душу јад и чемер векова робовања свих нас те речи, којима се мајка отреса свога вечног и неприкосновеног права, да загрли мртво дете. Има страшног, балкански болног симбола у томе, да један од најбољих слободара, који даде и живот да би све, који остају после њега, даривао највишим даром: слободом осећања и казивања свога осећања; има сурога симбола у томе што баш он, као мртав, оста мукло усамљен, мукло остављен од свих. Сви га се одрекоше, сви га напустише. Сви. Темена раја пред аскером, бегом и агом, али је грандиозна усамљеност тога мртвог слободара нашег и балканског, од кога се одваја и мајка. Грандиозна и нешто најболније у историји нашег робовања и у историји свих оних заточника слободе Југа нашега, којима мајка беше планина, а деца — „ситни патрони”...

Значај Југа у нашој новој држави не треба да буде ништа мањи него што је био у нашој средњовековној држави. Снага Југословенске државе, њена способност за живот, њена упорна активност, као и процват наше културе, — све то врло много зависи од улоге коју у новој држави буде играо Југ. Најинтуитивнији час. Првога устанка, то је када је Карађорђе, понет посланством историје, пошао на Југ. А акција, која почетком деветстотинитих година живље креће, од необичне је историјске важности. Она је произишла добрим делом својим из идеологије Друштва Св. Саве, знаменитога и основаног после Сливнице, друштва, које је тада, у општој националној клокулости, борбено проповедало буђење Југа. Акција деветстотинитих година остварује и силом, колико јој је год у моћи, идеале тога друштва, чији је огромни значај подвукао и г. Слободан Јовановић, а историчар ће ближе почетке уједињења потражити у том кретању нашег Југа почетком деветстотинитих година. Лазар Кујунџић био је један од најбољих, Јо-

ван Крститељ, који је објављивао долазак слободије. Био је претеча а најсрећнији и од Христа: од мртвога Христа није се одрицала мајка...

Превалило је тридесет година од погибије Лазара Кујунџића. У великој и слободној отаџбини одала се пошта јунаку нашега Југа и свечаност у Великој Хочи показала је колико се полаже на живу снагу наших класич-

них земаља. Било је потребно, искао је то морал слободе, да се изврши гласни пијетет према души, делу и трагедији Лазара Кујунџића, народног учитеља, народног борца и народног мученика.

Слободна Југославија казала је оно што није смела изустити худе среће и потлачена мајка. Непотлачена мајка-отаџбина изговорила је: то је мој син!

## Јанко М. Веселиновић

*На свечаној Академији у част Јанка Веселиновића, која је одржана 6 јуна у Београдском Народном позоришту одржао је њ. Душан С. Николајевић, књижевник и председник Културног одбора већа града Београда, предавање о великом приповедачу. У своме предавању њ. Николајевић подвлачи:*

Више него иједан наш приповедач, Јанко Веселиновић, песник нашега села, располагао је нетраженим мајсторством причања. Дар причања је словенски дар, а Веселиновић је био богато даровит, надахнут радник на словенској уметничкој прози. Прича лако као што извор извире и као што под плахом кишом, мајском, како би то рекао Лаза Лазаревић, цвеће буја, дишући и пијући свежину. Прича лако Веселиновић, а уме да здахне своје, свеже као роса, приче нечим давно отхујалим. мирисом старих и заборављених кажа, и сетним али и здравим мирисом цвећа наших поља. Песник, који је чаролијао бајке и тада имао мађијску способност да буде прави добротвор људима и да их врати ономе што је најлепше, детињству; овај песник села, који је и данас тако радо читан од оних за које се пише, од широких народних маса, знао је да прича боље и присније, словенскије, од друга два наша одлична приповедача: Лазе Лазаревића и Светолика Ранковића. Причао је, да употребимо његову реч, *од срца срцу*, и човек, који чита његове прозне поезије, заволи земљу детињском љубављу: земља је мати, а ми, сви њена деца.

Јанко Веселиновић је имао душу нашег сељака, његове инстинкте, његове јачине, његов оптимизам и његове слабости. И мистицизам нашега сељака носио је у својим очима и у својим маштањима.

У његовој причи „*Душмани*” звезда располаже неодољивом силом. У механи се Петар веселио што се његов животни супарник Игњат разболео. Веселио се Петар и чашћавао. Пало је вече и Петар, идући кући, гледао је у небо. „Једна сјајна звезда паде му у очи. Он је гледао у њу, а она у њега... И учини му се да је жива та звезда”. Исте ноћи Петар ће сањати своју звезду. А, кад се, под навалом

божанске љубави, буду братимили Петар и на самрти болесни Игњат, у оку овога засјаће суза. Учиниће се она Петру велика и сјајна као његова звезда. И пред своју смрт, Петар сања своју дивну и судбоносну звезду. Преображује звезда човека, и Јанка Веселиновића, који је и свој књижевни лист назвао „Звездом”, вуку звезде себи као месечара месец. Он је звездар. Овај мистик беше и усхитник раја. У, лепо и бистрим као суза језиком испричаној, *Сељанци* има тога усхита. У нашој књижевности, иначе, не налазе се често егзалтације које продиру у свет што је над нама. Анђелија саснила је чудни рајски сан. Ушла је у најлепшу башту, пограђених стаза и посуту најлепшим цвећем. Она није знала да цвеће може тако мирисати. Поток је ту и шумица, а необичан сутон: све се лепо види као на дану. Наједном сину сунце и обасја башту. Светлост! Обасјан светлошћу и блажени рај! Душа сељанке и мученице, чуварке дома, душа праведнице стапа се с небеским миљем њених мртвих. Сва озарена, обасута светлошћу Веселиновићева рајска башта има много оне чистоте за којом чезне словенска душа. Јунакиња Веселиновићева у сну остаје сељанка и постаје чиста рајска усхитница. Она је у даху једнога неба које је раскрстило са земљом, али чија милост милује све оне који на земљи пате. Смело се може рећи да су се у нашој литератури, сваки нај свој начин, највише дохватили онога света два велика песника наша: Ђура Јакшић у липарској песми о сени своје мајке и Јанко Веселиновић у причању сна мајке-сељанке.

Наша сељанка поста у Веселиновићевој причи светица и њена света рука, која је држала праг и у једном часу мушки бранила свој честити дом; њена света, жуљевита и блага рука благосиља наша поља рајским благословом...

Сељаци Јанкови имају ту и тамо нечег богумилског, а Анђелија се једном побунила на крст. Као и богумилима, не беше јој јасно: зашто је Отац приковао Сина на крст. И ту Анђелију, песник раја и православац Јанко Веселиновић, облажениће и, такву, блажену, уздићи до божице сељачке земље...

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

\*

Било би скроз погрешно свести Јанка на романтичарског идеализатора нашега села. Јанковом идеализовању села беше наклоњена једна генијалност.

Јанко Веселиновић је естетичан. У његовој естетичности је она стидљива дискретност нашег сељачког народа. Јанко је био снабдевен амајлијом која га је чувала од баналности и драстичних гадости. Био је начисто са тим да се лепота, као и метеор, гаси чим додирне земљу.

Ту треба тражити и један од разлога његовом нешто наивнијем веровању у преображај. Преображаја има и у причама Лазе Лазаревића, али код Веселиновића преображај кадкад игра још већу улогу. У том погледу је најкарактеристичнија његова већ поменута прича *Душмани*. Стасити Петар и мали Игњат мрзели су се до истребљења, али пред смрт Игњатову та два до безумља омражена сељака постају небески добра браћа. И кад је Игњат умро Петар није могао дуго живети. Умро је Петар од надземаљске љубави за Игњатом. И пре него ће испустити душу Петар узвикује: „Нема мржње!... Има само љубави!... Све је љубав!... И кад мрзиш — ти волиш!... Ја сам мрзео једног човека, па сад видим да сам само њега волео!”

Јанко је ту сав у једној омекшалости која зна да спопадне словенску душу. Колико је човек друге расе и колико је јачи Клемансо у својој причи о мржњи два вандејска сељака: *Два Антоана*. Мрзели су велики и мали Антоан, а измирења нема ни после смрти. Напротив, кад је један Антоан умро онај други ће брзо за њим пресвиснути што нема више онога кога је мрзео. Два Антоана је мржња држала у животу. Мржња је била импулс и смисао њихових живота. У Јанковој словенској причи љубав је моћ; у галској причи Жоржа Клемансоа је мржња моћ. Јанко је, ипак, крај свих местимичних наивности, истински песник. Осим тога, Јанкова је спонтана вештина да идеализовање кадкад измири са суштом истином. У *Чича Томи*, на пример, Јанко није дао само једну рајску доброту: има ту и потеза животне истине. Тома је остао нежењен, па, психолошки сасвим тачно, своје непостигнуто родитељство пренео на туђе, газдашко дете. Тома га је неговао, дизао. Родитељство се жртвује и прашта, и зато и Томино жртвовање и праштање није банално улепшавање људи. Јанко Веселиновић, који је расуо толико радосне идиле по нашој књижевности, био је улепшавалац своје врсте и кад се разболе над худим удесом Томиним. Тома није личност из једне водњикаве романтике. И много је бола живота у тој Јанковој причи. И истине тога бола. Презрен од онога коме је све учинио, презрен и одбачен, убиће се сиротан Тома нечујно и тихо. Људи сахрањују племенитог самоубицу, у шевару, као

какву мрцину. Побунио се Веселиновић на људску незахвалност. Осетио је и сетно, као Тургењев, чија „песма у прози”, прича да се на небеском скупу врлина нису познавале само две: добротинство и захвалност. И суморно. Та суморност је притискивала душу писца из Гараша, Ранковића, песника „Сеоског добротова”, црне људске незахвалности. Веселиновић је рођени идилчар, али је и у „Чича Томи” и у још неким својим причама изнео сву ружњу, а, на жалост, честу појаву у психи наше расе.

Смириће се Тома: наћи ће свој рај самоубица! И ја не могу, а да не поновим оно што сам раније рекао: на идеалистичко причање Јанково често се осмехивала генијалност.

И у моментима кад је сав у народу, кад у њему задршће душа наше чудне земље; увек, кад год у њему проговори тајанствени глас земље, која је и проклета и благословена, Јанко Веселиновић добија много од великих, врло великих мајстора. Веселиновић тада постаје класичан писац наш и, са свима недостатцима, он улази у светску књижевност. Он је песник „Кумове клетве”, једне приче која је толико наша и толико човечанска и чији су болови и лепоте вечни. То је творевина где су се истина и легенда слиле уједно.

Веселиновић прича повреду кумства и божју казну, која ће сустићи неизбежно онога чија бездушност удари и на тајну кумства. Кумство је у нашем народу велика веза. У ономе апокрифу „Хожденије Богородице по муках”, који је пао у очи и Ивану Карамазову („Браћа Карамазови”) пита Богородица за грешнике који су до прсију у огњеној реци. Михаил јој одговара: „Ти нису поштовали кумова својих; тога ради тако се муче”. У песми „Свечи благо дијеле” Марија је дошла из Инђије — „из земље проклете” — и, причајући о безакоњима што владају Инђијом, говори:

„Ком свог кума на судове ћера”.

И песник „Кумове клетве” је сав у тој поезији свога народа, који стално уздиже кумство, уздиже до надсветиње, у оно исто време када износи како људи газе ту натсветињу. Јунак „Кумове клетве” је један старац Срејко: „омален, сед, румена лица, крезуб, а кочоперан старчић”. Осећа га сељак Веселиновић. Ласка старцу што у селу неће ни једно питање да решавају без њега. „Међутим, он речима неће никад казати да му је мило; шта више, он се љути, праћка, и како мора да оставља свој посао, па да иде тамо и да са кметовима ствари уређује; али, најпоследње, он то чини за љубав општини.”

И тај весели старац испиће чашу горчине животне до дна: удариће га кум на мацке. Удариће га „баш лицем на Огњену Марију”.

Јанко вешто и продирно види психологију наших сељака. Кум је на правди бога осрамотио кума. Сељаци, који су присуствовали о-

вومه чину разузданог мучитељства, устукнуше. То је оно ропско, оно што остаде од ропства, али је учињена Срећку страхотно ружна, гнусна неправда и помолиће се у сељацима оно што је од слободе, од достојанства људског. И, спочетка уплашено и мукло, народна душа све се срчаније буну...

Срећко је дат у целој тој сцени ненадмашно. Кад чу наредбу Станојлову, Срећку „задрхта кошуља”. И истинито је све, цео процес у души тога нашег сељака и православног страдалника: и кад моли за милост и кад, доведен до оне као Христов крст суморне даске, последњом и убијеном надом крикне: „Не на кума и Светог Јована!” Као наши сељаци, и Јанко верује да се неправда свети. Старац преклиње, дозива бога, да овај задовољи своју правду коју на земљи душмански бију људи. И тај мали, кочоперни старчић, израшћује у Јанковој причи у огромну трагичну фигуру нашега сељаштва: оно натапа земљу знојем и крвљу својом, док га вечито туку свирепе неправде. Куне наш сељак као што куну стари цророчи...

У Јанковом причању много је старца. Разнежено воли Јанко Веселиновић старе сељаке. Дирају га до суза њихове као снег беле власи, са којима се ветрић игра. У једној Јанковој причи, син се оженио и пренебрегао своју стару мајку и свога старог оца; они, онемоћали, припијају се једно уз друго, а душа их боли што се тако понаша син, кога воле више него зенице своје. Да би утешео старицу и да му самом не би грунеле сузе, старац говори како је тако синовље понашање баш добро, јер таква, тако строг, треба да је сваки домаћин. Пише то Јанко, а грло му се стеже и љубио би он у том часу старачке руке оца-сељака и мајке-сељанке...

У једној другој слици, „Чича Гаврилова трагедија”, даје Јанко једнога, на његов начин, идеализованог, старог доброћудника, кога две завађене странке у селу грубо одгурују само зато што он, у доброту својој, није одвајао једну од друге. Гаврило умире на прагу своје куће, не разумејући шта се све то збива око њега и са њим: умире невин, а осрамоћен, са душом која грли цело село, а унесрећен.

Приповедачки талент Јанка Веселиновића створио је Чича Перу, бесмртну поезију злостављаног оца. Син га је истерао из куће на зимну студен. Дошао је Пера у судницу да се жали на сва зла која му син нанесе. Шибан студом, премрзнут, с гором судбином него што је и Лира постигла, стари сељак јеца и прети: „Овако, ви’ш, овако сам га носио на рукама; да сам мог’о, носио би га у недрима! И никад ми не би био тежак.” Па онда, сав у лудилу бола и стида, диктира у перо: „Кажу: Пера Мијатовић дође да тузи сина Спа-

соја, који је он њега одхранио и одгајио... Јес!... Јес!... Одгајио сам га и гледао к’а мало воде на длану... Ко’ велим, и он ће мене по’ старост!” И онда се у старцу јавља и дед и пече га као жеравица што га унучићи вређају и што му се ругају. Плаши се старац да не дође час када ће га пород његовог порода „ранити којечим скаредним”. Све је то врло добра психологија, а сасвим је погођена и она психологија сељакове неразумне везе са земљом, са својом њивом, својим забраном: сваком церићу је дао Пера све што је било у њему.

Сељак је, уистини, човек док је на својој земљи. Ако бих тако могао рећи, сељак је своју душу поклонио земљи, а тога истог часа земља је своју даровала њему. Сељак без своје земље губи смисао свога живота. Клемансо је у „Вандејским фигурама” сликао једног сељака, Жакиља. Овај вандејски сељак је разделио своју земљу синовима, а чим је то урадио, постао је „стара клада”. И та стара клада смета и синовима и селу. Па и кад је Жакиљ испустио своју душу, он, који се, лишавајући се за живота своје земље, лишио самога себе, — смета и синовима и селу. Сардонски додаје Клемансо како су се после смрти изродиле тешке компликације: требало је платити нарочити сандук, и потрошило се три франка више него што је било предвиђено...

Пера Мијатовић, у пароксизму очајања сељака без љубави својих и без своје земље, проклиње сина; али, одмах се у њему оркански појављује отац. И тај наш старац ће завапити: „Не слушај, Господе!... Молим ти се, не слушај!” Родитељ је јачи од свега, од срамоте и од зиме, и он, сељак седе косе, прашта сину све. Богоради, преклиње, и трошни, дотрајали сељак жуди да се све зло сруши на њега, „који је и црној земљи дотужао”. И изишао је из суднице. Напољу зима и ветар. „Снег веје, а ветар дува силовито. Несрећни сељак погуро се, прикупио оне дрошке око себе, сагао главу, па, поштапајући се, журно корача...” Ако је Ришпен дао мајчино срце, Веселиновић је очево. Граби старац кући, где је свргнут и ражалован, а читалац као да види село, згрчено од зиме, и као да слуша грактање гавранова, што се, црни, вију више старца на пустом и ребрастом друму. Веселиновић је волео тога расходованог сељака оном необјашњивом, присном, меком љубављу, која сваки час може постати вулкановита. Оном љубављу којом само сељак у појединим часовима може волети само сељака...

Поред старца, Јанку су прирасли за срце и сељачки млади сиротани. У тој својој љубави он је своме оптимизму пуштао на вољу. Његов оптимизам га спасава да не упадне у сву ону изопаченост којом руски писци воле беду. Ако се његов оптимизам по који пут и растужи, ту, ипак, има сунца, топлих зракова. Његов Рада је тужна ведрина села. Он

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

воли и сви га воле и, у свему сиротанству, његов живот није бедан. И он није ни понижен ни увређен. Јанков сиротан често успева: њега воли најлепша девојка у селу, а кад буде скупио кућу, надимаће се његове груди од среће. Нађе ли се у кући још и мушко дете, зашумеће радосно, сврх копља класали, кукурузи. У „Богатим сиротанима” Каја и Милица су срећни у браку, али... „минуше две године и зађоше у трећу, а немају подмлатка. Једног јесењег вечера, кад „ваздух мирише од зрела воћа” и када души долазе у походу неизрециве и мирне сањарије, она му рече: „Била код мене мајка данас... па јој казала нешто онако... код мене... и она ме загрли и пољуби...” Једнога јутра-два вриска. Ошинут срећом, Која јурну на собна врата, али га мајка Миличина заустави, тражећи му срп. Муж докопа срп и пружи га, а на питање његово: „Шта је?” — Миличина мајка кликну: „Нек је жив и здрав! Ратар! Јунак!” И разли се радост Јанковим ораницама. Још две крепке руке ће држати рукунице. Вије се Мачвом коло богатих сиротана, јарана и јараница. Стегло се коло житницом Србије, а у коло се хвата још један, млад као капља, ратар, закићен цветом и весео као поток у зору после ноћашње бујне кише! Ратар! Јунак! И тако, као Јанко, само је још ваљевски сељак Милован Глишић осећао радост земље у својој паганској „Првој бразди”. Сјајна је Јанкова творевина и „Адамско колено”. Брак без порода, а муж бежи од куће, оргија, да, кад се врати кући, вређа жену, — „адамско колено”. Он је вређа, а увреде њега пеку, тиште, и опет бежи од куће. Једнога дана жена доби од срца порода, а муж, који поста отац, предаде се сав блаженству оца и дома...

\*

Најобимније Јанково дело је *Хајдук Станко*. Овоме роману чињене су многе замерке, а ипак, он остаје. У *Хајдук Станку* даје Веселиновић нашега сељака од кога је атаквистичка, наслагана мржња ропства на тиранију учинила физиолошког противника расе која је вековима тлачила нашу чисту родну грудну, нашу душу. И кад се тако разуму историја Зекиног голаћа, онда се Веселиновићу не може уписивати у грех што је ту и тамо свиреп. Описујући мегдан Мујаге и Станка, Веселиновић осећа да се у томе двобоју мрзе две крви, две коже, два зноја. Даривао је Веселиновић свога и нашега хајдука комадом титанства. Песник

наших ратара, наших питомих села која се беле, написао је роман о хероју који, бранећи правду, зна да буде без срца према онима који немају срца. Туче око Станково као пушка, а белокорац, у његовој руци, начињен је из његових крвних зрнаца. Нож, који ће хајдук зарити у врат Мујагин, саставни је део хајдуковог тела. Шести прст на Станковој руци, а оштар као мука нашега ропства. Сва неодољива љубав Јанкова према груди, сеоским старим и младим сиротанима; сва она топла и навална љубав, која се толико пута грцала од нежности, у хајдучији Станковој претвара се у осветништво.

Хајдук Станко није крвожедна природа, али је тај човек, кога је Бог наше житнице одредио да мирно ради на њиви и да воли кроз векове претваран у онога који мрзи. По томе, по природи која је по себи тако много човечанска, али која, кад преврши дара меру, постаје елементарна у борби противу зла, Хајдук Станко, више од многих наших јунака има заједничког с оним што би се могло назвати чистотом класичног херојизма.

Бог наше житнице волео је у Станку ратара и ратар Станко девојку, али чаша горчине се препунила. Земан је дошао и... Хајдук немилосрдно у себи потисну ратара, али, кад Турци победише на „Засавици српској касапници” и кад провалише Равње, кријући се од саме себе, заплака душа народног песника Јанка Веселиновића. Заплака Јанко као и онда када град поби замуку сељакову.

Поред *Кумове Клетве*, *Град* је најбоља Јанкова инспирација.

У тој слици, где је генијални опис оловне јаре, која се спустила на дрвета, тело и душу људи; у тој уметничкој слици, која иде у најбоље ствари наше белетристике, има нешто од пропасти земље. Она Огњена Марија, у чији дан насрну кум на кума, као да овом јаром уништава целу земљу. Удариће град. Побие је град поља, протутњио, остављајући за собом пустош. Пустош и скрхане сељачке — „робове незаробљене...” Нико њих није волео тако дубоко, тако истински као Јанко Веселиновић. И када се сутра наш град буде украсио попрсјем песника нашега рода, нека у наша срца уђе нешто од његове неизмерне љубави према онима који, и у миру и у рату, држе отаџбину. Осмехнуће се на нас Јанко својим благородним смехом, а све нас, целу Југославију, благосиљаће Јанкова мајка-сељачка и рајска усхитница.

## Туберкулоза као социјални проблем у Београду и нашим градовима

(Кратак извод из предавања г. Слободана Видаковића)

У току месеца маја приређени су Анти-туберкулозни дани у свима нашим градовима и широм целе наше државе. Овим анти-туберкулозним данима руководила је ауторитативно Лиџа против туберкуле уз координирану сарадњу претставника јавних фактора и приватне иницијативе.

У оквиру ових анти-туберкулозних дана са београдске Радио-станице одржао је уредник нашег часописа г. Слободан Ж. Видаковић, као потпретседник Главне одбора и претседник Социјалне одбора Лиџе против туберкуле, предавање о туберкулози као социјалној болести. Ово обимно предавање, објавило је нове анкетне констатације и статистичке податке о морталитету од туберкуле у нашој држави, нарочито у нашим градовима. Са задовољством истичемо, да су подаци, које је г. Видаковић средио и у овом предавању изнео, послужили научној расправи стручних форума и претставника аилног друштва лекара и Анти-туберкулозне академије.

Овде се објављује у резиме-у само онај део предавања који се односи на социјални проблем туберкуле у Београду и нашим градовима.

Секција градског већа за штампу и културну пропаганду (Уређивачки одбор) — са седнице од 5 јуна 1936 г.

— О туберкулози се може говорити са два гледишта: медицинског и социјалног. Прво припада у искључиву компетенцију лекара-фтизиолога или хигијеничара, а друго у домен социјалних радника. Ова се гледишта не искључују ниуколико, него на против допуњују. Где престаје суверена надлежност медицинске науке, у којој се лаици не могу мешати ни у којој мери, ту отпочиње компетенција социјалне политике, и обрнуто!

Пошто је г. Видаковић доказао да у читавом сплету проблема, којима се баве социјална политика и социјална медицина, централно место мора заузети борба против туберкуле и других друштвених болести, он у свом предавању прелази на расправу туберкуле као социјалног проблема, па ту, између осталог, вели:

— Туберкулоза је социјална болест. Од ње пати цело друштво, и ниједна болест, у огромној скали болести и патњи, које притискују човечански род, нема ни приближно тако страшне последице како у погледу расне и на-

ционалне будућности једног народа, тако и у погледу његове националне привреде, какве има туберкулоза у своме ужасном вихору смрти!

Трибут, који човечанство плаћа туберкулозној немани у својој рођеној деци, већи је и болнији него што је икада, од постанка света био иједан крвави трибут, рачунајући ту светске ратове, епидемијске поморе, катастрофалне земљотресе и вулканске ерупције!

Кад то важи за цео свет, шта да се каже тек за нас, који у том правцу стојимо очајније него скоро иједан други културан народ и код кога туберкулоза претставља вечног непријатеља, подмуклог, крвожедног, без иједног часа примирја, који полако и постепено поткопава и руши наше животно стабло! Зар није поразна истина када смо, проучавајући и упоређујући службене статистичке податке умирања од туберкуле у 1932—1934 год. утврдили, да је н.пр. у нашој земљи процентуално морталитет од туберкуле два пута већи него у Чехословачкој и Аустрији, три пута него у Белгији и Немачкој, четири пута већи него у Данској и Енглеској и четири и по пута већи него у Холандији! На Балкану су само Бугари у очајнијем стању од нас, а у Европи још само — Румуни!

Наши статистички службени подаци за 1934 г., и ако непотпуни, недовољни и једва приближни у својој језивој слици, показују нам, да у нашој држави годишње болује од туберкуле више од 500.000 становника, а умире 40.000 несрећних грађана! За последњих 12 година боловало је у нашој држави од туберкуле преко 6 милиона, а умрло више од пола милиона грађана!

Око 40% од 500.000 туберкулозних болесника избачено је сваке године из привредног строја као физички неспособно за привреду. На њима и умрлим грађанима наша национална привреда губи годишње преко пет милијарди динара. То смо и детаљним цифрама доказали у нашим делима: „Туберкулоза и сифилис са гледишта социјалне политике“ и „Станбена беда као узрок друштвене детенерације“, којим смо се делима служили при изради овог предавања.

Туберкулоза је наш већ довољно измучени народ, за ових 12 година стала преко пола милиона гробова и преко 100 милијарди динара, а то је крвавији и страшнији данак него свих досадашњих ратова укупно, а по суми већа штета, него што изнесе сви наши државни буџети од оснивања Карађорђево Србије, па све до Светског рата!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Који су разлози што наши градови спадају међу најтуберкулозније у свету? Није томе узрок ни географско-климатски, ни расни! Наша је земља здрава, а наша словенска раса је млада и отпорна... —

Не сме се више ни једног момента губити из вида, да је туберкулоза у суштини социјална болест, и да сретства у борби против ње морају бити по превасходству социјална, економска и културна, а никако индивидуална и искључиво медицинска. Зато се наша целокупна акција на сузбијању туберкулозе у широким масама нашег народа мора реорганизовати и поставити на нове, чисто социјалне основе!

Туберкулоза је болест нашег друштва, у коме је очевидна оскудица довољне и квалитативне исхране народа; у коме је низак стандард живота сиромашних народних слојева; у коме су нехигијенски станови и радионице, нерегулисана дужина радног времена, и мале радничке наднице, као и упославање малолетне деце и жена по фабрикама; у коме је низак ниво како јавне хигијене и културе живота, тако и рационализације рада; у коме су под притиском тешких социјалних и економских околности завладали алкохолизам, проституција и све друге ужасне социјалне појаве наших дана. Притом, туберкулоза се све више шири, јер су ове социјалне прилике, под притиском опште привредне депресије, све теже и све несношљивије!

Животни стандард широких народних слојева наших градова и села јако је пао. Према службеним статистичким подацима анкете Комуналног бироа Савеза градова из 1934 г., у апсолутној већини наших градова просечни месечни приход једног економски слабог грађанина (малог и средњег чиновника, занатлије, трговца, радника свију врста, сеоских досељеника итд.) за неопходан живот његове породице пао је испод хиљаду динара! Тако према тај анкети, он је у 1934 г. износио месечно у Београду и Загребу просечно 1200 дин., у Љубљани и Сарајеву 1000, у Винковцима, Марибору и Сремској Митровици 800 дин., Вараждину и Осиеку 650 дин., у Белој Цркви, Петровграду и Старој Кањижи 500 дин., у Приштини свега 300 дин. итд. Просечна радничка надница у нашим градовима износила је фебруара 1936 г. 21 дин., односно месечно око 540 дин. укупног прихода, по одбитку недеља и празника! У самом Београду било је у 1935 г. преко 10.000 радника, чији је месечни приход испод 300 динара!... —

Са тим и толиким приходом, често недовољним да се одржи ни го живот, напуштају се иоле бољи станови и збијају се те јадне масе у разне Јатаган-мале, и од четири квадратна метра и двадесет и шест сантиметара станбене површине, колико је г. Богољуб Константиновић нашао да у тим Јатаган-малама заузи-

ма један сиромашан становник у 1924 г., — сардинира се тај несрећник на просечно један кв. метар и 73 сачтиметара станбене површине, што смо утврдили седам година доцније, вршећи комуналну станбену анкету Београдске општине.

Тешка привредна криза, која се од 1931 г. до данас јако поопштрила, све више збија сиромашно становништво наших градова у све мање станове. Ту пренасељеност малих станова утврдили смо у многим нашим градовима када смо у току претпрошле и прошле године вршили службене станбене анкете у име Комуналног бироа Савеза градова! Ова пренасељеност станова у појединим градовима, као што је у Београду, тако је велика, да просечно на једну просторију долази 3 до 4 лица, а на једно лице долази често и испод пет кубних метара станбеног ваздуха! Ово станбено стање погоршало је све хигијенске услове. Статистички утвр-



Нехигијенски београдски „мали станови“ расадници туберкулозе

ђујемо да данас 82.8% наших сиромашних туберкулозних болесника има само једну собу за живот; да 86% туберкулозних болесника спавају у истој соби са здравима и да од њих 42% спава у истој постељи са здравима и децом, чија је горка судбина самим тим стопроцентно запечаћена јер се свирепије пелцовање туберкулозом не би могло ни замислити!

Проучавајући даље социјалну патологију малих и сиротињских станова у већини наших централних градова, дошли смо до неопориве констатације, да ти станови у апсолутној већини не одговарају ни основним захтевима савремене хигијене: да су у преко 60% од слабе грађе; у 35% влажни; у 47% са недозвољном светлошћу, а у преко 55% пренасељени!

Шта то значи? Значи да су сви ти градски мали станови расадници туберкулозе!

У ширењу туберкулозе исту улогу игра и хронична изгладнелост продуктивних слојева нашег народа. Једном нашем прецизном анкетом доказано је, да је и квалитативна и квантитативна исхрана тих широких редова наших

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

грађана претрпела велики губитак, са просечно 24% према калоричном и квантитативном минимуму, прописаном науком о исхрани. У име Савеза градова и Југословенске уније за заштиту деце, извршили смо 1934/35 г. службену анкету о исхрани деце по нашим градовима и, према тим службеним подацима, који су у сваком случају непотпуни, утврдили смо, да у многим нашим градовима има велики проценат недовољно исхрањене деце. Највећи број недовољно исхрањене деце пада на децу претшколског доба, али и међу школском децом тај је проценат осетан, што се види из ових статистичких података: од укупног броја школске деце у 1934/1935 г. било је недовољно исхрањене н. пр. у Птују и Љубљани око 6%, у Суботици 10%, у Скопљу 14%, Хвару, Марибору и Винковцима 15%, Сремској Митровици 17%, Травнику 20%, Петровграду 25%, периферији Београда 30%, итд. Рђава је исхрана и наше сеоске деце, код које је проценат туберкулозне инфекције исто тако велики.



Нехигијенски станови у којима живе београдски сиромашни грађани са децом

Уопште, врло је низак квалитет исхране нашег села. У 80% наших села осећа се оскудност сваке контроле над исхраном народа. На сто породица у ужичким селима, где би могли постојати сви природни услови за најрационалнију исхрану, утврђено је, теренском анкетом, да кува сваки дан 23%, сваки други и трећи дан 37%, тек сваки седми дан 21%, а не кува никако преко 19% сеоских породица!

Туберкулоза подрива на целој линији, полако али стално, подмукло, али упорно. Још немамо тачне статистике о кретању туберкулозе у нашој земљи, али и оно што имамо и што је далеко од правог стања ствари, показује сву опасност од туберкулозе. У име Савеза градова, чији Комунални биро, иако је још у ембрионелном стању свога развоја врши научна проучавања манифестација живота наших градова, прикупљали смо статистички материјал о морталитету од туберкулозе у на-

шим градовима. Ево неколико службено утврђених цифара, које такође потврђују да је туберкулоза социјална болест и да се само социјалним мерама има и лечити:

Процент умрле деце од туберкулозе према укупној смртности од исте болести износио је на пр. у Љубљани 4.3%, у Сиску 11%, у Сремској Митровици 14%, у Загребу 15.3% у Хвару 16%, у Зајечару и Вел. Кикинди 20%, у Београду 20.5%, у Крагујевцу 29% итд. За доказ колико је туберкулоза социјална болест је и утврђени факат, да су ова деца, те жртве туберкулозе, према занимањима родитеља, била у 10% деца трговаца, индустријалаца, рентијера и банкара; у 25.1% деца чиновника и људи свих слободних професија и у 62.8% деца радника свих категорија и врста.

Исто су толико страховите и констатације, да је од све умрле школске деце у 1933 и 1934 години у Београду и гл. бановинским градовима пало просечно 40% као жртва туберкулозне косе, а у самом Београду преко 48%! У југословенским градовима, просечно преко 21.5% од свих жртава туберкулозе јесу несрећна деца до 14 године старости. Ово је просечна цифра, а у појединим нашим градовима, она прелази и 35%! По подацима исте анкете Савеза градова, коју смо вршили у 1934 и 1935 године, просечно сваки четврти умрли грађанин наших градова умро је од туберкулозе, али је још страшније како туберкулоза коси економски слабе редове грађанства у свима градовима наше велике државе. Туберкулоза код градских радника и помоћног особља односи просечно 44% од свих случајева смртности, почевши од Вел. Кикинде, где морталитет радника од туберкулозе износи 40% од укупног броја умрлих од туберкулозе, па преко Загреба, где од свих укупних случајева од туберкулозе преко 66% пада на помоћно особље и раднике, па до Вараждина где се проценат иначе релативно малог броја смртних случајева од туберкулозе (12% према укупној смртности) пење са пуних 96% на раднике!

Проучавајући проблем туберкулозе са гледишта социјалне политике, ми смо у нашим градовима на терену наишли на конкретне потврде о утицају нездравих радионица и рђавих станова, као и недовољне исхране на висину морталитета од туберкулозе, као и на просечну дужину људског живота. Детаљнија упоредна студија подела по професијама наших умрлих грађана од 1929 до 1934 показала нам је, да су жртве туберкулозне косе на првом месту оне врсте и струке радника и економски малих људи код којих се њихова ниска зарада, плата и надница, афирмирала у лошим станбеним приликама, као и у недовољној исхрани. Од свих занимања туберкулоза је код нас косила највише кафанске раднике и певачице, артисте, глумце, апотекарске помоћнике и вајарске уметнике, чији је проценат

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

смртности од туберкулозе према укупном броју умрлих из истог занимања у 1933 год. износио преко 95%, затим, електро-техничаре са 83.3%, ливце и цимермане (75%), молере и дреере (80%), кројачке раднике (76.7%), мале приватне чиновнике (54%), трговачке помоћнике свих врста (50%), државне и општинске чиновнике (39%) итд. Када смо теренском станбеном анкетом обухватили и већину њихових станова, пред нашим је очима пукла горка истина: у влажним и мрачним собицама, живеле су целе породице, увек са по којим туберкулозним болесником и са пуно бледе и анемичне деце, која у овој зараженој атмосфери живе и трују се туберкулозним бацилима из дана у дан... Дотле се код наших имућнијих класа, чији чланови живе, уз добру и снажну исхрану, у удобним и хигијенским становима, овај проценат морталитета од туберкулозе свео на знатно нижу меру.

Шта нам доказују ове цифре?

— Да све док се не подигне на достојну висину животни стандард продуктивног грађског живља — борба против туберкулозе остаје једна од најплеменитијих илузија наших дана! Решавање станбеног питања, дејег проблема, апровизиционог питања, проблема неупослености, решавање општег социјалног осигурања и свих осталих социјалних проблема данашњице — органски су везани као основни предуслов за успех у сузбијању туберкулозе!

У другом делу свога предавања г. Видаковић износи многобројне статистичке и анкетне податке о нехигијенским приликама, под којима живи наш народ, нарочито наше село, па, између осталог, вели:

— Шта вреди сва медицинска и пропагандна борба против туберкулозе док масе нашега народа у селу и градовима живе и даље у бедним становима и под онако нехигијенским условима? Шта ту вреде напори пожртвованих лекара и социјалних радника да туберкулозу сузбију када се народна исхрана налазе на оваквом степену! Шта вреде надчовечанска настојања наше антитуберкулозне пропаганде у здравственом просвећивању народа када се она разбијају о тешке економске прилике у којима живе већина наше деце, наше омладине и наших продуктивних редова? Шта вреди сва добронамерна активност Лиге против туберкулозе када се наша деца у стотинама хиљада рађају и живе у онако нехигијенским становима, где нема ни сунца, ни ваздуха, и где се она подижу поред туберкулозне мајке и оца, у једној истој соби и често, врло често, у једној истој постељи, без неге и без снажне хране?!

Зато борба против туберкулозе у својој основи не може и не сме више бити катарска, декретована, па ни чисто медицинска. Све су те досадашње мере недовољне. И поред за-

вођења обавезног пријављивања туберкулозних болесника и њихове принудне изолације ради лечења — што сада умесно траже сви наши агилни фтизиолози — ипак своју главну борбу против туберкулозе морамо од данас упутити на побољшање исхране широких народних слојева, на подизање њиховог животног стандарда, а нарочито на отклањање нездравих станова, који су најјачи извор туберкулозног пожара наших градских агломерација. Прави рат противу туберкулозе мора да буде социјалан у најширем смислу те речи, а један од његових главних видова мора да се огледа у борби против нехигијенских станова, као и у рационализацији исхране широких народних маса, управо у подизању њиховог животног стандарда.

Туберкулоза, као и свака друга социјална болест, може се систематским радом ако не сасвим уништити оно бар у извесној мери ублажити и учинити подношљивијом у једној



Једно Београдско „дивље насеље“, легло туберкулозне заразе

културној атмосфери. Има социјалних недуга који су органски везани за један поредак ствари, да се о њиховој апсолутној ампутацији не може говорити без ризика да човек не изгледа ни научно наиван, ни научно несавестан. Апсолутно искорењивање социјалних болести, као што је туберкулоза, сифилис, проституција, алкохолизам, криминал итд. везано је за далеке дане људске еволуције. Али то не значи да човечанство треба да скрсти руке у неком оријенталском фатализму и да савије врат да би га немао социјалних болести што лакше одсекла!

Туберкулоза коси нашу најбољу снагу, она економски подрива нашу националну привреду, она врши подмуклу и сталну дегенерацију наше расе. Смемо ли пред овим најстрашнијим непријатељем нашега народа да стојимо пасивни, без организованог отпора, без вере у успех, тупи и резигнирани?! Не!

Ми морамо знати како ће се туберкулоза сузбити и сатерати бар у оне границе, које су нормалне при данашњим друштвеним и економским односима.

Ми морамо решити питање комуналне изградње здравих малих станова; створити комуналну апровизиацију у градовима; плански сузбити скупоћу животних намирница; обезбедити пристојну надницу широким слојевима нашег радног народа; рационализовати и хигијенизовати рад и смањити радно време у нашим индустријским и другим предузећима; донети закон о обавезној, колективној акцији против туберкулозе и закон о заштити деце; изградити комуналне програме за сузбијање туберкулозе; увести прогресивни порез за борбу против туберкулозе и за спровођење програма дечје заштите; подићи опоравилишта, дечје колоније, школе на ваздуху, итд. итд. Борба против туберкулозе не сме више бити милосрђе него дужност, не сме бити филантропија, него обавеза друштвене заједнице!

већ акутно захватила! Колико н.пр. имамо градских санаторијума и болница за лечење од туберкулозе? Број постеља за лечење туберкулозних на 100 смртних случајева од туберкулозе код нас износи свега 13, док је он у Италији 110, у Аустрији 142, у Данској 156 итд. Од 1918 год. до данас подигли смо у 12.000 насеља свега 39 антитуберкулозних диспансера, три школе на ваздуху и неколико санаторијума. Место 7.500 постеља за лечење туберкулозне деце, колико нам најмање треба, ми имамо у целој држави свега — 300 постеља, и то скупих и недостижних економски слабијим редовима нашег народа!

А и то што је створено — створено је у већини сретствима државе и општина, већином градских, јер су прилози приватне иницијативе више него незнатни.

Ситан и бедан прилог, који ми на улици дајемо, често много више с тешким срцем но с тешком материјалном муком, није довољан ни за пропагандни рад противу туберкулозе, а камо ли за победу над њом. И сви смо ми, мање или више, навикли да својим националним и социјалним дужностима одређујемо у виду свечаних академија и манифестација по један или два дана у години, или још пре, да те дужности претварамо у ситне новчане прилоге од једног динара и да тиме умирујемо своју патриотску свест или свој социјални дуг!

Тешка и мучна времена траже од нас већу радну дисциплину, већу, много већу пожртвованост него што је она која се у овим Антитуберкулозним данима огледала у приложеном стопарцу или динару!

Ми смо дужни да радимо и да се боримо као да ће ови тешки дани криза и болештина трајати вечито. Друштво иде напред, стално и незадрживо, али наше није да мислимо шта ће нам донети даља будућност, нити да у социјалном дремежу трајемо своје чемерне дане! Песимизам је морално самоубиство духа. Ми морамо дисциплиновати у радном смислу и себе, и свој народ. Све државне институције, сва приватна иницијатива југословенских удружења, хуманих, социјалних и сталешких, сва самоуправна тела од сеоских и варошких општина до бановинских већа, сви градови, све корпорације, све странке, од најслободоумнијих до најконзервативнијих, сви грађани од школске деце до последњег немоћног старца, сви ми морамо ступити у радну, духовну и финансијску мобилизацију противу туберкулозе и осталих социјалних болести, ако хоћемо да деци својој обезбедимо живот и здравље, и оспособимо их за велике задатке социјалне и националне, које ће скоро будућност иставити пред њих.



У центру Београда: нехигијенски „мали стан“ без светлости и чистог ваздуха

Говоримо отворено! Не само да нисмо скоро ништа учинили у већини наших градова на спречавању социјалних узрока туберкулозе, него нисмо урадили ни на спасавању оних грађана које је туберкулозна инфекција



Друштвена хроника

## Боравак маршала Француске и почасног грађанина Београда г. Франше д'Епера у Београду

Велики пријатељ нашег народа Маршал Француске, почасни војвода југословенске војске и почасни грађанин Београда г. Франше д'Епера дошао је средином маја у Београд, да међу нама проведе неколико дана и освежи незаборавиве успомене са Солунског фронта, дошао је да види своје ратне другове из победоносне 1918 године који су донели славу и слободу југословенском народу. Само овога пута храбри војсковођа Француске није затекао најбољег свог пријатеља, ратног друга и Врховног команданта српске војске Блаженопочившег Краља Александра I Ујединитеља.

У знак великог пријатељства, срдачности и поштовања према највећем пријатељу нашега народа маршалу Француске и нашем почасном војводи грађани Београда открили су маршалову бисту на Булевару који носи његово име.

Уочи доласка маршала Француске и почасног војводе г. Франше д'Епера упутио је претседник Београда г. Влада Илић грађанству Београда овај осећајни проглас:

Београђани,

У четвртак, 14 маја ове године у 8,30 часова пре подне у наш Београд стиге високи, а свима нама тако блиски и драги Маршал Француске и почасни војвода наше војске господин Франше д'Епера.

Победнички Војвода наш долази у град, чији је суграђанин. Он ће присуствовати откривању бисте коју му подиже Друштво за уређење Предграђа Војводе Франше д'Епера. — Ова скромна скулптура треба да буде вечити симбол братски искренога и синовље захвалности сећања на великана, чија је мудра, смишљена, стварна, али и видовита команда непрекидно добијала импулса од никад посустале активности нашег Ујединитеља, његових официра и његове војске, која је из албанске Голготе изнела веру у васкрс. Истрајно су Француске и наше армије ишле из победе у победу. Све те победе ударише гранитно чврсте темеље данашњој великој и моћној Југословенској држави, која ће дати пун замах толиким сјајним особинама необично способног југословенског народа.

У часу када маршал Франше д. Епера ступи на тле нашег, богатог људским патњама и светлим традицијама, Престоног града покажите да у вашим прсима живе сви они дани заједничке борбе нашег и француског народа. Покажите, Београђани, да је главни Југословенски град

постојан у својој љубави према бесмртној земљи Француској, чији су синови, заједно с нашим мученичким херојима, надчовечански крчили пут једном бољем човечанству.

Нека се на вашим честитим кућама залепршају свете заставе славе наше и државе наше и сви сложено као један човек, раздрагано похитајте да словенском добродошлицом обаспете великог француског војника и великог француског човека, који је после нашег неуморног Ујединитеља, стекао највеће заслуге за нашу нову историју и за будућност наше нације.

Срдачност нашег захвалног поздрава, упућеног знаменитом француском војсковођи нека покаже колико је непоколебљива наша вера, да ће Француска и Југославија кроз столећа бити верне оним данима када су два бескрајно благородна народа, француски и југословенски, лили своју здраву крв за поколења која наилазе.

Маршал, чији је француски и човечански мач увек на својој оштрици носио правду свима неправедно гањанима, — маршал француски и војвода војске једног народа према коме је судбина историјска била тако дуго свирепа, долази у Престоницу слободне Југославије, која, после победе на бојним пољима све више развија своју цивилизацију, своје осећање правде и човечанства.

Величина Франше д. Епера састоји се у томе што он на кога се ратна слава увек осмехиваше, зна истину над истинама, да је рат само онда оправдан ако народе води човечанству. Човечанству, миру и цивилизацији.

Нека ваши домови закликтају радосним заставама. И из пуних груди поздравите онога који својом посетом освежава стару славу југословенских хероја, стару славу нашега рата, и младу славу наше будућности, наше цивилизације. И крв француских војника, палих на Солунском фронту, струји жилама нашег, југословенског државног организма, а цивилизаторски дух, људски дух Француске треба и мора да крилати сва југословенска духовна стремљења.

Београђани,

Поздравимо га са „Живела Француска“!

Претседник  
Општине града Београда  
Влада Илић, с. р.

## ДОЛАЗАК МАРШАЛА Г. ФРАНШЕ Д' ЕПЕРЕА У БЕОГРАД

Београд је 14 маја т. г., свечано дочекао свога почасног грађанина г. Франше д' Епера. Још у рано јутро Београдска железничка станица имала је триумфалан изглед. Француске и југословенске заставе уоквирене зеленилом и разним цвећем лепршале су на тихом јутарњем поветарцу. На станичном перону била је постројена почасна чета са заставом и музиком на челу. Пред самом станицом, на Вилсоновом тргу, још од 7 часова ујутру, пристизале су делегације и чланство: Народна Одбрана, Јадранска стража, Соколи, Скаути, разне друге делегације и један велики број грађанства.

На перону били су већ стигли званични претставници: изасланик Њ. В. Краља, први ађутант генерал г. Војин Чолак-Антић, Министар војске и морна-

Тачно у 8,30 часова специјалан воз, којим је допутовао г. Франше д' Епере, стао је на Београдску железничку станицу. Сасвим полако, придржаван од стране своје пратње, маршал г. Франше д' Епере сишао је са воза на перон. Војна музика свирала је Марсељезу. Маршалу је први пришао изасланик Њ. В. Краља генерал г. Војин Чолак-Антић и пожелео му добродошлицу. Потом је министар војске и морнарице армиски генерал г. Љубомир Марић пришао г. Франше д' Еперу и са њим се срдечно руковао.

Г. Франше д' Епере у пратњи генерала г. Љубомира Марића прошао је кроз шпалир генерала и адмирала и са свима се редом поздравио.

У салону станичне чекаонице маршал г. Франше д' Епере окружен генералима и осталим званичним изасланицима, који су са нарочитом пажњом саслушали старог маршала, који је, између осталог, рекао:



Дочек на београдској железничкој станици: Претседник Београдске општине г. Влада Илић поздравља се са почасним грађанином града Београда маршалом г. Франше д' Епером

рице генерал г. Љубомир Марић, командант Београда армиски генерал г. Војислав Томић са целокупним генералитетом и адмиралитетом на челу са командантом морнарице г. Полићем. Затим, страни посланици: француски гроф де Дампјер са војним аташеом; чехословачки и Румунски г. г. Гирса и Гуранеску са својим војним аташеима; претседник Београдске општине г. Влада Илић, потпретседник г. Драгољуб Тодоровић са градским већницима; претставници Одбора за подизање споменика г. Франше д' Еперу са г. Владом Маринковићем, претседником одбора на челу; Удружење резервних официра и ратника са заставом; преставник Поали д' Ориан у Београду г. Лоран и многи други.

„Ја осећам велико узбуђење што сам ту, у Београду, данас. Срећан сам што су око мене претставници југословенске војске, коју ћу да зовем, ако дозволите, српском војском. Задовољан сам што их видим окупљене око себе, око човека, који их је победоносно водио, са покојним вашим Краљем Александром. Али ми је веома тешко што долазим код вас и што не видим Њега, вашег Краља Александра међу вама. Ја Га се сећам из Солуна. Као да Га сада видим. Био је то човек озбиљан, сав предан обнови своје војске и васпостављању своје земље. Моја жалост је утолико већа, што је погинуо у Француској, међу нама. Ми смо му на го-

дишњицу Његове смрти, 9 октобра, подигли два споменика. Један у Марсељу на месту где је погинуо, а други у Паризу на једном од најлепших места нашега главнога града”.

Тиме је маршал Франше д' Епере завршио свој поздравни говор Београду.

Маршал г. д' Епере прво се одвезао у маршалат Двора, где се уписао у дворске књиге. Потом је из Двора отишао у Министарство иностраних послова, где је посетио председника Краљевске владе господина др. Милана Стојадиновића и Министра војске и морнарице армиског генерала г. Љубомира Марића, У 12.30 часова г. Франше д' Епере одвезао се из Министарства иностраних дела у Бели Двор на Дедињу, где га је Њ. Краљ. Вис. Кнез-Намесник примио у ауденцију, као и задржао на ручку.

У 17 часова маршал г. Франше д' Епере био је примљен у ауденцију код Њ. В. Краљице Марије. Затим се одвезао у Намесништво, где је био примљен од стране Краљевских Намесника г. г. др. Станковића и др. Перовића.

#### На Краљевом гробу

Другог дана, 15 маја т. г. маршал г. Франше д' Епере са својом пратњом, коју су сачињавали: Фран-

генерал г. Димитрије Предић и капетан г. Бастин, отпутовао је специјалним возом у Младеновац, одакле аутом на Оплепац, где се поклатио сени Блаженопочившег Краља Мученика.

Маршал г. Франше д' Епере спустио се полако у крипту задужбинског храма, где је на гроб Блаженопочившег Краља положио бронзану палмову границу и остао неколико минута у ћутању. Маршал је прешао у мозаиски храм, где се поклатио гробовима Краља Петра и Карађорђа, као и старим заставама из Карађорђевог устанка.

При изласку из цркве Маршал је обишао Краљево имање и дом Светог Ђорђа, где му је министар војске и морнарице генерал г. Љубомир Марић приредио интиман ручак.

#### Трећег дана — помен француским ратницима и браниоцима Београда

И трећи дан боравка маршала г. Франше д' Епера у Београду испуњен је такође срдачним манифестацијама француско-југословенског пријатељства. Само овога дана маршал и војвода г. д' Епере имао је једну тужну дужност, да ода последњу пошту земним остацима својих ратних другова са Солунског фронта и ратника Француске, који су пали од непријатељских куршума на нашој родној грудии — на нашем тлу, бранећи и борећи се за ослобођење југословенског народа. Исто тако стари маршал поклатио се сенима наших див-јунака — палим браниоцима Београда.

У 10.30 часова, 16 маја т. г. почасни војвода г. Франше д' Епере стигао је, у пратњи генерала Димитрија Предића, француског посланика на нашем Двору г. Дампјера и г. Лорана, пред Француско гробље. Пред сам улаз маршала г. д' Епера дочекали су: председник Београдске општине г. Влада Илић и претставници носилаца Карађорђевих звезда.

Пошто се срдачно поздравио са претседником Београда г. Владом Илићем, славни војсковођа г. Франше д' Епере упутио се полако ка Споменику изгинулим француским ратницима. Код самог Споменика маршала г. д' Епера дочекао је Министар војске и морнарице генерал г. Љубомир Марић, командант Београда армиски генерал г. Војислав Томић, г. Миодраг Ибровац, као претставник Удружења пријатеља Француске, шеф француског института г. Пол Маса, претседник француско-југословенске акције г. Драгомир Арнаутовић, и претставници разних патриотских удружења и корпорација. Пошто је стари маршал сео у фотељу пред Спомеником један свештеник је пришао са запаљеном воштаном свећом и почео да чита молитву. За то време ескадрила наших војних авиона летела је сасвим ниско изнад споменика и гробова француских војника. Тада је пуковник г. Батаур у име старог маршала положио венац са француском траком на споменик. Војна музика интонирала је Марсељузу. Министар војске и морнарице армиски генерал г. Љубомир Марић и командант Београда армиски генерал г. Војислав Томић пришли су Споменику и положили на подножје венац у име југословенске војске. Музика је интонирала југословенску химну. После извршеног помена маршал г. д' Епере остао је неколико минута са присутним у разговору.



Маршал Франше д' Епере полаже палму на гроб Витешког Краља Александра I Ујединитеља

цуски посланик на нашем Двору г. Дампјер, секретар посланства г. Ривијер, војни изасланик г. Бетуар,

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А



Са својом пратњом наш почасни војвода са Француског гробља одвезао се аутомобилом на Ново гробље, где је подигнут споменик Браниоцима Београда. Свуда унаоколо споменика, пре маршаловог доласка, било је пуно београдског грађанства. Чим је маршал г. д'Епере стигао пред споменик почасна чета одала је војничку почаст старом маршалу. Око Споменика били су Министар војске и морнарице генерал г. Љубомир Марић, генерал г. Војислав Томић, командант Београда, чланови Удружења официра и ратника на челу са г. Игњатом Стефановићем, чланови управе удру-

Љубомир Марић са госпођом, претседник Београдске општине г. Влада Илић са госпођом, командант Београда генерал г. Војислав Томић са госпођом, генерали: г. г. Милан Миловановић и Милан Недић, француски виши официри и други.

**Четвртог дана — откривање маршалове бисте**

Овог дана, 18 маја т. г. Београд је имао једну ретку свечаност да још за живота, у знак захвалности, подигне почасном југословенском војводи и почасном грађанину Београда маршалу Француске г. Франше д'Еперу импозантну бисту баш на Булевару који носи његово име и који ће ускоро бити један од најлепших булевара у Београду.

Цео Булевар Франше д'Епера био је свуда искићен француским и југословенским државним заставама. Око импровизоване трибине, која је била сасвим покривена државним тробојкама и украшена државним грбовима, — били су званични претставници.

Око 11 часова почели су да стижу чланови Краљевске владе и званични изасланици. Међу првима стигао је пред споменик претседник Краљевске владе г. др. Милан Стојадиновић, затим г. г. др. Антон Корошец и Добривоје Стошовић, претседник Београдске општине г. Влада Илић са потпретседником г. Драгољубом Тодоровићем и са целокупним Градским већем. Још раније пред споменик су били стигли: Министар војске и морнарице г. Љубомир Марић, командант Београда генерал г. Војислав Томић и генерал г. М. Миловановић. На свечаност су дошли и страни дипломатски претставници: француски посланик г. Дампјер са вишим чиновницима посланства, белгиски г. Ромпе де Вишне, румунски г. Гуранеску, чехословачки г. др. Вацлав Гирса са аташеом за штампу г. Едуардом Пармом и грчки г. Сакералопулос са војним изаслаником. Од званичних претставника били су: г. г. др. Коста Луковић, шеф Централног пресбирора, Милан Аћимовић, управник града Београда, Владислав Мартинац, помоћник Министра иностраних послова и др. На трибини стајао је изасланик: Њ. В. Краља пуковник г. Милован Радовић.

Тачно у 11 часова стигао је аутомобилом маршал г. Франше д'Епере. Окуљена маса света клицала је из хиљаду грла:

- Живела Француска!
- Живео војвода Франше д'Епере!

Маршал г. Франше д'Епере корачао је према споменику, где је примио војнички рапорт. Затим се попео на трибину и са свима присутним срдечно се руковао. Свечаност је почела. Свештеници су вршили своју службу. Г. Влада Маринковић, претседник Одбора за подизање споменика пришао је споменику и открио маршалову бисту (рад вајара г. Стијовића). Затим се г. Влада Маринковић попео на говорницу и пред микрофоном, у име Друштва за подизање споменика г. Франше д'Еперу, одржао говор, у коме је између осталог рекао:

— Кад је Београд после ратова почео нагло да се подиже и шири, као престоница велике Југославије, онда се образују друштва од грађана тих насеља, која имају за свој задатак подизање



Маршал Француске и наш почасни војвода г. Франше д'Епере за време помена на француском војничком гробљу

жења Бранилаца Београда, и други званични претставници. У побожној тишини, где су се чули само мотори војних авиона, који су летели сасвим ниско изнад споменика, неколико свештеника држали су овај тужан помен. Француски пуковник г. Батуар узео је из руку старог маршала г. д'Епера један велики венац са француским државним бојама и у име маршала положио га на Споменик бранилаца Београда. Војна музика интонирала је прво „Марселезу“ а одмах затим и југословенску химну. Овим је маршалова тужна мисија била завршена. У пратњи генерала г. Пређића маршал г. д'Епере напустио је Ново гробље.

Истог дана, у 13 часова опуномоћени министар Француске Републике г. Дампјер приредио је ручак у част маршала Француске и југословенског почасног војводе г. Франше д'Епера.

Овом ручку у згради Француског посланства присуствовао је Њ. В. Краљ, Вис. Кнез-Намесник Павле, г-ђа и г. др. Милан Стојадиновић, претседник Краљевске владе, Министар војске и Морнарице г.

У  
Н  
И  
В  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А



свога краја у свима правцима. Тако је образван и наше друштво.

Велика љубав и пријатељство, који спајају наш и племенити француски народ, дубоко је усађена у срцима свих становника овога краја, који је срећан и поносан што носи славно име француског маршала и нашег војводе Франше д' Епереа. Прожети љубављу према Француској и пијететом према нашим и француским војницима, који су пали борећи се за слободу Југославије, становници овога краја, као и цео наш народ, носећи у души велико одушевљење за високу личност Франше д' Епере-а одлучили су на својој скупштини 1934 год., уз бурно клицање војводи и Француској, да у своме крају који носи његово високо име и на његовом Булевару подигну овај скроман споменик.

Мени је као претседнику овога краја пала у део та част и срећа да на данашњи дан, који ће остати вечно забележен у срцима грађана овога краја, будем тумач неизмерне поште и љубави, коју сви ми осећамо према господину маршалу што доказује и ова спомен-биста.

Ја у овој прилици нећу говорити о благотворном утицају који француски дух чини на нашу културу. Огромну величину тога француског духа с правом истичу наши интелектуални репрезентанти. Моја је жеља само да подвучем колико наш мали човек и народ, који је са Французима у рату, у часовима искушења делио добро и зло; колико наши мали људи, грађани ове земље и нашег краја, осећају непосредно величину душе француског народа. Израз тога осећаја су једнодушна жеља и скромне жртве тога малог човека да успоменом ове врсте, остави аманет покољењима вечитога штовања пријатеља заслужних за слободу и величину Југославије, јер само народ који поштује своје великане и пријатеље има права да буде велики.

Господине Војводо, када је победоносна и славом увенчана српска и савезничка војска 1918 године умарширала у Београд, она је пролазећи данашњим Булеваром Ослобођења и Вашим данашњим Булеваром, који онда беху обични сеоски излокани путеви, пролазила преко поља и ливада, ораница и јаруга, које ће у скорој будућности претстављати најлепше крајеве престонице Југославије. Наша млада и лепа Престоница, која се тек од пре неколико година нагло изграђује, нема још ни у своме центру приближно лепоту Вашег Париза, али Вас војводо уверавамо, да има снаге, живота и срца за своје пријатеље и да не заборавља доброту, која им је учињена од стране Француског народа а нарочито од стране Ваше.

Осећам се побуђеним, да скренем Вашу високу пажњу да је Ваша биста постављена на месту, где су се одигравали по наш народ важни и судбоносни историјски догађаји. Ено само неколико корака одавде гробова наших јунака из 1806 године, који су се под вођством безсмртнога Карађорђа, прадеде нашег Блаженопочившег Вишешког Краља Ујединитеља, борили за нашу сло-

боду. Далеко би нас одвело набрајање историјских догађаја, који су се одиграли на овоме месту; оставимо их и сетимо се само да је судба хтела, да српске и савезничке трупе 1918 године баш овим истим путем умарширају у Београд.

Ја Вас у име грађана овога краја, који носи Ваше славно име, молим да верујете и овом приликом у нашу безграничну љубав према Вама и Вашој лепој земљи.

Живео наш војвода и маршал Француске г. Франше д' Епере!

Живела Француска!

Господине Претседниче града Београда, захваљујући Вам у име своје и грађана Котежа војводе Франше д' Епере-а што сте се примили покровитељства ове свечаности и захваљујући Вама и Поглаварству града Београда што сте усрдно помогли акцију нашег краја, ја Вас молим да примите ову спомен-бисту, која је подигнута скромним средствима али усрдном љубављу овога краја.

Ја Вам је г. Претседниче предајем.

По свршеном говору г. Маринковића војна музика интонира је „Марсељезу”. Затим је претседник града Београда г. Влада Илић, примајући бисту, и обраћајући се маршалу г. Франше д' Епереу одржао један врло топао говор, у коме је рекао:

— Моје прве речи, у овоме дирљивом тренутку, морају бити речи захвалности онима, који су имали ту срећну мисао, да из својих скромних средстава, као свој дуг захвалности према славном војнику, чије име краси њихово предграђе, подигну овај споменик, који ће дочаравати будућим нараштајима физиономију маршала Француске и југословенског војводе, човека и хероја, чије име носи овај нови булевар нашега града старог по својој дугој и мучној историји и богатим традицијама, а младог по улози коју су му судбина и национална енергија југословенског народа доделили, да је као најважнија тачка овога дела Европе одигра.

Претседник Београда г. Влада Илић се обратио затим маршалу г. Франше д' Епереу:

— Славни војводо, Београд је испуњен искреном радошћу што може да Вас приликом ове скромне свечаности још једном види и поздрави и да вам изрази своје дивљење и своју дубоку захвалност на ономе, што сте као главнокомандујући савезничких армија на Истоку учинили за слободу Југославије и за велико дело цивилизације.

Овај тек просечени булевар, кога још не красе велелепне зграде, али који бележи нову етапу у видном просперитету и ширењу нашег драгог Београда, везује се, идући ка Сави, са два друга значајна булевара, који носе имена два Ваша велика друга, име Војводе Путника и име Војводе Мишића. У тој лепој заједници наших војвода, коју симболишу ове три артерије модернога Београда, чуваће вас, у својим срцима наш херојски народ кроз деценије векова.

Дубоко узбуђени што Вас видимо поново у нашој средини ми смо у исто време

потресени ударом свирепе судбине, која је овај народ беспримерних страдања и борби у светској повесници лишила његовог Великог и Незабораваљеног Вође у рату и миру, Краља Мученика, Витеза и Ујединитеља, са којим сте Ви, славни Војводи, делили зло и добро у току дугих и тешких дана на Солунском фронту. Он би данас, да га је судбина сачувала Отаџбини и Европи, био срећан да Вас поздравља као Свога личног и осведоченог пријатеља.

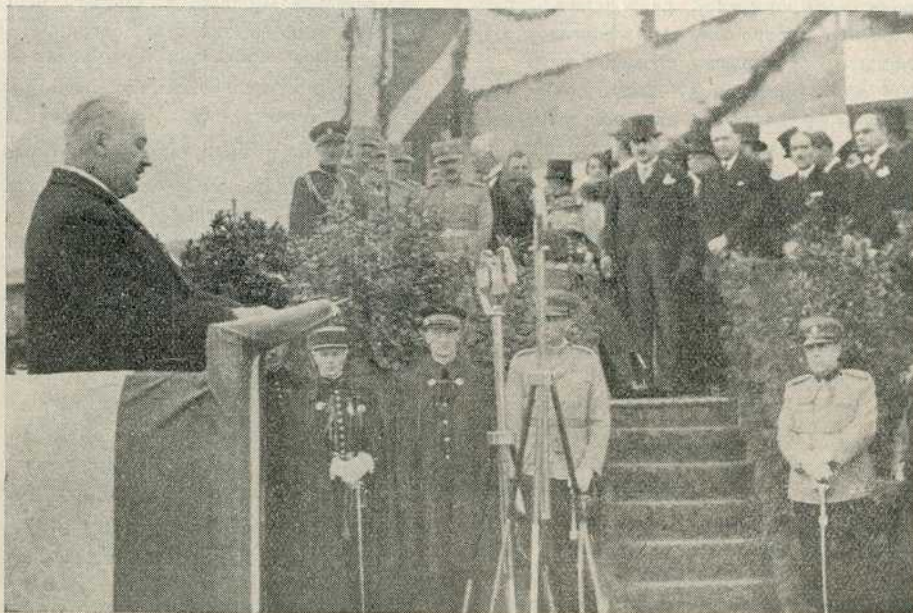
Ми смо вам до дна душе захвални што сте, после трагичне смрти нашег Великог Владара, били тумач Његових неупоредивих спо-

крофона одржао је леп говор. Г. Франше д' Епере, између осталог, рекао је:

Ја вам искрено захваљујем... Част коју сте ми указали преносим и на јуначке војнике које сам довео до победе.

Симпатије које су ми ових дана указане у Београду, ја сматрам као изразе пријатељства не само према мени него и према целом француском народу...

У мутним временима која преживљује Европа, Француска и Југославија остају уједињене као што су биле раме уз раме и на бојном пољу... То је најсигурније јемство мира".



Претседник Београдске општине г. Влада Илић после откривања споменика маршала Франше д' Еперера говори...

нобности Краља-Војника, и што сте се ставили на чело акције, да Му се у Паризу подигне достојан споменик. Тим својим племенитим гестом и по други пут сте освојили наша срца и удвостручили нашу захвалност.

На крају свога говора претседник Општине г. Влада Илић захвалио је г. В. Маринковићу, претседнику Одбора за подизање споменика:

Господине претседниче!

— Примајући од вас овај споменик нашем славном војводи, маршалу Француске и почасном грађанину Београда, ја вам још једном благодарим, вама и члановима друштва, на срећној идеји коју сте имали, и уверавам Вас, да ће Београд преко својих претставника у садашњости и будућности, чувати овај споменик као украс града и симбол велике поште према славном Војводи Франше д, Епере-у.

Живео наш почасни грађанин Франше д' Епере!

После говора претседника Београдске општине г. Владе Илића, дирнут овом великом почашћу, маршал г. Франше д' Епере узбуђен испред два ми-

— Велика ми је почаст учињена што могу да видим своју бисту на јавном месту још за свога живота...

На крају маршаловог говора клицало се:

— Живео наш војвода!

— Живео почасни грађанин Београда!

Војна музика свирала је француску химну.

После говора маршала г. Франше д' Еперера, говорио је градски већник и претседник Културног одбора Београдске општине г. Душан С. Николајевић. Г. Николајевић је у једном ерудитивном говору између осталог, рекао:

„Господине маршале,

За мене је изузетна част да поздравим Вашу еминентну личност. Из дубине захвалности која испуњује цео наш народ, поздрављам великог победника, истински великог, јер сте Ви, маршал једне славне и дивне војске, на своје мачу увек носили цивилизацију. Француски народ обилује ратним традицијама, а тајна његове душевне снаге и његове мисије у свету састоји се у томе, што је импулсе за свој хуманизам добијао и од свога ратништва.

УНИВЕРЗИТЕТСКА  
БИБЛИОТЕКА

Ратник од ритерске крви и човек чије срце куца топлином за сав људски род, Француз, по праву које му даје Бог историје, стоји на челу људскога рода, вечно жељног слободе и правог прогреса.

Као претседник културног одбора нашег на изглед скромног града, али богатог људским остатцима душа давно прошлих култура ишчезлих раса и гласних жеља свих напредних Југословена, да постане расадник једне полетне југословенске културе; као претседник културног одбора главног југословенског града који Вама лично тако много дугује, ја поздрављам, Господине Маршале, у Вама подједнако и ратника и сина хумане, цивилизаторске, бесмртне Француске.

развијају своје урођене способности, Југословени су пре свега морали доћи до своје националне државе. Без ње, без слободне националне државе, Југословени би једнога дана завршили свој бољи духовни живот.

Држава Југословена створена је онога часа када су мач нашега Неумрлога, Херојскога и Мученичкога Ујединитеља и Ваш, француски и човечански мач, удружени, на солунском фронту, прокрчили сигуран и широк пут југословенској будућности...

Заједничка крв увек је једна мистерија и увек је то неразлучна веза. Србија, као југословенски пијемонт, у Светском рату чинила је надчовечанске напоре. Сви смо уздрхтали од по-



Већник и претседник Културног одбора града Београда, г. Душан С. Николајевић говори пред спомеником маршала Франше д'Епера

Неизмерно је човечанска и складно сложена цивилизација Ваше отаџбине. Многи историчари доказиваху да она почива на темељима старе латинске цивилизације. Мањи број историчара заступа тезу да је класична Грчка, преко Средоземног басена, пренела своју цивилизацију на француско тле. Пре би се могло рећи да обе ове старе културе, латинска и грчка, пренете и усађене у француску земљу, као врт неговане и усавршаване, из века у век, из деценија у деценије, изграђиваху данашњу француску цивилизацију. Од Латина наследише Фрацузи вириљност и нагонско осећање правде, а од старих Грка: дух, осећање лепоте облика и осећање мере. И, асимилиујући две велике културе, француска цивилизација поста вођ свих народа, жељних слободе, правде, лепоте и духа. Све те људске и божанске вредности жудели су, туђинима разједињавани, Југословени. Да

носа, Господине Маршале, када сте Ви, позван од најпозванијих, изразили опет своју љубав и своје дивљење војсци територијално мале, али историјски велике Србије. Беше страхан излив крви југословенског пијемонта, али је у часу судбине народа племенити Француз братски пришао нашем несрећном човеку. И сви напори југословенског пијемонта и сва елементарна активност нашег Ујединитеља добише нове елане.

Ваша команда над источном војском, Господине Маршале, осећала је стварност, грабила моменте, и, као вођена богом рата, ишла је из победе у победу. Па, ипак, Ваша стратегија и Ваша тактика не би биле тако знамените да Ваша висока интелигенција и да Ваша француска човечанска душа није генијално гледала напред, у светлу будућност једног здравог и даровитог народа, који после толико векова кризе и патње, организован у своју радосну, независну

и националну државу постаје достојан члан опште заједнице.

Мисао нашег Ујединитеља би реализована, а племенита крв француских традиционалних ратника, који падоше на солунском фронту, заструја жилама нашег југословенског државног организма. И та заједничка крв, просута у часу стварања Југословенске државне заједнице, без које Југословенима нема ни опстанка а камоли духовног прогреса; та крв Француска и наша то је мистерија: има она снагу вечности.

Господине Маршале,

Данас, кад добрим делом узнемиреног света витлају толике страсти и када се ружно губе мере, — Француска, с њеним осећањем лепоте и мере; речју, француски спиритуализовани хуманизам, француска цивилизација претставља нарочито добро свих народа. Сви смо ми стари дужници Француске, али данас ми, Југословени, осећамо потребу, јачу него икад, да нам, старим и вечним цивилизацијама прожета, душа вечно младе Француске, улије нове елане и нов смисао којим ћемо кренути напред нашу још нејаку културу. Она ће, под благотворним утицајем француске цивилизације, наћи своју оријентацију данас када се многи народи колебају и пред вредностима које морају вредети, ако народи хоће да буду чланови људске заједнице. Под утицајем француске цивилизације, наћи ће брзо наша, југословенска култура пута и начина да развија оно што је најбоље у нашем народу, у нашим благородним народним масама.

Подносећи Вам, господине Маршале, своју бескрајну љубав и пошту, моји другови и ја имамо само једну жељу: наша југословенска отаџбина која, као и Француска, негује традиције витешког рата, жуди да њеном културом струји француски хуманизам, највећа човечанска инспирација, исто онако као што жилама нашега државног организма струји крв ваших сјајних сународника, француских војника који положише животе своје за југословенска поколења која наилазе, за срећу и за културни процват Југословена.

И зато:

Нека живи Француска!

Нека живи француски Маршал и наш војвода и почасни грађанин Београда, Господин Франше д' Епере!

Говор г. Николајевића поздрављен је дуготрајним овацијама Француској и маршалу д' Еперу.

После говора г. Душана С. Николајевића, чиме је ова лепа свечаност била завршена, маршал г. Франше д' Епере уз бурне поздраве присутног света, напустио је Булевар који носи његово име.

Истог дана у подне Министар војске и морнарице г. Љубомир Марић у част г. Франше д' Епера приредио је ручак у свечаној сали Гардског дома у Топчидеру. За време ручка изводио је врло одабран музички програм оркестар Краљеве Гарде, под управом пуковника г. Покорног. На ручку су одржане неколико здравица, које су врло лепо доказале значај Француско-југословенског пријатељства,

Пред сам полазак маршал г. Франше д' Епере у хотелу „Српски Краљ” примио је претставнике београдске штампе и дао опроштај у овој изјави:

„Одвех брзо дошао је крај мог боравка у вашој лепој престоници. И ја вас молим, господо, да будете тумачи мојих симпатија код ваших суграђана, чији ме је дочек, као и дочек Краљевске владе и града Београда, дубоко дирнуо, али ме није зачудио.

Дошао сам овамо у ходочашће на гроб нашег Великог Краља Ујединитеља, Александра Првог, мог Ратног Друга, да изразим своје поштовање, своје пријатељство и свој бол. Ја сам дошао такође и од стране француске владе да предам последњем вашем живом војводи највеће одликовање ордена Легије части. Болест војводе Бојовића ускратила ми је радост да га лично одликујем, али ако нисам имао прилику да видим тога великог војника, имао сам задовољство да се нађем с многобројним старим ратним друговима. Њима (то млади људи не треба никад да забораве) данашња Југославија дугује што постоји и што заузима место које јој у свету припада.

Француска је поносна што је сарађивала на вашој победи и на вашем рођењу. Верна својим традицијама она увек тежи да обезбеди у независности младих народа оне којима је поклонила своје пријатељство. Она с радосћу констатује да је чврсти споразум, који вас здружује са Чехословачком и Румунијом, битна једна чињеница за европски поредак.

Југословенски народ схвата да је чврста војска за њега најбоља гаранција мира. Оно мало што сам видео од ваших штабова и од ваших јединица уверило ме да је ваша војска увек достојна оних дивних дивизија, које су пре 18 година биле под мојом командом.

Под високим потстрекком Кнеза Павла и Краљевског Намесништва све југословенске снаге спремају свом младом Краљу, Његовом Величанству Петру Другом владавину достојну Карађорђа”.

Увече у 9.50 маршал и почасни грађанин Београда г. Франше д' Епере напустио је југословенску Престоницу. Испраћају су присуствовали: Министар војске и морнарице генерал г. Љубомир Марић, командант Београда генерал г. Војислав Томић, председник Београдске општине г. Влада Илић, који је уочи поласка маршалу г. Франше д' Еперу предао један леп, уметнички албум слика новог Београда. Затим генерали: г. г. Миаутин Недић, Станковић, Цуковац, Арачић, Пешић, Обрадовић, Докић, Костић и Калафатовић; дипломате и разна национална удружења.

Растанак је био дирљив и срдачан са поклицима: — Живео Франше д' Епере!

— Живела Француска!

Са бескрајном љубављу нашег грађанства, Маршал Франше д' Епере напустио је Београд и вратио се у увек нам драгу Француску.

Нека живи почасни грађанин Београда маршал Франше д' Епере!

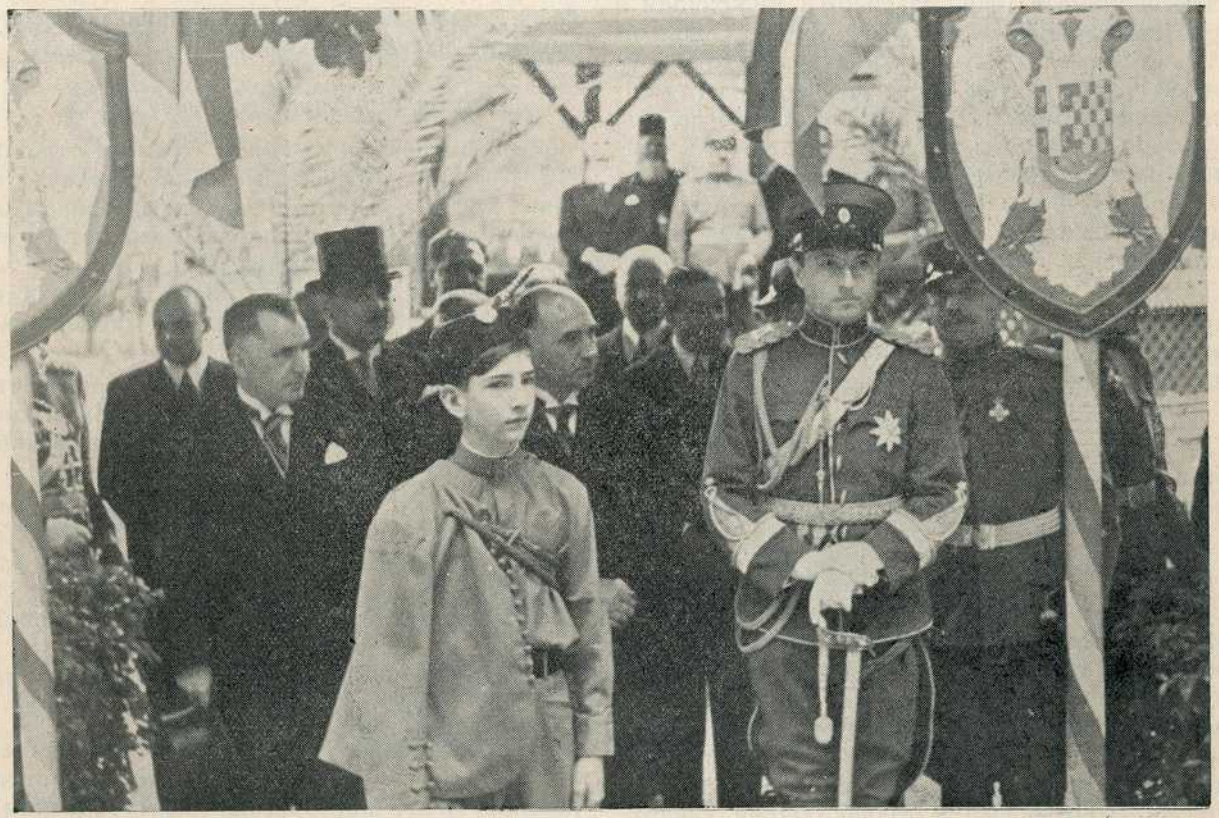
## Њ. В. Краљ Петар II и Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле присуствовали су слави Коњичке бригаде Краљеве гарде

У кругу касарне Краљеве гарде, на дан 25 маја, Коњичка бригада Краљеве гарде, у присуству свога младог Краља Петра II и Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла, прославила је свечано своју славу као успомену на дан када је пре 98 година основана.

Круг касарне Краљеве гарде, који иначе има изглед прекрасно пошумљеног парка, тога дана био је искићен државним заставама и

Министар војске и морнарице ђенерал г. Марић, министри: г.г. Драгиша Цветковић, др. Мехмед Спахо, др. Шефкија Бехмен, др. Милан Врбанић, Мирко Кожул, Ђура Јанковић, Душан Летица, министар Двора г. Милан Антић, маршал Двора г. Бошко Чолак-Антић, епископ г. Викентије Вујић, врховни рабин г. др. Исак Алкалај, ранији Министар војске и Морнарице и члан Војног савета арм. ђенерал

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А



Њ. В. Краљ Петар II и Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле на слави Коњичке бригаде Краљеве гарде

имао је веома свечан изглед. А у томе парку, као вити борови, усправно и у савршеном реду стајали су поносито Краљеви коњаници. Домаћин славе командант коњичке бригаде ђенерал г. Милутин Жупањевац, заједно са командантом Краљеве гарде ђенералом г. Станковићем, на улазу су дочекивали званице.

На почасној трибини која је била искићена заставама и зеленилом, заузели су места: Краљевски Намесници г.г. др. Раденко Станковић и др. Иво Перовић, претседник Краљевске владе г. др. Милан Стојадиновић, командант града Београда арм. ђенерал г. Војислав Томић, претседник Београдске општине г. Влада Илић,

г. Миловановић, инспектор коњице ђенерал г. Јечменић...

Са леве стране почасне трибине заузели су места: генералитет и официрски кор, а са десне стране: г.г. Драг. М. Тодоровић, потпретседник Београдске општине, сенатор и потпретседник Црвеног Крста Светозар Томић, ранији дугогодишњи командант Краљеве гарде ђенерал у пензији Ђура Јосиповић, заменик старешине Београдске соколске жупе Гојко Мудринић, претставници носилаца Карађорђевог звезде г.г. Милојковић и Цоловић, као и многи изасланици разних друштава и корпорација.

*Долазак Њ. В. Краља Петра II и Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла*

У 11 часова, када је имало да почне сечење славског колача труба је засвирала „мирно!“ У истом тренутку пред почасном трибином зауставио се дворски аутомобил из кога је изашао, одушевљено поздрављен, Њ. В. Краљ Петар II, у соколској одори, и Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле. Чим су изишли из аутомобила Високи Гости су се срдачно поздравили са командантом Краљеве гарде ђенералом г. Станковићем, домаћином славе ђенералом г. Жупањевацем и Министром војске и морнарице ђенералом г. Марићем. Затим су се, ступајући на трибину, руковали са Краљевским Намесницима г.г. др. Раденком Станковићем и др. Ивом Перовићем, као и са г.г. председником Краљевске владе г. др. Миланом Стојадиновићем, Командантом Београда ђенералом г. Војиславом Томићем, председником Београдске општине г. Владом Илићем, осталим г.г. министрима и црквеностостојницима. У пратњи Њ. В. Краља Петра II и Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла налазио се први Краљев ађутант ђенерал г. Војин Чолак-Антић.

Кад је музика Краљеве гарде отсвирала химну, Њ. В. Краљ Петар II ступио је мало напред и окренут својим коњаницима снажно их поздравио војничким поздравом:

— Помоз Бог, јунаци!

— Бог Ти помого! — проломило се снажно и громко из стотине грла крепких Краљевих коњаника.

*Водоосвећење и резање славског колача*

После тога одмах је војна музика интонирала молитву и пала је команда: „Капе скини!“ па је отпочео верски обред. Водосвећење и резање колача обавио је војни свештеник прота г. Алекса Јовановић са домаћином славе ђенералом г. Жупањевацем, једним подофициром и једним редовом. Такође су одржали кратка благодарења католички војни свештеник г. Иво Котник и муслимански имам г. Хусеин Талић. На јектенија и православном и католичком свештенику одговарао је један исти добро увежбани хор Коњичке бригаде Краљеве гарде.

*Говор команданта бригаде ђенерала г. Жупањеваца*

По завршеном резању колача домаћин славе ђенерал г. Жупањевац одржао је војницима сјајан патриотски говор, потсећајући их на велики значај славе и бесмртна јуначка дела Династије Карађорђевића у тешким борбама за народно ослобођење и уједињење. У краћим излагањима изнео је започето дело Неумрлог Војда Карађорђа, који је први 1804 године дигао народ на оружје. Његово велико дело

наставили су Његови велики потомци: Његов син Кнез Александар Карађорђевић први је ударио здраве темеље нашој администрацији, који је извршио и реорганизацију наше војске. Унук Војда Карађорђа Краљ Петар I Ослободилац у балканским ратовима 1912—1913 г. осветио је српско Косово, пет-вековни сан српског народа, а Његов праунук Витешки Краљ Александар I Ујединитељ привео је у дело ослобођење и уједињење свих Јужних Словена. Величајући славу и победу српске војске у минулим ратовима, ђенерал г. Жупањевац позвао је гардисте да слеђују стопама храбре и јуначке наше војске и да три пута кликну: Да живи Краљ Петар II, Да живи Краљевски Дом! Гардисти су громко прихватили поклич свога команданта, а војна музика је у истом тренутку засвирала химну.

*Дефиле коњице Краљеве гарде*

Затим су испред Њ. В. Краља Петра II и Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла и осталих гостију, чврстим, одлучним кораком, парадним маршем продефиловали гардисти у својим парадним униформама. Када су поред трибине пролазиле заставе коњичких пукова Њ. В. Краљ Петар II поздравио их је војничким поздравом.

По завршеном дефилеу Њ. В. Краљ Петар II одвезао се у Двор, а Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник остао је на закуски, коју је домаћин славе приредио у част гостију.

За време закуске домаћин славе ђенерал г. Жупањевац поздравио је Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла и цео Краљевски Дом, истичући верност и оданост Краљеве гарде према Краљу, Краљевском Дому и Отаџбини.

*Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле честита славу Коњичкој бригади Краљеве гарде*

После поздрава ђенерала г. Жупањеваца Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле честитао је славу коњичкој бригади овим срдачним и топлим речима:

„Честитам славу Коњичкој бригади и срећан сам што ову светковину моћу провести у средини Краљеве гарде. Везе између Моје породице и војске нераздвојне су. Из те сарадње никла је ова држава. Војска је њена кичма. Она је ову Краљевину створила, а умеће је и сачувати.

У тешким и мутним временима које преживљује Европа, утеха је видети једну такву позитивну силу као што је јуџословенска народна војска. И војсци и династији једини је циљ служба отаџбини. Прошла и садашња историја уче нас да се највише у себе саме поуздамо. Ко је јак тога поштују; која поштују тога остављају на миру. Ја знам да сте пренели

на нашеј младој Краља љубав коју сте тајили према Њеџовом неумрлом Оцу. Зато вас позивам да кликнемо:

*Живео Краљ Петар III!* — Присутни су једногласно, одушевљено и срдечно узвикнули трократно: Живео! а музика је отсвирала химну.

После једног сата по подне Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле напустио је славу, а око два сата отишле су и остале званице.

По подне је у кругу касарне приређено војничко весеље са вежбама, које су успело извели војници Коњичке бригаде Краљеве гарде.

## Регрути београдског гарнизона положили су заклетву у присуству Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла

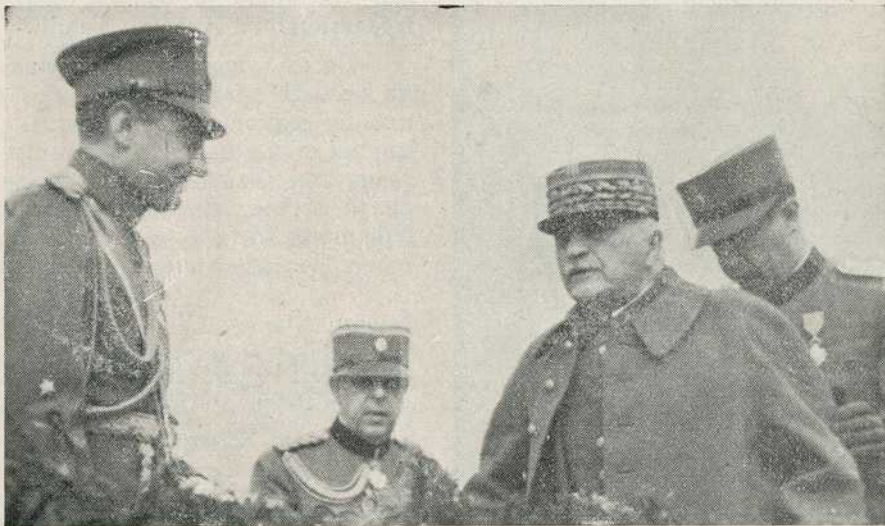
— Заклетви је присуствовао и наш почасни војвода и француски маршал г. Франше д'Епере. —

Још у рано свитање, у суботу 25 маја, у касарнама и логорима београдског војног гарнизона осећала се нарочита живост, јер се тога дана имао да догоди најзначајнији чин у животу једног војника: регрути београдског гарнизона полагаали су заклетву на верност

доласка Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла да изврше смотру.

*Долазак Маршала г. Франше д'Епера*

У кари, с леве стране, заузели су места регрути православне вероисповести, па онда



Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле и Маршал Француске присуствују заклетви регрута београдског војног гарнизона

своме Краљу и Отаџбини. Са првим сунчаним зрацима где се имао да обави овај свечани и достојанствени војнички чин, са својим заставама на челу пристизали су челични пукови регрута у свечаним униформама. Нарочито лепу слику на присутне оставили су млади и снажни гардисти у живописним униформама, са витим перјаницама на калпацима и белим рукавицама на рукама. У 7 часова већ су били сви регрути постројени и спремни да изврше најсветији задатак војника. Постројени по роду оружја и вероисповести у кари, регрути су очекивали долазак команданта Београда арм. ђенерала г. Војислава Томића и команданта Дунавске дивизије дивиз. ђенерала г. Ђ. Поповића, који су имали пре

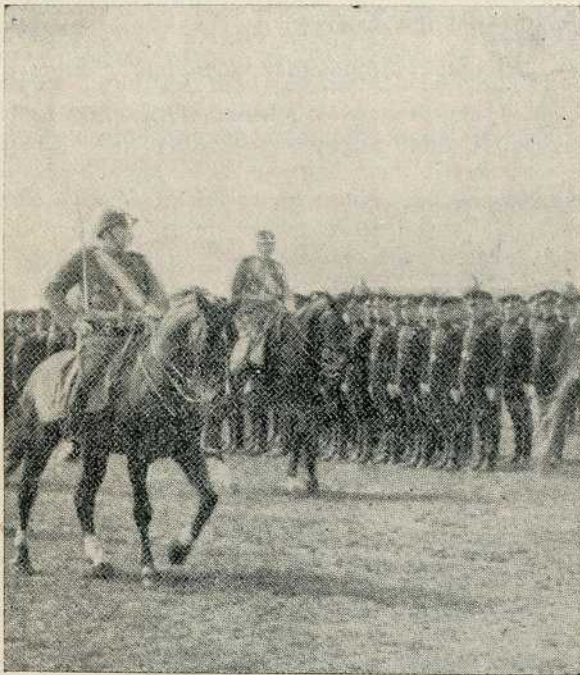
католици и муслимани. (Регрути мојсијеве вере нису тога дана положили заклетву, јер је била субота). Једну страну заузели су заставници са четири пуковске заставе. У средини каре била је подигнута трибина, украшена заставама и зеленилом. Командант Краљеве гарде дивиз. ђенерал г. Станковић, стао је на чело Краљеве гарде. Нешто пре 8 часова музика Краљеве гарде и једног пешадијског пука интонирале су свечани дочек. У том тренутку из капије Логора Краљевића Томислава појавила се поворка од неколико аутомбила. Из првих кола изашао је победоносни маршал Француске и наш почасни војвода г. Франше д'Епере са својом пратњом. Он се одмах срдечно руковао са присутним вишим официри-



ма, по је онда заузео место на почасној трибини.

### Долазак Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла

Тачно у осам часовима кад је труба зашвирила „мирно!“ из Логора Краљевића Томислава појавио се на коњу Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле у пратњи Министра војног ђенерала г. Марића, првог ађутанта Њ. В. Краља ђенерала г. Чолак-Антића, неколико официра и једног одреда гардиста на коњима. Њему у сусрет одмах су изахали Командант Београда, арм. ђенерал г. Војислав Томић и командант Дунавске дивизије дивиз. ђенерал г. Ђ. Поповић у поднели му рапорт.



Командант града Београда арм. генерал г. Војислав Томић на коњу...

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле затим је пришао постројеним регрутима и поздравио их са:

— Помоз Бог, јунаци!

— Бог Ти помого! — одјекнуо је снажно и громко бањичким пољем отпоздрав из хиљаде грла младих и снажних регрута.

Пошто је прво обишао регруте и поздравио их, Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле пришао је трибини где је сјахао с коња и срдечно се руковао са седим француским војсковођом маршалом д'Епереем. Приметно дирнут маршал г. д'Еперее раздрагано је рекао:

— Ја сам веома захвалан Вашем Краљевском височанству на части и задовољству које сте ми указали, позивајући ме на ову лепу свечаност.

### Свечани чин заклетве

Одмах затим пала је команда „мирно!“ и руковалац заклетве командовао је „Заставе напред!“ Четири снажна заставника упутили су се са заставама столу православног свештеника. За то време на почасној трибини стајали су само Њ. К. Вис. Кнез-Намесник Павле, у униформи гардијског ђенерала, маршал г. Франше д'Епере, командант Београда арм. ђенерал г. Војислав Томић, Министар војске и морнарице ђенерал г. Марић и први ађутант Њ. В. Краља ђенерал г. Чолак-Антић.

После обављеног верског обреда и пригодног говора, војни свештеник прота г. Александар Јовановић позвао је регруте да подигну десну руку у вис и да за њим изговарају речи заклетве:

— Ја, редов... заклињем се...

Исти обред поновљен је и пред стројем регрута католика и муслимана. Протестанти су положили заклетву заједно са православнима. Католике је заклео дон Иво Котлак, а муслимане г. Хусеин Талић.

Веома узбудљив тренутак је био кад се из хиљаде грла младих регрута разлегао глас као из једног грла, изговорен заветом: да ће до последње капи крви чувати свога Краља и јединство Отаџбине, као и да ће поштовати свети аманет Витешког Краља Александра I Ујединитеља: „Чувајте Југославију“, и да војничку заставу никада изневерити неће!

### Говор Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла

Затим је Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле поздравио регруте овим узбудљивим и значајним речима:

„Рејрути,

Уверен сам да ћете ви, верни данашњој вашој заклетви и обавезама заклетвом ђримљеним, у вршењу ваших свегих дужности ђрема Краљу и Отаџбини, следовати светлим ђпримерима ваших јуначких ђредака, који су својим животима искујили нашу слободу и створили велику и моћну Краљевину Југославију.

Само тако радећи, ви ћете бити достојни ђоверења које вам Краљ и Отаџбина указују и испунити наде које они у вас ђолажу.

Наша застава никада још није била окаљана. Ваша је света дужност да је такву сачувате и да се она и даље ђоносито вије на бранику наше миле Отаџбине.

Честитајући вам овај свечани чин, ђозивам вас да сви заједно кликнемо: Живео Краљ Петар II“!



Снажно и громогласно из хиљаде грла младих регрута одјекнуло је кроз ведро и сунчано јутро бањичким пољем трократно:

— Живео!

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле затим се поздравио са седим маршалом г. д'Епереом

и осталим г.г. Ђенералима, па је онда уз интонирање химне сео у аутомобил и одвезао се.

Пукови су такође, у савршеном реду, као што су и дошли, напустили Бањичко поље, носећи у срцу дубоко урезане речи које им је упутио Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле.

## Београд је свечано прославио своју традиционалну славу, Спасовдан

— На дан своје славе Општина града Београда приредила је свечан помен изгинулим браниоцима Београда у њиховој костурници на Новом Гробљу. —

За Београд се с правом може рећи да је спасилац културе Западне Европе и спасилац Хришћанства, јер је он био и остао тврд бедем о који су се разбијале азијатске хорде у својим најездама на културу Европе. Он је патио и страдао за веру и слободу европских народа, више него и један град на свету! Потоци крви лили су се његовим улицама, а главе његових најбољих грађана натицане су на коље, да би из њих поникла слобода не само српском народу, него и свеколиком културном човечанству. И, док су се други народи у миру културно развијали и напредовали докле је он, горди и мученички Београд, био будан и веран чувар на граници Европе, на вратницама кроз које је хтео завојевач из Азије да продре у европске крајеве. Без ичије помоћи Београд је вековима умирао и васкрсавао, пропадао и спасавао се. И, зато, ако и једном другом граду приличи да слави Спасовдан, Београд на то има највеће право. У његовој слави — Спасовдану, који он столећима традиционално прославља, као своју славу, има нечега великог и симболичког. Због тога о Спасовдану Београд сваке године добива свечан изглед; због тога су у Београду на Спасовдан све радње затворене, и ретко који Београђанин пропушта прилику а да не узме учешћа у Спасовданској литији, која пролази кроз београдске улице, славећи велики свој празник — Спасовдан, спас свој од вековних непријатеља и спас свога гордог Белог града, престонице моћне и снажне Краљевине Југославије.

### Пројас Београдске општине

Уочи славе Београда, Спасовдана, Београдска општина упутила је својим грађанима следећи апел:

„Београд, духовни и културни центар нашег народа, престоница наше земље, прославиће свечано своју славу Спасовдан, 21 маја.

Веран својим традицијама које су му очувале моралну снагу кроз тешка искушења и натовечанске борбе; имајући ваз-

да пред очима високе задатке нашег херојског и необично способног народа и наше лепе отаџбине, београдски грађани свих редова, без обзира на вероисповест и професије, сврстани у величанствену Спасовданску поворку, треба да на дан своје заједничке славе, покажу једнодушну и несаломљиву вољу да Београд, као глава и као срце земље, буде увек достојан и непоколебљив претставник свих племенитих тежња за добро целокупног југословенског народа и вере у његову славну будућност.

Претседништво Београдске општине, уз сарадњу свих наших хуманих, националних, просветних и културних друштава, жели да на Спасовдан сви грађани и грађанке престонице манифестују на дан своје заједничке славе поштовање своје прошлости, једнодушност својих данашњих тежња, веру у најбољу будућност свога града.

Нека све наше организације на Спасовдан изађу са својим члановима под својим заставама и нека на дан Христовој вазнесења уздићу своје жеље Свемоћућем и продефилију с поносом улицама нашег историског и бојатог светлим традицијама града, у знак да ће деца данашњице бити достојна својих родољубивих предака и да ће бити срећнија од својих старих.”

Говор преко радиа о Спасовдану г. Душана С. Николајевића

Да би упознао Београђане о значају Спасовдана, слави града Београда, и да би што већи број Београђана узео учешћа у литији, већник и претседник Културног одбора града Београда, г. Душан С. Николајевић, уочи Спасовдана одржао је преко београдског радиа предавање.

У своме говору г. Николајевић је на сажет и сугестиван начин бацио поглед на историју Београда, од најстаријих дана до данашњих.

Истицао је нарочито да је наш народ у Средњем Веку дао доказе о својој способно-

сти за државу и за културу: наша народна поезија, архитектура и законодавство у Средњем Веку претстављају добра човечанства.

Зауставио се г. Николајевић дуже на улози Београда под Деспотом Стеваном Високим, па је говорио и о Деспоту Ђурађу Бранковићу. Ту је учинио једну компарацију. Кад је држави Немањиној запретио грађански рат, генијални народни човек и државник Сава начинио је од моштију Немањиних снажне стубове и на те стубове поставио је понова нашу државу, нашу славу. Беше животодавне силе у моштима нашег државотворног исполна Стевана Немање. Ђурађ Бранковић беше необично вешт дипломат, али је наша држава фатално пропала. И мошти Светога Луке нису имале животодавну моћ. Деспот Ђурађ је пренео те мошти у своју земљу. Чедомиљ Мијатовић, који је рођен у Јаску и у души носио усхит фрушкогорских манастира на отхујалој слави наше државе и наше цркве, радује се побожној свечаности Ђурађеве државе. Пише како је српски народ у деспотовини имао да види нов један приказ велике помпе. Каквих се приказа већ није нагледао нараштај који је живио под Ђурађем!... и ево, сад литија, која се пружа с једнога краја Србије до на други, непрекидно брујање звона по црквама и манастирима, појање слаткогласних певаца, које је отпочело кад је литија наступила на земљу српску па ће да се заврши тек трећи дан кад се у Смедереву стигне. Српски народ и српска држава дочекивали су свеца са сјајношћу каква се замислити дала, али... Све је било узалуд и мошти Светога Луке, ипак, су симболизовале пропадање наше државе.

Г. Николајевић у апелу потсетио је Београђане на Првозваног Андреју 1806 „Београд, наш Балкански Београд слободан! У Карађорђевој војсци је, поред сељака дивне и вечне Шумадије, било и мученичких бораца из далеких дубина врлетнога Балкана. То је историски важно, јер је, као и нашој средњовековној држави, тако и данашњој наш Југ основа. Југословенски Север, зависи од југословенскога Југа”.

На крају апела г. Николајевић позива све Београђане да на Спасовдан узму учешћа на слави нашега града овим речима:

„Београђани,

Сутра, на дан славе нашега града сви ћемо ми осетити ону неразлучну везу са нашим мртвима, у чијим дусима живи наша болна и велика историја, осетићемо и жељу да поколења, која ће наћи, буду срећнија од нас.

Сутра ће Београд осванути у даху својих давних прошлости и у даху великог оптимизма месеца маја и будућности наше моћне државе.

Београђани,

Ми сутра треба да покажемо и свој култ традиција нашега народа и нашега града и своје непоколебљиво уверење о огромној улози коју је наш древни и млади град играо у југословенској историји и своју несаломљиву вољу да он, толерантан али и државотворан, изврши своју мисију и у будућности Југословена!

Најзначајнији час сутрашње славе биће: помен палим браниоцима Београда.

Браниоци Београда, уистини, су прешли у херојску и мученичку легенду. У историји светског рата, ти браниоци Београда показали су да је највише херојство моћућно само тамо где се бране гробови и колевке. Браниоци Београда бранили су наше мртве, њихове снове, и осмехе југословенске деце.

Београђани,

Позивајући вас, у име Поглаварства града Београда и његовог председника, да сутра, сви листови, манифестујете своју љубав према својем граду, ја желим да вам предочим једну важну чињеницу: у општинској већници извршиће славски обред лично Његова Светост Патријарх Г. Варнава.

Београд је увек био верски толерантан. Он ће то и надаље остати, али Београд је увек био и државотворан. Државотворство Београда проистичало је из Светосавља, које је знало айсолутну вредност националне државе, и које је према свима чија срца куцају за националну државу прокламовало бесмртно начело верске широкогрудости: Брат је мио које вере био! Главар свете нам православне цркве дубоко и напонски осећа историско поштовање Светосавља у коме су синтезирани наша средњовековна немањинска држава, наша велика средњовековна култура и будућност наше нације и њене државе.

Помен мртвим херојима Београда и светосавско славље нације и националне државе нека вас сутра сврста у тусте редове; нека се у нашим душама слију у једно прошлост и будућност и покажемо да је Београд исто толико свестан и своје прошлости колико и будућности.”

Неирегледне масе света на београдским улицама

Спасовданско јутро ове године освануло је облачно. На махове београдске улице је квасила бирићетна пролећна кишица. Па, ипак, киша није сметала да преко стотину хиљада Београђана похрли ка Вознесенској цркви, Немањиној и Милоша Великог улици, одакле је имала да крене поворка са литијом. Краља Милана и Кнез Михаилова улица биле

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

су препуне света у свечаним оделима. На до-  
мовима су се лепршале заставе југословенских  
боја. Прозори и балкони на вишеспратним  
зградама, искићени зеленилом, цвећем и ћили-  
мима, такође су били начичкани светом. С не-  
стрпљењем се очекивао полазак литије. Нешто



За време помена изгинулим браниоцима Београда у  
Костурници на Новом Гробљу: Десно претседник града  
Београда г. Влада Илић, лево претседник Удружења  
бранилаца Београда г. Светолик Урошевић

пре десет часова, као да је сам Бог наредио,  
одједном су се расклонили облаци и на бео-  
градске улице просули су светли и топли зра-

### Помен у Костурници бранилаца Београда

Пре него што је у цркви требало да почне  
света литургија, претседник Београдске општи-  
не, г. Влада Илић, са потпретседником, г.  
Драг. М. Тодоровићем, и градским већницима  
отишли су на Ново Гробље да присуствују  
помену изгинулим браниоцима Београда, који  
је на дан своје славе приредила Београдска  
општина. У Костурници и око Костурнице бра-  
нилаца Београда већ се била искупила маса све-  
та. На улазу у Костурницу, претседника Бео-  
града, г. Владу Илића, и остале часнике Бео-  
градске општине дочекали су живи браниоци  
Београда на челу са својим претседником г.  
Светоликом Урошевићем. Ту је одржан свечан  
помен, па су после говора претседника Удру-  
жења Бранилаца Београда, у име Београдске  
општине на споменик браниоцима Београда по-  
ложили венац претседник општине г. Влада  
Илић са потпретседником г. Драгољубом То-  
доровићем.

### У Вознесенској цркви

Главни део свечаности био је заказан у  
Вознесенској цркви, која такође слави Спасов-  
дан. Са помена браниоцима Београда, прет-  
седник Београда, г. Влада Илић, са потпрет-  
седником г. Драгољубом Тодоровићем и це-  
локупним Градским већем, дошао је у Возне-  
сенску цркву, у коју је такође дошао и иза-



Претседник Београдске општине г. Влада Илић са градским већницима пред улазом у Костурницу бранилаца  
Београда на Новом Гробљу, после одржаног помена изгинулим браниоцима Београда

ци пролећњег сунца са плавога неба. Кретање  
по улицама одједном је још више оживело и  
народ се развеселио. Црквена звена са звоника  
београдских богомоља побожну су забрујала.

сланик Њ. В. Краља, пуковник г. Радован По-  
повић.

У 9.30 часова забрујала су црквена зво-  
на и Њ. Св. Патријарх Господин Варнава,

уз асистенцију седам владика и великог броја свештенства отпочео је да служи литургију. На јектенија одговарао је хор Вознесенске цркве. Тачно у 10 часова свечана литургија у цркви била је завршена. Затим је Њ. Св. Патријарх са владикама, свештенством и црквеним барјацима три пута обишао око цркве, уз побожну песму и брујање црквених звона.

*И у Саборној цркви служена је свечана литургија*

У исто време кад је у Вознесенској цркви служена служба Божја, свечана литургија служена је и у Саборној цркви. У тренутку кад је из порте Вознесенске цркве излазила литија, стигла је и литија из Саборне цркве, па су се онда обадве литије спојиле у једну и кренуле уз црквено појање, кроз београдске улице.

*Кретање литије кроз варош*

Док су се у црквама служиле службе Богу, дотле су Београђани прекрилили све улице којима је литија имала да прође.

ставе са грбом града Београда. Иза застава ишла је војна музика, иза музике прво место заузели су живи браниоци Београда, на чијим су се грудима блистала ратничка одликовања Карађорђевог звезде с мачевима, па иза њих ишли су четници са заставом, соколи, скаути, ђаци основних школа (IV разреда), ученице женских гимназија и реалке, женска учитељска школа, мушка учитељска школа, Државна трговачка академија, Средња техничка школа, мешовита грађанска школа, Трговачка омладина, радничка омладина, занатске школе, недељни течајеви. Затим су ступала певачка друштва: „Обилић“, „Станковић“, „Маринковић“, „Мокрањац“, „Карађорђе“, „Никола Тесла“, Руски хор, хор студената Теолошког факултета; монаси, монахиње. Иза њих ношени су црквени барјаци, иза којих је ишло „Прво београдско певачко друштво“, па ђакони, свештеници, протојереји, архијереји, иза којих је ношен амблем патријаршије. Под небом је ишао Њ. Св. Патријарх, који је својим смарагдним крстом делио свој патријаршијски благослов лево и десно. За балдахиним корачали су



Њ. Св. Патријарх Господин Варнава са архијерејима и свештенством дели благослов грађанству Београда на дан славе града Београда, Спасовдан, пролазећи кроз народом препуне београдске улице

Тачно у заказано време, у 10,30 часова, литија је кренула. Напред су ношени крст и барјак Вазнесења, а одмах иза њих службеници Београдске општине носили су државне за-

изасланик Њ. В. Краља, пуковник г. Радован Поповић, претседник Београдске општине г. Влада Илић, потпретседник г. Драгољуб Тодоровић, целокупно Градско веће града Бео-

града, претставници Краљевске владе, Сена-та, Народне скупштине, Државног савета, Каса-ције, Апелације и Главне контроле и други. Велики део поворке претстављало је особље Београдске општине. Поворку је завршавала опет војна музика са једним одредом пешадије.

*Грађанство на улици послија претседника г. Владу Илића пшеницом*

У поворци је учествовало преко педесет хиљада грађана. Кад је почетак поворке већ био код Саборне цркве, крај је једва пролазио поред хотел „Лондона”.



Изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Рад. Поповић, претседник Општине г. Влада Илић, потпретседник г. Драг М. Тодоровић и г. г. градски већници учествују у литији на дан славе града Београда, Спасовдан

Са многих прозора и балкона начичканих светом, и тротоара где се народ тискао да види литију, грађани су засипали поворку, а нарочито претседника Београда г. Владу Илића, пшеницом и кукурузом, обичаја и биро-ћета ради.

*Молитва пред Старим Двором*

Небо се пред Старим Двором зауставља. Ту је некада био стари запис. Црквена песма се ори. И грађанство учествује у побожном појању. Њ. Св. Патријарх Господин Варнава чита молитву. Из даљине допиру звуци војне музике која инторина молитву. Грађанство поскидало капе. Погледи су уперени у плаво небо. Молитве се шапатам упућују Богу. Допире

и звук црквених звона. У ваздуху и свуда око-ло завладала тишина, а на лицима Београђа-на чита се побожност.



*Музика шофера Возног парка Београдске општине у поворци на Спасовданској литији*

По завршеној молитви поворка опет креће даље. Сви корачају лагано. Нико не говори.

Код Саборне цркве литија се растура. — Скоро је подне. Учесници са литије споредним улицама одлазе својим кућама. Литија је завршена.

*Сечење славској колача у свечаној дворани Градској већа*

Док су се учесници литије разилазили својим кућама, свечана дворана Градског већа у згради Београдске општине се полако пунила. Дворана је искићена заставама, цвећем и зеленилом. Претседнички сто застрт је пиротским ћилимом. На столу гори славска свећа, а поред ње славски колач. На улазу у зграду госте дочекује свирком музика Возног парка, састављена од шофера, службеника Београдске општине. У сали сат показује тачно 12 часова. Бурно поздрављен у дворану ступа изасланик Њ. В. Краља, пуковник г. Радован Поповић, кога дочекују претседник г. Влада Илић са потпретседником г. Драг. Тодоровићем. Ту је и Њ. Св. Патријарх Господин Варнава. Сала је дупке пуна. Већничка места сва су заузета. Галерије су просто начичкане.

Уз црквену песму, коју пева мушки хор певачког друштва „Никола Тесла”, Њ. Св. Патријарх сече славски колач са домаћином славе претседником г. Владом Илићем и потпретседником г. Драгољубом Тодоровићем, уз асистенцију архијерејског намесника г. Миливоја Петровића.

По обављеном црквеном обреду Њ. Св. Патријарх Господин Варнава честитао је славу домаћину г. Влади Илићу и потпретсед-

нику г. Драг. Тодоровићу, па је онда одржао један сјајан и узбудљив патриотски говор, који је присутне довео до врхунца одушевљења и одобравања.

На крају је претседник Општине и домаћин славе, г. Влада Илић, у име Београда захвалио Њ. Св. Патријарху на учешћу на слави града Београда.



Њ. Св. Патријарх Господин Варнава обавља славски обред у свечаној дворани Градског већа. Лево претседник Београдске општине г. Влада Илић, десно потпретседник г. Драг. М. Тодоровић

За време говора Њ. Св. Патријарха присутни су одушевлено клицали Њ. В. Краљу Петру II, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и Краљевском Дому.

Затим је претседник града Београда, г. Влада Илић, у своје кабинету примао честићања, где су званице послужене славским житом и послужењем.

## Свечана комеморативна академија у спомен маршала Пилсудског

У тренутку када цео Пољски народ одаје заслужену пошту славном борцу за слободу Пољске, одржан је и у Београду на свечан начин помен великом маршалу Пољске Јозефу Пилсудском. Помен је одржан пре подне у цркви Св. Краља коме је, поред званичних претставника владе, јавних установа и дипломатског кора, присуствовао и велики број пријатеља Пољске.

По подне је у просторијама Пољско-Југословенске Лиге одржана свечана комеморативна академија у спомен вође и првог маршала Пољске.

У присуству изасланика Његовог Величанства Краља пуковника господина А. Кокала, претставника владе: г. Министра просвете Д. Стошовића, министра шума и рудника г. Ђ. Јанковића, Министра финансија г. Летице; претседника Сената г. Ј. Томашића, претседника Народне скупштине г. С. Ђирића, Папског нунција Њ. Е. Монсењера Пелегринети-а; помоћника Министра спољних послова г. Мартинца, Ректора београдског универзитета г. др. Драгослава Јовановића

и великог броја угледних личности из нашег јавног и политичког живота — комеморативну академију отворио је Претседник Лиге г. инж. Милан Нешић.

Г. Нешић је у своје снажном говору, између осталог казао:

„Међу борцима за слободу и независност Пољске, као гигант се истиче фигура великог Маршала. Деценијама борио се он за остварење вековног идеала свога народа и до крајњег извојевања славе, морао је да пређе целу голготу мучеништва и страдања: из учioniце Краковског универзитета у снежни и широки Сибир; из тајне штамарије, из које је распаљивао дух својих савременика, у заточеништво; из болнице у Петрограду опет у изгнанство, а из штаба легионара у Магденбуршку тврђаву. То су скокови које му је судбина доделила пре него што га је дефинитивно бацила на пут сигурног освојења слободе и независности Пољске... Било је потребно да се сруше три царевине, ради васкрса слободе његовог народа, али је њему и његовом народу и то успело. Међутим, трно-

УНИВЕРЗИТЕТСКА  
БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs  
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вита стаза, која води ослобођењу није са овим била завршена. Пољска је била поново угрожена у својем опстанку опасношћу са Истока и пољски мач, у челичној руди првога Маршала Пољске задобија још једну победу. Војничком снагом Пилсудски по други пут спасава своју земљу, а заједно са њом и целу западну Европу... Над целом Пољском лебди његов дух, као звезда водиља за пољски народ, као историјски пример како се треба борити и радити за народ, за његову слободу, самосталност и будућност... Ми, Југословени клањамо се дубоко и са највећим пијететом пред светлим успоменама на вођу братског пољског народа, и својим словенским срцем, више него ико други, саосећамо искрено и болно са нашом браћом у њиховој неизмерној тузи за изгубљеним Маршалом!"

На крају свога говора г. Нешић је замолио све присутне да једним минутом ћутања даду израза братског поштовања према светлој успомени Јозефа Пилсудског. — **Слава му!**

После говора г. Нешића оркестар Краљеве гарде отсвирао је Шопенов „Жалосни марш“.

Затим је узео реч Њ. Е. г. Р. Дембицки, опуномоћени министар Пољске који истиче:

„Претставнику Пољске није тешко говорити овде о овој тужној и болној теми. Југословенски народ

је само неколико месеци пре смрти Маршала Пилсудског на тако трагичан начин изгубио свог великог јунака, Предводника и Вођу. Као што је Витешки Краљ Александар био симбол племенитих особина југословенског народа и вођа у његовој борби историјској за слободу и уједињење, тако је и за нас велики Пилсудски био исто тако изградитељ државе и васпитач народа. Трагична судбина је хтела да су оба наша народа, скоро истовремено остали сирочићи, после својих великих вођа. И за нас Пољаке данашња манифестација, посвећена успомени на Маршала Пилсудског јесте даљи доказ свих веза љубави и братства, којима је историја спојила Југославију и Пољску и којима ће будућност дозволити да се пробуде и развију у пуној мери“.

Крај говора г. Дембицког присутни су поздравили спонтаним узвицима:

„Живела Пољска!“

Као последњи говорио је г. Васа Поповић о „Пилсудском и његовој заветној мисли“.

Пошто је оркестар Краљеве гарде отсвирао државне химне Пољске и Југославије, г. Нешић, претседник Лиге закључио је ову комеморативну академију захваљујући свима присутнима који су својим доласком манифестовали своје братске симпатије према Пољској и Пољско-Југословенском братству.

## Конгрес међународне криминалне полиције у Београду

Овогодишње заседање дванаестог Конгреса међународне комисије криминалне полиције, од које се очекује решење крупних криминалних проблема, било је у Београду. Отворено је маја т. г. у новој згради Инвалидског дома. Седамдесет делегата из тридесет разних држава са председницима и врховним шефовима полиције највећих светских престоница, — скупило се у Београду. Овом свечаном отварању конгреса присуствовали су изасланик Његовог Величанства Краља, ваздухопловни потпуковник господин Сондермајер, претседник Сената, г. др. Љубомир Томашић, претседник Народне скупштине, господин Стеван Ћирић, сви посланици акредитовани на нашем Двору, изасланик министра војске и морнарице, судски генерал господин Милан Анђелковић, изасланик команданта Београда, мајор господин Душан Ненадовић, претседник Државног савета господин Сагадин, потпретседник Београдске општине господин Драгољуб Тодоровић, претседник Касационог суда господин Катанић и многе друге високе личности.

Тачно у 10 сати пред препуном двораном, Министар унутрашњих послова, господин Антон Корошец, који је одмах по доласку заузео почасно место за претседничким столом — одржао је поздравни говор, у коме је, између осталог, подвукао:

Отварајући овај Конгрес међународне комисије криминалне полиције пријатно ми је да вас поздравим као министар, чијем је ресору поверена полицијска управа.

Мени је нарочита част као и целој нашој држави што видимо у својој средини сакупљен тако велики број одличних претставника стручњака полицијске струке.

Пожурили сте у нашу престоницу са жудњом, да нађете у међусобном раду основу, да систем полицијске службе подигнете и усавршите.

Сваки од вас доприноси велико животно искуство и обилно стручно знање из своје властите змеље. Ова ваша велика искуства и стручна знања оплодиће укупна напрезања да нађемо најбољи начин сузбијања криминалитета у својим државама, а нарочито међународног сарађивања особито у оним подручјима, у којима је успех тако рећи немогућ, ако не постоји уговорени једнообразни поступак.

Међународни интереси и додири полиције супротно засада концентришу се углавном само око питања криминалне полиције. Са развојем модерне технике ишао је паралелно и развој криминалитета.

Искоришћавајући сву модерну технику и модерна средства криминални свет преноси седиште свог злочиначког деловања из једне државе у другу и покушава на тај начин побећи испред руке правде. Наравно, полиција је почела утакмицу са злочинцима и из тога се изродила потреба за међународном заједничком сарађњом, која до данас бележи већ врло много успеха који нас радују. Спољни израз пак добила је та сарађња у институту сталне Међународне комисије криминалне полиције.

Када посвећујете ваш рад циљу да се друштво што боље заштити од антисоцијалног деловања злочиначких елемената, ја вам желим да се у нашој престоници што боље осећате.

Ми смо млада држава, и зато вам не можемо нудити у толикој мери архитектонске и друге лепоте града како то могу старе државе, али у пркос томе надам се да ћете ви из наше земље понети пријатне и лепе успомене.



Министар унутрашњих послова г. др. Антон Корошец отвара Међународни конгрес криминалне полиције у Београду

Завршавајући свој говор изјављујем да је XII конгрес Међународне комисије криминалне полиције отворен”.

Говор Министра унутрашњих послова, господина Антона Корошца, дворана је бурно поздравила.

После говора врховног државног тужиоца, изасланика Министарства правде г. др. Душана Пејића, — у име Београдске Општине, потпретседник господин Драгољуб Тодоровић, у име Београда поздравио је конгресисте овим лепим говором:

„У својству потпретседника Београдске општине и претстављајући господина претседника и Градско веће, имам част да Вас поздравим и да Вам пожелим добродошлицу. Београд Вам је врло обавезан и горд, што сте имали срећну мисао да Ваш XII конгрес одржите у нашем славном граду. Заиста, видим међу Вама најеминентније претставнике криминалне полиције толико народа. Факат, да се толико истакнутих личности сакупљају данас у Београду, показује још једном значај нашег града као важног центра на раскршћу великих путева који спајају Исток и Запад.

Господо, осигурати велике тековине цивилизације, како оне моралне тако и оне материјалне, јесте високи циљ вашег састанка. И ја вам желим, да ваш рад буде плодан, за добро народа које претстављате и човечанства.

Затим господо, ваш конгрес потврђује још једном, да је међународна сарадња у миру колико могућа толико и потребна. Град Београд има само једну жељу да живи и да се развија у

миру и од своје стране што више допринесе тој међународној сарадњи. Зато, придружујући се својим најлепшим жељама вашој акцији, желим вам господо, срећан рад!

После потпретседника г. Тодоровића, говорио је Управник града Београда, господин Милан Аћимовић који је подвукао:

Чланови службе јавне безбедности, у чије име имам част да говорим и да вас поздравим поводом ове свечане седнице, срећни су што им се пружила прилика да том скупу присуствују и ступе у непосредни додир са најеминентнијим претставницима службе јавне безбедности из толиких држава. Од оснивања међународне полицијске сарадње Југославија је помагала и пратила с највећим интересовањем њену делатност и данас сви њени претставници биће веома срећни да утврде, по могућству на најскромнији начин, да се та сарадња проширује и очвршћује стално.

Молим вас да верујете, драге колеге, да ће органи југословенске јавне безбедности култивисати са нарочитим задовољством дух међународне полицијске колаборације, уверени да ће ова сарадња и узајамност у раду бити од највеће користи не само за државе чланице Међународне комисије криминалне полиције, већ и за њихове остале делокруге.

Истог дана у 16 часова конгрес је отпочео свој рад у дворани палате Трговачке коморе, пленарном седницом.

Под претседништвом г. др. Скубла, прочитан је извештај административних комитета о раду Међународне криминалне комисије, у прошлој години. Затим се прешло на реферат господина Луважа, делегата из Белгије, шефа Бриселске полиције. Његова стручна студија о систему идентификације према славном француском криминалисту Берпијену, о тетовирању, дактилоскопији и сигурности пасоша изазвала је живо интересовање.

Дискусијом, која се водила поводом питања протитуције, а које је питање од прворедне важности, не само за криминал и безбедност, већ и за социјално збрињавање, — одлучено је да се приме сугестије специјалне комисије друштва народа и да се за идући конгрес спреме што опсежнији реферати од самих криминалиста.

После говора г. др. Шулца, који је изнео, како се растурањем фотографија и отисака прстију осумњичених типова, може много користити, — господин Васа Лазаревић прочитао је свој обимни елаборат о организацији југословенске полиције.

Поводом што тешке сарадње обичне и криминалне полиције (реферат г. Зелтажека врховног заповедника полиције у Катовици) прешло се и на питање жандармерије. То је дало могућности полицијском генералу господину Далигеу (немачки делегат) да обавести комисију да данас жандармерија може да врши само пољску службу, и то само ако је моторизована, У градовима могућа је само криминална полиција.

Секција стручњака за техничку полицију, бавила се највише питањем о пасошима. Пала је констата-

WWW.UNILIBRS  
У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
С  
К  
А  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А



ција да је фалсификовање пасоша једно велико међународно зло. С тога је, после многих реферата, решено, обзиром на важност овог питања, да се и даље настави са испитивањем, тако да закључак, који ће бити донесен, буде приведен у дело од стране надлежних стручњака свих тридесет држава.

Поводом разгранате трговине опојним дрогама, а по експозеу г. др. Шульца, комисија је примила амандмане, чисто правног карактера, за пројекат уговора, који спрема друштво Народа за спречавање недовољене међународне трговине опојним дрогама.

После другог заседања пленума учесници су отишли на Дедиње, где им је господин претседник Београдске општине приредио банкет.

У име господина претседника Београдске општине госте је поздравио градски већник г. Љуба Стефановић, који је, поменувши историјски значај Београда, између осталог рекао у своме одличном говору:

„Јуче вам је један позванији глас од мога, глас господина Министра унутрашњих послова, као претставника Краљевске владе, приликом свечаног отварања конгреса изразио радост наше земље, што вас прима и дочекује. Тој изјави, ја, у име Поглаварства града Београда могу да

додам жељу, да вам боравак у нашој средини буде пријатан и да однесете најлепшу успомену из наше престонице и земље. Узбудљиву успомену која се увек чува у куту срца и сећања, када се на путу живота укаже могућност да се сретне прави пријатељ. С тога нам дозволите да вам изразимо наше дивљење за ваше земље и наше симпатије упућене вама лично. Весници ваших земаља, којима на срцу лежи напредак ви сте дали много полета вашем савезу, да би остварили један нов споразум на пољу социјалног реда. А остварили данас ма какав споразум, значи успоставити равнотежу, ратом поремећену, на политичком, социјалном, економском и финансијском пољу. Успостављањем пак равнотеже у свету значи грађење светскога мира и остварење бољитка за човечанство.

У име престонице, Београда, дижем ову чашу за срећу и благостање ваших престоница и ваших земаља”.

Рад Међународног Конгреса криминалиста у Београду с тим је завршен. Пред само закључење заседавања Конгреса, пленум конгреса је одлучио да се идући конгрес Међународне Криминалне комисије одржи 1937, такође крајем маја, у Лондону.

## Срдчан дочек енглеских ратника у Београду

Београд је 9 јуна имао у својој средини ретке и драге госте — Британску Легију, која је овога пута учинила прву посету нашој Престоници. Под вођством г. Федерсон Голди, претседника ове ратничке организације, једна група од седамнаест претставника енглеских ратника стигла је у Београд.

Тога дана, рано ујутро на железничкој станици дочеку Енглеца присуствовали су: У име Министарства војске и морнарице генерал г. Петар Арачић, шеф обавештајног одеља Главног генералштаба, у име Београдске општине г. Драгољуб Тодоровић, потпретседник Градског поглаварства; удружења носилаца Карађорђевог звезде на челу са претседником генералом г. Стојшићем, затим, војни изасланик енглеског посланства г. Дејли и аташе за штампу г. Пепић. Исто тако на станици су били и чланови свих англо-филских друштава у Београду, као и велики број грађанства.

Воз је стао. Из вагона док су силазили енглески ратници војна музика свирала је енглеску химну. Претседник Легије г. Федерсон Голди пришао је званичним претставницима и официрима београдског гарнизона и са свима се топло и срдечно руковао. Са станице енглески ратници су прво отишли у хотел а одатле у Двор, где су се уписали у Дворске књиге. Око 11 часова делегати Британске Легије са својим претседником г. Федерсоном Голдијем одвезли су се на Аваду, где су на гроб Незнаоног Јунака положили врло леп венац са енглеским тракама. Пред подне енглески ратници отишли су на Оплецац да се поклоне сени Блаженопочившег Витешког Краља Александра I Ујединитеља. Крај гроба Незнаоног јунака један шкотски гајдаш свирао је енглеску тужбалицу.

У подне на Опленцу, у задужбинском хотелу сервиран је гостима ручак. На ручку госте је поздравио генерал г. Стојшић, у име Удружења носилаца Карађорђевог звезде овим бираним речима:

„Већ су скоро две деценије прошле од ових дана, када сте заједно са нама били не само сведоци већ и учесници страховите борбе. У тој борби која је нанела цивилизованом свету опште, европским народима посебице, огромне штете, британски народ стао је на страну оних који су веровали више у правду него у силу, на страну оних који су веровали да на свету има довољно места и за мале и за велике, само ако су сви народи инспирисани основним начелима правде и хришћанске науке.

Желим да још једном подвучем да је пријатељство британског и југословенског народа запечаћено крвљу на бојном пољу и да ми никада нећемо заборавити да преко 12.000 британских војника и данас верно чувају стражу на јужним границама наше отаџбине и да су они пали за слободу и уједињење Југославије.

Ја дижем ову чашу у част и славу, дуг живот и срећну владавину Њ. В. Краља Едуарда VIII, за срећу и напредак Британске Империје”.

По подне у 5 часова, по доласку са Опленца чланови Британске Легије посетили су Министра војске и морнарице генерала г. Љубомира Марића коме су предали једну британску заставу као успомену на њихов боравак у југословенској Престоници.

### Пријем у Београдској општини

Из министарства војске и морнарице енглески ратници посетили су Општину београдску, где су их

срдечно дочекали претседник г. Влада Илић и потпретседник г. Драгољуб Тодоровић са г. г. градским већницима. Господин Влада Илић, претседник Београдске општине, поздравио је енглеске госте, овим лепим речима:

Господо и драги пријатељи,

Срећан сам што, у својству претседника Општине града Београда, уживам ту ретку част да могу у вама поздравити тако ретке и драге госте, који претстављају британске ратнике на Солунском фронту, а у којима југословенска престоница и њени грађани гледају и поздрављају цео велики и племенити Британски народ.

Рат је нанео много несреће у свету. Али је ипак као једину утеху пружио прилике да нареди међу собом покажу све своје врлине. И ја нећу претерати ако кажем да је наш народ

временити. Затим је Сер Џон Браун предао значку Британске Легије г. Влади Илићу, претседнику Београдске општине и прогласио га за почасног члана ове енглеске ратничке организације.

Увече енглеским ратницима Београдска општина приредила је банкет у Гардијском дому, у Топчидеру.

На банкету је претседник Београдске општине г. Влада Илић, британским ратницима одржао ову срдачну здравицу:

Господо и пријатељи,

Имам ласкаву дужност и част да у својству претседника Општине града Београда, у вама поздравим претставнике Британске нације, која је за време Светског рата дала своју племениту крв и на нашем бојишту за одбрану великих начела правде и слободе. Наш народ, господо, нарочито цени услуге које му се учине у тренутку невоље. А услуге које је британска



Британски легионари у кабинету претседника Београдске општине, са претседником г. Владом Илићем, потпретседником г. Драг. Тодоровићем и г. г. градским већницима

у војничкој, моралној и материјалној помоћи коју му је указао Британски народ, најдубље осетио племенито пријатељство, које је он гајио према нама у тренутцима великих и горких искушења.

Зато ми дозволите да вам, у име општине града Београда, њенога већа и становништва, искрено и срдечно кажем „добро нам дошли“.

У име Британске Легије на лепом дочеку захвалио се претседнику града Београда, г. Влади Илићу, претседник Удружења енглеских ратника г. Федерсон Годди, а затим су претставници општина Уест Бромвич, Стоук на Тренту и Ли предали г. Илићу поздравна писма претседника ових општина и једну скупоцену уметничку вазу.

После овога говорио је у име већника Београдске општине на енглеском језику већник Миливоје С. Је-

нација учинила српској и југословенској нацији, не могу се вратити ни највећом мером благодарности.

Дозволите ми да скромно поменем још само два велика дуга нашег народа Великој Британији. За њих данас зна скоро сваки грађанин ове земље који је преживао велики светски рат.

У доба Светског рата, када је наш народ бранећи своју земљу и своју независност, подносио највеће жртве, Британци су се нашли поред нас као пријатељи и савезници. Из ваше земље дошле су нам многобројне болничке мисије, које су пружиле племениту помоћ нашим рањеницима. А чланови тих мисија били су каткада претставници ваших најстаријих и најпознатијих породица. Те мисије и њихови чланови показали су нам, господо, на делу сву величину Британског залагања за оне који без своје кривице

пате и страдају. То Британско милосрђе спасло је многе наше војнике од сигурне смрти и у великој мери олакшало борбу противу заразних болести које су се свуда шириле. То је један од наших дугова вашој нацији.

Најзад, господо, када је Србија била прегажена од непријатеља и када се са њеном војском повукао кроз Албанију и наш оружани народ, ваша нација и ваши грађани били су међу првима, који су им пружили топлу реч утехе и пријатељску материјалну помоћ. Тада, поред осталог, господо, на позив ваших суграђана, преко 300 српских дечака и младића отишло је у Енглеску да се тамо на најбољим и највећим школама спреме за јавни живот у својој отаџбини по завршетку светскога рата.

Сви су они, скоро без изузетка, данас у државној и јавној служби где својим радом показују нашој јавности све богатство Британског научног и друштвеног васпитања. То је, господо, други велики наш дуг вашој нацији и вашој отаџбини.

## Слава Дома стараца и старица

Штићеници Дома стараца и старица, једне од најстаријих социјалних установа Београдске општине, на дан 3 јуна о. г., скромно су прославили своју славу Св. Цара Константина и Царицу Јелену. Домаћин славе био је претседник Београдске општине г. Влада Илић.

На улазу у Дом, који је за овај дан био свечано декорисан, госте су дочекивали шеф Отсека за социјално старање г. др. Реља Аранитовић и управник Дома г. Стева Костић.



Иzasланик Њ. В. Краља капетан г. Павлић, претседник Београдске општине г. Влада Илић, потпретседник г. Драг. М. Тодоровић и градски већници г. г. В. Станковић и Ђ. Попара на слави Дома стараца и старица

Нешто пре 11 часова у Дом је дошао домаћин славе г. Влада Илић, претседник Београдске општине, са потпретседником г. Драгољубом Тодоровићем, и градским већницима: г. г. проф. Милорадом Симовићем,

И зато, господо, инспирисан визијама ових обавеза и сарадње између вашег и нашег народа, ја сматрам за своју прву и највећу дужност, да ову чашу дигнем у здравље вашег владара, Његовог Величанства Краља Едварда VIII., са најдубљим уверењем да ће Он, по примеру својих великих предака и у духу традиција ваше велике, богате, цивилизоване земље и даље бранити мир и слободу у свету.

Крај говора г. Владе Илића присутни су поздравили бурним клицањем.

Поред г. Владе Илића, претседника града Београда, за почасне чланове Британске Легије изабрани су и г. г. генерали Стојишић, Милојковић и Јовић, претставници Удружења носилаца Карађорђевог звезде.

Сутра дан, 10 јуна после разгледања Београда чланови Британске Легије били су примљени у аудиенцију код Њ. В. Краљице Марије а затим код Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла, који их је задржао на ручку. Увече, после банкета код „Српског Краља“, приређеног од стране Удружења носилаца Карађорђевог звезде, енглески ратници, срдечно испраћени отпутовали су за Скопље.

Миливојем-Туцом Благојевићем, Ђорђем Попаром, Б. Матовићем, Демајом, др. Илијом Бацковићем, Стеваном Милутиновићем, Васом Станковићем, Стојаном Крстићем и Марком Радовићем. Пре доласка г. г. градских већника у Дому су били и многи виши функционери Београдске општине међу којима су запажени: г. Боривоје Антоновић, директор Судског одељка, г-ђа др. Марија Гајић, шеф Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи; у име Друштва за сузбијање просјачења и помагаче сиротиње присуствовала је г-ђа Вука Живка Попадића.

Г. Министра војске и морнарице заступао је санитетски потпуковник г. др. Роман Федина.

Тачно у 11 часова дошао је изасланик Њ. В. Краља капетан I класе г. Павлић, кога је дочекао домаћин г. Влада Илић.

Чим је изасланик Њ. В. Краља капетан г. Павлић заузео почасно место, претседник Београдске општине г. Влада Илић, као домаћин славе ужегао је славску свећу, па је онда прота г. Милован Михаиловић уз асистенцију проте г. Драг. Поповића, стараоца сиротиње Београдске општине, одржао кратак помен свима умрлим члановима: оснивачима, добротворима и утемељачима, као и штићеницима Дома стараца и старица, који је основан још 1903 године. После помена, прота г. Михаиловић пререзао је славски колач са домаћином славе претседником Београдске општине г. Владом Илићем и једним штићеником и штићеницом Дома.

Овом свечаном славском обреду присуствовали су такође и старци и старице, штићеници Дома. На њиховим лицима за време обављања славског обреда јасно се оцртавао израз сете, јер их је овај свечани чин потсетио на срећније дане, када су и они, некада, у кругу своје породице, славили крсно име и резали славски колач са својом децом и најближим рођацима.

По завршеном славском обреду претседник г. Влада Илић са изаслаником Њ. В. Краља обишли су болницу Дома, где су честитали славу и оним штићеницима који, спречени болешћу нису могли да дођу у свечану дворану. Долазак изасланика Њ. В. Краља и претседника г. Владе Илића међу онемоћале и оболеле старце и старице, који су лежали у болесничким постељама, изазвало је дирљиво узбуђење код седих старина, из чијих се очију читао топао израз захвалности на овој високој почasti, и из њихових старачких грла полетео је једнодушан поклич:

— Живео Краљ!

Нарочиту пажњу присутних привлачила је соба у којој је лежао у постељи седи старац Петар Јовановић, који је завештао Дому старца и старица сву своју уштеђевину од 300.000 динара, као и непокретно имање, да се од тога подигне још један дом за смештај изнемоглих и незаштићених старца и старица. Са великим бројем ордења на прсима, седамдесетогодишњем чика Пери сузе радоснице наврле су на очи кад су му срдачно стегли руку и честитали славу у име Београдске општине градски већници г. г. проф. Милорад Симовић и др. Илија Бацковић.

Као сваке тако и ове године највише поклону послала је старцима и старицама њихова Највећа добротворка, која их ниједног тренутка не заборавља, Њ. В. Краљица Марија.

## Хумано друштво „Добро срце“ на дан своје славе оденуло је 112 сиромашне деце

Неоспорно је да трамвајско саобраћајно особље Дирекције трамваја и осветљења Општине града Београда подноси највеће напоре, да би се престоничком



Претседник хуманог друштва „Добро срце“ г. Матеја Крашевић

грађанству омогућило што лакше и брже кретање по пространим Београду. Београдски трамвајци раде и ноћу и дању. За њих не постоје празници и проводи. Они се сваке ноћи, уморни од напорног рада, тек кад и последњег путника одвезу кући, пешице враћају својим домовима на починак, да би сутрадан пре свитања, пре него што и један Београђанин из постеље устане, опет били на своје

пута имали прилике се понеки нервозан кондуктера, горе него што су се некада феудални господари издирали на своје робове. А кондуктер, и ако је и он човек саткан од крви и не-

Такође су се стари штићеници обрадовали кад им је подељен поклон г. Антигони Папа-Ђорђа, 400 кутија ратлука, а мушкима и цигарете.



Онемоћалом старини Петру Јовановићу, великом добротвору Дома старца и старица, честитају славу градски већници г. г. проф. Милорад Симовић и др. Илија Бацковић

На крају су гости послужени славским житом и послужењем, а затим је штићеницима сервирана богата славска трпеза.



Претседник Београдске општине г. Влада Илић, изасланик Њ. В. Краља капетан г. Јј Петровић, домаћин славе градски већник инж. г. Милан Нешић и будући домаћин славе градски већник проф. г. Милорад Симовић, на слави хуманог друштва „Добро срце“

кондуктер на београдском трамвају, потребна је енглеска хладнокрвност. Па, ипак, ти вредни, мирни и

скромни људи, поред свога тешког и напорног рада и поред својих свакодневних брига и недаћа, брину и туђу бригу, брину бригу оних несрећних малишана, деце њихових умрлих другова, која су у раном детињству остала без својих родитеља.

тиње и сузбијање просјачења г-ђе Вуке Ж. Попадић, и многих других угледних званица.

По завршеном верском обреду, градски већник проф. г. Милорад Симовић одржао је један сјајан говор, који је преносила београдска радио станица,



112 сиромашне деце коју је оденуло хумано друштво „Добро срце“ са домаћином славе инж. г. Нешићем и члановима управе

Трамвајско особље Дирекције трамваја и осветљења основало је хумано друштво „Добро срце“, које сваке године о својој слави, на летњег Св. Никола, облачи сиромашну децу. Оно је до сада оденуло 500 сиромашне деце, а само ове године обукло је и обуло 112 деце сиромашних родитеља и сирочића.

И ове године хумано друштво „Добро срце“ прославило је своју славу летњег Св. Никола у просторији „Бајлонове пивнице“. Домаћин славе био је велики пријатељ сиромашне деце и малог човека, градски већник и ранији претседник Београдске општине инж. г. Милан Нешић, а за идућу годину домаћинства се примио искрени и осведочени пријатељ наших трамвајаца, градски већник проф. г. Милорад Симовић. Славски колач пресекао је прота г. Бора Николић са домаћином славе инж. г. Миланом Нешићем и вредним претседником друштва г. Матејом Крашевићем, а у присуству изасланика Њ. В. Краља капетана I кл. г. Јована Петровића, претседника Београдске општине г. Владе Илића, потпретседника г. Драгољуба М. Тодоровића, градских већника: г. г. проф. Милорада Симовића и Стојана Крстића, као и претставника Дирекције трамваја и осветљења: г. г. директора Боре Поповића, шефа саобраћаја Александра Дојчиновића, управника Електричне централе Швабића, шефа Аћимовића, изасланика Народне одбране г. Томе Богдановића, претставника Савеза хуманих друштва проф. г. Мила Павловића, претставнице Друштва за помагање сиромаш-

у коме је истакао су нежност и доброту срца малих људи, нарочито београдских трамвајаца, који укажују родитељску љубав оној деци која су те љубави лишена.

Дубоко дирнути лепим и топлим речима проф. г. Симовића, присутни су крај његовог говора поздравили срдчним аплаузом и искреним одобравањем.

Затим, пошто су деца ручала у башти, свакоме од њих подељена је по једна кутија ратлука и кесица бонбона, поклон г. Антигони Папа-Ђорђа,

На крају морамо истаћи пожртвован рад агилних чланова управе овог корисног друштва, наших вредних трамвајаца г. г. претседника Матеје Крашевића, секретара Петра Николића, благајника Ђорђа Ђабце, и чланова: г. г. Добривоја Коцића, Драгише Ђурића, Јанка Зечевића и осталих.



Градски већник проф. г. Милорад Симовић

## Слава шофера Возног парка Београдске општине

У лепо украшеној и заставама и зеленилом искршеној дворани Пожарне команде, шофери Возног парка Београдске општине скромно су прославили своју прву славу летњег Св. Николу. Домаћин славе био је град-већник, адвокат г. Миливоје — Туца Благојевић.

Слави су присуствовали: изасланик Министра војске и морнарице потпуковник г. Радислав Јаковљевић, претседник Београдске општине г. Влада Илић, потпретседник г. Драгољуб М. Тодоровић, шеф кабинета г. претседника г. Љубомир Нинић, велики број

По извршеном славском обреду испоручио је присутнима благослов Њ. Св. Патријарха прота г. В. Милутиновић, па је затим одржао један леп и пригодан говор. После њега госте је поздравио бираним речима, у име особља Возног парка, шеф г. Ђока Станковић, истичући наклоност и пажњу коју је општинска управа увек поклањала својим шоферима, па се нада да ће и у будуће тако бити.

Нарочиту пажњу на овој слави привлачила је блех музика, састављена од самих шофера Возног



Домаћин славе градски већник г. Миливоје — Туца Благојевић (лево) присуствује славском обреду на слави шофера Возног парка Београдске општине

градских већника, као и директори и шефови општинских дирекција и одељења.

Традиционални славски обред обавио је прота г. Владимир Милутиновић са општинским функционером, протом г. Драгољубом Поповићем. Славски колач пререзали су прота г. В. Милутиновић, домаћин славе градски већник г. Миливоје — Туца Благојевић, будући домаћин славе градски већник инж. г. Боривоје Вучковић и шофер г. Милан Грујић. На јектенија одговарао је хор певачког друштва „Никола Тесла“.

## Свечано освећење заставе певачког друштва „Никола Тесла“ радника Дирекције трамваја и осветљења

Хор певачког друштва „Никола Тесла“ радника Електричне централе, познат је Београђанима не само са свечаности и приредаба, које приређује општина, него и са великог броја јавних концерата, на којима је ово напредно радничко певачко друштво пожељело лепе успехе, а такође оно је и преко радија у више махова са успехом певало многе творевине наших домаћих композитора вокалне музике.

Као културно-просветна установа певачко друштво „Никола Тесла“ изабрало је за своју славу наша прва два велика словенска апостола и просветитеља Св. Ђирила и Методија, а име своје друштву дали су по имену великог нашег, словенског научника г. Николе Тесле.



Претседник Београдске општине г. Влада Илић, потпретседник г. Драг. М. Тодоровић, претставник Министра војске и морнарице пуковник г. Р. Јаковљевић, г. г. градски већници на слави шофера Возног парка Г. п. г. Б.

парка. Ова одлично увежбана музика привукла је на себе пажњу Београђана, када је први пут узела учешћа у порници на дан славе града Београда, Спасовдан.

Тако сад особље Београдске општине, поред свога певачког друштва „Никола Тесла“, има и своју музику, која ће се од сада појављивати на свима општинским свечаностима и приредбама.

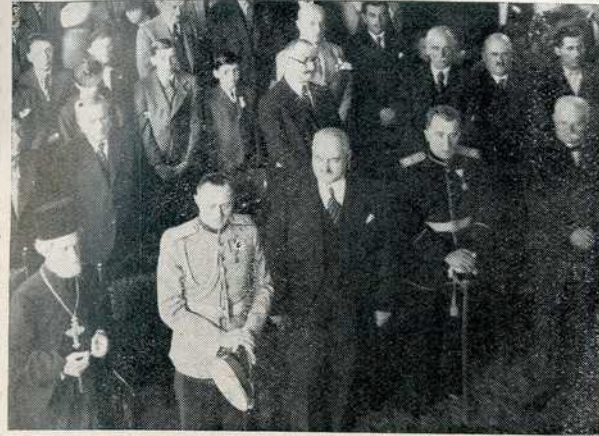
Судбински се наметнуло, да баш електричарски радници својом славом и освећењем своје заставе отпочну песмом велике дане прославе нашег највећег научника г. Николе Тесле, који је својим изумом осветлио читав свет.

На наш велики словенски празник Св. Ђирила и Методија, 24 маја т. г., певачко друштво „Никола Тесла“ прославило је, у кругу својих пријатеља, своју славу и осветило своју заставу, коју му је даровала фабрика асфалта „Срборит“.

Славу је увеличао својим присуством изасланик Њ. В. Краља мајор г. Петар Покорци. Такође су слави и освећењу заставе присуствовали: г. г. претседник Општине града Београда г. Влада Илић, пот-

WWW.UNILIB.RS

председник г. Драгољуб М. Тодоровић, изасланици Њ. Св. Патријарха и Министра војске и морнарице као и многобројни претставници београдских културних



Са свечаног освећења заставе певачког друштва „Никола Тесла” радника београдске Дирекције трамваја и осветљења

и националних друштава, многи градски већници и старешине Дирекције трамваја и осветљења: директор г. Бора Поповић, управник централе г. Шва-

општине и Краљевске владе г. Љубомир Давидовић. Домаћин славе био је инж. г. Боривоје Вучковић, градски већник.

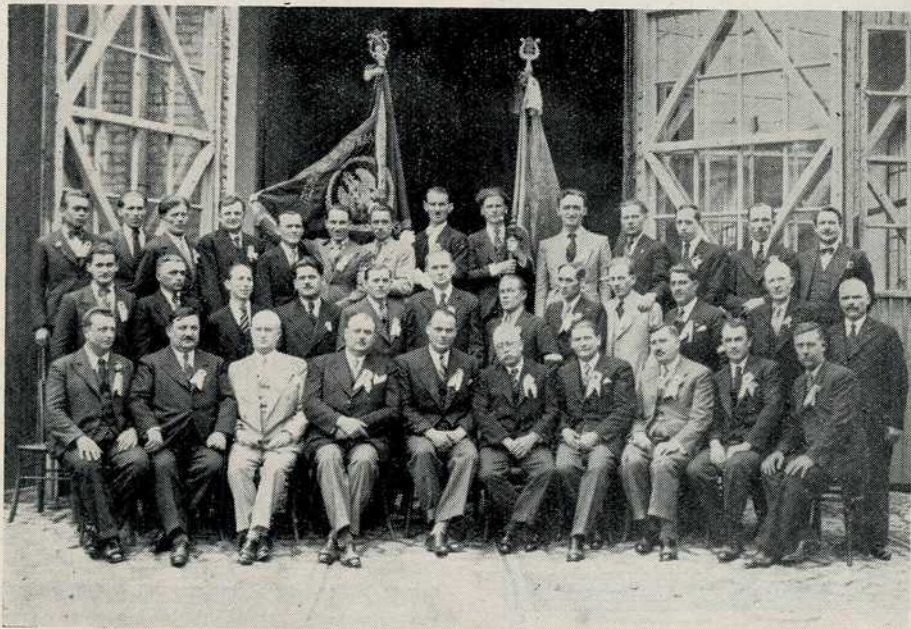
Свечаност је обављена у лепо декорисаном трамвајском хангару, који се проламао од громких узвика и овација Њ. В. Краљу, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и Краљевском Дому.

Пошто је пререзао славски колач, прота г. Димитријевић приступио је свечаном чину освећења заставе. На јектенија одговарало је одлично увежбано и складно хор певачког друштва „Никола Тесла”. Затим је у име дародавца заставу предао „Николи Тесли” шеф саобраћаја Дирекције трамваја и осветљења инж. г. Александар Дојчиновић. У име друштва захвалио је председник „Николе Тесле” г. Огњен Кристић, лепим и пригодним говором, који је позвао изасланика Њ. В. Краља и Њ. Св. Патријарха да први укуцају у заставу клинце, које су друштву даровали Њ. В. Краљ Петар II и Њ. Св. Патријарх Господин Варнава.

Кад је изасланик Њ. В. Краља мајор г. Покорни у име Њ. В. Краља укуцавао клинац у заставу, музика је интонирала химну, а хангаром се проламало дуготрајно и одушевљено снажно клицање:

— Живео Краљ!

После говора председника друштва г. Огњена Кристића, одржао је један леп и импресиван говор у име Општине београдске градски већник и уредник „Ратничког гласника” проф. г. Милорад Симовић.



Хор певачког друштва „Никола Тесла” са заставом и члановима управе

бић, шефови одељења: г. г. Александар Дојчиновић и Аћимовић, благајник осветљења г. Живко Поподић, и многи други угледни гости. Међу присутнима запажен је и ранији председник Београдске

Затим је гостима приређена у хангару мала закуска, а за то време хор певачког друштва „Никола Тесла” отпевао је неколико лепих народних хорских песама.



Политички живот Београда:

## Значајан говор председника Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића

На првом конгресу Југословенске радикалне заједнице, који је одржан 1 и 2 јуна ов. год., у Београду, господин председник Краљевске владе г. др. Милан Стојадиновић одржао је један значајан говор. У своме говору председник Краљевске владе господин др. Милан Стојадиновић додирнуо је многа крупна и животна питања наше нације и наше државе.



Председник Краљевске владе г. др. Милан Стојадиновић

У своме говору председник Краљевске владе г. др. Милан Стојадиновић истакао је:

„Наша је странка за монархију и за народну династију Карађорђевића стоји написано у првој тачци нашег програма. Ми смо за монархију, јер дубоко верујемо, да је само монархија за нашу државу једини могући облик владавине. (Аплауз и узвици: Живео Краљ!) Без монархије — нема Југославије! А без Југославије — нема нам живота!

Али наша је Странка не само за монархију, већ и за династију Карађорђевића. Ми смо за ову династију, јер је она постала из народа, јер је она још пре више од 100 година своју судбину везала за судбину првог српског народа, а затим за судбину свих Срба, Хрвата и Словенаца. Успостава народних слобода и парламентарног режима под великим Краљем Петром I... и уједињење Југословена под Витешким Краљем Александром I... (Дворана се пролама од узвика: Слава Му!) — да не помињем него само ова два светла Краљевска имена — слава им! — (Једнодушан одзив: Слава им!) — историјски су догађаји од таквог значаја, да су они династију Карађорђевића и југословенски народ нераздвајно везали за вечита времена.

Има држава где је сасвим свеједно: да ли су монархије или републике, али код нас специјално, монархијски облик везан је за саму државу.

Мислите ли да су најамнички метци 9 октобра 1934 године гађали у Марсељу личност једнога Краља? Не, господо, они су гађали у срце Југославије! Преко Краља хтели су убити његову државу. Срећом наши народни непријатељи грдно су се преварили. Дубоко трагична смрт Краља Александра претворила је једног Краља Витеза у Краља — Мученика. (Сви присутни устају и једнодушно кличу: Слава Му!) Ви се сећате оне непрегледне поворке света дуж обале Јадрана, па од Сплита преко Загреба и Београда, све до вечите куће на Опленцу. Оних запаљених свећа у рукама народа, који је у ноћи клечао. Ви се сећате оних жецаја, који су срца и душу парали. То је био један нежељени, али нов плебисцит за Краља, за монархију и за династију. Југословенска Радикална Заједница поштује тај плебисцит.

Краљ је погинуо, Краљ је умро, али је срећом тестаментом својим одредио високе намеснике за вршење Краљевске Власти до пунолетства младог Краља. На престолу Југославије налази се данас наш љубљени малолетни Краљ Петар II. (Сви присутни устају. — Опште бруно и дуготрајно пљескање и једнодушни усклици: Живео Краљ!) Али баш зато је наша двојска дужност да помогнемо Краљевско Намесништво у вршењу његове високе дужности, да сачувамо Југославију и да се сви као један човек скупимо око Престола са упртим очима у младог Краља, нашу будућност и нашу узданицу. (Једнодушни повици: Живео Краљ!)

И зато што имамо на престолу младог Краља и зато што имамо Краљевске Намеснике са Њ. Кр. Ви-



сочанством Кнезом Намесником Павлом... (Сви присутни устају и бурно кличу: Живео Кнез Намесник Павле)... Чланови Краљевске Куће, поред којих је одмах стао цео југословенски народ — зато марсељски атентат није погодио Југославију. Пријатељи и непријатељи наши могли су тако да виде, да је Југославија једна јача и солиднија творевина, једна много јаче саграђена лађа, једна челична лађа, која и највеће буре може да издржи и да им пркоси.

Али Југославија, као Југославија, као једна релативно млада држава, има, разуме се, и својих тешкоћа, које се углавном тичу њеног унутрашњег уређења. А која пак држава нема својих брига и тешкоћа? Погледајте око нас, погледајте даље од нас по Европи и по свету, па ваљда нигде нећете наћи земљу, у којој шефови држава и њихове владе немају да решавају најтежа и најсудбоноснија питања за њихов бољи живот, па често пута и за сам њихов опстанак. Погледајте како је код многих других — ја не желим овде да именујем ни једну страну земљу посебице, па ћете видети, да је код нас боље него код многих и многих.

Ето ви сте, господо, дошли данас у Београд из разних крајева наше државе: са југа и са севера, са истока и са запада. И шта сте видели седећи у вагону или у лађи, или у колима? Непрегледна поља дивно обрађене земље, где пшеница достиже висину раста човечијег, а кукуруз брзо напредује. Та данас зелена поља ускоро ће добити жуту боју злата. Летина ће бити обрана, салаша и амбара напуниће се и пред тим великим даром Божијим — резултатом рада вредних сељачких руку — какав, господо, „тежак“ проблем пред нама стоји? Једини проблем је, господо, да постигнемо за сељака што боље уновчење ове летине! То је сва наша „несрећа“. И док смо ми, који смо на влади или близу владе, срећни да ћемо по свему судећи имати одличну жетву, као предзнак почетка седам дебелих година... после седам година мршавих, дотле ћете још увек наћи код нас људе, који ће забринута лица, намрштени и незадовољни рећи вам: „Јест, јест, родило је добро али је то баш несрећа, јер ће цене пасти!“ То су они вечити незадовољници, то су оне песимисте, које по оној причи, кад гледају у сир „ементалер“, они уопште не виде сир, него само оне шупљине и рупе по њему. Они не виде да је најважније не бити гладан, јер је глад рђав саветник... али ће вам изнети масу аргумената да вас увере како бело ипак није бело, већ црно! Али, господо, упитајмо се: колико би других држава биле сретне, када би имале житнице, какве ми имамо поред Саве, и Дунава, Тисе и Мораве?

Ви сте, господо, великим делом овде из оних крајева, где имамо непрегледних комплекса најбољих шума. Квалитет нашег дрвета познат је не само у Европи, већ и на обалама Африке и Азије и широм целог света. Сада имамо мале непријатности због санкција, али јесу ли санкције нека катастрофална несрећа која ће во вјеки вјеков погађати нашу индустрију дрвета? Јасно је, господо, да нису и код нешто мало мање моментане прође нашег дрвета за иностранство, ми не смемо заборавити основни факат, а на име, да смо ми једна дрветом врло богата земља

и да у шумском богатству леже велики извори за наш економски просперитет.

А такво велико богатство ви налазите и када је реч о рудном благу. Ми имамо у земљи и бакра и гвожђа, и олова и цинка, и угља и соли, па чак и злата и сребра. Ми имамо богатство природним лепотама многих крајева наше државе. Наше Јадранско Приморје, па Словеначка брда, па лепоте Босне, Црне Горе, Јужне Србије — то је такође један добар извор националног дохотка. Туризам доноси данас нашој земљи више него и један други извозни артикал узет посебно. И када свима тим природним богатствима додате још наш географски положај, на важној раскрсници истока и запада, са солидним наслоном на Јадранско море, са наших 248.000 кв. километара на којима живи 15 милиона вредних људи и одличних војника — онда, господо, имате једну приближну слику шта данас Југославија јесте и шта у свету значи.

Ми смо, господо, једна велика и природним богатствима обдарена земља. Оно што нама још недостаје, то је мало више слоге и међусобног разумевања... поштовања туђег мишљења, једна искрена жеља за братским споразумом. Срби, Хрвати и Словенци треба да заједнички у једној атмосфери поверења изграде унутрашњи уређај њихове сопствене куће. У томе правцу било је досада грешака са много страна.

У томе погледу до сада највише смо трпели од „интегралних“ патриота... који су себе били огласили за једине чуваре Југославије, за једине борце државног и народног јединства. Па и данас у очима тих људи чак и наша Странка, Југословенска Радикална Заједница, није довољно „национална“! Само су национални: пофовци, похорци, ЈНС... а шта смо ми, господо? Шта је господин Корошец... који се са својим пријатељима за југословенство борио још пре слома Аустроугарске, у бечком парламенту? Што је господин Спахо, чији су пријатељи муслимани из Босне и Херцеговине, са пушком у руци дочекали аустро-угарску окупаторску војску, а после, раме уз раме ишли са браћом Србима у борби за просветну и верску аутономију. Шта сам ја, господо, чији је прадеда као калуђер, добошар и војвода заклињао још пре сто и више година Србе да се бију за „слободу златну“? А шта сте ви сви, господо, овде? Зар сме рећи да сте ви анационални елеменат?

Од 1932 године па све до пре 11 месеци владали су овом земљом људи из ЈНС под разним владама и фирмама. Па шта су нам, господо, они оставили у наслеђе?

Сваког дана и сваког сата у дану лупали су се у груди, заклињући се на државно и народно јединство. Али док су они то њихово јединство спроводили, господин Корошец је био интерниран на Хвару... г. Мачек у затвору у Митровици, г. Спахо ухапшен у Сарајеву... код мене вршени полицијски претреси. Са киме су онда та господа из ЈНС могла да спроводе стварно народно јединство? Нису имали са киме и није стога никакво чудо, да су нам та господа поред многих других невоља оставила у наслеђе и нерешено хрватско питање. Али је одиста чудо, да господа из ЈНС имају данас куражи, да нам сада довикују, како хрватско питање није решено, како хр-

ватско питање постоји. Јесмо ли ми из ЈРЗ криви што то питање постоји?

А народно и државно јединство? О томе се стално само декламовало, али за неколико година њихове владавине господа из ЈНС нису сматрала, да су важнија за то јединство на пример добри путеви и већи број железница као везе између појединих крајева, него све те свакодневне празне декламације.

Па ипак, ако су нам остевљена у наслеђе многобројна врло тешка питања, ми, господо имамо доста и добре воље и снаге и енергије, да сва та питања поступно решавамо и решимо.

Погледајте само ову нашу Југословенску Радикалну Заједницу како у њој највећи број Срба, највећи број Словенаца и највећи број босанско-херцеговачких Муслимана, то је велика већина народа из целе земље, налази једну заједничку кућу, вођени истим идеалима, уверени у један и исти програм. Ако број Хрвата у нашој Странци није велики, то нам за сада не задаје никакве бригае.

Спроведећи свуда политику пуне равноправности свих грађана ове земље и држећи се начела једнакости свих пломена и вера и високо поштујући свачије осећаје, ми верујемо да ћемо створити у нашој земљи такву атмосферу међусобног поверења, у којој ће и хрватско питање, које данас изгледа тако тешко, ипак моћи, надамо се, лакше да реши. Програм Југословенске Радикалне Заједнице даје нам могућности да у часу пуног смирења приступимо решењу и тога питања. Ми мислимо да смо и својим досадашњим радом много допринели, да се то питање свестрано расправља и његово решење спрема. Ми желимо да објективну и добронамерну расправу хрватског питања и у будуће омогућимо, али нека нико из ове наше добре намере не изводи закључак, да ћемо допустити да се уносе методе, које би могле да сметају ред и мир у земљи и које прелазе границе онога што је по писаним законима ове земље дозвољено. Ми верујемо да ни прави претставници Хрвата не желе да се такве методе у наш политички живот уносе. Као год што смо одстранили методе насиља одозго, тако ћемо их исто, најенергичнијим мерама и свим законским сретствима која нам стоје на расположењу, сузбијати ако се појаве одоздо.

У нашем програму истакнуто је начело самоуправа широких размера. То је наш политички идеал и ми ћемо радити на његовом остварењу.

Већ 18 година постоји у нашем јавном животу један крупан споразум. Ми смо вазда били за најшире самоуправе. Други су тражили аутономије, а трећи федерацију. Нико међутим није дао тачну дефиницију онога што тражи и одредио садржину својих жеља! Ми сматрамо да је најважнија садржина и ширина компетенција онога што се предлаже за поједине управне јединице. Наше основне идеје у томе погледу налазе се у нашем програму. Ми смо за поштовање трију имена нашег народа: Србин, Хрват и Словенац. Ми смо за поштовање њихове равноправности и њихових традиција, ми желимо уређење државне управе у смислу народних жеља и потреба, остављајући при томе да поједина управна подручја уређују своје потребе: административне, привредне, финансијске, културне и друге уколико су везане за поје-

дине крајеве, а на начин који ово уређивање не би доводило у супротност са државом њеним циљевима и потребама. Као што у нашем програму стоји: „Све области државног живота морају бити једнако приступачне Србима и Хрватима и Словенцима, а са свима крајевима наше државе има се подједнако поступати”.

Разрађујући и припремајући извршење ових основних мисли нашег програма, ми ћемо изаћи пред вас с предлозима за конкретно решавање ових за наш народни и државни живот толико важних проблема. Ми бисмо се искрено радовали, ако би и са других страна чули исто тако конкретне предлоге о свима овим питањима. Можда би ово допринело уклањању многих неспоразума из нашег јавног живота и решавању питања о којима се толико дуго теоретски говори а не изнесе детаљни и конкретни предлози за њихово решавање. Ми имамо добру вољу и добре намере. Ако на исто расположење наиђемо и на другој страни, ми верујемо да се решење може наћи много брже него што се обично мисли. Свакако да је и за решење овога питања југословенска радикална заједница најјачи и најпозванији партијско-политички фактор да каже своју реч.

„Странка је за уставно и парламентарно уређење државе у демократском духу” — стоји као друга тачка нашег програма.

У душу целокупног нашег народа дубоко је усађена идеја слободе. Наши најбољи песници певали су о слободи. Наши уметници посећивали су своја најлепша дела слободе. Наши државници радили су за слободу и излагали своје животе за тај народни идеал. Велики Краљ Петар... превео је књигу Џон Стурт Миља о слободи. А шта да рекнем о оним многобројним знамим и незнамим јунацима, који положише своје животе за слободу.

У оно тешко доба, када политичких слобода под владом ЈНС није било, многи и многи искрени патриот забринуто се питао: Како ће се наћи излаз из такве ситуације? Али ми данашњи носиоци програма Југословенске Радикалне Заједнице, успели смо да у сразмерно врло кратком времену и поред свих тешкоћа и отпора на који смо наишли, и тамо где га нисмо очекивали, успели смо да покажемо пут ка обнови слободног политичког живота и практично смо вратили демократске, грађанске слободе. Тако смо извели земљу, без много потреса, каквих је иначе било у другим земљама у сличним приликама — из оног тешког стања, на прави пут.

Ми смо затекли врло реакционарне политичке законе, али смо њиховом применом ипак успели да народу вратимо демократију и слободе у мери какву није скоро имао. На тај начин смо омогућили слободно развијање политичког живота. Идући овим путем надамо се да ћемо ускоро моћи донети и нове, слободоумније политичке законе. Али докле год се не сузбију сви они елементи нереда, који хоће да злоупотребе свето добро народних слобода, па било да се они налазе на крајњој левици или на крајњој десници, ми бисмо се огрешили о животне народне и државне интересе, ако не бисмо били врло опрезни у избору момента за нове политичке реформе. Лако је на зборовима парадирати са

захтевима за хитно доношење нових политичких закона. Али, ми који смо примили и носимо одговорност за судбину и будућност ове земље, за рад и поредак у њој, ми морамо рачунати са чињеницом, да у нашој земљи има и на десној и на левој страни људи, који злоупотребом датих им слобода једва чекају да доведу змељу до анархије. Срећом, огромна већина нашег народа другог је мишљења, а ми верујемо да ће сада већ организована Југословенска Радикална Заједница са густом мрежом својих организација кроз целу земљу примити на себе и дужност пуну части, да подражавајући мир и ред, брани народне слободе од свих екстремних и неодговорних елемената.

Трећа тачка нашег програма говори о администрацији. Ми желимо да народ добије добру администрацију како у држави, тако и у свима самоуправним јединицама. Добра администрација је она, која у свима законима и прописима тражи начина, како до највише могуће мере, да задовољи оправдане жеље грађана.

Устав Краљевине Југославије, који је данас на снази, пружа нам могућност, да још у току ове године приведемо у дело четврту тачку нашег програма о независности и сталности судија.

У државним финансијама ми смо наследили не само празне касе него и један систем стеге и шикане над пореским обвезницима, да је са оним таксама на рачуне и фамозним § 7 било створено једно тешко стање, те су и најмирнији грађани ове државе били постали мали бунтовници. Ја се сећам једног дана, кад су ћутећи и мирно, без икакве агитације, осванули сви дућани и радње затворени у Београду. Београдски трговци, индустријалци и занатлије постали су штрајкачи у знак протеста због немогућих пореза. Када се тако незадовољство стварало код буржоазије, код најдржавотворнијег елемента, како је тек било код других? Било је случајева да су ратници скидали одликовања, када су им порески органи односили ја-стук испод главе. Ми смо међутим, и у систем наплате порезе унели један човечнији поступак. Али оно што смо на пољу порезе нарочито учинили и оно што до сада ни једна влада у Југославији није била учинила, то је, да смо смањили пореске терете, смањили у једној врло знатној мери, више него икада дотле.

На овај начин „смањивање непосредних пореза и такса“ није било мртво слово на хартији у нашем програму!

„У погледу привреде, Странка ће настојати да се појача народна производња и подигне привредно благостање народа“ — истакли смо ми као своје руководно начело.

То је одиста било и потребно нарочито у ономе моменту, када је владала у земљи једна општа привредна депресија, када су се затварале трговачке и занатске радње и фабрике, када су банке и штедилице једна за другом вртоглаво ишле под заштиту параграфа, а новац наших вредних штедиша заледио се иза затворених шалтера.

Овакво стање ми смо затекли. Али нисмо остали скрштених руку. Иако смо у своме послу били ометани, често пута и без потребе бављењем чисто поли-

тичким питањима, ми смо успели да са великим напорима ипак кренемо и нашу привреду на боље.

Сељак је најбројнији staleж у нашој земљи, он је и најбројнији члан наше Странке и с тога ћемо њему посветити и нашу највећу бригу. Поред многих других питања њега данас нарочито интересују три ствари: питање дугова, питање несразмере цена аграрних према индустријским и питање новог кредита.

Сва та питања стална су наша брига. Ми их не можемо и нећемо више одуговлачити. Нарочито за питање дугова и кредита донећемо ускоро једно дефинитивно решење, које ће, надамо се, задовољити све оправдане захтеве. Решења која спремамо несумњиво ће доказати да је Југословенска Радикална Заједница највећи пријатељ сељачког народа.

Наш привредни програм не сме да заборави на интересе трговине, индустрије и заната. Она ће водити рачуна и о интересима радника, о њиховој социјалној заштити и осигурању. На тај начин ми желимо да се као једна хармонична целина развију сви привредни редови нашег народа. Ми ћемо сузбијати сукобе међу појединим staleжима, тражећи правична решења нарочито за економски слабије. Тражићемо солидарност њихових интереса и међусобно усавршавање свију, да тако постигнемо сагласност читавог националног и привредног живота.

Сврха великих јавних радова који су започети у свима крајевима наше земље у толиком обиму како никада до сада није било, није само у томе, да подигне привредно благостање земље, већ и да сузбије највеће зло које притискује радни народ, а на име — незапосленост, да пружи хлеба и зараде оним честитим грађанима наше земље, који хоће да раде, а који до сада без своје кривице нису могли да у зноју лица свога зараде хлеб насушни себи и својој гладној породици. Већ до сада објављени статистички подаци о смањивању броја незапослених и о успелу радне снаге на јавним радовима, најбољи су доказ нашег сталног и истинског старања за раднички staleж.

Прошла година била је у економском погледу ванредно тешка. Глад је претила у читавим крајевима и помоћ за исхрану тражили су чак и они који су дотле не само себе хранили већ имали и на претек за извоз,

У таквој ситуацији ми смо дали једну помоћ, какву до сада ни једна влада није дала. Имамо и доказе да је овакав наш рад уверио и оне, који дотле нису веровали, да је наша Странка искрени пријатељ народа. У једном селу Херцеговине на пример извршили су наши пријатељи организовање Југословенске Радикалне Заједнице и на чело нашег Месног одбора ставио се човек, који је дотле пристајао уз народног посланика, љутог противника наше владе. Када је овај посланик чуо да је и у томе селу извршена организација Југословенске Радикалне Заједнице похитао је у село да види шта се је то догодило. Тада су га сељаци дочекали: „Ми тебе нисмо изабрали да водиш високу политику, већ да се бринеш за наше потребе. Данашња Влада платила нам је добро дуван, повећала садњу, послала гладнима кукуруза, подигла четрњу за воду, а нама данас у овом тешком времену

то је доста". Када је г. народни посланик чуо овај одговор, брзо се изгубио из тог села.

„Циљ спољне политике наше Странке јесте: Чување мира и уговора о миру, као и обезбеђење добрих и пријатељских односа са суседима и свима другим државама; неговање што тешњих веза са нашим савезницима и пријатељима ради одржавања мира заједничким напорима и ради обезбеђења независности и интегритета државе. У практичном раду она има да се оснива на постојећим уговорима о миру у оквиру Друштва народа". То стоји у нашем програму.

Мало чудно звуче данас речи када се каже „Друштво народа". После неуспеха у Кини, и Абисинији и на другим странама, зар је вредно још о њему говорити?

Па ипак мени се чини да је вредно! Абисинија је пропала, јер је морала пропасти, пошто је била без икакве војничке спреме и наоружања. Сем тога Абисински рат увек је давао утисак једног колонијалног рата, на који се из Европе другим очима гледа. Дружчије би међутим свакако стајала ствар, ако би се тицало једне европске државе. Можда би њој и она помоћ коју је Друштво народа указало Абисинији била довољна! Ми зато не смемо дефинитивно бацити анатему на Друштво народа, али зато с друге стране, оно не сме бити ни наш једини ослонац. Ми имамо савезе са Малом Антантом и Балканским споразумом. То је пет држава са 70 милиона људи. Посете и дипломатски састанци који су недавно били у Београду показују да је наша држава респектовна у Европи и да се њено пријатељство тражи. Ми смо с тога свесни и нема сумње да Југославија претставља за многе један врло интересантан део европског континента. У савезима које имамо, ми са чашћу играмо улогу која нам припада.

Наша политика је мирољубива. Ми желимо мир, јер знамо шта значи рат. Не тражимо ништа туђе, али нећемо дати ни педаљ ове земље, која нам данас по свима земаљским и небеским законима и уговорима припада. Ако устајемо против ревизијонистичке пропаганде или против доласка Хабсбурга у Аустрију то није зато што се бојимо такве пропаганде нити што се бојимо младог Отона у Бечу, већ зато што унапред знамо, да такве ствари директно воде у ратне заплете. Без крви и рата никад се нису вршиле ревизије граница, чак ни у Африци, а камо ли у Европи.

Стога ћемо се ми ослањати и на Друштво народа и на наше велике и мале савезнике, али ћемо се ради своје безбедности и сигурности највише и најпре ослањати на саме себе и на своју сопствену снагу. Ми ћемо опремити нашу војску, да чува наше границе, наш мир и нашу безбедност.

Ја сам вам, господо, на овај начин не као Претседник Краљевске Владе већ као члан Извршног комитета изложио у неколико потеза програм и досадашњи рад Југословенско Радикалне Заједнице.

Организација наше Странке спроведена је у свима свима бановинама и без мало у свима срезovima. Од извора Саве до близу ушћа Вардара протеже се орга-

низација једне велике народне странке, која је позвана да игра одлучну улогу у нашем политичком животу. Већ у првој години припремних организационих радова показало се да има наша Странка толико животне снаге и подршке у народу, па и толико продуктивности и успеха на практичном раду, да данас, када завршујемо њену зграду, са поносом и поуздањем можемо гледати у њену будућност.

Ви, господо делегати, ви сте живи доказ, да смо у Југославији, после неколико несретних покушаја опет нашли сретну платформу и прави облик политичког живота и рада.

На наш позив народ са свију страна пригрио је са одушевљењем организацију Југословенске Радикалне Заједнице и стотине вредних првака наших радили су са највећим идеализмом, те је могла за овако кратко време да се створи једна велика и моћна партија. Ова чињеница претставља за наш политички живот једну велику добит, јер она показује да код нас није замрла свест, да је у питању један за народ и државу корисни покрет.

Већ у доба свога стварања Југословенска Радикална Заједница је прошла Сцилу и Харибду. Она је издржала многе ударце почев од многобројних закулисних интрига, па до револверских метака у Народној Скупштини. Сетите се, господо, честих покушаја, да се оставкама појединих министара изазове криза владе. Сетите се седница Народне Скупштине и оних у нашој парламентарној историји незапамћених сцена. Сетите се наше борбе у Сенату око доношења буџета. Сетите се свих клевета, лажи и издајстава, чак и неких наших доскорашњих пријатеља па и свих других локалних тешкоћа које сте ви имали у почетку нашег рада на организацији. Ако се свега тога сетите, ви ћете одмах проценити колику огромну снагу претставља Југословенска Радикална Заједница у нашем политичком животу. Ова ће снага без сваке сумње, из дана у дан све више само расти. Уколико више пролазе дани од оних датума, који су нам од незваних пророка означавани као критични, уколико у народ све више продире вера у корисност нашег рада за опште добро, уколико се све више разбијају заблуде, које су у народ убациване, — уколико више појачава се поверење у нашу Странку и у њену снагу. Коначним организовањем наше Странке, коме сутра приступамо бирањем Главног одбора, ствара се чврст ослонац за садашњу државну политику и њен континуитет.

Завршујући на овој нашој земаљској Скупштини посао око организације Југословенске Радикалне Заједнице, ми смо уверени да смо свршили један велики народни посао историјског значаја за срећну будућност велике и драге нам Југославије!

Ми смо дубоко уверени да смо тиме у исто време испунили и једну патриотску дужност према Краљу и Отаџбини".

Крај говора г. др. Стојадиновића поздрављен је једнодушним одобравањем и дуготрајним аплаузом,



Културна хроника

## Прослава осамдесетогодишњице Николе Тесле у Београду

Њ. Кр. Вис. Кнез Намесник Павле упутио је овај телеграм г. Николи Тесли у Њујорк:

„Срдечно честитам осамдесетогодишњицу Вашег плодног живота са најбољим жељама за срећу и добро здравље”.

На њу је Слављеник одговорио следећим телеграмом Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу:

„Дубоко тронут превеликом части желим од свег срца да Ваше Височанство и даље успешно решава важне задатке Југославије са том истом сигурношћу ради напретка нашег милог народа. Свако задовољство и срећу жели Никола Тесла”.

\*

Прослава осамдесетогодишњице једног од највећих живих научника света и генијалног проналазача на пољу електротехнике, Николе Тесле, одржана у Београду од 28 до 30 маја ове године, није била прослава обичног, локалног значаја но је добила интернационални карактер, учешћем делегата из петнаест европских и америчких држава.

Поникла сасвим спонтано, идеја о прослави осамдесетогодишњице рођења великог и заслужног сина Југославије одмах је свесрдно прихваћена од свих наших научних и просветних установа: Академије наука, Универзитета, Инжењерског удружења, Београдске општине, Савеза градова и осталих останава.

Организацију прославе, са врло лепим успехом, извршила су два одбора: **почасни одбор**, на чијем челу је био претседник Краљ. Академије наука г. др. Богдан Гавриловић; претседник Краљ. Владе г. др. Милан Стојадиновић; министар Унутр. послова, г. др. Антон Корошец, министар Просвете г. Добривоје Стошовић и сви остали г. г. чланови Краљевске владе; претседник Београда г. Влада Илић; ректор Универзитета г. др. Драгослав Јовановић, посланик С.А.Д. г. Џон Вилсон; претседник Државног савета г. др. Стеван Сагадин; министар Југославије у С.А.Д. г. др. Конст. Фотић; гувернер Народне банке г. др. Милан Радовсављевић; претседник Удружења инж. и архитеката г. инж. Душан Томић; управник Народ. универзитета г. Милан Грол; гл. секретар Академије наука г. др. Александар Белић; декан Техничког факултета др. Петар Бајаловић; г. др. Јован М. Јовановић, министар у пенз.; Доброслав Кузмић, претседник Југосл. новина, удружења; директор Радио-станице Данило Каулафовић; г. др. Милан С. Протић; др. Душан Поповић, претседник лекарске коморе; Милан Стојановић претседник занатске коморе и претседници свих осталих привредних и сталешких комора; претседник проф.

удружења г. Радоје Кнежевић и претседник учитељ. удружења г. Иван Димник; претседница Кола српских сестра г-ђица Мирка Грујић; претседница Женског друштва г-ђа Станка Лозанић; претседник Правничког удружења г. Русомир Јанковић, претседник удружења архитеката г. Светозар Генић и други. **Радни одбор** који је бројао преко шездесет наших најугледнијих имена, био је распоређен по секцији. У претседништву **Радног одбора** били су г. г. инж. Ранислав И. Аврамовић, помоћник министра саобраћаја у п., инж. Милан Нешић, проф. универз. и већник града Београда; инж. Драгомир Јанковић, проф. универз., инж. Душан Милосављевић, директор пошта и телеграфа и уредник стручног часописа „Радио-Тесла”; инж. Владислав Јовановић, проф. универз. инж. Лазар Ђокић, генерални секретар Радио А. Д. Београд, г. Александар Тадић, директор „Електро-Макиша” А.Д. и др. Генерални секретар, који поред г.г. др. Б. Гавриловића, инж. Р. Аврамовића, инж. Милана Нешића, инж. Д. Милосављевића, инж. А. Ђокића, има највише заслуга за организацију ове међународне културно-научне манифестације, био је г. инж. Славко Бокшан. Између осталих, у **Радном управном одбору** били су г. г. Антон Билимовић, проф. универз. инж. Боривоје Вучковић, градски већник; Милутин Миланковић, проф. универз.; Слободан Ж. Видаковић шеф Комуналног бироа Савеза градова и уредник часописа „Београдских општин. новина”; инж. Александар Дојчиновић, шеф одељ. саобраћаја гр. Београда; инжењери Алек. Дамњановић, Павле Миљанић, Милан Миодраговић, Владимир Путник, Живојин Аранђеловић, Миливоје Ракић, Милан Станојевић, Јован Стојиљковић, Водослав Поповић, Радмило Петровић, Миодраг Новаковић и многи други инжењери, нарочито електро-техничке струке. Подељен у стручне одборе, Радни одбор извршио је одлично све организације.

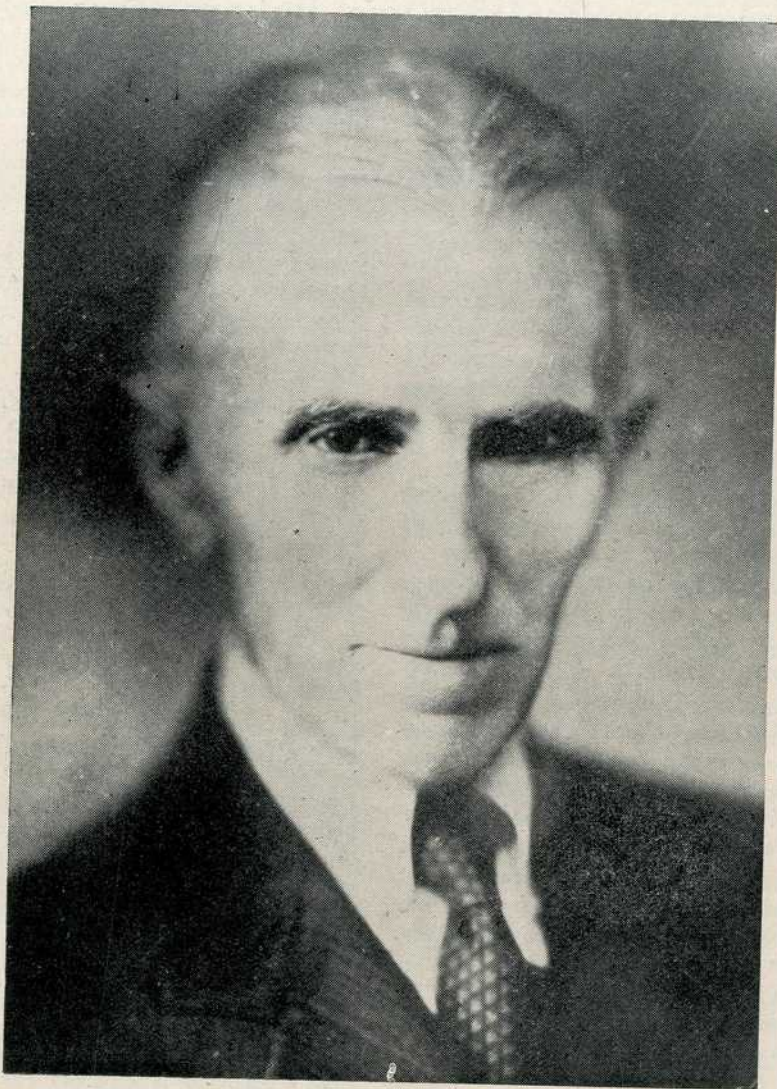
### Делегати иностраних академија и универзитета.

Већ 27 маја, преко целог дана, отпочињу да пристижу из иностранства делегати највећих научних установа, академија, универзитета и научних института. Ту је било великих научних имена, од светског и међународног угледа. Између осталих, запажени су нарочито г. г.:

Тирпен, проф. физике на Универзитету у Потатје-у; Бушро, проф. Високе Електротехничке школе у Паризу; Богро, проф. Универз. у Марсељу; Вилеј, проф. на Сорбони у Паризу; Дармоа, проф. на Сорбони у Паризу; Жолио-Кири, проф. на Колеж д Франс у Паризу; Јадоф, проф. на школи Јавних

Радова у Паризу; Гитон, директор Националне Лабораторије за Радиоелектротехнику у Паризу; Л. Корбеје, инжењер, шеф Завода за Техничка испитивања у Паризу; Бетно, претседник француског Друштва за Електротехнику; Инж. проф. др. Ценек, претставник Баварске Академије Наука, и Техничке Високе Школе у Минхену; Проф. др. Кибитц, из Берлина; Проф. др. Вернер Колхерстер са Универзитета у Берлину; Проф.

Анелиза Нитхамер, проф. Универзитета из Прага; Проф. др. Виктор Тајслер, делегат Универзитета у Братислави; Декан проф. др. инж. Вацлав Бубеник са Универзитета у Брну; Проф. др. Јозеф Белишек из Брна; Др. Франтишек Нахтикал проф. Чешке Високе школе из Прага; Инж. Слобода, претставник Чехословачког Електротехничког Савеза; Проф. др. Нађаков, Софија; Инж. Вл. Димитров, директор



Никола Тесла

др. Фриц Шретер, директор Лабораторија из Берлина; Проф. др. инж. Биге са Универзитета у Брестлави; Проф. Штарк, претседник Немачког државног завода за физичка истраживања; Проф. др. Феликс Еренхафт претставник Универзитета из Беча; Проф. инж. Ернст Петрич, делегат Високе Техничке школе из Беча; Др. Ерих Румпф, проф. Универзитета из Граца; Проф. др. Макс Рајтхофер, претставник аустријског инжењерског удружења и електротехничких комора из Беча; Др. Август Жачек проф. Карловог Универзитета из Прага; Проф. др. Нитхамер, претставник Немачког Универзитета из Прага; Г-ђа

Техничке школе Цар Борис III; Претставници школа Политехника „Регале Карол II“ из Букурешта; Директор проф. инж. Василеску Карпен и проф. Будеану; Др. Ј. С. М. Брентано, претставник универз. Манчестар, Ливерпул, и Бирмингхем; Инж. Кендал Х. Филд, претставник Универзитета Јел, Сједињене Америч. Држ.; Др. Џон И. Нолан, Универзитет, Даблин; Др. А. Ристаргија, Универзитет Месина; Проф. Ван дер Вефхорст са Универзитета у Итрехту. Затим, 24 претставника Техничких високих школа из Румуније, претставници универз. из Монтреала, Букурешта, Софије итд. итд.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

## Свечана академија на универзитету

Прослава је почела 28 маја у 10 часова свечаном академијом у дворани Коларчевог универзитета. У присуству изасланика Њ. В. Краља пуковника г. Радована Поповића, министара г. г. др. Мехмеда Спахе, Светозара Станковића, Душана Летице и Добривоја Стошовића, претседника Сената г. др. Љубомира Томашића, претседника Народне скупштине г. Стевана Тиррића, претседника града Београда г. Владе Илића, изасланика Њ. Св. Патријарха, викарног епископа г. др. Викентија Вујића, целокупног дипломатског кора, најугледнијих научника на пољу електротехнике из петнаест европских и америчких држава, претставника највиших наших научних кругова и великог броја грађанства, академију је отворио г. Ранисав Аврамовић,

ват-часова и сва ова енергија преноси се помоћу Теслиног трофазног система. Ако се узме да један киловат час кошта само једну златну пару, значи да Тесла прилаже у новцу сваке године око 50 милијарди динара.

Високофреквентне струје и њихови феномени друго су Теслино епохално откриће. На њима се заснива целокупна медиотерапија, која се данас назива најразноврснијим именима, као дијатермија, дорсонвализација и тако даље.

Најзад Никола Тесла је учинио огромно на пољу радиотехнике. Само се о овом Теслином раду на жалост врло мало зна".

После г. Аврамовића, узео је реч проф. г. др. Богдан Гавриловић, претседник Српске Краљ. ака-



Са свечане академије у част рођендана г. Николе Тесле

претседник радног одбора за приређивање прославе Николе Тесле говором, у коме је рекао и ово:

„Теслина дела сачињавају нове епохе у историји науке на пољима физике и електротехнике. Теслини научни проналасци тројаки су:

Прво, откриће нове врсте електричне струје, тако зване вишефазне струје и обртног магнетског поља, а у вези с овим проналазак индукционог мотора.

Научни значај ових проналазака је огроман. Они сачињавају основу целе данашње електротехнике, а практични значај још је много већи. Данашња производња електричне енергије на свима пољима људске радности заснива се искључиво на Телесним принципима.

Теслин је једини систем за преношење електричне енергије. Помоћу Теслиних машина производи се годишње преко 300 милијарди кило-

демије наука, који је, у својству претседника новооснованог научног Теслиног института, снажно и импресивно говорио о Теслином животу и раду, као и топлим речима поздравео присутне стране делегате...

Између осталог г. Гавриловић је истакао:

— Не вије се, данас први пут с дивљењем и с поштовањем мисао нашега света око личности Николе Тесле, који је по стваралачкој моћи свога генија постао један од највећих изградитеља цивилизације нашега времена. И без сумње ни данашња прослава не ће бити последњи поздрав, који наш народ упућује данас своме великоме сину о заранцима његова живота. Јер творци дела вечних вредности вечно и живе и пркосећи времену и забору вечно одмичу испред живих као вође њихове на путу живота њихова.

Његова креативна и универзална мисао није могла имати своју националну заставу и у данашњој прослави осамдесете облетнице Теслине учествује и стран свет. Неколико научних корпорација које су са изузетног сјаја оног огромног духовног капитала које су човечанству у наслеђе оставиле, дошле до велике славе у свету, послале су ових дана своје адресе Друштву Николе Тесле, истичући у њима Теслу у редове највећих освајача светлости. Њима су се придружили, лично и појединачно, многи славни научници из целог света. Међу свима особита ми је част поздравити оне који су у овим ретким и светлим данима наше славе и нашег националног поноса дошли у нашу средину, да с нама заједно захвалношћу прекаде морални и интелектуални лик Теслин. Нека су нам добро дошли ти визионари промотори интелектуалних покрета и новог живота, који из њих настаје. Међу њима има синова старих нација племенитих култура и како свака нација према својој генију, т. ј. према својој психичкој и духовној ритму и стилу изграђује своју културу, они ће нам по томе ритму и по томе стилу оцртати дело великог Тесле боље него ми, који смо са скромним прилозима нашега духа тек почели залазити у ризницу опште људске мисли.

Као и сви велики људи и Тесла је живео у својој свету — у господском и величанственом свету повучености и усамљености. То је онај лепи и плодни унутрашњи свет у коме гомила не живи и у коме су се једино кроз векове рађала сва велика дела и све племените акције. Па ипак шта је, одвојен од спољног света, тај Тесла доживео и на какве супротности и парадоксе због тога не наилазимо у његовом животу?!... Повучен и изван вреће живота, он је без спроводника и без икаквог додира са спољним светом својим струјама брзе учестаности и високих напора ухватио везу не с једним или с неколико људи, који у неком тренутку живе у једном одређеном месту наше планете, већ са свима насељима људским на целој планети нашој. А усамљен, он ипак није био сам, јер га је вазда у усамљености његовој пратила његова безгранично храбра и одважна мисао. На томе путу њезину, који ће се завршити у апсолутном триумфу, било је или, боље рећи, морало је свакојако бити и бесплодног лутања, и великих заблуда и разочарања. Али без лутања и без заблуда нема великих и светлих дела! По Максвеловој теорији светлост је електромагнетска појава и брзина пропагације у оба феномена — и у феномену светлости и у феномену електрицитета — је иста. Није ли међутим Херц, потврђујући својим класичним експериментом Максвелову електромагнетску теорију учинио, једну „фаталну“ погрешку тврдећи, да се електромагнетски таласи распростиру брзином од две трећине брзине светлости? И није ли у Кеплеровим мистичним изјашњењима и Фарадејевим пророчанским наговештењима било много и лутања, и заблуда и утопија?! Али, natural non imperatur

nisi parendo. И да бисмо завладали природом, ми свесно и без гнева примамо и заблуде које настају из борбе наше мисли са мистеријама њезиним. Песник, генијални проналазач и конструктор, Тесла је и сам знао да и мисао његова у лутању њезину може додирнути, и какад чак и проћи кроз оне вратнице, иза којих стоје заблуде — ти примамљиви и варљиви симболи истине. Срећом и по науку, и по прогрес човечанства. Тесла је све своје идеале и реализовао. Јер, ко је извршио преносе електричне енергије на велике раздаљине и ко је конструирао машине, које ту енергију производе и ко је ту исту енергију претварају у механички рад; и даље, ко је пронашао струју високе учестаности и високог напона; ко је оваплотио својом мисли телекомуникацију без жица и ко је поставио темеље радиотехници која је у радиотелеграфији, радиофонији и радиотелефонији и телевизији открила толика чудеса?!.. Све је то Тесла и створио и пронашао и зато се по стихиској сили својој дело Теслино органски уплело у структуру наше цивилизације и зато оно добрим делом својим допире до саме сржи њезине.

Познато је, да је највеће преокрете — преокрете који се у самим основама те цивилизације врше — изазвала техника. Али без наслона на идеалне тековине науке ту активну моћ своју техника би изгубила и по томе прогрес цивилизације не зависи само од технике. Прави извори и први стимулуси тога прогреса налазе се у открићима оних закона који владају природом, а до тих се открића долази данас сарадњом идеалне научне мисли с једне и практичне техничке мисли с друге стране.

У ранијем развоју своје техника је у изградњавању науке била пасивна; данас је, међутим, она и у томе активна. У преношењу Херцових или електромагнетских таласа главну улогу игра дужина таласа. Кратки таласи — таласи високе учестаности — много се више употребљавају у телекомуникацијама него дуги. То су пронашли техничари. И тако у телеграфији без жица, у радиофонији и у радиотелефонији индустријски техничари нису имали мању улогу од теоретичара, а све то каже нам, да је телекомуникација као проблем технике поникла из заједнице науке и технике.

Али та заједница није била плодна само по технику, већ се у њој оваплоћавала и научна мисао. Теорија релативитета је свакојако најважнија појава у развоју науке за последњих педесет година. Та се теорија зачала у познатом Мајкелсоновом експерименту и зато се она раније није могла ни појавити. Требало је да у заједници буду и генијалан експериментатор и техника, која је изградила прецизан интерферометар Мајкелсонов. Због тога имагинативна висина данашње наткриљује имагинативну висину раније научне мисли, не зато што је наша имагинација данас већа, већ само зато што имамо боље инструменте.



Проматрајући са тога гледишта развитак науке, ми већ данас можемо рећи, да је Тесла старе темеље њезине пољуљао и отворио нове путеве њезиној мисли. Две фундаменталне науке о природи, физика и хемија, развиле су се за последњих педесетак година више него у ранијој прошлости, која је ишчезла у једном периоду од две хиљаде година. Изменила су се наша схватања о најкрупнијим питањима: о материји и маси, о енергији и димензијама, о времену и простору и уништиле су се и саме неке догме. Тај процес у наглом распадању старих система физике и хемије започео је некако на три, четири године после чувених експеримената Теслиних, које је он у великим научним центрима Америке и Европе приказао ученоме свету. Кад је Тесла одржао своје предавање пред Краљевским Друштвом у Лондону, онда се у Енглеској писало по стручним часописима, да је то предавање одржано у једном од најзначајнијих састанака тога Друштва, истичући да је Краљевско Друштво баш предавањима те врсте дошло до своје славе у свету. На том предавању били су најславнији научници и инжењери. И шта су они видели?!... Видели су „да се радови Теслини налазе на границама у којима се светлост, топлота, електрицитет, хемијски афинитет и остале врсте енергија сударају и међу собом укрштају”. Осетило се већ тада, да су старе границе порушене и да ће се на чистини, коју је једна нова светлост духа изградила, моћи доћи до „плоднијих и општијих схватања”. Нама је добро познато, да је даљи развитак наслуђивање њихово и потврдио.

Али Тесла, интуитичар и визионар, није се само бавио о својим струјама и применама њиховим у животу. Он је себи постављао и оваква питања: шта је електрицитет и шта је материја? Ми данас кажемо, да су се из електрицитета, који је разбацан по хаосу васионог света створиле деведесет и две врсте материја. Материја је дакле електрицитет, а сваки атом по структури својој није ништа друго, до једно стерално тело — један микросмос у коме планете, које ми електронима зовемо, по законима електродинимике обилазе око сунца његова, т. ј. око језгра самога атома. Не можемо, међутим, прећутати, да је Тесла још 1891 године у првоме своме предавању у Њујорку слику једног хипотетичног, инфинитезималног света у коме се молекули и њихови атоми обрћу као планете по одређеним путањама, обележио као највероватнију.

Говори се и стално се понавља да људи по делима и мислима својим живе и после смрти своје. То је тако. Али једна од највећих заповести природе је ово: настављај! Зато треба тежити за тим, да дела и мисли живе и после људи, да би се дошло до нових плодова, скривених у тами првобитне клице. Друштво Николе Тесле у Београду, осећа, да ће ту заповест најбоље извршити тако, ако подигне један научни док у славу Теслину имену. Французи имају

Пастеров Институт, Немци Херцов, Енглези Фарадејев, а сви, и Французи, и Немци и Енглези осим тих, и толике друге. Грдећи њиховим стопама и ми желимо да данас оснујемо у Београду Институт Николе Тесле у нади, да он неће само бити вечни материјални споменик његовој имену, већ да ће се у њему развијати и допуњавати Теслина мисао у широком захвату његова генија.

Мени је особита част што у овом изузетном скупу о прослави осамдесете облетнице Теслина живота могу у име Друштва Николе Тесле изјавити, да се данас оснива Институт Николе Тесле. Нека се у том Институту кроз векове развија плодна и лепа мисао Теслина на славу науке и славу онога чије светло име и носи!

После говора претседника г. др. Б. Гавриловића, који је поздрављен акламацијом, претседавајући г. Аврамовић саопштава да је Њ. В. Краљ одликовао Никулу Теслу орденом Белог Орла првог степена.

Потом су говорили у име Српске Краљ. академије наука проф. г. др. Милутин Миланковић, професор универзитета, а у име Руског научног института г. др. Билимовић, професор универзитета. Нарочито је запажен говор нашег одличног научника светског гласа г. Миланковића који је, између осталог, рекао:

Пуних педесет векова требало је човеку да, упознавши законе природе, својом данашњом техником загосподари копном, морем и ваздухом и да прошири свој поглед у дубине васионе. Историја природних наука и технике, светла страна историје човечанства, учи нас да је тај освајачки рад човеков напредовао тешко, корак по корак. Она нам казује да је од 3.500-те године пре Христа па до наших дана остварено око 15.000 проналазака који чине ризницу наших знања о природним силама и којима је створена наша данашња техника.

У тој царској ризници проналазака људског генија највише блистају као алам-камени два проналаска Николе Тесле, проналазак преношења енергије полифазном струјом и проналазак електричних струја високог напона и високе фреквенције. Првим проналаском је домах преношења енергије електричном струјом устројеном, другим проналаском попети су напон и фреквенција електричне наизменичне струје од стотине јединица на милионе, откривене су неочекиване особине таквих струја и искоришћене у телеграфији без жице, радиотехници и медицини. Та два проналаска Николе Тесле нису били кораци напретка, него крилати летови његови. И они су, онога часа када су објављени свету, као такви оцењени и поздрављени.

Тим својим проналасцима, епохама у развију технике, Тесла је узлетео високо изнад наше средине. Али када се попео на врхунац своје славе, када је пред краљевским енглеским Институтом у Лондону одржао своје предавање и онде извршио своје сензационалне опите на оном истом столу на којем је некад Фарадеј експе-

риментисао, Никола Тесла је долетео и у своје старо соколово гнездо да целива гроб свог оца Милутина, православног свештеника и националног борца, да загрли своју мајку која га је била задојила српским млеком, да пољуби десницу нашег великог песника чика Јове Змаја, који га је надахнуо духом својим и да овде, у престоници предратне Србије, у Београду, објави целом свету своју припадност Српству и свој понос што је из њега изникло. И цело Српство, од кршине Лике, Теслине колевке, па до Тимока, клицало је тада одушевљено свом великом сину.

То је било маја месеца 1892 године. Од тога доба проухало је скоро половина века, славан отсек наше историје. Крвљу својих најбољих синова наш се народ ујединио и сазидао своју велику државу. У тој борби за ослобођење и уједињење, стављени пред нове задатке и бриге, ми смо почели да заборављамо нашег великог сина с оне стране дебелог мора. У ново сазданој нашој држави ми нисмо још доспели да, користећи се оруђем које је Тесла сковао, поставимо господари природних снага наше земље. Наше реке и слапови троше још своју баснословну енергију. Тек по периферији наше државе, када се већ приближимо њеној граници, можемо опазити по који електрични далековод високог напона, и у његовим трима жицама препознаће стручно око остварење Теслиног проналаска. Наша материјална култура није се још попела на онај степен да осети благодети Теслиних проналазака, а наша јавност да схвати њихов значај. Тек у последње доба, благодарећи раду и перу нашег електротехничара, инжењера Славка Бокшана, наша, а и страна јавност, постала је боље обавештена о свему оном што је Теслин геније створио. И сигурно је да ће семе које је Тесла посејао донети и за нас свога плода. Доћи ће доба када ћемо електричним таласима ступити у духовну везу са целим широким светом, када ће електрични далеководи испрекшатавати целу нашу државу, а светлост коју ће они распротрти свугде где наш народ живи, говориће речито потоњим нараштајима о ономе титану, сину нашег рода који циновском снагом свога духа надвладао природне стихије.

Српска краљевска академија, коју имам част овде да заступам, ставила је још пре четрдесет година Теслино име на прво место листе својих дописника. Она учествује свим срцем у овој данашњој прослави Николе Тесле и одаје своју пошту његовом генију и његовом бесмртном делу.

Баш на крају ових говора стигла су два телеграма из Америке. У једном Тесла вели да ће ускоро објавити резултат својих последњих истраживања, а у другом поздравља оснивање Института, завршујући ускликом: „Живела Југославија, живело Његово Величанство Млади Орлић из гнезда Великог Орла!”

Пошто је прочитано још неколико поздравних телеграма, одржали су предавања најистакнутији научници и радници на пољу електро-технике: про-

фесор г. Штарк из Берлина у име Физикално-техничког института и Универзитета у Берлину и у име Електро-техничког удружења Немачке; инжењер г. И. Ценек у име Немачког музеја у Минхену, Баварске академије наука и Високе техничке школе у Минхену; инж. г. др. Кибиц, професор берлинског Универзитета, у име Министарства пошта и телеграфа, Немачке; г. др. С. М. Брентано у име Универзитета Бирмингена, Ливерпула и Менчестра; професор инж. г. Е. Петрич у име Високе техничке школе у Бечу; г. др. Еренхарт делегат бечког Универзитета; г. др. Румпф делегат Универзитета у Грацу; г. др. Рајтхофер у име Удружења инжењера у Бечу; професор г. Нађаков у име софијског Универзитета; инж. г. Димитров у име Техничке школе „Цар Борис II” у Софији; г. др. Ђорђе Жујовић, претставник Универзитета у Монреалу у Канади; Французи г. Албер Тирпен, претставник Универзитета у Поатијеу; г. Дармоа, професор париске Сорбоне; г. Стеван Марковић у име Удружења француских електротехничара у Паризу; инж. г. др. Јадов у име Савеза руских дипломираних инжењера у иностранству; г. Гитон, директор Електро-техничке националне лабораторије у Паризу; г. Бутион, претставник Генералног друштва за телеграфију без жица у Паризу; г. Богро, професор Универзитета у Марсељу; г. др. Нолан, професор Универзитета у Даблину; г. Валдер Верхарст, делегат Универзитета у Утрехту; румунски делегати г. г. Карпен Василеску, ректор Политехничке школе Краља Карола II у Букурешту, и Теодореску; чешки делегати г. г. Митмакер у име града Прага и Савеза чешких градова, који је саопштио, да ће се један од највећих прашких булевара прозвати именом Николе Тесле, а главна трансформаторска станица у Прагу назвати Теслово, др. Зачек, Бубелик и инж. Слобода из Плзена.

Академију је завршио председавајући г. Аврамовић врло лепим говором, којим је позвао омладину да се угледа на Николу Теслу као на један од најлепших примера пожртвовања и рада у корист целог човечанства и да настане да пође његовим кораком. Затим је прочитао телеграм Николи Тесли, после чега су радничко певачко друштво „Никола Тесла” и академско певачко друштво „Обилић” отпевали неколико лепих песама.

У 13 часова претседник града Београда г. Влада Илић приредио је код „Српског Краља” банкет у част учесника на овој прослави. Банкету су присуствовали Министар грађевина г. др. Марко Кожул, амерички посланик г. Вилсон, слављеникова сестра г-ђа Марица Косановић са сином др. Савом Косановићем, б. народним послаником; претседник С. Кр. Академије наука г. др. Богдан Гавриловић, претседник Одбора за приређивање прославе инж. г. Ранисав Аврамовић и делегати из иностранства. За време банкета претседник општине г. Влада Илић наздравио је Њ. В. Краљу а потом је говорио професор београдског универзитета и градеки већник инж. г. Милан Нешић, који је у своме одличном говору, одржаном на француском језику, подвукао:

Град Београд, приликом свечаности које Југославија приређује да прослави осамдесети рођендан свога великог сина Николе Тесле, осећа

исто толико велику радост као и част да вас поздрави у својој средини и да вам пружи спонтани доказ пријатељства и поштовања које осећа према вама славним научницима који сте од увек били најлепша инкарнација научног човечанства и културе, који сте исто толико верни пријатељи целога човечанства. Београд, жижа југословенске културе и мисли, поносан је што сте дошли са све четири стране света да узмете учешћа у овој прослави једног од највећих духова младог југословенског племена! Тај спонтани знак искреног признања које сте одали Теслином генију, чини нас гордима. Ваша посета је толико значајна да никада у Београду неће моћи да буде заборављена, јер ви нисте дошли само да бисте учинили сјајнијом славље које сви ми, цело човечанство дугује проналазачком Генију Николе Тесле, већ исто тако и да бисте истакли велики значај једнога ума који је достојан да буде вечито слављен, а који је, славан у свету, постао наш родни понос.

Ја сам врло поласкан, госпође и господо, што имам ту велику част да вас поздравим у име југословенске престонице, Београда.

Ја мислим да ваш кратки боравак међу нама остане увек сачуван у вашем сећању и да буде потстрек делању за још веће учвршћивање узајамних веза међу носиоцима културе и научног духа целога света, које су тако потребне за свеопшти напредак, за дело мира и за дело просвете.

На завршетку, ја Вам у име Београда још једном желим срдчану и пријатељску добродошлицу”.

У 20.30 часова у Народном позоришту приређена је гала представа извођењем „Коштане”, опере Петра Коњевића, у присуству великог броја страних делегата.

Сутррадан делегати свих држава, заступљени на прослави, положили су дивне венце од свежег цвећа на гроб Витешког Краља на Опленцу, где су дуго остали у цркви, разгледајући је, а потом прешли у велики хотел, где им је приређен ручак.

После ручка делегати су се преко Аранђеловца упутили на Авалу, где су такође положили венце на гроб Незнаног јунака и где је одржано неколико топлих говора. Са Авале повратили се на универзитет где је у 17 часова у дворани за физику нове зграде Универзитета одржано велико експериментално предавање, на коме су у малом обиму приказани Теслини опити на пољу електро-технике. Говоре и експерименте су извели г. г. др. Сретен Шљивић, професор Универзитета, и др. Владислав Јовановић и Александар Дамјановић, доценти Универзитета и други.

Увече је Краљевска Влада страним делегатима приредила банкет.

Првог дана пре подне делегати и гости су разгледали знаменитости Београда и посетили Музеј Кнеза Павла, Етнографски музеј, београдску тврђаву и сталну изложбу Кола српских сестара.

У 17 часова одржана је свечана седница на Техничком факултету, на којој су, поред наших стручњака и професора Универзитета, предавали делегати из и-

ностранства. Њихово присуство и учешће на овој седници нарочито је давало значај састанку. Говорили су г. г.: арх. Петар Бајаловић, декан Техничког факултета и инж. Драгомир Јанковић, професор Универзитета, а предавали из области Теслиних истраживања г. г. Албер Тирпел, професор Универзитета у Поатијеу, др. Франц Кибиц, професор берлинског Универзитета, др. Аугуст Зачек, професор Карловог Универзитета у Прагу, инж. Биге, професор Високе техничке школе у Братислави, професор др. В. Колхестер, професор др. Драгољуб Јовановић и доцент Владислав Јовановић.

После завршених предавања, која су трајала пуна три часа и била одлично посећена, претседник Одбора за прославу г. Аврамовић је објавио, да је овом седницом завршена прослава Николе Тесле у Београду.



Са свечаног банкета код „Српског Краља” у част рођендана Николе Тесле: Између претседника Српске Краљевске Академије наука г. др. Богдана Гавриловића и претседника Београдске општине г. Владе Илића седи сестра Николе Тесле г-ђа Мара Косановић

У 20.30 часова „Електро Макиш а. д.” и „Радио а. д.” приредили су у Аеро клубу вечеру у част делегата.

Поред ове прославе у Београду, 29 маја од 8—10 часова по свима школама у нашој земљи одржана су предавања о животу и раду Николе Тесле, а у Скопљу, као и у другим градовима, приређена је врло успела и импозантна прослава под претседништвом увек агилног г. инж. Младена Младеновића.

За време прославе у Београду одржан је и у многим другим местима цео низ научних предавања о животу и раду слављениковом. Програм наших радио станица такође је тих дана био испуњен предавањима о Николи Тесли. Наша дневна штампа, нарочито београдска и загребачка, посветила је пуну пажњу овој огромној културној манифестацији југословенског духа.

Прослава осамдесетогодишњице рођења Николе Тесле несумњиво је показала, да се иностранство у највећој мери интересује за Николу Теслу. Оно што је битно и за нас најважније то је да је цео научни свет сада дефинитивно сазнао, да је Никола Тесла

Синијословенског народа, да је главна прослава одржана у нашем Београду и да више не може бити речи о томе, да је Никола Тесла Маџар, Аустријанац или Италијан, јер је познато, да су многи народи Теслу присвајали себи, лажно се дичећи именом великог сина нашег народа.

Поред тога, поводом ове прославе у Београду је основан Теслин институт, на чијем је челу еминентни претседник Српске кр. академије наука г. др. Богдан Гавриловић. Овај институт биће интернационалног карактера, како би у њему могли сарађивати страни научници на унапређењу науке.

Први велики добротвор овог института јесте Београдска општина, која је бесплатно уступила земљиште за подизање института. У самој почетној акцији од разних београдских установа досад је иницијативом одбора добивено прилога за око 200.000 динара, а претставници немачке науке дају, према свечаној изјави њиховог претставника, прилог од једног милиона динара, што је са највећом похвалом поздрављено.

\*

Београд, престоница Југославије, кроз свој часопис, изражава свој снажни понос што је син његовог народа — генијални научник Никола Тесла остварио све своје најпохвалније проналаске, о којима је пре толико деценија наговестио човечанству баш из — Београда. 1892 године Никола Тесла учинио је посету Бео-

граду, тада престоници малене али национално снажне Краљевине Србије. На банкету, који му је приредила Београдска општина, генијални научник Никола Тесла рекао је: „У мени има нешто, што може бити и обмана, као што чешће бива код млађих одушевљених људи; али ако будем сретан да остварим бар неке од својих идеала — то ће бити добротворство за цело човечанство. Ако се те моје наде испуне, најслађа мисао биће ми та, да је све то дело једнога Србина“.

Београд је поносан што је ову своју поруку човечанству, поруку коју је Тесла у потпуности остварио изрекао у самој београдској средини. Никола Тесла највећи је добротвор човечанства, што је тако лепо подвукао велики немачки научник Ратенау још 1912 године, клањајући се у своме предавању Генију Николе Тесле овим речима:

„Кад би Тесла затражио да му се врати натраг све оно што је дао данашњој нашој култури и цивилизацији, помрачила би се светлост, престао би сваки рад који се врши преношењем енергије, стали би електрични возови и трамваји, престале би да раде фабрике и млинови, укочио би се и скоро цео привредни, социјални и културни живот и човечанство би се вратило назад, у регрес, у варварство!“

Геније нашег Николе Тесле све је то дао човечанству и својим све новим и све већим проналасцима води културу човечанства гигантским напрецима сутрашњице!...

## На Великом Калимегдану свечано је откривен споменик Јанку Веселиновићу

На најлепшем месту Београда, одмах у почетку десне алеје од Роксандијевог „Рибара“, недалеко од



Са свечаног откривања споменика Јанку Веселиновићу. С лева на десно: Изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Поповић, Министар просвете г. Д. Стошовић, проф. Миле Павловић; претседник Културног одбора и већник града Београда г. Душан С. Николајевић, и академик г. Бранислав Нушић

споменика великог српског песника Ђуре Јакшића, у недељу 7 јуна о. г., на веома свечан начин откривен је споменик неумрлом приповедачу српског села Јанку Веселиновићу, који му је подигло Удружење подринаца из Београда.

Свечаности су присуствовали: г. г. Добривоје Стошовић, министар просвете; Драг. М. Тодоровић, потпретседник Београдске општине; Душан С. Николајевић, већник и претседник Културног одбора града Београда; Ђ. Ковачевић, помоћник министра просвете; Вељко Петровић, академик и начелник Уметничког одељења Министарства просвете; Бранислав Нушић, академик; изасланик министра војске и морнарице пуковник г. Драгутин Шокорац; претставник Јадранске страже г. Живојин Пауновић; претставница Кола српских сестара г-ђа Станка Глишић. Српску књижевну задругу претстављали су г. г. Марко Цар и Божидар Ковачевић, књижевници. Од стране породице Јанка Веселиновића били су присутни: Јанков зет прота г. Душан Туфегџић, две Јанкове сестре и унук му г. Јанко Д. Туфегџић, књижевник и новинар. Поред великог броја познатих наших књижевника, новинара, сликара, глумаца и претставника разних београдских културних и националних организација, свечаности су присуствовали и сви чланови Удружења подринаца, Јанкових земљака, који живе у Београду, као и огромна маса Београђана, који су дошли да својим присуством увеличају ову лепу културну свечаност Београда.

Тачно у 11.30 часова на свечаност је дошао изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Поповић,

www.unilib.rs  
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Чим је изасланик Њ. В. Краља заузео почасно место, претседник удружења подринаца генерал г. Максимовић обратио се изасланику Њ. В. Краља за допуштење да Јанков споменик открије. Затим је са неколико лепих и бираних речи генерал г. Максимовић,

претседник Удружења краја који је нашој култури тако огромно дао. Ваш крај је дао нашој отаџбини Вука Караџића.

Свети Сава је, понет идејом државе свога диновског оца, дунуо дух нашем народу и кроз своју, светосавску цркву, њиме одуховљени народ привео држави. Вук Караџић је надгенијално разумео да народ који се, вођен Карађорђем и Милошем, на освиту 19 века исполински дигао на азијатску деспотију и стао да гради своју државу; да тај необични народ, чији нагон државе не беше вековним робовањем уништен, мора истовремено да развија свој дух. Вук Караџић је знао истину да само народ развијеног духа може имати јаку државу. И усавршавајући наш бесмртни језик и даривајући њиме нашу даровиту књижевност, Вук Караџић је вршио ону исту мисију коју је у Средњем веку спроводио Свети Сава, највећи великан нашег народног прогреса. После Вука Караџића, ваш крај је дао плејаду крупних и лепих имена. У вашем крају је рођен Лаза Лазаревић, изванредно даровити новелист, који је сигурно повукао многе црте наше провинције, наговештавајући наш велики роман. У вашем крају је поникао и Стојан Новаковић. Овај знаменити научник, историчар и филолог, остаће трајно по својим делима о Душановом закону, селу у старој српској држави, а нарочито по своме писању о калуђеру и хајдуку, о васкрсу државе српске. Јован Цвијић рођен је у Подрињу. Подједнако научнички ерудит и добар професор, Јован Цвијић је географију Балкана стављао на најширу основу, освајајући на тај начин светски ранг на-



вић, обраћајући се претставнику Општине београдске, претседнику Културног одбора града Београда и градском већнику, књижевнику г. Душану С. Николајевићу, у име Удружења подринаца предао Јанков споменик на чување Општини града Београда.

Примајући у име претседника Београдске општине, г. Владе Илића, Јанков споменик на чување, г. Душан С. Николајевић одржао је овај снажан и импресиван говор:

Мени је учињена част тиме што ми је г. Претседник Поглаварства града Београда ставио у дужност да, у име његово и у име Поглаварства, примим на чување ову бисту Јанка Веселиновића. Учињена част је повећана чињеницом да је примам од вас, поштовани господине генерале, једнога од најодличнијих официра херојске и благородне војске наше, чије су велике врлине остваривале снове толиких југословенских великана. У њихове прве редове иде и надахнути песник нашега народа Јанко Веселиновић. Почачана је част и зато што сте Ви, господине ге-



У име претседника Београдске општине г. Владе Илића, претседник Културног одбора већа града Београда г. Душан С. Николајевић говори при откривању споменика Јанку Веселиновићу. Десно претседник Удружења подринаца генерал г. Максимовић, лево потпретседник Београдске општине г. Драгољуб М. Тодоровић

шој науци, и истодобно стварао читаву школу. Његови ученици су обогатили нашу науку многим прилозима од вредности, па ипак, најбоље чиме је ваш крај даровао нашу целу земљу, то је Јанко Веселиновић. Вук Караџић је дух нашега народа; Јанко Веселиновић је срце нашега народа.

Ја сам, господине Претседниче Удружења подринаца, овлашћен да изјавим да Београдска општина са незадржаном љубављу и пијететом прима на чување овај добри уметнички рад, који претставља живу и животодавну успомену на најбољег песника нашега села.

Београд постаје све више велики и модерни град. Модернизовање Београда доноси са собом извесне негативне интернационализме. Да би се ти и такви интернационализми сузбили, потребно је неговати култ ових песника који су у својим душама носили чистоте и елане душе наше селачке земље. Овај споменик симболизује вечну везу југословенске престонице са селом. Треба вечно да крв наших села брза жилама главног нашег града. Само тако Београд може играти

ону улогу која ће бити достојна улоге некадашњег центра Србије, југословенског Пијемонта. Нека у наша срца уђе онај дивни оптимизам Јанка Веселиновића и верујмо у будућност младе југословенске културе. На престолу Југославије седи млади краљ и, с младим оптимизмом Јанка Веселиновића, грабимо слошки младој југословенској култури.

Живео Краљ Петар III  
Слава Јанку Веселиновићу!"

Крај говора г. Душана С. Николајевића од стране присутних дочекан је бурним и одушевљеним клицањем Њ. В. Краљу и узвицима:

— Слава Јанку Веселиновићу!

Затим су говорили још: директор драме Народног позоришта г. Радослав Веснић; помоћник управника Државне штампарије г. Радослав Дешић; и у име Учитељског удружења г. Драгомир Остојић.

У Народном позоришту такође је учи откривања споменика одржана комеморативна академија на којој су о Јанку говорили опширно г. г. Душан С. Николајевић, и Бранислав Нушић, после чега је приказан популарни Јанков комад „Ђидо“.

## Рад Српске књижевне задруге у прошлој години

Основана 16 априла 1892 године у Београду, Српска књижевна задруга поставила је себи за циљ „да критички приређује издања старијих и новијих књижевника српских; да издаје одабранија дела из савремене лепе и опште корисне књижевности; да предначи избором у превођењу и позајмици из словенских, иностраних и класичних књижевности; да уопште припомогне ширем развићу народне књижевности, олакшавајући издавање и ширење књига свима средствима која јој буду на расположењу“.

Радећи, према приликама, с више или мање успеха, Српска књижевна задруга је успела да досад објави 260 књига редовних кола, 24 књиге „Савременика“, 28 књига „Забавника“, 9 књига „Поучника“ и 8 књига ванредних издања, читаву једну малу библиотеку више-мање одабраних дела.

Као сваке године у пролеће, тако је и овог пролећа, 17 маја, Српска књижевна задруга одржала своју редовну, XXXIX, скупштину у свечаној дворани Друге београдске мушке гимназије. Иако Српска књижевна задруга има шири публицитет, и долази у онај мали број књижевних установа, које имају чврстог корена у ширим круговима наше интелигенције, ипак је и на овогодишњој скупштини, као и на ранијима, био присутан мали број чланова. То долази отуда, што по члану 20 Задружних Правила „на скупштине долазе и одлучују чланови добротвори“. А добротвори су она лица која полаже Задрузи суму од 1500 динара. Из тога, сасвим јасно, следује да огромна већина интелектуалаца, нарочито књижевника, данас тешко да може бити Задругин добротвор, јер није у могућности да од својих скромних прихода одвоји ових 1500 динара и да их, макар и у ратама, овој установи. А они који лако могу да положу ову суму па су је многи од њих и положили, немају интересовања за књижев-

ност и књижевне установе, па стога и не стижу да присуствују Задругиним скупштинама.

Међутим као и са ранијих тако и са ове скупштине човек одлази с овим сазнањем: док из године у годину готово исти чланови чине готово исте замерке и предлоге, дотле управа, састављена годинама готово из истих јавних радника и књижевника, прелази преко тих замерки и предлога и годинама води рад у Задрузи онако како га, по њеном мишљењу, једино и треба водити и како се у садашњим приликама једино и може водити.

Отворивши овогодишњу скупштину претседник г. Павле Поповић, у своме говору, између осталог, рекао је и ово:

— Задруга стоји врло добро. Она је увећала број својих издања и одржала све серије својих књига. Учинила је добар избор у својим књигама: и у домаћим и у страним делима. Материјално Задруга стоји релативно добро. Међутим, продаја књига не иде онако како би се желело, не иде најбоље.

Из штампаног извештаја Управног одбора о књижевном раду види се, да је Задруга издала ове године четрнаест књига и то: осам књига редовног, XXXVIII, кола: „Песме“ Стевана Луковића и Велимира Гајића, „Мирна времена“, приповетке Милете Јакшића, „Приповетке“ IV Стевана Сремца, „Гила“, приповетка Б. Б-вића (Тодора Поповића), „Животи краљева и архиепископа српских“ од архиепископа Данила и његових настављача, „Књижевне студије“ II Јована Скерлића, „Школа и жене“ и „Мизантроп“ од Молијера у преводу Радмиле Николић-Миланић и „Споменица“ Слободана Ј. Јовановића: четири књиге „Савременика“: „Нове песме“ Десанке Максимовић, „Приповијетке“ Исака Самоковића, „Огледи из грчке филозофије и уметности“ од Милоша Ђурића, и „Свијет у опанцима“, приповетке Ахмеда Мурадбеговића; једну

WWW.UNILIB.RS

књигу и Забавника: „Манона Леско“, роман опата Превоа, и једну књигу „Поучника“: „По забаченим острвима“, путопис Михаила Петровића.

Последњих неколико година Задруга је готово сву своју издавачку делатност упутила делима домаћих писаца: сем „Забавника“ и по једне књиге у редовном колу сва остала њена издања су из домаће књижевности. Од 109 књига, издатих за последњих десет година, свега их је 20 из страних књижевности а 89 из наше књижевности. Можда су Задругина издања због тога била мање забавна, и мање разноврсна, али је тај мањак накнађен оним потстреком што га она оваквим својим радом даје нашим писцима. А како њу не руководи жеља да што више заради, Задруга је установа која данас код нас врло добро хонорише своје сараднике. Стога је она у току прошле године издала на име хонорара преко 78.000 динара.

Задруга је ове године изгубила тројицу својих сарадника: члана Управног одбора Мирка Поповића, директора гимназије у пензији, Милету Јакшића, књижевника, и Давида Хелиберта Лоа, некадашњег лектора енглеског језика на нашем универзитету и одавног пријатеља нашег народа.

Управа је замолила скупштину за одобрење да за издања у идућој години може учинити избор из ових дела, већ примљених или понуђених у току ове године:

а) за XXXIX коло:

„Песме“ Милана М. Ракића,  
 „Песме“ Проке Јовкића,  
 „Приповетке“ Ива Андрића,  
 „Патница“, роман Ј. Игњатовића,  
 „Изабране комедије“ Марина Држића,  
 „Живот Стевана Дечанског“ од Григорија Цамблака,  
 „Живот Деспота Стевана Лазаревића“ од Константина Филозофа и „Живот цара Уроша“ од Пајсија, у преводу Д-ра Лазара Мирковића  
 „Мисли“ од Паскала, у преводу Јелисавете Ибровић,

„Мудрост и судбина“ од Метерлинка, у преводу Лепосаве Марковићеве и Јелене Јанковићеве,

„Руј Блаз“, драма В. Ига, у стихованом преводу Андрије Милићевића, и

„Како вам драго“, комедија В. Шекспира, у стихованом преводу Боривоја Љ. Недића и Велимира Живојиновића.

б) за „Забавник“

„Таса“, роман од Хардија, у преводу Михајила Ђорђевића,

„Слепи музикант“, новела од В. Корољенка, у преводу Стане Јосифовић, и

„Приповетке“ од А. Куприна, у преводу Николе Видаковића.

в) за посебна издања

„Огледи“ Богдана Поповића, у две књиге.

Из штампаног извештаја Управног одбора о управљању Задругом и њеном материјалном стању види се, да је у овој години био претседник Главног и Управног одбора г. Павле Поповић а претседник Надзорног одбора г. Петар Петровић. Како је секретару Задруге г. Светиславу Петровићу уважена оставка,

поднесена 7 јуна 1935 године, на његово место изабран је г. Павле Стевановић.

У току године Главни одбор одржао је две седнице, Управни одбор пет, Књижевни одбор осам, Економски девет, Надзорни дванаест, Претседништво две седнице.

Ове године услови за Задругин рад били су далеко тежи него ранијих година. Поред општих тешких привредних прилика дошла је и знатна редуција чиновничких припадљности, извршена у 1935 години. Она је неповољно утицала на продају књига, јер су Задругини купци претежним делом чиновници. Ипак, поред свега тога, продаја књига била је, у границама остварљивости, максимална, јер се Управа старала да, уз велику, усрдну и несебичну помоћ својих старих повереника, оданих Задругиних пријатеља, затим постављањем нових повереника, као и путем реклама у дневним листовима и часописима и другим средствима, омогући што бољи резултат у растурању својих издања.

Ове године Задруга је пустила у продају своју „Малу библиотеку“. У „Малу библиотеку“ ушло је 90 примерака књига, састављених из 9 комплекта кола — од XXVI до XXXIV закључно — са 62 примерка књига из кола, 7 примерака „Забавника“, 4 примерка „Поучника“, 16 комада књига из I, II, III и IV „Савременика“ и „Апола“. „Мала библиотека“ наишла је на повољан пријем код читалаца. Продат је 161 комплет, и публика се још интересује за њу, јер се продаје на отплату, по 1000 динара комплет.

Најбољу прођу, међутим, имало је ново коло, штампано у 6500 примерака, од кога је за 6 месеци продато 3779 комплекта, за 830 комплекта мање од последњег кола, које је цело распродато. Са добротворских растурено је од новог кола 5027 комплекта, тако да је остало у магацину још 1473 комплекта. „Савременик“ „Забавник“ и „Поучник“ штампају се у по 2000 примерака и тек се скоро почело са њиховом продајом.

Бруто приход од књига ове године износио је 755,325 динара, за 80.779 динара мање од прошле године.

Бруто примање Задруге износи у овој години 1,017,975 динара — за 93,852 динара мање од прошле године, — а укупан расход 715,207 динара. Из тога излази да је више примљено него што је издато за пуних 308.768 динара. Задруга не дугује ником ништа ни на своју нову кућу, ни за друге своје потребе. Њена имовина износила је 31 марта ове године 427,230 динара, не рачунајући готовину добротворног фонда од 159,057 динара. Задругини фондови завештача износе 450,770 динара, а Вуков фонд 29,051 динар. Задругина актива износила је 31 марта ове године 2,835,420 динара.

Задруга има 1222 добротвора, за 16 више но пре годину дана. Питању уписа нових добротвора Управа је поклонила нарочиту пажњу и старала се да се њихов број повећа, иако се и ове године осетио утицај тешких привредних прилика.

Као и до сада тако је Управа и ове године посветила велику пажњу питању постављања нових повереника, ради чега је предузела низ мера, како би добила што већи број повереника, нарочито у

местима у којима их досад није имала. Међутим, било је лица која су се и сама пријављивала, да желе бити Задругини повереници. Ове године радило је старих и нових повереника 264 (21 мање но прошле године) и то у Београду, Загребу и Панчеву 40 (растурили су 1429 комплета), у дунавској бановини 68 (са 898 комплета), дринској 24 (са 480 комплета), моравској 41 (са 470 комплета), вардарској 23 (са 390 комплета), врбаској 9 (са 90 комплета), зетској 20 (са 316 комплета), приморској 5 (са 31 комплетом) и савској 34 (са 389 комплета). Вреди истаћи да Задруга има петорицу повереника који раде непрекидно од оснивања Задруге до данас. Најагилнији повреник је пуковник г. Јеремија Станојевић из Београда, који је растурио ове године 330 комплета новог кола, 82 комплета старих кола и 327 примерака осталих издања.

У дискусији, која је поведена по извештају Управе о оваквом Задругином овогодишњем раду и стању, узела су учешћа г. г. Драгољуб Илић, професор, Момир Вељковић, професор, Богомир А. Богић, адвокат, и др. Милош Московљевић, професор. По г. Вељковићу

## Међуклупски састанак Пен-клубова Београда, Загреба и Љубљане

20 маја ове године одржан је међуклупски састанак Пен-клубова Београда, Загреба и Љубљане, коме су, поред делегата Пен-клубова из Загреба и Љубљане, присуствовали ови делегати Пен-клуба из Београда: г. г. Светислав Петровић, потпредседник, др. Владета Поповић и Миодраг М. Пешић, секретари, Франо Алфиревић, Милош Ђурић, Хамза Хумо и Момир Вељковић.

Пошто су секретари београдског, загребачког и љубљанског клуба поднели реферате о делатности појединих клубова у прошлој години, г. Јосип Хорват, члан загребачког Пен-клуба, прочитао је свој реферат о књижевности у нашем животу. По г. Хорвату брига за књижевност и књигу код нас је осетно попустила. Позвани фактори не поклањају никакву пажњу књижевности, а јавност не мари за књижевна стремљења и стварања. Изневши неколико примера из живота наших књижевника који су завршили свој живот у беду, г. Хорват закључује, да код нас књижевник стиче признање тек после смрти. Напослетку, за разлику, како се поступа према другим гранама уметности, г. Хорват наводи старање надлежних о позоришту, о ликовној уметности, па чак и о спорту.

На основу реферата г. Хорвата израђена је ова резолуција, коју су усвојили београдски, загребачки и љубљански Пен-клубови:

„Пен-клубови у Београду, Љубљани и Загребу, сакупљени на међуклупском састанку 20 маја 1936 го-

Задруга треба да издаје актуелна, снажна дела, која расправљају питања савременог живота, и да тако, по могућству, паралише, утицај других литература, које проповедају једну идеологију неусклађену са нашим животом. Г. др. Московљевић истиче да је слаб и узак избор превода из страних књижевности и предлаже да Управа обрати нарочиту пажњу словенској књижевности, тако да не буде ни једног кола које неће имати бар једну књигу из словенских књижевности.

Пошто су извештаји Управног и Надзорног одбора усвојени, прешло се на расправљање питања повећања процента повереницима. Преовладало је мишљење да то питање треба оставити Управи да га она сама реши.

На крају извршен је избор чланова Управе, који, по Правилима, иступају крајем ове године. Једногласно су изабрани исти чланови и то у Управни одбор г. г. Јаша Продановић, Живко Милићевић и г-ђа Десанка Максимовић и у Надзорни одбор г. Бранислав Тодоровић.

дине, пошто су проучили положај књижевности у нашем јавном животу налазе да је тај положај врло тежак, нарочито због немара колико јавности толико и надлежних државних и самоуправних органа.

Зато Пен-клубови захтевају:

1) да се с тим немаром прекине па да држава и самоуправна тела у границама свог делокруга и по својој дужности подупру књижевност у сразмери с важношћу коју књижевност има у народном животу;

2) да држава и самоуправна тела осигурају у свом буџету довољна средства за подупирање књижевности;

3) да се обрати пажња подизању народног библиотекарства и да се у ту сврху донесе закон о библиотекама које ће обезбедити средства за редован живот и напредак библиотека;

4) да се сталним годишњим наградама државе, самоуправних тела и других установа да потстрек књижевном стварању”.

Исто тако усвојена је и ова резолуција о слободном уметничком стварању:

„Пен-клубови у Београду, Љубљани и Загребу, сакупљени на међународном састанку 20 маја 1936, констатују да је слобода књижевног стварања нужни елемент књижевне делатности. Зато у складу и према поново донесеним резолуцијама међународног конгреса Пен-клуба траже да се и код нас обезбеди слобода уметничког књижевног стварања”.

## Скупштина и слава Клуба независних књижевника

У кавани „Велики Грантовац” 16 маја увече одржана је годишња скупштина Клуба независних књижевника. Из извештаја претседника, благајника и књижничара види се да је рад Клуба у овој години био активан: чланови су сваког четвртка у просторијама Клуба читали своје радове, који су често били повод одмерене критике и занимљиве дискусије. Број у-

чесника на овим вечерима био је знатан. Клуб је одржао и неколико другарских састанака. Међутим финансијски разлози спречавали су да се изведе која већа јавна манифестација. Клупска готовина износи 42000 динара.

На крају изабрана је нова управа у овом саставу: претседник г. Милосав Јелић; потпредседник



WWW.UNILIB.RS

г. Владимир-Велмар Јанковић; секретари г. Јован Гачић и г-ца Стана Живковић; благајник г. Гргур Берић; помоћник благајника г-ца Марица Вуковићева; књижничар г. Ђорђе Глумац; чланови Управе: г. г. Сима Пандуровић, Трифун Ђукић, Зарија Вукићевић, Стеван Јаковљевић и Радивоје Бојић; Надзорни одбор: г. г. Бранислав Ђ. Нушић, Јован Маговчевић и др. Сретен Попадић.

\*

24 маја Клуб је у својим просторијама прославио своју Славу Св. Ђирила и Методија у присуству иза-

## Слава Народне читаонице на предграђу Краљице Марије

Београдска предграђа, као што су: Предграђе Краљице Марије, Кнеза Павла, Пашино Брдо, Душановац, Маринкова Бара, Чукарица, Баново Брдо итд., својом удаљеношћу потпуно су отсечена од културног центра



Један кутак Народне читаонице на Предграђу Краљице Марије

Београда. Становници ових предграђа лишени су посеђивања позоришта, уметничких приредаба и похађања разних државних и општинских библиотека и читаоница. Нека предграђа су везана, истина, модерним саобраћајним средствима са центром вароши, али су она, на жалост, доста скупа, да би их и за своју духовну и културну потребу могли искоришћавати становници са удаљене периферије, који су махом сиромашни људи, који не могу жртвовати пет и шест динара за трамвај или аутобус дневно, да би посетили културне установе престонице. А да овамо дођу и врате се пешице, треба им да превале по 8 и 10 километара, што је за овај мали радни свет велики напор, кад се узме у обзир да он цео дан проводи у тешком физичком раду.

Да би, бар у неколико, задовољили своје духовне потребе, становници са удаљених предграђа почели су сами да оснивају своје читаонице, певачка друштва, своје оркестре итд., који им надокнађују оно што им удаљеност од центра града ускрађује.

Предграђе Краљице Марије у овом погледу највише напредује, а иза њега не заостају много ни

сланика Њ. В. Краља и Њ. Св. Патријарха, својих чалова — књижевника и лепог броја гостију.

После завршеног славског обреда свештеник г. М. Петровић, као изасланик Њ. Св. Патријарха, поздравио је књижевнике и одржао пригодан говор о улози књижевника и задацима књижевности. После њега поздравио је госте претседник Клуба г. Милосав Јелић, а затим је одржао успело и занимљиво предавање „О духовном ослобођењу“ потпретседник Клуба г. Владимир-Велмар Јанковић.

Вл. Бабић

предграђа: Чукарица, Баново Брдо и Банов Шанац, која имају чак и свој мали заједнички биоскоп.

Пре две године иницијативом вредног и агилног грађанина са Предграђа Краљице Марије, г. Богдана Богдановића, чиновника Београдске општине, и још неколицине млађих грађана, на Предграђу Краљице Марије основана је Народна читаоница, која броји сада око 500 чланова, а у чијој се библиотеци налази преко 1.000 примерака књига лепе књижевности, домаћих и страних писаца. Само за две године књижничар ове мале периферијске читаонице забележио је преко 20.000 посета читаоници, а из забележака се види да се на овом предграђу највише и најрадије читају наши домаћи писци: Лаза Лазаревић, Јанко Веселиновић, Ђура Јакшић, Симо Матавуљ, Иво Ђипико итд.

Интересантно је напоменути, да се само на удаљености од свега пола километра око ове читаонице налази 10 радњи у којима се точе алкохолна пића, али да је од свију њих увек најпосећенија читаоница, коју најрадије посеђује млађи радни свет.

За кратко време читаоница је створила и свој мешовити певачки хор, који броји 30 мушких и женских чланова, као и штрајх оркестар, са којима неуморно



Хор певачког друштва Народне читаонице на Предграђу Краљице Марије са својим хоровађом г. М. Спасенићем, у средини

вежба и ради даровити наш музичар г. Милан Спасенић, наставник музике III беогр. мушке гимназије.

Ова млада културна установа, под претседништвом предузимљивог г. Богдана Богдановића, за сада у

свему задовољава скоро све духовне и културне по-  
 становништва са Предграђа Краљице Марије.

\*

У препуној дворани Основне школе Краљице Марије, а у присуству већника и претседника Културног одбора града Београда г. Душана С. Николајевића, Народна читаоница на Предграђу Краљице Марије, у недељу 24 маја т. г., скромно је прославила своју славу, Словенске апостоле и просветитеље Св. Ђирила и Методија. Црквени обред обавио је свештеник г. Марковић, а на јектеније одговарали су чланови хора читаонице. Слави су, поред вликог броја угледних грађана са Предграђа Краљице Марије, присуствовали и грађани из центра вароши, међу којима су запажени: г. г. Исидор Протић, ранији кмет Општине београдске, инспектор Управе града Београда; Веља Павловић, Дача Радуловић, Јеремић, управитељ Основне школе и Милун Маричић, претседник хуманог друштва „Родитељска милост”, и други.

После честитања славе члановима читаонице од стране свештеника г. Марковића, који је похвалио културни рад читаонице, претседник г. Богдан Богдановић дао је реч г. Душану С. Николајевићу, који је, од присутних пажљиво саслушан, између осталог рекао:

„Дубоко захваљујем управи читаонице што ми је указала ту част, да на данашњи велики Словенски дан могу да кажем неколико речи становницима овог напредног предграђа.

Предграђа великих градова живе свој специјалан живот, а предграђа нашег града имају свој национални задатак. Предграђе треба да чува оне енергије, које ће да сузбијају штетност негативног интернационализма. Ја вас молим, драги пријатељи, да ме тачно разумете. Новац велике вароши врло је много безскрупулозан и држава мора регулисавати однос рада и капитала, али на супрот томе новцу не смеју се стављати комунистичке доктрине. Не смеју, јер је и комунистичка теорија негативно интернационална: и она је у култу материјалних вредности, сводећи човека, радника, на једно биће коме је материјално благостање главно. Ја остављам на страну то да комунистичка теорија, примењена у пракси, доводи до једнога система који раднику врло често не даје оне материјалне услове живота о којима комунистички агитатори тако олако причају; — ја то остављам на страну, јер је антидуховност те теорије оно што пре свега треба одбацити.

Ја ћу признати врло радо да материјална беда може убедити очајника да је комунистички рај могућ, али кад говорим о негативном интернационализму ја не мислим само на оне који верује у шимере. Много више мислим на ружне типове који благују у буржоаском друштву, а кокетују с левичарским интернационализмом. Тамо, у Београду, све се више израђује један тип идеолошког фалсификатора. Тамо се налазе људи који су на добрим чиновничким положајима, или запослени у ултракапиталистичким организацијама; тамо имате бадавације, опскур-

не полулитерате међ којима се налазе и рентинери. Овим нерадницима буржоаско друштво у-трапљава свакога месеца у лепо неговане руже више десетина хиљада ренте, — и сав тај лакњи, паразитски, бездарни и безморални свет бенави са својом социјалношћу и, с тупим, кретенским цинизмом, изиграва, глуми пријатеље раднога народа.

Ви, радни народ из предграђа, радни народ који воли своју нацију, немојте веровати тим идеолошким фалсификаторима. Сваки од њих збринут је и сваки од њих има по неку везу која га чува. Кад би један радник написао оно што ти лажови пишу, тај би радник био кажњен, строго кажњен. Они благују у буржоаском друштву и они су заштићени. Предузећа, која их плаћају, довољно су јака да таквог једног фалсификатора идеолошког одбране пред властима, претстављајући га каткад, ако је то потребно, чак и као невиног немирка. И преко тих фалсификатора идеолошких новац ултракапиталистичких предузећа осигурава се од незадовољства радничких маса. Експлоататор преко својих левичарских конфидената глуми заштитника оних који, ако верују написима левичарски обојених конфидената богаташких послодаваца, одлазе у затворе. Ја вам смело тврдим да су они издајници грађанскога реда ствари, онога реда коме смо ми верни, и провокатори несрећних радника. Ми хоћемо да се све што је зло у нашем друштву искорени како би сваки честит радник могао да воли и своју нацију и своју државу. Ви овде у предграђу не уживате живот као што га уживају профитери, профитери било десничарски било левичарски обојени. Ви често пута пијете до дна горчине живота, али ви волите земљу која вас је родила. И расу своју, словенску. За вас постоје више вредности и вас данас благосиљају два словенска апостола. Верујте ми, ова скромна слава за мене је велика свечаност. Ви сте — како се то каже економским језиком — мали људи. Ви сте мали људи, али и они који носе у својим душама велику мисао наше отаџбине и целога Словенства.

Наш народ пролази кроз своју етапну кризу, и ми у таквим моментима кроз ону књигу у којој су сконцентрисани сви позитивни елементи, морамо доћи до сазнања: да ће се само кроз нацију, кроз бесмртну Словенску расу, чија два великана ви данас славите, оснажити Словенски народ.

Ви у читаоници читате и дела западне литературе, мислећи да су она социјална дела. А истински социјална дела се могу наћи само код бесмртних словенских песника, јер је западњачка хуманост основана на бездушно егоистичкој лажи. Зато се треба вратити великој Словенској литератури, вратити се нашим великим писцима, који су велики и у Словенству и у својој земљи. Кад се приближите нашим ранијим писцима, ви ћете видети да су они били Словени и да су заступали достојанство људско. А до човечности и људског

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

достојанства наша нација дошла је преко многих жртава.

Мене је, морам вам рећи, необично обрадовало кад сам на зиду ваше читаонице видео слике наших великих писаца: Лазе Лазаревића, Буре Јакшића, Војислава Илића... И зато верујем да ће они, који су за своје идоле узели велике Словенске апостоле Св. Ђирила и Методија, утицати и на центар Београда. Само освежаван соковима нашег народа, Београд може постати онај град, који је и био раније: стојер Југословенског Пијемонта. Стално освежаван и кретан Словенским импулсом, Београд ће у Југославији очувати своју националност коју му историја налаже.

## Слава Потпорне задруге особља Народног позоришта

И они који са позорице, иза примамљиве светлости рампе, забављају „обичан“ свет и разбијају туђе бриге, кад се рампа угаси и завеса спусти, брину такође своје свакодневне бриге, а на првом месту бригу да себе у старости обезбеде и своје осигурају кад их више не буде било. Јер мали је број наших позоришних радника, па били они велики уметници или само мали технички радници, којима је за случај старости осигурана пензија од стране државе. И зато су глумци преко свога Удружења основали свој пензиони фонд, а да би себе колико толико осигурали, бар у случају болести и смрти кад већ не могу пензијом, и они који не глуме и не појављују се испред завесе, техничко особље, са већим делом глумаца и члановима оркестра, основали су своју Потпорну задругу, чији је покровитељ Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, велики заштитник свију уметника.

Још одмах у почетку свога оснивања, чланови потпорне задруге, на челу са својим агилним младим претседником г. Миланом Стојадиновићем, секретаром драме Народног позоришта, за своју славу изабрали су 6 јуни, тај по особље београдског Народног позоришта најзначајнији датум, јер је тога дана пре 14 година свечано отворена обновљена зграда Народног позоришта, у којој су многи позоришни трудбеници, и уметници и технички радници, нашли запослење, а са њиме и свој хлеб насушни.

Ове године 6 јуна Потпорна задруга прославила је свечано своју славу у сали Француског клуба.

Још пре 11 часова сала је била дупке пуна гостију. Они који никада нису завирили иза завесе, овога пута могли су да виде све позоришне раднике на окупу, могли су да виде како поред великог уметника седи његов сарадник на послу, онај који диже и спушта завесу.

Међу присутнима запажени су: г. г. Брана Војиновић, управник Народног позоришта, Радослав Веснић, директор драме, Јосип Кулунџић, редитељ и управник Глумачке школе.

У име Удружења глумаца домаћину славе и претседнику Потпорне задруге, г. Милану Стојадиновићу, славу су срдечно честитали и дали прилоге делегати: г. г. Душан Раденковић, Драгољуб Гошић,

Овакве читаонице служе ономе идеалу коме ми сви тежимо”.

Крај говора г. Николајевића присутни су поздравили дуготрајним аплаузом и одобравањем.

Затим је о значају књиге и о потреби народних читаоница говорио проф. г. др. Ђулинео.

На крају је, на опште допадање, изведен успео концертни део, који је спремио г. М. Спасенић, наставник музике III београд. мушке гимназије. Нарочиту пажњу присутних привукла је својим гласом г-ца Бранка Караматијевић, која је отпевала неколико наших народних песама, као и гимназиста г. Миленко Чабрић, који је веома успело свирао на клавиру.

Увече је приказан филм „Маунт Еверест“ уз предавање проф. г. др. Ђулинеа.

Мата Милошевић Н. Јовановић и А. Трембовљевски; У име Савеза музичара члан оркестра Београдске опере г. Гајић; у име Београдске филхармоније г. др. Душан Путник; у име Обласног одбора Јадранске страже г. Пера Мијовић.



Претседник Потпорне задруге особља Народног позоришта г. Милан Стојадиновић, претседник Надзорног одбора инж. г. Веља Јовановић и свештеник г. Васић секу славски колач

На улазу госте су дочекивали г. г. Добрица Миљутиновић, доајен наше драме, и Драг. Остојић, шеф архиве Народног позоришта, са првакињом драме г-ђом Каталинићком.

Тачно у 11 часова дошао је изасланик Њ. В. Краља капетан корвете г. Вуковић, кога је дочекао домаћин славе г. Милан Стојадиновић.

По завршеном славском обреду, претседник Задруге и домаћин славе г. Милан Стојадиновић одржао је овај кратак говор:

„Потпорна задруга особља Народног позоришта данас по други пут припаљује славску свећу и реже славски колач, који заједно спадају међу најлепше симболе заједнице, породице.

Она је основана тек пре годину дана. Њено оснивање диктовано је потребом удруживања јер се појединци, којима често недостају сретства, не могу са много успеха борити против сваковрсних недаћа живота.

Потпорна задруга је својом појавом попунила не само осетну празнину у социјалном животу београдских позоришних трудбеника, већ је постала матица свих службеника, без обзира на њихов социјални или уметнички ранг.

За релативно кратко време постојања наше задруге дошло се до најпунерије уверења да су њени циљеви и здрави и корисни. То је разлог што је Потпорна задруга за ово време стекла толико чланова да је бројно надмашила друштва, слична по циљу, која постоје чак и педесет година.



Изасланик Њ. В. Краља капетан корвете г. Вуковић и званице на слави Потпорне задруге особља београдског Народног позоришта

Али осим реалности својих циљева, Задруга за свој брзи развитац има да захвали једној особитој околности која одувек прати сваки подухват позоришних људи: то је симпатија коју београдска публика и штампа увек

нештедно расипају кад смо у питању ми, чланови београдског Народног позоришта, и благонаклоност која са високих и највиших места.

Кратко време по оснивању, Потпорна задруга је стављена под високу заштиту Његовог Височанства Кнеза-Намесника, Који јој је указао изванредну пажњу и обилан потпору, остајући тако у традицији дома Карађорђевића помагања просвете и уметности.

Под тако моћним протекторатом Задруга је за ово време рада могла да забележи читав низ успеха, под тим протекторатом она данас слави своју славу, дан отварања обновљене зграде Народног позоришта, за коју је везано службовање велике већине данашњег особља.

6 јуна 1922 године у Београдском народном позоришту, изниклом из ратних рушевина, подигла се први пут завеса после једног дугог и мучног периода борби за народно ослобођење и уједињење, и тај датум остаје значајан не само по његове чланове, већ и по културну историју новог, Југословенског Београда.

Извршујући веома пријатну дужност, у име Управе Задруге молим господина Изасланика Његовог Величанства Краља да на највишем месту буде тумач наше дубоке оданости и безграничне љубави према нашем младом Краљу, Његовом Величанству Краљу Петру II, Њеном Величанству Краљици-Мајци, Нашем Високом заштитнику, Његовом Краљевском Височанству Кнезу-Намеснику и васколиком Дому Карађорђевића.

Крај говора г. М. Стојановића пропраћен је одушевљеним клицањем Њ. В. Краљу, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и целом Краљевском Дому.

После говора г. М. Стојановића изведен је веома успели концертни део, који су изводили прваци наше Оперe: г. Холотков, г-ђица Мезетова, г. Ж. Цвејић и г-ђа Бугариновић.

На јектенија веома је складно одговарао одлично увежбани хор задругара.

По завршеном концертном делу гостима је сервирана богата закуска.

## Јубиларни концерт Првог београдског певачког друштва

Прво Београдско Певачко Друштво које је основано 1853, на Спасовдан ов. г. одржало је концерт у сали Коларчевог универзитета. Концерт је отворио већник и претседник Културног Одбора града Београда г. Душан С. Николајевић овим говором:

„Радосно сам се одазвао позиву Првог београдског певачког друштва да ово свечано вече отворим. Па, ипак, морам одмах рећи да је моју радост мутило моје уверење, да у једној овако краткој речи нећу моћи ни набројати а камоли истаћи све важније моменте из живота овога нашег старог и заслужног културног друштва.

Прво београдско певачко друштво основано је 1853 године. Тада је у малој и вазалној Кнежевини Србији владао т. зв. уставобранитељски режим. Овај режим, који не беше у стању да усклади накнадно јављене прохтеве војводства с једним модернијим биро-

кратизмом; овај режим који је, због тога, доста ометао еволуцију демократске мисли Србије, ипак је крај свих својих противречности, с времена на време тражио један духовни прогрес. Иако није имао снаге ни да јасно види у чему је истински духовни прогрес ни да одлучно иде једним путем који би нашу земљу истински култивисао, Уставобранитељски режим је 1853 културно добио тиме што је приватна иницијатива основала у Београду певачко друштво. У почетку друштво је било само за забаву. Певали су се на нашем језику преводи страних песама, али је карактеристично да су стране песнике преводили наша два знаменита писца: Љубомир Ненадовић и Јова Илић. Љубомир Ненадовић је србијански оџаковић. Он је у љубави и пошти коју је имао за свога оца, великога државника, законодавца и великога историчара наше Буне, Проту Матију, и за

свога деду, Алексу Ненадовића; он је у култу својих предака, тако заслужних за стварање Србије, налазио потстреке за свој, односно србијански демократизам. За онај демократизам који ће од Србије начинити Југословенски Пијемонт. Љубомир Ненадовић беше чиста душа до инфантности, а Јова Илић је до те мере словенски чедан да је он, певајући своје источњачке песме, успевао да из Оријента избаци све оно што тај несловенски свет чини посувраћено страсним. У својој еротичи, Јова Илић је и онда кад пева заљубљене младе везире, који губе главу за ноћ проведenu у туђем харему, сачувао врло много оно срце нашег народног песника који је певао младости и Бошка Југовића, Павла Орловића и Косовке Девојке. Јова Илић је, кроз своју поезију, врло много ослоненио Оријент. И два наша песника: Љубомир Ненадовић и Јова Илић, који су, сваки на свој начин, певали чистоту душе нашег, надахнуше на свагда активност Првог београдског певачког друштва. Оно је од 1853 па све до данас остало верно чистој земљи нашој и дивној песми њеној. 1854 у Прво београдско певачко друштво ступају два уметника: знаменити музичар Корнелије Станковић и знаменити сликар Стеван Тодоровић, чија брижљиво и чисто и муниципозно рађена платна украшавају још увек многе наше установе и многе домове старог Београда. Корнелије Станковић и Стеван Тодоровић дају импулсе друштву. И друштво све више развија своју делатност. Доцније ће у друштву добити своје замахе и Јосиф Маринковић и Стеван Мокрањац. Јосиф Маринковић је у часовима досезао до генијалности. Кад ово говорим, мислим у првом реду на музику којом је Јосиф Маринковић оживео Љубинкову мелодраму „Суђаје”, нарочито на успаванку и на запевку мајке. Стеван Мокрањац није само стављао у ноте народне мелодије. Он их је кроз своју уметност тако дубоко осећао и на тако лепо дискретан начин пречишћавао да је Мокрањчево музичко дело извор из кога ће у скорој будућности потећи широки млазеви тонова наших оригиналних опера, које ће задивити свет.

Прво београдско певачко друштво вршило је предано своју мисију и треба ударити гласом на то да је оно, верно земљи Србији, широко осећало сву вредност Словенског Југа и Балкана. 1893 године у Дубровнику се открива споменик песнику Османа: „Дубравке”. Прво београдско певачко друштво узима учешћа у тој прослави. Оно је свесно шта за Сло-

венски Југ значе Гундулић и Јадранско море. Идуће, 1894 године, одлази Прво београдско певачко друштво у Солун. Даје концерт у Солуну и тиме показује колико схвата важност нашега Југа и колико је свесно значаја Јеђејскога мора у историји и у будућности Балкана. Прожето југословенским и балканским идеалима, Прво београдско певачко друштво, на обалама Јадранскога мора и Јеђејскога, својом песмом поздравља једну достојнију будућност. Те две воде подједнако су заносне и подједнако су важне, а интересантно је да је пут певачког друштва у Солун описао Дубровчанин Спира Калик. Овај заслужни члан друштва на обалама Јеђејскога мора осетио је у души онај исти усхит којим је дрхтао његова душа кад је год мислила на сињу Јадранску воду.

Прво београдско певачко друштво, у својој служби идеалима, располагало је смелошћу да десет година после Сливнице оде у Софију.

Господо, мисао братства нашег и бугарског народа имала је своје гонитеље и своје жртве. Два здрава, необично способна братска народа небом и земљом позвана су да доминирају на Балкану, а једно проклетство је чинило да је мисао братства та два народа била готово стално смртно рањављена. Па, ипак, све и кад би проклетство искало нове жртве, та мисао мора победити. Она долази из гробова њених племенитих заточника и из болова свих нас, живих Балканаца, и из несаломљивих жеља будућих генерација југословенских и бугарских које хоће и које имају права да буду срећније од нас.

\*

Нека се захори песма словенским Балканом!

Недавно је угледна француска културна радница Ивона Сарсеј писала о томе да је француска земља, крај свих криза које су после Рата навалиле на свет, на све народе, ипак, сачувала способност да пева. Ивона Сарсеј каже да у Француској пева и француски сељак и француски радник. У нашој отаџбини има доста немих појава, али, ако здраве националне енергије буду одлучне, у нашој великој отаџбини и на словенском Балкану певаће сви наши људи. Певаће и сељаци и радници. Томе циљу служило је и служи Прво београдско певачко друштво. И, озарено тим циљем, нека протече и ово свечано вече”.

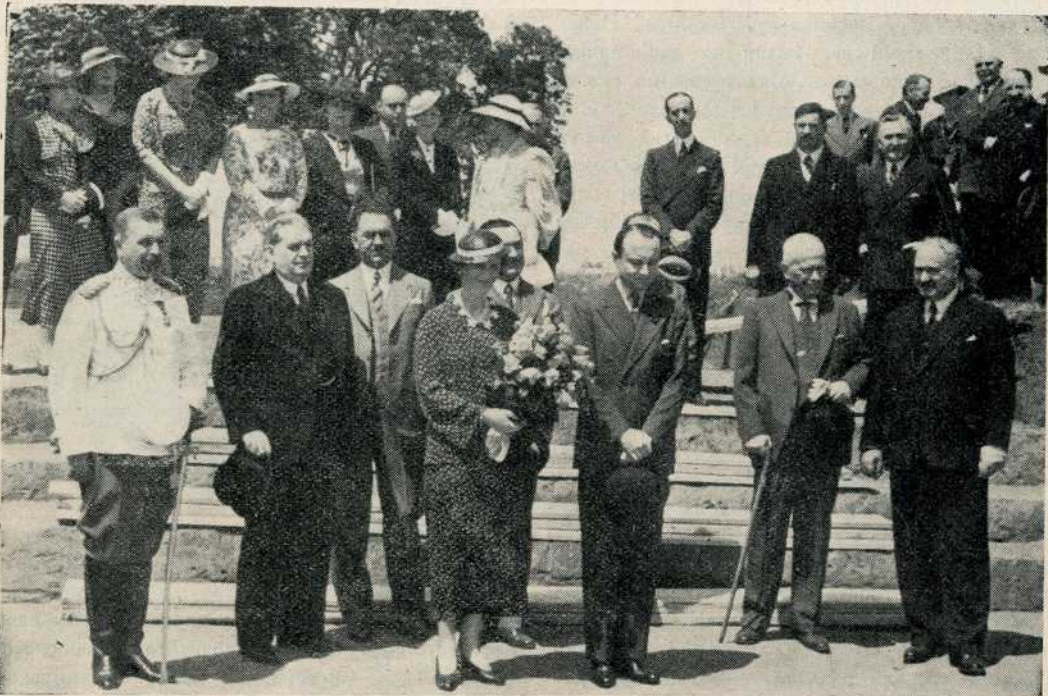
## Свечано отварање Голф игралишта у Београду

На први дан Духова на врло свечан начин извршено је отварање Голф игралишта, које је подигао Голф клуб Београд, чији је претседник г. Влада Илић, претседник Београдске општине.

Отварање је извршено у присуству Њ. Кр. Вис. Кнеза Павла и Њ. Кр. Вис. Кнегиње Олге. Од стране Краљевске владе присуствовао је претседник г. др. Милан Стојадиновић, затим претседник Сената др. Љубомир Томашић, претседник Народне скупштине г. Стеван Ђирић, а од министара г. г. Ђура Јан-

Голф, чије игралиште данас отварамо, и ако се он у извесним земљама већ вековима игра, спорт је холандског порекла, али је убрзо прешао у Шкотску, где је игра голфа била постала тако популарна у половини петнаестог века, да је потпуно баčila у засенак веома распрострањено гађање стрелом.

У Америци влада право одушевљење за овим спортом. Тамо, као и у Шкотској, има и општинских игралишта, где сваки љубитељ о-



Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, Њ. Кр. Вис. Кнегиња Олга, претседник Београдске општине г. Влада Илић, и друге угледне званице присуствују освећењу камена темељца зграде на игралишту Голф-клуба

ковић и Добривоје Стошовић. Поред тога, присутни су били многи чланови дипломатског кора, као и велики број угледних чланова београдског друштва.

Тачно у 12 часова на игралиште је дошао Њ. Кр. Вис. Кнез Павле са Њ. Кр. Вис. Кнегињом Олгом, у пратњи Министра Двора г. Милана Антића и првог ађутанта генерала г. Војина Чолак-Антића. Госпођа Олга Владе Илића предала је Њ. Кр. Вис. Кнегињи Олги један леп букет ружа, па су се Њихова Височанства Кнез-Намесник Павле и Кнегиња Олга поздравили са присутнима. Затим се пришло месту на коме ће се подићи дом Голф-клуба и претседник Општине г. Влада Илић одржао је, пре отварања Голф-игралишта, следећи говор:

Колики је значај спорта види се већ и по томе што су свуда државе узеле у своје руке да управљају физичким васпитањем народа. Добро вођен спорт не утиче само благотворно на народно здравље, него развија дух храбрости, дисциплине и дружељубља. Спорт врши још једну велику мисију: зближава народе.

вога спорта уз врло малу цену, приступачну свакоме, може да одигра партију голфа.

Данас већ има многобројних игралишта голфа у Француској, Немачкој, Италији, Швајцарској и Аустрији. И у Јапану се голф игра с великим одушевљењем. Будимпешта, Софија, Атина имају своје голф-клубове. У нашој земљи игралиште голфа постоји у Загребу и ево, сада овакво једно игралиште добио је и Београд. Оно је од данас отворено свакоме љубитељу овога спорта.

За ову културну установу имамо у првом реду да благодаримо иницијативи, истрајности и сталној племенитој вољи Његовог Краљевског Височанства Кнеза-Намесника Павла. И прожет најдубљом захвалношћу за све што Узвишена личност Кнеза-Намесника ствара на свима пољима нашега живота, ја молим Његово Краљевско Височанство да благоизволи отворити ово игралиште које ће од данас бити приступачно сваком љубитељу голф-спорта".



Социјална хроника:

## Свечана академија београдске Лиге против туберкулозе

Као и ранијих година, тако је и ове године београдска Лига против туберкулозе у оквиру дана против туберкулозе одржала у Београду своју Свечану академију на дан 27 маја ове године у великој сали Основне школе Краља Александра I.

У присуству изасланика Њ. В. Краља, изасланика г. Министра војске и морнарице, Црвеног Крста, Београдске општине, претставника Савеза градова Краљевине Југославије и многих социјалних, хуманих и здравствених друштава, академију је отворио претседник Лиге г. др. Рувидић Жарко, санитетски генерал. У своме говору г. генерал Рувидић је изнео да се овакве академије одржавају ради тога да би се најшира јавност упознала са штетним последицама које нам туберкулоза наноси, па је потом прочитао посланицу, коју је Њ. В. Краљица Марија благоизволела упутити Југословенској Лиги против туберкулозе:

### Југословенској Лиги против туберкулозе

Туберкулоза претставља једну од највећих опасности по здравље нашег народа јер она прети да се из градова и већих насељених места још више рашири по селима и мањим местима.

Успеха у борби против овог великог и народног зла може бити само, ако заједнички и сложено раде: државни и самоуправни органи и установе са удружењима и Лигама, као носиоцима приватне иницијативе.

Зато наша акција у борби против туберкулозе треба да буде општа, заједничка целог народа, свег свесног грађанства.

Ја поздрављам Југословенску Лигу против туберкулозе, — ценећи њене напоре и њен рад у сузбијању туберкулозе у народу.

Пошто је завршио свој одлични говор, претседник г. др. Рувидић дао је реч г. др. Миодрагу Врачевићу, директору државног Антитуберкулозног диспансера, који се у своме обимном предавању задржао прво на стручном опису првих знакова туберкулозног обољења, као и целокупног развоја плућне туберкулозе, па је потом изнео рђаве хигијенске прилике под којима живи велики број сиромашних туберкулозних боле-

сника у Београду указујући значајки на потребу што јаче координиране сарадње у раду Лиге против туберкулозе.

Г. др. Милош Петровић, шеф дечјег одељења Опште државне болнице, говорио је о проблему туберкулозе код деце. Г. др. Петровић је изнео неколико врло убедљивих података о распрострањености туберкулозе код београдске школске деце, изнео је успешан рад школских кухиња, које издржава Црвени Крст, али је истовремено документовано указао и на један велики недостатак у досадашњим мерама против туберкулозе код деце, наиме осуство нарочитих болница за дечју туберкулозу.

Г. др. Боровоје М. Ђорђевић, шеф Антитуберкулозног диспансера Општине града Београда у своме предавању изнео је значај и улогу превентивних мера за сузбијање туберкулозе. Убедљивим статистичким подацима г. др. Ђорђевић је доказао да су добро организоване превентивне мере у многим државама Европе успеле да знатно смање смртност од туберкулозе за последњих 20 година, док код нас, услед недовољно живог антитуберкулозног покрета још увек сваких  $\frac{1}{4}$  часа умире по један становник само од туберкулозе. У предавању г. др. Ђорђевића нарочито су били интересантни подаци о туберкулози по градовима и код градских радника. О томе предавач г. Ђорђевић вели:

— Превентивне мере односе се на оне многобројне социјалне узроке туберкулозе, широко изукрштане и испреплетане, који у главном и издвајају сузбијање туберкулозе из оквира чисто медицинско-хигијенске делатности која је за већину осталих заразних болести била махом довољна. Познато је да социјални састав нашег градског становништва чине претежно професионалне групе радника свих врста, ситне занатлије, нижи државни и самоуправни чиновници или приватни намештеници, а да је број становништва који припадају групи имућнијих друштвених класа много мањи. Према статистичким подацима научног Комуналног бироа Савеза југословенских градова, чијим је проучавањем уз нашу фтизиолошку сарадњу руководио г. Слободан Видаковић, наш познати социјални писац, излази да туберкулоза код наших градских радника односи просечно 44% од укупног морталитета од туберкулозе. Пошто је изнео детаљне статистичке податке, г. др. Ђорђевић подвлачи:

„Према поменутој анкети Савеза градова из 1934 и 1935 године видимо и на помору децу од туберкулозе колико се ти социјални узроци уплићу у развој туберкулозе као народне болести и колико су много-

стране и далекосежне заштитне мере које захтева једна овако хронична болест. Г. Видаковић је на основу тих података утврдио за све наше градове проценат деце умрле од туберкулозе према укупној смртности од исте болести. Тај проценат износи на пр. у Љубљани 4,3%; у Сиску 11%; у Сремској Митровици 14%; у Загребу 15,3%; у Хвару 16%; у Зајечару и Великој Кикинди 20%; у Београду 20,5%; у Крагујевцу 29%; у Белој Цркви 30% итд.

„Ови и многи други интересантни подаци, које је сакупио научни Комунални биро Савеза градова приказују сву обимност проблема сузбијања туберкулозе код нас, о чијим социјалним узроцима г. Сл. Видаковић у једном од својих научних дела, које је наградила Краљевска Академија наука, вели: „узроци туберкулозе у многим нашим градовима су на првом месту рђави, нехигијенски станови и радионице, низак стандард живота сиромашних градских становника, нерегулисана дужина радног времена, мале наднице, употреба малолетне деце и жена по фабрикама, квалитативно рђава и недовољна исхрана, алкохолизам и многе друге тешке појаве које су последица опште привредне депресије и наше недовољне активности на пољу социјалног старања”.

Анализујући статистичке податке Савеза градова, предавач г. др. Ђорђевић је нагласио да туберкулозу, као еминентну социјалну болест, треба сузбијати у два правца: директним лечењем и спровођењем најопсежнијих социјално-хигијенских и економских мера.

Поред свечане Лигине академије, којој су присуствовали наши најпознатији социјални радници, одржано је у Београду низ антитуберкулозних предавања. У име Лиге против туберкулозе преко Радио станице одржали су предавања чланови Управе г. г. Слободан Видаковић и др. Миодраг Врачевић, а г. др. Љубомир Вуловић, такође члан Управе Лиге, одржао је предавања у Чехословачком дому и Женској гимназији. Лига против туберкулозе у сарадњи са Поглаварством града Београда организовала је за време дана против туберкулозе низ популарних предавања о туберкулози и по периферији Београда, као и по свима школама. Овогодишња пропаганда за борбу против туберкулозе водила се под темом: „Боље је туберкулозу

спречити него лечити”. Та предавања одржала су г. г. др. Цана Ивановић у основној школи Цара Душана, ул. 23; др. Влад. Ђорђевић у основној школи Кр. Петра ул. 7; др. Бран. Витић у основној школи Јове Илића ул. 130; др. Новичић у основној школи Трговачка ул. 49 (Чукарица); др. Пастељ у основној школи Војводе Глигора ул. 66; др. Рад. Ђорђевић у основној школи Јована Ристића ул. 31; др. Неда Јовановић у основној школи Босанска 32; др. Љуб. Митровић у основној школи Цара Николе II 42; др. Васа Петровић у основној школи Косте Главинића ул. 1; др. Вел. Даниловић у основној школи Шуматовачка ул. 1; др. Клара Левај у основној школи Зрињског ул. 29; и т. д.

Ова предавања била су намењена поглавито ђачким родитељима и била су такође добро посећена.

У сали Српског лекарског друштва, а уз сарадњу Фтизиолошког друштва и Лиге против туберкулозе, одржана је стручна расправа проблема борбе против туберкулозе. У оквиру те заједничке седнице, одржао је предавање г. др. Боривоје Ђорђевић, главни секретар Лиге против туберкулозе. У своме предавању, одржаном пред највишим форумом наше медицинске науке и фтизиолошких стручњака, г. др. Ђорђевић изнео је најновије статистичке податке и анкетна открића Комуналног бироа Савеза градова о морталитету од туберкулозе у нашим градовима. Ова врло карактеристична статистичка открића изазвала су стручно интересовање претставника лекарског staleжа, нарочито фтизиолошких кругова медицинске науке. Одлучено је на седници Главног одбора Лиге, да стручни одбори Лиге против туберкулозе отада координирају свој научни рад са радом Комуналног бироа Савеза градова, те да се у тој заједничкој сарадњи изradi један детаљан статистички катастар кретања туберкулозе у свима нашим градовима са потребним графичким и табеларним приказима.

Поред Београда, антитуберкулозни дани приређени су у свима већим градовима наше државе, а у Сарајеву одржан је врло успели земаљски Конгрес против туберкулозе, о чијем ћемо раду писати детаљније у идућој свесци часописа Београда.

## Прослава двадесетпетогодишњице Друштва „Српска Мајка“

У недељу 24. маја о. год. прославило је Друштво „Српска Мајка“ двадесетпетогодишњицу свога рада у дворани Официрског дома.

Овој прослави присуствовали су изасланица Њ. В. Краљице Марије, високе заштитнице друштва дворска дама Госпођа Ела Хаџић и изасланица Њ. В. Кнегиње Олге почасне претседнице Српске Мајке дворска дама Госпођа Олга Лозанић. Затим, делегати: Њ. Св. Патријарха, Министарства социјалне политике и народног здравља, Министарства трговине и индустрије, Градског Поглаварства града Београда, разних хуманих женских друштава из Београда и унутрашњости и велики број пријатеља друштва.

Претседница Друштва Госпођа Мила П. Лазаревић отворила је свечаност и са неколико топлих речи захвалила се изасланицама Њ. В. Краљице Марије

и Њ. Кр. Вис. Кнегиње Олге, као и свима осталим присутнима за интересовање за јубиларну скупштину. После тога прочитани су телеграми упућени Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљици Марији и Њ. Вис. Кнегињи Олги. Госпођа Коса др. Ј. Лукића прочитала је опширан реферат о двадесетпетогодишњем раду друштва. Овај реферат говори о оснивању друштва на иницијативу покојног др. Јована Јовановића, познатог београдског лекара и почетак друштвеног рада под претседништвом госпође Мице др. Николајевића. Друштво је отпочело свој рад у априлу 1911 године и старало се за сиромашне породиље. Балкански и светски рат прекинули су овај рад и од 1920 године почиње друштво „Српска Мајка“ поново своју активност. На иницијативу дејчег лекара др. Надежде Станојевић и у споразуму са др. Јовановићем основано



је саветовалиште за мајке и децу у Државној болници при Акушерском одељењу. Тадашње чланице замењивале су у раду стручну сестру. Од нарочитог значаја за развитак друштва било је претседништво госпође Миле др. Јовановића, која је по смрти свога мужа водила послове, и потпретседништва госпође Даринке Панић. За то време обновило је Друштво свој диспансер чији је рад био прекинут, и оснива једно обданиште за одојчад. У то доба почиње друштво да преноси своју делатност у унутрашњост. У марту 1929 год. под претседништвом госпође Даринке Панић освећен је нови дом „Српске Мајке” у који су смештене све деце установе. У септембру 1934 год. губи друштво раном смрћу госпођу Даринку Панић и на њено место изабрана је вредна госпођа Мила П. Лазаревић која од тада води уз помоћ управних чланица многобројних пододбора успешно рад друштва. Поводом двадесетпетогодишњице израдио је друштво споменицу Друштва „Српска Мајка” за коју је написала предговор наша књижевница госпођа Исидора Секулић. Споменица је верна слика целокупног рада свих управа и сарадника друштва на заштити незбринуте деце. Прочитани су и извештаји подмлатка друштва а са нарочитом симпатијом примљен је извештај мале Љиљане Ђурић о раду одбора деце Друштва „Српске Мајке”.

По прочитаном исцрпном извештају поздравио је свечану скупштину изасланик Њ. Св. Патријарха Господина Варнаве викарни Епископ Вићентије Вујић и честитао тако успешан рад наших жена. Затим је Љубомир Хофмановић, начелник Министарства социјалне политике и народног здравља, као изасланик Министра социјалне политике и народног здравља господина Драгише Цветковића, рекао између осталог:

„Данашњи је дан један од оних, који нам указују на изванредно успело дело далековидних прегаоца негда малене Србије. Пре 25 година, када смо у најлепшем заносу националних тежњи великим замахом ишли ка подизању васколиког националног живота, да свежом снагом надокнадимо оно, што смо у вековном ропству изгубили — осећала је се јасна потреба да се поред бораца са пушком у руци окупе и храбри неимари на свима пољима националног живота. Тако су се лагано купили и они борци, који ће својим проницљивим духом и љубављу према ближњем одати се са пуно пожртвовања хуманом и социјалном раду за добро својих ближњих. И сасвим природно, у колу тих бораца највише наилазимо на жене.

„Једна група најугледнијих наших жена, са др. Јованом Јовановићем на челу, оснива у то доба друштво „Српска Мајка”, да попут легендарне мајке из наших народних песама, пружи потпоре и утехе свакој мајци, која у најтежим животним приликама донесе на свет новог грађанина.

„Друштво „Српска Мајка” нарочито проширује свој рад после рата. Управа друштва умела је увек врло добро да осети и да потпуно схвати потребе новог доба, те распростире свој рад у три правца: да хигијенски просвети мајку, да пружи помоћ и заштиту мајци с одојчетом и да пружи родитељску љубав и старање малој деци, прерано отргнутој из родитељског гнезда.

„Српска Мајка” је најбоље показала своје дубоко схватање наших савремених проблема на заштити деце и матера тиме, што је свој рад увек благовремено проширивала и прилагођавала савременим потребама наше средине. Највеће дело „Српске Мајке” су њени напори, да развије свој рад и у најмањим местима и у нашим селима, где се осећа насусна потреба за просвећивањем жене у одгајивању подмлатка.

Страшна цифра смртности наше деце, зове све мајке, зове све жене, зове све нас да помогнемо „Српској мајци” у томе њеном великом, племенитом и лепом задатку. У томе раду, у свеукупној великој делатности на заштити наших најмлађих, „Српска мајка” је увек наилазила на разумевања у Министарству социјалне политике и народног здравља. Ако се понекад нешто и није учинило, колико се желело, свакако се увек чинило колико год се могло.

За ванредни успех у раду на заштити деце, за свестрану сарадњу на збрињавању малих и на оној моћној моралној и социјалној помоћи, коју је „Српска мајка” вазда давала мајкама и новим грађанима који долазе на свет, а у знак видног признања и саме друштву „Српска Мајка” и вредним чланицама Управе исте, молим да саслушате Краљевске Указе о одликовањима: одликовано је Друштво „Српска Мајка” орденом Светог Саве трећег степена; Олга Лозанић, дворска дама Њ. Кр. Вис. Кнегиње Олге и Мила П. Лазаревић, претседница друштва орденом св. Саве трећег степена; орденом Југословенске круне четвртог степена: Амалија Спасојевић и Тинка Јанковић; Орденом св. Саве четвртог степена Олга Косић, Љубица Цоловић, Милица Мијовић, Косара Лукић и др. Надежда Станојевић; орденом Југословенске круне петог степена: Софија Вагнер, Дивна Павловић, Вида Тадић и Мара Хофмановић; орденом св. Саве петог степена: Мица Јанковић, Магдалена Бајаловић, Олга Новаковић, Лепосава Окановић, Боса Савчић, Десанка Милетић, Коса Ђорђевић, Ружа Јане, Љубица Јовановић, Сунчица Мраовић, Јерина Нешић, Лепосава Жугић, Мара Чолак-Антић, Љубица Димић, Наталија Сретеновић, др. Вера Јовановић-Ковачевић и др. Душан Кусовац”.

Крај одличног говора г. Хофмановића поздрављен је једнодушним аплаузом.

Госпођа Љубица Кнежевић, изасланик Министра Трговине и Индустрије, поздрвила је топлим речима успехе друштва. Затим је др. Марија Гајић, шеф Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи града Београда поздрвила свечану скупштину и међу осталим подвукла следеће:

„Српска мајка” са поносом може да износи резултате свога интензивног рада на пољу деце заштите. Од нарочитог значаја за развитак делатности била је последња деценија. У том кратком времену подигло је друштво свој дом у Београду, где су смештене деце установе. Од нарочитог је значаја рад одличног диспансера са саветовалиштем за одојчад и малу децу, који игра важну улогу у борби против велике смртности одојчади и мале деце у Београду. У целом свету цене се ове установе отворене здравствене заштите као неопходне и њихова делатност у многом зависи од лекара, који њих води и од духа који у њима влада.

Ова установа друштва дала је најбоље резултате.

Сем тога раде и друге корисне дечје установе друштва.

И ако Вашем напору припада свако признање за рад у престоници, ипак је једна од главних заслуга „Српске мајке“, што је рад на заштити деце ширлиа у унутрашњости и идеју о заштити деце пренела из Београда у нашу земљу. Према структури наше земље неопходно је потребан рад на заштити деце на селу и у малим варошицама. Број подружница са дечјим диспансерима или саветовалиштима показује разумевање „Српске мајке“ за проблеме наше народне културе и ми желимо од свег срца да друштво у том правцу свој рад прошири и продубљује. Сматрам као нарочиту част, да честитам друштву на плодном раду на дечјој заштити у име Одељка за штампу и културну пропаганду Поглаварства града Београда који својим идејним и идеолошким радом води и прати сваку делатност на пољу дечје заштите Београда, и у име Ц. Уреда за заштиту Матера деце и младежи, који практично ради на дечјој заштити. Сарадњу са Вашом вредном управом и под претседништвом покојне ве-

лике раднице госпође Панић као и под претседништвом Ваше одличне поборнице г-ђе Лазаревић сматрали смо увек као драгу дужност у корист незаштићене деце. Наша је топла жеља да и у будућности Ваш рад буде награђен тако лепим резултатима, као што смо данас из извештаја Управе чули за добро деце у Београду и целој земљи”.

Са много срдачности говориле су: такође госпођа Лепосава Петковић, претседница Југословенског женског савеза, госпођа Барловац од стране Београдског женског друштва, госпођа Перса Продановић у име Кола српских сестара, госпођа Агатоновић, претседница „Фидака“, госпођа Грујић у име секције Југословенског женског савеза за град Београд и Панчево, делегат Ниша г-ђа Боса М. Гирић, претседница подбора.

Пошто је свечани део састанка био завршен, наставила је после краћег одмора свој рад 16-годишња скупштина друштва „Српска Мајка“, која је такође завршена са пуним успехом.

## Годишња скупштина хуманог друштва „Насушни хлеб“

— До сада је друштво разделило сиротињи 923.983 хлебова. —

Једно од најхуманијих и најкориснијих београдских друштава је несумњиво хумано друштво „Насушни хлеб“, које већ пуних девет година неуморно ради на томе да сиромашном и непосленом свету обезбеди оно што је за одржавање живота најпотребније: комад насушног хлеба.

Под претседништвом неуморне хумане раднице г-ђе Руже Попс, хумано друштво „Насушни хлеб“ одржало је на дан 17 маја т. г., у просторији Основне школе код Саборне цркве своју девету редовну годишњу скупштину.

Са скупштине су прво упућени поздравни телеграми Њ. В. Краљу Петру II и Њ. В. Краљици — Мајки Марији, највећим добротворима друштва, који му свакодневно шаљу стотину хлебова.

Затим је претседница, г-ђа Ружа Попс, отварајући скупштину рекла:

„Упркос велике кризе, помоћу добрих људи, могло је друштво „Насушни хлеб“ да подели онолико хлебова, колико је било потребно да задовољи велику војску незапослених радника и сиротиње. Ове године је било више него икада до сада људи који су били приморани да нам се обрате за помоћ... Мајке болесне од туберкулозе шаљу нам децу по хлеб, јер отац је умро или се налази у болници. Или је мати умрла, остала је пуна кућа деце и отац, незапослен радник. Хлеб насушни једина им је храна“...

Претседница г-ђа Попс нарочито је захвална Београдској општини, која је „Насушном хлебу“ ове године повисила помоћ са још 25.000 динара годишње, а осим тога друштво од општине бесплатно живи и општинско имање у Душановој улици.

Затим је извештај о раду прочитао секретар друштва г. др. Иван Бионић. У извештају се каже: „Активност управе није се ограничавала само на седнице и дежурства. Сваки члан управе допринио је успеху „Насушног хлеба“, а хлеб се одмах давао свакоме који је оправдано пружао руку.

Рад није престајао ни преко лета, најјачи је био за време зиме и пролећа. Чланови управе обилазили су станове оних лица која су добила сталне карте за хлеб. Беда и немаштина на коју они наилазе давала је новог потстрека управи за рад и тако, док је растао број сиротиње пред прозором „Насушног хлеба“, расла је и активност управе.

За девет година рада „Насушни хлеб“ поделио је 923.683 хлеба. У последњој години рада управа „Насушног хлеба“ издала је 323.611,75 динара за хлеб”.

Затим је друштво одлучило да са скупштине упути следећи апел грађанству:

„Симпатија и разумевање са којима наша јавност прати рад „Насушног хлеба“ доказује, да у нашем народу има саосећања за тугу, бол и страдање. На овоме је друштво „Насушни хлеб“ и досада оснивало своје успехе, па апелујемо и даље на све оне који имају срца и осећања, да нас и даље помажу. Уз нашу захвалност имаће и захвалност бедних којима својим доприносом омогућују насушни хлеб”.

После овога прешло се на избор нове управе, у коју су већином ушли стари чланови, а од нових изабрани су: г. г. Бранислав Гојковић, професор; Никола Ђурић, учитељ у пензији; и Корнел Хоровић, трговац. За претседницу и овог пута изабрана је г-ђа Ружа Попс.



Привредна хроника

## Трговци из целе земље одржали су конгрес у Београду

— Трговцима је Београдска општина приредила банкет на коме је конгресисте у име Београда поздрављиво претседник града Београда г. Влада Илић —

Средином маја у Београд су почели да пристижу трговци из свију крајева наше земље, да би узели учешћа на конгресу трговаца, који је отпочео 17 маја т. г. Истога дана делегати трговачких удружења састали су се у физичкој дворани београдског Универзитета, где су под претседништвом г. Недељка Савића, претседника Централног претставништва Савеза трговачких удружења и већника града Београда, отворили конгрес уобичајеном претконференцијом, остављајући свечани чин отварања конгреса за сутрадан.

На овој претконференцији говорило је више говорника, из којих се говора могло закључити да све наше трговце погађа једна иста брига, а то је: питање раздуживања привредника, одређивање максималне границе зараде за странце, подједнако примењивање закона према свима, ревизија пореског и фискалног закона итд.

Свечано отварање конгреса Савеза трговачких удружења обављено је 17 маја у дупке пуној дворани Коларчевог универзитета, у 9 часова пре подне. Конгрес је отворен у присуству изасланика Њ. В. Краља капетана II класе г. Павића; министра трговине и индустрије г. др. Милана Врбанића, који је на конгресу претстављао Краљевску владу; изасланика Министра војске и морнарице бриг. генерала г. Рукавчића; претставника Народне одбране г. Лазаревића; и изасланика многих привредних друштава.

Одмах у почетку претседник г. Недељко Савић предложио је да се са конгреса упуте поздравни телеграми Њ. В. Краљу Петру II и Њ. Кр. Вис. Кнезу — Намеснику Павлу, што је конгрес једнодушно прихватио, приредивши уједно бурне овације Њ. В. Краљу, Њ. Кр. Вис. Кнезу — Намеснику Павлу и целом Краљевском Дому.

После говора Министра трговине и индустрије г. др. Милана Врбанића и претседника г. Савића, прешло се на расправу свих најактуелнијих привредних проблема, у којој је расправи учествовао велики број трговаца конгресиста из свију крајева наше земље. Пошто су у врло обимној расправи исцрпљене све тачке дневног реда, претседник г. Недељко Савић прочитао је резолуцију, којом се тражи праведна заштита наших трговаца од навале страног капитала, као и праведно решење свих привредних питања, коју је Конгрес акламацијом прихватио.

Истога дана претседништво конгреса, у подне, одвезло се на Авалу где је на гроб Незнаног Јунака

положило венац. По подне је у Народном позоришту давана у част трговаца свечана претстава комада из народног живота „Ђидо”. Увече је Београдска општина у просторијама ресторана „Коларац” за све конгресисте приредила банкет, на коме су поред домаћина, претседника Општине г. Владе Илића, учествовали и претставници свих привредних установа и корпорација у Београду.

За време вечере, у име града Београда, први је узео реч претседник Београдске општине г. Влада Илић, који је у своме сјајном говору рекао:

Велика љубав коју сви носимо у себи према славноме Дому Карађорђевића тако богатом историским заслугама за наш народ налаже нам да се пре свега сетимо и да поздравимо:

Наду нашег народа, сина Великога Ујединитеља, нашега младога Краља Петра II.

Узвишену Краљицу Мајку Марију која матерински предано бди над младим Краљем и спрема Га за велике задатке који Га чекају у будућности.

Умнога Кнеза-Намесника Павла који све Своје велике државничке способности посвећује управљању државним пословима старајући се да наш народ са што мање тешкоћа преброди данашње тешке прилике у свету.

Господо! Ја Вас позивам да уз нашу прву чашу, прву здравицу клинемо:

Живео Краљ!

Живела Краљица Мајка!

Живео Кнез-Намесник!

Живео цео Узвишени Дом Карађорђевића!  
— Живели! проломило се двораном бурно и одушевљено клицање присутних.

Господо претставници југословенске трговине!

Дозволите ми сада да Вам, као претседник Општине града Београда, кажем да је Београд необично сретан што данас има задовољство да са пуним срцем прими елитне преставнике југословенске трговине и да вас увери да цео Београд учествује у плодном раду вашег тако озбиљног конгреса.

Моја радост је, господо, у овом моменту у толико већа што вас поздрављам не само као

претседник Београда, већ и као претседник једне привредне коморе.

Ја знам ваше бриге и ваше муке. Ја знам како проводите дане од рана јутра до мркога мрака у канцеларијама у борби да промет добара у нашој земљи што више побољшате. Знама да су честе бесане ноћи, када размишљамо како да часно одговоримо својим обавезама и када брига спавати не даје. О томе се мало зна у непривредничким срединама. Али ми, привредници, ми се погледом разумемо свакога месеца колико су оне трајале...

Заморени тешкоћама које вам је привредна криза наметнула још од 1931 године, ви сте се окупили данас у Београду да другарски претресете све проблеме земаљске трговине, да им нађете узроке и лекове и да предложите мере које треба предузети како би привредни точак кренуо бржим темпом и правилније.

Пут је добар који сте изабрали. Свако од вас код своје куће, у своје крају, у својој радњи има своја запажања и када се сва та запажања слију уједно, пошто се колегијално претресу и заједнички усвоје, добиће се већа гаранција да ће се предложити најбоље мере. Ваша искуства су драгоцене јер ви долазите са терена, у свакодневном сте додиру са народом, чујете његове жалбе и његова задовољства.

Ви сте најбољи барометар за променљивост народног благостања. Док сељак купује на килограме своје потребе, ви знате да је добро. Али, када он почне да узима на мало и да све ређе залази у ваше радње, ви се оправдано узнемиристе и дајете аларм да је потребно нешто учинити, јер народу више није добро.

Те ваше аларме требало би схватити најозбиљније, јер они нису само производ жеље за већом зарадом, него су највише производ истинске бриге за народним благостањем...

Извозници пак имају својих брига, утакмица на иностраним тржиштима све је тежа. Ми смо аграрна земља и док је свако радио свој посао још је некако ишло, али од како су индустријске земље почеле да се аграризују вештачким начинима, од тада су настале хаотичне прилике у међународној трговини. Контингентирања, компензације, клиринзи са девизним тешкоћама, све су то бриге које морају озбиљно да море наше извознике.

Али, рекао бих изнад свега стоје разна фискална оптерећења, која све више спутавају привредни рад. Велики мртавац — Светски рат — није још погребен. Његове последице се још

осећају и треба много смишљености, воље и солидарности да се те последице умање. Потребан је пре свега мир.

Нажалост, видимо да међународна солидарност слаби и да се светски мир тешко одржава. То стање нарочито смета привреди, а ми смо само одјек међународног стања ствари.

Међутим, и у самој земљи може се добром и смишљеном привредном политициом доста помоћи. Ваш данашњи конгрес је један од озбиљнијих аларма. Резолуције које доносите заслужују највећу пажњу. Краљевска влада показује најбољу вољу за решење привредних проблема и ја хоћу да се надам заједно са вама, да рад конгреса неће остати глас вапијућег, већ да ће се у највећим границама могућности остварити мере које предлагате; то неће бити само у корист трговине, или привреде, то ће бити у интересу целог нашега народа, а тај интерес мора свима да нам је увек изнад свега.

Желим на крају да вам кажем да и индустрија и занатство имају исто тако своје тешкоће као и трговина. Три се рибе пеку на истом роштиљу и зато је потребна апсолутна солидарност привредних грана.

Са најлепшим жељама за што бољи успех рада вашег конгреса, ја вас, господе, пионери наше трговине, поздрављам у име Већа и грађанства престонице и желим да из Београда понесете најлепше успомене.

Живели!

Говор г. Владе Илића присутни су поздравили срдечним дуготрајним аплаузом и одобравањем.

Затим су говорили још: г. г. Милан Прпић, претседник Савеза трговаца из Загреб; Бернардо Крешин, претседник трговачке коморе из Осиека, Војин Варошлић из Скопља; Недељко Савић, претседник Централног савеза трговачких удружења; и Милутин Станојевић, претседник Трговачке коморе из Београда.

На крају је говорио изасланик Министра војске и морнарице генерал г. Рукавчић, захваљујући на изјавама трговаца да су они војска на коју могу увек рачунати Краљ и Отаџбина. Поздравља напоре трговаца и жели што брже остварење њихових очекивања на добро земље, народа и нашег младог Краља.

Крај говора генерала г. Рукавчића дочекан је интонирањем химне, после чега се дуго клицало Њ. В. Краљу, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и југословенској војсци.

Сутрадан рано конгресисти су се одвезли на Опленцац где су се поклонили сени Блаженопочившег Витешког Краља Александра I Ујединитеља.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



## Заслужно признање Београда Војводи Петру Бојовићу

— Булевар који почиње од Савског пристаништа и простире се кроз Доњи Град до Душанове улице од сада ће носити његово име —



Војвода Петар Бојовић

На предлог претседника Београдске општине, господина Владе Илића, Градско веће Општине града Београда на својој XII редовној седници, једногласно је одлучило, да се у Београду Булевар који почиње од Савског пристаништа кроз Доњи Град па до улице Цара Душана назове „Булевар Војводе Петра Бојовића”, те да се на тај начин ода видно и трајно заслужно признање Београда славном Војводи победоносне српске војске, господину Петру Бојовићу, под чијом је командом 1918 године ослобођен Београд од трогодишњег непријатељског ропства.

Пошто је овај предлог г. Претседника Владе Илића једногласно примљен, и пошто су седом Војводи Петру Бојовићу у градској већници приређене бурне овације, г. претседник је уступио реч храбром борцу из некадашње ратне Прве армије која се налазила под командом јуначког Војводе, пуковнику у пензији и градском већнику, г. Алимпију Сеничићу,

који је, као иницијатор ове праведне одлуке, захвалио г. Претседнику и г. г. градским већницима на овоме лепом акту пажње према дичном Војводи Петру Бојовићу, овим бираним и срдчним речима:

„Као дугогодишњи војник и официр оне славне војске, нарочито оних јединица којима је командовао Војвода Петар Бојовић, јер сам дуго времена служио под његовом командом, и у штабу и у Првој армији, којом је он командовао, сматрам за дужност да, колико-толико, одговорим својој савести, и као садашњи градски већник и као бивши официр, и као војник, а и као грађанин Престонице, нашег дичног Београда, који је ослобођен 1918 године под командом уваженог Војводе г. Петра Бојовића.

Прва српска армија, после пробоја Солунског фронта, једним еланом какав не памте ни велике и моћне војске великих хиљадугодишњих држава, полетела је преко Велеса, Ниша и Београда; ослободила Београд, предала га београдским грађанима и претседнику општине слободног на уживање и даље управљање, а победоносна Прва армија полетела је преко Саве и Дунава, заузела Срем, Банат и Бачку. Победоносне српске заставе Прве армије залепшале су се једновремено, почевши од Решине, преко Арада и Сегедина па до Словеначких планина, и на тој је величанственој војничкој линији застављена по изричној наредби Врховне команде.

Ја сам мали, господо, да вам прикажем сва велика дела и велике заслуге Војводе г. Петра Бојовића. Али ви се сви сећате, и ви сте, господо, она стара гарда која је заједно са њим ратовала, која је заједно са њим делила и зло и добро, и која, ево, и данас поносно служи Београду, Отаџбини и Краљу у оној Престоници, коју је Војвода Бојовић са Првом армијом ишчупао из чељусти аждаје која нас је давила неколико година. Ја се радујем што сте тако једнодушно и једногласно, и са највећом вољом примили предлог г. Претседника општине. Бићу слободан да вас известим, да сам ја покренуо овај предлог још онда када је Нови Сад прослављао седамдесетпетогодишњицу Војводе Бојовића. Благодарим вам још једанпут, господо већници, на пажњи и позивам Вас да одамо заслужно признање Војводи Бојовићу и једнодушним клицањем: **Живео наш славни Војвода!**”

— Живео Војвода Бојовић! — Кликли су у један глас сви присутни градски већници.



## Изложба француских сликара у музеју Кнеза Павла

У Музеју Кнеза Павла, отворена је свечано, у присуству њеног врховног покровитеља Њ. Кр. Вис. Кнеза Намесника и једне одабране позване публике, **Изложба савремених француских сликара.**

Та изложба, коју је приредио Музеј кнеза Павла, претставља један уметнички и културни догађај од особитог значаја. Она је прва приредба те врсте у нашој престоници где смо, све до скоро, само ретко и околинално имали прилике да видимо по које дело, који пример модерне француске уметности, о којој су, услед тога, сви они што случајно још нису доспели до Париза могли да створе себи само неку мање или више сумарну и посредну претставу. Ова угледна, богата и зналачки пробрана колекција модерних француских слика даје сада и овде, у Београду, могућности свакоме да уђе и дубље у ту материју и да упозна, у главним потезима, суштину, стил и смер данашњег француског сликарства.

Јер имамо ту, одиста, једну репрезентативну колекцију: 109 радова од једанаесторице модерних париских мајстора, оних који су у току последњих тридесет година спровели једну смелу и сјајну, генијалну обнову сликарства и чији су рад, пример и концепција модерног сликарства победили и постали меродавни не само за Француску, већ и за цео цивилизовани свет, за свуда где се стреми за еманципацијом, за ослобођењем од штурних, мртвих традиција и за свежим, чистим, идеолошки непомућеним модерним уметничким стварањем.

Ту су **Пјер Бонар, Жорж Брак, Едуард Вијар, Андре Дерен, Мари Лорансен, Анри Матис, Амедео Модилијани, Пабло Пикасо, Жорж Руо, Динсаје де Сегонзак и Морис Утриљо** — заступљени, сваки са по десетак или и више сјајних, импозантних слика — и ми, најзад, не читамо више њихова имена само штампана, по новинама, часописима, каталозима или књигама, испод неке тамуре мале репродукције, већ, ето, свечано исписана, хитрим и аутентичним потезом кичице, у углу њихових драгоцених платна чије нам жарке, раскошне боје, смеле, полетне линије и чудне фигурације сугестивно казују дух и тајну модерног живописа.

Изложба је смештена у оним угодним, ведрим дворанама другог спрата Музеја где се иначе налази галерија наших и страних модерних сликара. Ови су сада уступили своје место својим француским колегама чији се живо бојадисани таблои веома ефектно ређају по једноставним светлим зидовима, дуж готово целог фронта зграде.

У великој средњој дворани имамо као неку синтетичку увертуру, састављену врло срећно, од појединих најзнаменитијих радова свих излагача.

Падају одмах у очи две-три од оних тако особених кубистичких мртвих природа **Жоржа Брака**, оних чудно стилизованих агломерација од мандолина, гитара, бокала, боца, чаша, музичких партитура, јабука, крушака и другог воћа, у чију херметичну апстрактност и строгу, геометриски конструисану компенетрацију облика и волумена само штедри и зналачки колорит уноси емоције и неке деликатне чулне сласти; — затим неке жарке, пламтеће колористичке визије **Пикасоа**, у оштрим чистим бојама, кроз чије се смеле композиције и декомпозиције утварно привиђају женске главе, груди и разне друге форме и фрагменти тела; — један диван витак женски акт топло-загаситог инкарната од **Модилијаниа**; један **Матисов** „Отворен прозор“ са сањалачки ведрим и далеким изгледом на неку смирену плажу у етерично-меким бледим, сивим, плавичастим и шампањским тоновима; — неколико гиздавих, блештавих ентеријера, са финим монденским фигурама од **Вијара**; — жарка и танано треперећа платна **Бонара**: „Кршари“ са својим претрпанним таљигама у магловитој праскозорској атмосфери, и један велики и раскошни ентеријер са једном дражесном, изванредно топло и флуидно колорисаном женском фигуром пред светлим прозором, крај једног пенасто меког букета сенчастих модрих анемона; — ту су и два магистрална варошка мотива **Утриља** у чудесно меком крем, бисерно сивом, бледо плавом и танано зеленкастом колориту; — даље један крупан и густ букет „Пољског цвећа“ у пастозним, можда и помало тешким, смеђим, браун и црвенкасто-жутим бојама од **Дерена** — и најзад, неколико од оних чудних, као соком цвећа или воћа, маланих, кокетних и носталгичних лепотица **Марије Лорансен** које, чини се, да зачуђено и збуњено оклевају између салона и бајке — минуле, па ипак непролазне бајке **Гијома Аполинера**.

У следећим дворанама налазимо већ читаве мале колекције од радова тих сликара. Одмах прва десно посвећена је сва **Пикасоу** чије се малочас већ наглашени лајтмотив развезује овде, у десетак пространих платна, још шире и сонорније. Поново, већином, неке велике, циновске женске фигуре виђене и дате у неким чудним и зналачким деформацијама, лирски, патетично и декоративно („Девојка са огледалом“, „Сан“, „Нага жена у црвеној фотели“, „Жена која чита“, „Жена са мандолином“), али крај њих и мотиви као „Крлетка“, „Отворен прозор“ и „Бокал и воће на

столу" кубистички декомпоновани, сведени на чаробне луминозне калејдоскопске ефекте — који задивљују и узнемирују.

После тих страсних апстрактних ватромета, веома је угодно прибрати се, разгали се пред меким, сунчаним, у суштини још импресионистичким колоризмом Вијара, пред његовим елегантним и тако интимним ентеријерима, салонима, трпезаријама („Салон Тристана Бернара“, „Породица Русел са столом“, „Доручак“) ведрим, бујним парковима, под чијим се раскошно процветалим ружама, глицинијама и азалејама тако слатко сањари („Вокресон“); — али пред оним у боји још финијим и богатијим и, уопште, још сликарским, платнима Бонара који са истом дивном непосредношћу и истим чулним интензитетом оживљује седефасте женске пути као и неку чинију са деликатним слатким колачима пред чипкастим белим завесама једног азурно светлог прозора, неку девојчицу за плавичасто застртим столом са укуским доручком, у тамнозеленој ладовини једног старог лиснатог дрвета, или један тањир са росно свежим трешњама које је нањушило једно вижаљсто куче глатке загасито смеђе длаке.

Једна права сензација је дворана Модилјаниа, од кога се и у Паризу само ретко кад могло и може видети, наједанпут, на истом месту, десет дванаест радова такве јачине. Сама првокласна платна која нам најупечатљивије откривају сјајне врлине тог великог модерног мајстора: његову непогрешиму синтетичку линију и моделацију, његов строги, стилизовани, па ипак тако живи, жарки и чулни колоризам, његову фасцинантну моћ карактеристике — и целу тајанствену чар његовог јединственог и неподражљивог генија. „Жена са камејом“, „Портре сликара Кислинга“, „Портре Мјешчанџихова“, „Млада Швешанка“ или „Дечак са качкетом“ спадају, несумњиво, у најоригиналније и најсугестивније модерне портрете, — а у оним двома дражесним „Нагим женама“ (— са прекрштеним рукама, и са ђерданом од корала) племенитог витког тела, у жарком колориту зреле кајсије, имамо две модерне сликарске реализације женске лепоте аналогне онима које је Ренесанс поставио за себе Тицијановим Венерама и Данајама.

Није лако, али је неопходно ослободити се чини Модилјанијевих да бисмо могли да приђемо и платнима Жоржа Руоа — „Ложа“, „Жена са огрлицом“ и „Судија“ — која још и у опасном суседству оног тосканског мага делује интересантно, привлачно, својом живом, језгровитом концепцијом и широком, пастиозном фактуром.

Са истом волонтарном, резонованом пажњом и објективношћу разматрамо и радове Дерена да бисмо могли правилно и правично да оценимо његове одличне сликарске квалитете јасно уочљиве у сликама као што су: „Велико дрво“, „Лов“ или „Девојчица са сламњим шеширом“ — и кроз извесну њихову спољашњу тврдост, хладноћу и тмурост.

У једну светлију и топлију климу уводи нас већ Сегонзак, у једну деликатну и чулну импресиони-

стичку природу која очарава својом бујном летњом процвашћу („Цвеће на столу“) својим једрим плодовима („Брескве“) и својим убавим, тако сочно колорисаним пределима („Залив Сен Тропез“, „Мост у Жоенвију“). Та радост природе и боје суптилизира се после у дражесним женским фигурама Марије Лорансен — „Жена са ружом“, „Уметница при сликању“, „Предео у Шанрозеу“, „Три девојке“ и др. — до крилате субјективне фабулације и најетеричнијих сновиђења.

Сновиђења и чисти лиризам, под видом спољашњег, формалног реализма, пружају, у битноме и они чудесни варошки, архитектонски мотиви Утриља — „Улица Корто“, „Црква Св. Николе“, „Ружичаста кућа“, „Порт Сен Дени“ итд. — кроз чије драгоцене ваздушасте тонове — слоновача, бисер, нежни румени и зеленкасти блесак голубијег грла — проговара један од најспособнијих песника-пејзажиста нашега доба.

Визионарство Матиса реализује се у зналачкој линеарној стилизацији и у једном преутанчаном, готово источњачки имагинарном, декоративном колоризму чије широке и луминозне цветне шаре често преображавају слику у неку врсту фантастичног ћилима или тапете. Али фигуре тих ћилимова и тапета живе неким тајанствено-интензивним и присним животом и дају — као на пример, она сугестивна „Спавачица“, она раскошно компонована „Нага жена с леђа“, или оне задивљујуће „Гњиле брескве на столици“, једну сензацију реалности какву бисмо узалуд тражили у каквом било „реалистичком“ сликарству.

Најзад, у последњој дворани, са тринаест-четрнаест мртвих природа Жоржа Брака наставља се, у богато и зналачки нијансираним варијацијама, — завршавајући, заокругујући, уједно и целу ову сјајну колекцију модерних париских мајстора — онај строги херметични кубизам чија нам је оштра, апстрактна нота послужила већ и у почетку као ауфтакт или полазна тачка ове наше смотре.

Приређивањем те Изложбе савремених француских сликара — какве још није било у Београду, а може се слободно рећи ни у којој другој престоници или већој вароши суседних земаља — дирекција Музеја Кнеза Павла учинила је веома много за наш уметнички и културни живот уопште. Тачније, дубље познавање великих мајстора модерног француског сликарства значи, — пре свега, за наше уметнике, али одмах затим и за нашу ширу културну публику један непрецењив добитак. Пречишћавање естетичких појмова и васпитање укуса претстављају један високи културни социјални задатак — чијем позитивном решавању такве изложбе ефикасно утиру пут. А у ово наше тешко данашње доба, после, још и нарочито вреди и треба упућивати духове таквим светлијим циљевима и указивати неуморно на племениту, животворну и спасоносну стваралачку делатност генија.

Тодор Манојловић

## Две домаће и две стране премијере

**Владимир-Велмар Јанковић: „Државни непријатељ број 3”**

У једну сасвим другу средину и атмосферу, драмски узбуркану и напету, романтичну, па ипак и веома савремену, увео нас је нови комад г. **Владимира Велмара-Јанковића: „Државни непријатељ број 3”**.

Једна епизода актуелне историје која се одиграва у некој неименованој јужноамериканској држави где бесни револуција, где неки идеалистички родољубиви побуњеници воде огорчену борбу противу једне корупционистичке котирије што држи власт — и противу једног још страшнијег непријатеља и тиранина: једног моћног међународног капиталистичког друштва што је бацило око на богате петролеумске изворе те земље и ради тог свог интереса ту потпирује политичке страсти и изазива трзавице и неред. Борба за власт и борба за слободу, за право, за благостање народа, за спас народа; чудна, фантастична, па ипак тако свирепо-реална економско-политичка борба, — борба за петролеум, од којег зависи опстанак, судбина једне земље.

Генерал Кастро, односно, пошто се он већ повукао, његова три сина воде ту благородну борбу. Двојица од ових, међутим, заробљени су и стрељани, још у почетку комада, као „државни непријатељи”. Остаје тако само трећи, Том Кастро — „државни непријатељ бр. 3”, прави јунак драме. Овај је, у почетку, научник, физичар који, као такав, радећи у својој лабораторији, хоће да користи своју отаџбину. Али не дају му прилике, догађаји — и он се, напрасно, преображује у смелог и сјајног народног вођа, револуционарног генерала у великом каубојском шешуру и живописној црвеној кошуљи — какве носе и његови доглавници — и почиње његова узбудљива, романтична трагедија. Трагедија, у току које „Том осветник” изводи грандиозне подвиге, обара трули режим претседника Бланка, спасава земљу и постаје њен шеф — заплићући се, узгредно, још и у једну помало књишки сентименталну и кобну љубавну идилу — да би најзад ипак подлегао тамним махинацијама оног разбојничког експлоататорског друштва, од којег спасава своју отаџбину само на тај начин што, помоћу једног тајанственог, одиста америкашког механизма, спаљује оне чувене петролеумске изворе, док он сам гине, херојски, прорешетан револверским метцима свога језовитог противника, агента Фишера.

Та фабула потсећа, својом замислу исто као и целим својим узбудљивим и ефектним заплетом, на извесне омиљене пустоловске америкашке филмове. Али то занимљиво филмско шаренило и романтично

комешање стварно су само спољна театрална монтажа, спектакл или оркестрација, кроз коју, врло јасно продиру и сасвим други тонови: алузије, опомене и инвективе, жарке и горке, што одиста не долазе више из оне фиктивне јужноамерикашке авантуре, већ из једног врло реалног и интимног доживљаја, искуства и размишљања.

Главна занимљивост и заслуга „Државног непријатеља бр. 3” је у томе што нам он презентира једну озбиљну, из горућих временских питања и проблема црпену садржајност у једној живописној, имагиназној, или, рецимо баш, и филмски-сензационалној одори чији праскави блесак угодно прекида тмуру монотонију оног, у нашој драми, од неког времена, већ сасвим шаблонизованог, а у битноме, већ и од почетка неистинитог „реализма” или „веризма”.

Комад је, у стилизованој режији редитеља г. **Шеста**, игран живо и са неким романтичним полетом. Г. **Никачевић** је својом питорескно-јуначком креацијом благородног „Тома осветника” дао сходни основни и доминирајући тон целој претстави. Демонски цинични и нервни Фишер г. **Златковића** и масивни, сочног, опорог хумора пуни Коло г. **Раденковића** секундирали су му снажно и ефектно. Г. г. **Д. Милутиновић**, **Гошић**, **Богић**, **Антонијевић**, **П. Петровић**, **Старчић**, **Величковић**, **Живановић**, **Васић**, **Хет** и остали дали су рељефа и акцента разним, многобројним, мањим ролама. Г-ђа **М. Поповић** извела је интелигентно и укусно њеном темпераменту не одговарајућу улогу бизарне и трагичне Анабеле, док је г-ђа **Урбанова** као **Инес** дала једну фигуру од пикантне егзотичне дражи.

**Никола Јовановић: „Кошава” („Палилула гори”)**

Оригинална домаћа премијера, „Кошава” („Палилула гори”) од г. **Николе Јовановића**, донела нам је опет један комад из нашег савременог београдског живота, чак и — као што то већ и наслов назначује — из једног специјалног дела, из једне нарочите средине наше престонице: из Палилуле. Писац је узео једну мрачну, бруталну породичну трагедију каква се стварно могла одиграти међу примитивним старинским људима тога кварта и приказао нам ју је, реалистички, у пуној њеној суровости. Ради се о старом палилулском богаташу и кајишару газда-Бибићу који, крај својих осталих гадости — хајдучка грамжљивост, најпрљавији тврдичлук, дивљачка свирепост и криминална префриганост — гаји у својој отровној души још и једну зверску мржњу на свога јединца сина. Овај, необуздан, плаховит и склон бруталности — то је крв Бибића —, али поред тога, ипак, не лишен и



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

бољих нагона, живи у једном сталном егзасперираним револту противу оца, скита, банчи, раздрагано и огорчено, по палилулским механама, бацајући зеленашке паре старога Бибића — ако их се с времена на време, онако, помало по хајдучки дочепа — Циганима, али каткад и опљачканој сиротињи, жртвама бездушнoг старца.

Отац хоће да га сатре, да га отера на робију и креће за њим полицијску потеру, на што избезумљени младић упада пред ноћ у родитељску кућу и замеће ту пожар. Коњушница гори, кошава дува — отуда наслов, односно два наслова комада —, а отац и син, лице у лице, обрачунавају се у сумахнитом бесу. Тај свирепи приказ завршава се тиме што старац, услед узбуђења погођен капљом, пада мртав на под, док млади Бибић, у неком делиријуму и озарен злокобним црвеним блеском пожара, баца од себе, око себе, преко рампе, у публику, у свет — проклете зеленашке паре које је извукао из обијене касе.

Једна не много пријатна, нити, у својим основним мотивима — револт противу зликовачког богаташа, сукоб између оца и сина — баш толико нова тема коју је писац, међутим, обрадио са неоспорним драмским полетом и још знатнијом сценском вештином. Главни ефект комада је у његовом општром и безобзирном реализму: ствари су у њему изложене у својој пуној, свирепој нагости, без сваке улепшавајуће шминке; лица говоре својим сопственим језиком, не презајући ни од аргоа и разних тривијалних речи и обрта. Је ли то можда неумесно или неукусно? — Није никако, — све докле примамо и одобравамо натурализам и веризам као такве. Ако већ одбацујемо естетизам, лепоту, идејност, стилизацију, поезију, уметност и сличне „идеалистичке лажи“ да бисмо тражили од литературе и позоришта само „истину“ и „верност“ у оном познатом веристичком и натуралистичком смислу речи, онда треба доследно отићи и до краја и не плашити се никаквих конзеквенција те истине и верности, у име неких из једне сасвим друге естетике и идеологије црпених, позајмљених начела пристојности и „доброг укуса“.

Г. Никола Јовановић имао је ту доследност и храброст — и пустио је да његови палилулци говоре својим сопственим језиком, а не ваљда језиком Батајових или Мисеових јунака. Логично му за то нико не може замерити; још на против.

„Кошава“ је, у оквиру и са гледишта натуралистичке естетике, један занимљив комад — и све оно — можда и много — што би му се могло приговорити, погодило би уједно, неминовно, и целу ту естетику.

Претстава је била добра, живописна, динамичка. Редитељ, г. Мата Милошевић као и претстављачки ансамбл били су на висини свога задатка. Г. Гошић (стари Бибић) и г. Живановић (син) дали су две зналачки продубљене, живе, истините, психолошке студије од неоодољивог драмског замаха. Г-ђа Арсенивић окарактерисала је живим бојама и снажним алиром још младу другу жену старога газде. Г-ђа Паранос, г. г. Старчић, Величковић, Антонијевић и остали унели су карактера и хумора у разне мање улоге.

Тодор Манојловић

### Оскар Вајлд: „Лепеза леђи Виндермир“

Изузимајући нешто лирских песама, књижевна делатност Оскара Вајлда изражена је у роману, литерарно-философским медитацијама и драми. Вајлд је најјачи у роману и овим философско-књижевним сентенцијама афористичких облика, који су некада делили књижевни свет Европе у два огорчена табора: у фанатичке противнике и фанатичке присталице Вајлдове.

Вајлд је доскора био у моди, не толико по особитој литерарној вредности својих књижевних творевина, колико због његове отровне жаоке противу високих и привилегованих слојева енглеског друштва. Бојкот, који је конвенционални енглески морал прогласио према Вајлду, прибавио му је нимбус мученика. Широке читалачке масе и данас још нису на чисто, да ли је Вајлд праведно или неправедно прогоњен, али већ самим тим што је прогоњен, он им је постао симпатичан.

То важи и за нашу књижевну публику. Сигурно је тај мотив и руководио позоришну управу, да нам пружи овај Вајлдов позоришни комад.

Лепеза леђи Виндермир је старомодна водвиљска прича о пуританској брачној верности. Фабула је као и све фабуле тога жанра, које су некада биле јако цењене на књижевном тржишту. Лорд Виндермир је пуританац. У браку је пресрећан. И ради те брачне среће, он кришом богато помаже мајку своје жене, госпођу Ерлајн, авангусткињу, која је још пре двадесет пет година оставила мужу своју малу кћер и побегла са љубавником. Псеудо-пуритански Лондон са ужасом препричава у својим салонима претеране авантуре г-ђе Ерлајн. Кријући од света, да је то мајка леђи Виндермир, лорд се са њом састаје и материјално је обилато помаже. Интрига доспева до леђи у сасвим другој форми: да њен муж, лорд Виндермир, баца огромне суме на ту госпођу Ерлајн и да врло често одлази на састанке у њену проблематичну кућу. Брачни је сукоб самим тим постао неизбежан, а млада леђи одлучује да раскине са мужем и да се баца у загрљај лепога лорда Дарлингтона. И она ноћу бежи, а мужу оставља писмо на столу. Срећом још се лорд Дарлингтон није вратио из клуба. Госпођа Ерлајн, која зна да је леђи Виндермир њена кћи, и ако леђи о том и не сања, јавља се у најкритичнијем часу као неминовни спасилац. Она самовласно отвара писмо леђино, упућено лорду Виндермиру, сазнаје где је леђи побегла и одеће као без душе за њом. Ту, у једном мелодрамском духовном двобоју, госпођа Ерлајн побеуђје, и леђи пристаје да се врати своме мужу. Полазе као две сенке, али у том се чују гласови лорда Дарлингтона, Виндермира и остале госпoде, која по одласку из клуба свраћају у момачки стан младога лорда на једну партију карата. Катастрофа је избегнута вештим и присебним маневром г-ђе Ерлајн, која сакрива своју кћер, леђи Виндермир, а затим и сама улази у суседну собу. У тој забуни Леђи заборавља своју драгоцену лепезу, од које се никада није растављала, пошто јој је то био поклон њенога мужа.

После кратког и доста духовитог ватромета са сентенцијама о женама, лорду Виндермиру саопштава један од присутних центламена да је једну лепезу нашао

на фотељи. Запрепашћени лорд познаје лезеу своје жене, и избежумљен отровним слутњама тражи објашњење од домаћина лорда Дарлингтона. Али се г-ђа Ерлајн појављује на вратима и изјављује да је она лезеу забуном понела. Што се тиче њеног ноћног присуства у стану нежењеног лорда, њој је сасвим свеједно да ли ће се поверовати њеној одбрани јер она је колико слободна, толико исто већ и компромитована у погледу својих галантних авантура. Комад после ове сцене излази из перипетија и ближи се завршетку. Леди се кришом враћа своме мужу, који није ни осетио њено бегство, а г-ђа Ерлајн удаје се за једног старог лорда и одлази у иностранство, неоткривајући својој кћери да је она њена мати. Све се лепо и сретно свршава а врлина побеђује, као у свима старим комадима драмског пуританизма.

Од овог сижеа — енглески писац, без обзира што је то био и сам Оскар Вајлд, направио је сентиментално-плачевни водвиљ, доста развучен, делимично тром; француски писац од њега би направио један духовит скеч, збијен, сценски жив, и без пуританских примеса!

Лезеа леди Виндермир је комад осредње литерарне вредности. Може се ипак гледати јер је све живљи у колико се ближи расплету. Сем тога он показује бесну раскошност лордовских палата, као и сву неискреност и псеудо-моралност која влада у односима тих виших редова. Комад не казује ништа друго. Енглески лордови у половини 19 века, можда, су били прилични пуританци, и ако не у оваквом степењу као Вајлдов лорд Виндермир. Енглеска аграрна и крвна аристократија није у овом комаду приказана ни довољно дубоко, ни довољно тачно! Колико је та енглеска аграрна и крвна аристократија традиционално охола, толико је била и брутална у погледу бездушне експлоатације енглеског земљорадника! Ко познаје свирепу иронију Вајлдову, никада не би веровао да је ова „Лезеа леди Виндермир“ толико могла да расхлади његов оштри сарказам, помешан са философском иронијом. Било је и овде до душе нешто од тога, али хришћански дозирано...

Неколико речи и о игри глумаца: лорд Виндермир (Драгутиновић) био је ове вечери без темперамента, прилично тром, али је ипак играо добро. Лорд Сесил (Старчић) пружио нам је изразит тип аристократског циника са врха енглеског друштва. Новаковић требао је да унесе у своју иначе врло добру интерпретацију мало више аристократске охолости. Улога госпође Ерлајн (г-ђа Марковац) изграђена је доста савесно, ма да има честих одступања у тону и психолошкој утанчаности. Сцена између ње и леди Виндермир у момачком стану лорда-Дарлингтона била је доста усиљена, местимично хладна и без потребе вибрирала између отужне сентименталности, ледене мирноће и старе, већ давно напуштене патетичности. Леди Виндермир (г-ђа Ризнић) била је од другог чина врло добра. У првом треба да има више еластичности и елеганције. Госпођа Врбанић била би сјајна да је претстављала какву Нушићеву паланчанку. За Војводињу, још енглеске конзервативне традиције, она је и сувише била наметљива...

### Балзак: „Гопсек“

У току овог позоришног месеца даван је и Гопсек, драматизована новела Балзакова. Њу је прерадио у позоришно дело познати сценски мајстор Хазенклевер, али овога пута без икаквог успеха.

Навршило се већ сто година од оног времена, које је Балзак описао у својој чувеној новели о Гопсеку, малом банкарџу али огромном зеленашу, који је у то време држао у својој шакалској шапи цео Париз.

Већ само то показује да је комад архивске вредности, без проблема и тезе, са фрагментаром философијом и поентираним описом једне застареле племићске средине, Гопсек данас има далеко више историографског интереса него драмског и позоришног. Балзак је имао свој специјални разлог што га је написао. Већ и онда, када је писао новелу о Гопсеку, цео „милије аристократије париске у материјалном пропадању и моралном расулу“ био је застарео. Али Балзак је хтео да се овом новелом освети свима Гопсецима Париза, да их прикује за срамни стуб, и да својој души прибави бар на тај начин колико толико задовољења. Зна се да је Балзак инкарнација тих вечитих дужника, који су цео живот проводили уз егзекутивне забране, пописе и продаје имовине. Он је био вечита жртва тих Гопсека, па је желео да им се на овај литерарни начин освети. И успео је. Његов је Гопсек, онај из новеле, бездушна звер, зеленашка хијена, која од свих вера признаје само фетишизам новцу, злату и богаству. Иако је страст за златом направила од Гопсека крвожедног тигра, неповерљивог и усамљеног у својој златној пећини, ипак је он био деспотски диктатор париске сиротиње, човек од „посла“, врло вешт и врло хладнокрван, и што је најглавније, од веза, тајних и јавних. Међутим, ми смо на београдској позорници видели једног другог Гопсека, склеротичног старца, у бедном оделу племићских лакеја, купљеног на телалници у студентском Латинском кварту, чија се цела природа креће између мономаније злата и гладног али философског аскетизма и који у своја зеленаштва уноси чак и неки — морал правичности!

Тип Гопсека — како нам га је креирао глумац Поповић, односно каквог нам га је дала драматизација Балзакове новеле — не буди у нама душевни револт него неко сажаљење и одвратност; он је гадан као дрв из каљуге, а не као хијена која раскопава канџама гробове и мртвима кида утробу и прождире је! Цео комад је неуспео као драмска прерађевина. Хозенклевер је покушао да изврши кинематизирање а не драматизирање ове Балзакове новеле. Ни у једном, ни у другом правцу није много успео. Дело је мртво, оживљавано ту и тамо једино са по којом философском сентенцијом; Балзакова је новела измрцварена и фрагментарно испресецана. Код нас, при том није правилно интерпретирана: онако како је Гопсек схваћен — игран је скоро без замерке; али је комад из основа, као што смо већ подвукли, рђаво схваћен и рђаво интерпретиран.



## Комуналне вести и белешке

### САВЕЗ ГРАДОВА О НОВИМ СТАТУТИМА ГРАДСКИХ ОПШТИНА

Управа Савеза градова Краљевине Југославије упутила је поводом израде нових градских статута овај распис-препоручу свима градским општинама:

Свима члановима Савеза градова Краљевине Југославије.

По § 148 Закона о градским општинама дужна су нова (тј. изабрана) градска већа у року од годину дана (рачунајући од увођења у дужност) донети статуте и уредбе о организацији и провести нову организацију. Како још нису извршени избори градских већа по новом Закону, нису могли бити донесени ни статуту и уредбе о организацији у смислу цитиране законске одредбе.

Међутим, Финансијски закон за 1936/37 годину, у т. 10 § 51, овлашћује и садашња градска већа да могу доносити поменуте статуте и уредбе о организацији, у колико је потребно да се организација службе у градовима саобрази прописима Закона о градским општинама. То значи да ће се овлашћењем из т. 10 § 51 Финансијског закона за 1936/37 годину послужити само они градови који сматрају за потребно да већ сада, тј. пре избора нових градских већа, проведу нову организацију. Градови наспрот који не осећају такву потребу, нарочито они који су већ раније имали добро организовану градску управу, моћи ће доношење статута и уредаба о организацији оставити овим градским већима. Ову солуцију препоручује Савез градова свим градовима где локалне прилике не изазивају баш неминовну потребу да се нова организација већ сада проведе, јер је то посао не само начелне и врло важне, него и трајне природе, па су свакако у првом реду нова градска већа звана да га изврше.

Препоручујемо то нарочито с обзиром на околност што је и онако са меродавног места стављена у изглед општа ревизија Закона о градским општинама, која би се имала у најскорије време извршити.

Статути и уредбе о којима је реч у § 148 З.Г.О. предвиђени су у § 22, 69 (72), 81 став 4, 85, 86, 87, 95, 100 (102, 103) и 127 истог закона, али градска већа која се мисле послужити овлашћењем из § 51 Финансијског закона за 1936/37 годину не морају све те статуте и уредбе донети заједно, већ могу према локалној потреби, један део тога рада оставити за касније време, односно за нова градска већа.

Како је Савез градова већ раније обећао своју сарадњу код доношења градских статута и уредаба, односно израду угледних статута и уредби, част му је умолити оне градове који се мисле послужити овлашћењем из § 51 Финансијског закона за 1935/36 годину, и који рефлектирају на нашу помоћ и сарадњу, да нас

известе које од статута и уредаба предвиђених у Закону о градским општинама намеравају већ сада донети, како би смо им могли на време послужити својим саветима и упутствима.

Бр. 104—Е. I. — 1936 год. Загреб.

Главни секретар, др. Емин Богдановић, с. р.

Претседник Савеза градова, Р. Ербер, с. р.

### СКУПШТИНА ГРАДСКИХ И ОПШТИНСКИХ СЛУЖБЕНИКА ЈУЖНЕ СРБИЈЕ

Скупштина чиновника и службеника градских, варошких и сеоских општина у Вардарској бановини одржана је 31 маја т. г. у Скопљу. И по броју учесника, и по стручности поднетих реферата, и по озбиљности дискусије — ова скупштина најлепше је манифестовала пораст нивоа квалитета општинског чиновништва Србије и Јужне Србије. Скупштином је претседавао инж. Младен Младеновић, а делегат земаљског Савеза свих организација био је г. Иван Рукавина из Карловца. Пословни исцрпни извештај поднео је г. Андра Ђорђевић.

По саслушању свих реферата, донете су многе резолуције. Ми ћемо се као комуналан часопис задржати на резолуцији о закону о градским општинама и закону о општинама, као и платним припадностима општинских службеника:

Скупштина Удружења општинских службеника општина и градова Вардарске бановине, пошто је свестрано испитала и проучила положај општинских и градских службеника после ступања на снагу Закона о општинама, Закона о градским општинама, Уредбе о општинским и градским службеницима и Статута једнодушно је констатовала, да је положај општинских и градских службеника неједнако и неправично третиран.

Од 3500 општинских и градских службеника у Вардарској бановини обезбеђено је на главним службеничким местима само њих 800, док је 2700 остало потпуно нерегулисано у сваком погледу. Не може се претпоставити да је тенденција закона била, да се читаве главе у њему обрађују за регулисање положаја само 23% општинских и градских службеника, а да остале 77% остави на милост судбини и тиме доведе у питање правилно и нормално функционисање општинске службе. Сви општински и градски службеници, како они на главним тако и они на помоћним службеничким местима, имају подједнаке одговорности пред законом за сав службени рад, те је потребно да имају и подједнака права. Класирање службеника на главна и помоћна службеничка места, са правом и без права на пензију, на сталне и несталне, са осигураном и неосигураном егзистенцијом је колико несоцијално, толико и опасно. Оправдана незадовољства већег дела (77%) необезбеђених општинских службеника, тешка неизве-

ност њихових породица, стварају у исто време психову о неједнакости пред законом и то може да има недоледних последица по сам развој и просперитет наших општина. Зато Скупштина пледира, да се у интересу смиривања духова и социјалне правде, положај свих досадашњих општинских и градских службеника на тзв. помоћним службеничким местима, регулише Законом и да им се обезбеди положај у служби, пензијске припадности и друго исто онако као што је то учињено са службеницима на главним службеничким местима.

Припадности општинских службеника регулисане су на један начин који не може да издржи критику. По Уредби о општинским службеницима припадности су одређене према броју становника општина и ако су сви услови, и економски и социјални општинских службеника потпуно исти на целој територији бановине. Могло је да буде речи о броју службеничких места према броју становника општина. У колико је у једној општини мање становника у толико су и мањи послови, те је и мањи број службеника. Разлика у платама односно личним издацима једне општине треба да буде у броју службеничких места, а никако у плати према броју становништва, јер су дужност и обавезе општинских службеника и према општини и према држави исте без обзира на број становништва, те и њихова права на припадности треба да буду једнака по принципу који је спроведен у Закону о чиновницима и осталим службеницима грађанског реда.

Скупштина је нарочито сагласна у томе, да је положај градских општинских службеника као и њихова стечена права дугогодишњим службовањем у градској и општинској служби, сада веома актуелан услед овлашћења у Финансијском закону за 1936/37 годину, које омогућава садашњим градским већима доношење статута и уређења положаја градских службеника. То питање колико је актуелно толико је и важно, нарочито због тога, што „реакционари прописи Закона о градским општинама“ како је изјавио сам господин Министар унутрашњих послова, дају могућност ревидирања стечених права градских службеника на њихову штету, без обзира на њихов дугогодишњи савестан рад и стечене способности на пракси, а у вези са тим и могућност надзорним властима за отпуштење без дисциплинског суда.

Скупштина налази, служећи се стеченим искуством приликом прелазног стања општинских службеника у Вардарској бановини, да је свако ограничење стечених права градских службеника и њихово уклањање из службе или нерегулисавње њиховог положаја због немања довољних школских квалификација у циљу замене са квалификованим особљем, врло штетно по општинске интересе. Скокови овакве врсте, поред тога што чине велику неправду затеченим службеницима, створиће и хаотично стање у пословању услед недостатка континуитета у раду. Стварати такво стање,

да би се упослили школованији људи, а избацити на улицу хиљаде старијих, затечених службеника, оптерећених породицама, социјално је несхватљиво. Такав поступак ствара масовне узбуне и од, до јуче исправних, службеника прави један кадар незадовољника који ће бити готов да у сваком моменту учини најгоре.

Скупштина, са индигнацијом, одбија свака безумна и провокаторска потурања антидржавности стаљежу општинских службеника и налази, да она чине врло рђаву услугу општој ствари. Општински службеници, који су, кад је требало, и са пушком у руци бранили ову земљу од разних насртаја, нису и не могу бити антидржавни. Злонамерна потурања овакве врсте меродавни треба најхитније у корену да сасеку и ставе самоуправним службеницима до знања, да они цене њихов конструктивни и напоран рад за опште добро и народа и државе. Свако другојаче поступање поколебало би њихову веру у правду и правичност и створило уверење да не уживају заштиту овоземањских закона.

У самој резолуцији по овим истакнутим питањима, Скупштина општинских и градских службеника Јужне Србије тражи:

1) Да се Законом, односно изменама које би имале да уследе, у Закону о општинама и Закону о градским општинама, општински службеници не деле на главна и помоћна службеничка места, него да буде заступљен принцип једнакости и правичности, какав је онај у Закону о градским чиновницима и осталим службеницима грађанског реда.

2) Да се умоли Господин Министар унутрашњих послова, да се припадности општинских службеника регулишу на начин изложен у образложењу ове резолуције, по принципу који је спроведен код државних службеника.

3) Да се положај градских службеника уреди на начин како су Савез градова и Савез градских и општинских службеника Краљевине Југославије предложили и да се прописи Закона о градским општинама, који говоре о могућности уклањања из службе градских службеника и прописи који говоре о могућности дирања у стечена права, ставе ван снаге (§§ 159 и 160).

4) Да се у интересу стишавања револта код градских службеника у Вардарској бановини пројекти статута о градским службеницима, уколико они садрже неправичне одредбе и задиру у њихова стечена права, преиначе у смислу истакнутих начела и тиме онемогући одузимање егзистенције великог броја заслужних, а при том и способних градских службеника.

5) Да се умоли Краљевска влада, а посебно Господин Министар Унутрашњих послова да настану, да се одбаци реакционарни предлог 80 Народних посланика за допуну § 85 Закона о општинама и на тај начин смире духови код општинских службеника целе наше земље.



WWW.LJUBLJANA.SI

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

СТРУГАРА

# » МАКИШ «

ТРГОВАЧКО ИНДУСТРИЈСКЕ БАНКЕ  
БЕОГРАД

Карађорђева 51

Телефон банке 26-627

Телефон стругаре 26-816



ЛИФЕРУЈЕ:

на вагоне и шлепобе  
саб грађевински и сто-  
ларски материјал од  
чамовине и боровине

ИЗРАЂУЈЕ:

свакобрсне сандуке за  
паковање трговачке  
робе

# » РЕСАВА «

НАЈБОЉИ И НАЈЕКОНОМИЧНИЈИ  
УГАЉ, СА ОКО 6000 КАЛОРИЈА

ЗА ИНДУСТРИЈУ, ЦЕН-  
ТРАЛНА, ЕТАЖНА И  
ОБИЧНА СОБНА ГРЕЈАЊА

ДИРЕКЦИЈА: БЕОГРАД, ЈОВ. РИСТИЋА  
УЛ. БР. 21, ПОШТ. ФАХ 190

ТЕЛЕФОНИ: 22-859, 26-520,  
24-985, 20-950.

# ТРГОВИНА

ЦАКОВА НОВИХ И ПОЛОВНИХ,  
СЛАМАРИЦА СВЕ СОРТЕ, ЋЕБАД  
ВУНЕНА, ЦИРАДЕ ВЕЛИКИ ИЗБОР,  
УЖАРИЈЕ РАЗНЕ, КАНАП У СВИМА  
ДЕВЉИНАМА, САРГИЈЕ ЗА СВАКУ  
ПОТРЕБУ, МОРСКЕ ТРАВЕ (АФРИК.)  
КОЊСКЕ ДЛАКЕ (РОСХАР)  
КОЛАНЕ (ГУРТНЕ) ОД ЈУТЕ

ПРОДАЈЕ ПО НАЈНИЖИМ  
ДНЕВНИМ ЦЕНАМА  
НА ВИШЕ И МАЊЕ



ЧУТУРИЛО и СТОЈАНОВИЋ

БЕОГРАД  
КАРАЂОРЂЕВА 59  
ТЕЛЕФОН 22-743

# ТРГОВИНА ГРАЂЕ И ОГРЕВА БРАЋЕ ЈАНЕЖИЋА

БЕОГРАД — ЧУКАРИЦА

Трговачка 72  
Телеф. 26-611



Велико стовариште свакобрсне  
грађе са столаре, грађевинаре  
и т. д. има убек на стоваришту  
греда тесаних и струганих, да-  
сака чамових, борових, хрasto-  
вих, липових, јаворових, бре-  
стобих, као и свих осталих  
брста мекане и тврде грађе.

СОПСТВЕНА РАДИОНИЦА ЗА  
ИЗРАДУ ШИФБОДЕНА, ФАЛЦОВА-  
НИХ ДАСАКА И Т. Д.

ГВОЖЂАРСКА РАДЉА  
**ВЕЉКОВИЋА И СТАНИЋА**

Власник: ВАСА СТАНИЋ

Кр. Милутина 28 ● Тел. бр. 70-619

**ПРЕПОРУЧУЈЕ:**

*Своје добро снабдевано стоваришће  
гвожђарске робе а нарочићо првокла-  
сног окова за грађевине и намештај,  
као и све врсте њеха, гвожђа, ексера,  
кровне харџије, као и изолир харџије,  
апарата за хлађење, машина за сла-  
долед, оригинал »Примус« апарата  
за кување и најбоље емаљирано по-  
суде, све по најмеренијим ценама.*

СВЕ ДЕЛОВЕ КАО И САВ ПРИБОР  
ЗА СВЕ АУТОМОБИЛЕ НАЈЈЕФТИНИЈЕ  
ДОБИЋЕТЕ У РАДЉИ



**БРАНКО Т. НЕДИЋ И ДРУГ**

Дечанска 15

БЕОГРАД

Тел. 22-037

СВЕ ВРСТЕ ГУМЕНИХ АРТИКАЛА ИЗРА-  
ЂУЈЕ У НЕНАДМАШИВОМ КВАЛИТЕТУ



**РЕКОРД**  
ТВОРНИЦА ГУМЕНИХ ПРОИЗВОДА  
**ЈОСИФА Г. ЧУЉКОВИЋА А. Д.**

БЕОГРАД, Краља Петра ул. 85.

ТРАЖИТЕ ПОНУДЕ

**»НОРИС« К. Д.**

ВЕЛЕТРГОВИНА И ВЕЛЕСКЛАДИШТЕ  
ЕЛЕКТРОТЕХНИЧКОГ МАТЕРИЈАЛА

САМОПРОДАЈА ФАБРИКАТА  
»ЕЛЕКТРОПРОИЗВОД« К. Д.  
ЗАГРЕБ

БЕОГРАД | ЗАГРЕБ  
ЦАРА ЛАЗАРА УЛ. 10 | ГУНДУЛИЋЕВА УЛ. 26

ЗАСТУПНИШТВО 30 СВЕТСКИХ ТВОРНИЦА



ДОБАВЉАМО ЦЕЛОКУПНИ  
ЕЛЕКТРОТЕХНИЧКИ МАТЕРИЈАЛ

ТРГОВИНА МЕТАЛНОМ  
И ТЕХНИЧКОМ РОБОМ

**ДУШАН МОЈИЋ**

БЕОГРАД

Карађорђева ул. 71  
Телефон: 30-220

ИМА УВЕК НА СТОВАРИШТУ  
И ПРОДАЈЕ ПО НАЈПОВОЉ-  
НИЈИМ ЦЕНАМА: **БАКАР,**  
**КАЛАЈ, ЦИНК, АНТИМОН,**  
**МЕСИНГ, ОЛОВО, НИКЛ,**  
**АЛУМИНИЈУМ** У СВИМА  
ОБЛИЦИМА, ДИМЕНЗИЈА-  
МА И ВЕЛИЧИНАМА



КУПУЈЕ И ПРОДАЈЕ СВЕ СТАРЕ МЕТАЛЕ



WWW.UNIB.RS

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

# ОПШТИНСКА ШТЕДИОНИЦА И ЗАЛОЖНИ ЗАВОД ГРАДА БЕОГРАДА

**ПРИМА УЛОГЕ НА ШТЕДЊУ И ПОВОЉНО УКАМАЂУЈЕ**  
за улоге код Штедионице одговара Општина  
града Београда неограничено и неопозиво

**ИЗДАЈЕ КАСИЦЕ ЗА ДЕЧИЈУ ШТЕДЊУ**

**ЕСКОНТУЈЕ МЕНИЦЕ СА 9½% ГОДИШЊЕ КАМАТЕ**

**ДАЈЕ ХИПОТЕКАРНЕ ЗАЈМОВЕ СА 8% ГОДИШЊЕ КАМАТЕ**

**ПРИМА У ЗАЛОГУ:**

хартије од вредности, злато, сребро и остале  
драгоцености, као и ручну залогу (ствари)

**НАПЛАЂУЈЕ БЕЗ**

икаких трошкова рачуне за утрошену елек-  
тричну енергију, водоводне и остале општинске  
таксе

**НАПЛАЂУЈЕ ТАКСУ**

за одржавање гробница и обнобу њиховог закупа

**ШТЕДИОНИЦОМ УПРАВЉА САМОСТАЛНИ УПРАВНИ ОДБОР**

ШТАМПАРИЈА

**ДРАГ. ГРЕГОРИЋА**

Б Е О Г Р А Д

Страхињића Бана 75

Телефон бр. 26-516



ПРИМА НА ИЗРАДУ  
СВЕ ШТАМПАРСКЕ  
ПОСЛОВЕ • ЦЕНЕ И  
ИЗРАДА ИСКЉУЧУЈУ  
КОНКУРЕНЦИЈУ

**ПРОМЕТНА БАНКА А. Д.**

Б Е О Г Р А Д • Кнез Михаилова 26



ВРШИ СВЕ БАНКАРСКЕ И БЕРЗАН-  
СКЕ ПОСЛОВЕ • ПРОДАЈЕ СВЕ ВРСТЕ  
БОРОВЕ И ЧАМОВЕ ГРАЂЕ СА СОП-  
СТВЕНИХ СТРУГАРА • ФАБРИКА ВА-  
ГОНА И ГВОЗДЕНИХ КОНСТРУКЦИЈА  
У КРУШЕВЦУ • ЕКСПЛОТАЦИЈА УГ-  
ЉЕНИХ РУДНИКА • БРОДАРСТВО;  
ПЕСКАРСКО ОДЕЛЕЊЕ ЗА ПРОДАЈУ  
П Е С К А И Ш Љ У Н К А

# ТРАВЕРЗА

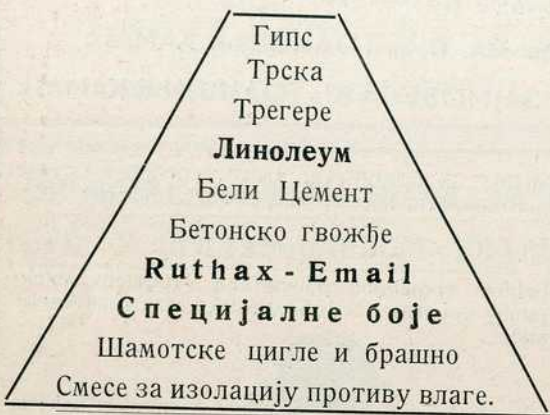
ШАЛИНГЕР и МАРИН

БЕОГРАД

Војводе Добрица 50 Пошт. фах. 452.

Тел. 20-930

Тел. 25-191



# НОВОСАДСКА ФАБРИКА КАБЕЛА

Д. Д. НОВИ САД

Фабрика и Дирекција

НОВИ САД

Радничка ул. 2-4

Телефон 21-21

Продавница

БЕОГРАД

Космајска ул. 7

Телефон 25-8-75

Произвађа и добавља:



Све врсте изолованих  
електрич. спроводника,  
Бакарне жице и каблова  
Жична ужа и свим  
израдама  
Траку за изоловање  
Оловне подземне  
каблове  
Месингане и бакарне  
цеви, шипке и профили.



# „ЦЕМЕНТ” А. Д. БЕОГРАД

БРАЋЕ ЈУГОВИЋА 17.

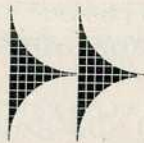
Нуди и продаје:  
**ПОРТЛАНДЦЕМЕНТ**  
**и ВИСОКОВРЕДНИ**  
**ПОРТЛАНДЦЕМЕНТ**  
**СВИХ ДОМАЋИХ**  
**ФАБРИКА.**



ЈУГОСЛОВЕНСКО ЕЛЕКТРИЧНО А. Д.

**БРАУН БОВЕРИ**

БЕОГРАД, БАЛКАНСКА 6/1 — ТЕЛ. 26-405

ИСПОРУЧУЈЕ ИЗ СВОЈИХ ФАБРИКА У НЕМАЧКОЈ:

Специјалне погоне за све фабричке уређаје и руднике. Парних турбина свих величина. Електричних мотора, генератора, трансформатора, глајхрихтера, брзорегулатора напона, апарата за заштиту од пренапона, заштитних прекидача за моторе, апарата за електрично варење, каблова, »Штоц«-аутомата и осталог Штоц-Контакт материјала за електричне мреже и кућевне инсталације.

**Понуде и пројекти на упит.**  
**Инжењерске посете по потреби.**

**РУДНИК „КОСТОЛАЦ“ ЂОРЂЕ ВАЈФЕРТ А. Д.**

БЕОГРАД, ВУКА КАРАЦИЋА УЛИЦА БРОЈ 3/II. — ТЕЛЕФОН БРОЈ 26-171

Најбољи угаљ — лигнит  
за индустријски погон и за  
ложење приватних станова.

**БРОДАРСТВО РУДНИКА „КОСТОЛАЦ“ Ђ. ВАЈФЕРТ А. Д.**

БРШИ реморкажу пунотеретних  
шлепова и других објеката  
својим реморкерима.

БРШИ превоз угља, дрва, камена  
и др. сопственим шлеповима на  
Дунаву и притокама, по специјалним условима и тарифама.

www.i

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



КРАЉЕВСКИ ДВОРСКИ ЛИФЕРАНТИ

# МАРИЧИЋ И ЈАНКОВИЋ

БЕОГРАД

Кнез Михајлова улица 26 — телефон број 20-647 и 20-172

Генерална заступства: писаћих машина Underwood, рачунских машина Barreft и Оригинал Odhner. — Апарати за умножавање: Gcha Regent, Andrews' Rotary Duplicator, Opalograph

Најмодернији енглески систем књига са слободним листовима за књиговодство и карготеку Kalamazoo. — Водећа фирма за канцеларијски материјал и канцеларијске машине. — Налив пера чувених светских марака: Eversharp, Waterman и Matador.



Сопствена фабрика за прераду хартије и модерна штампарија. — Београд, Краља Александра, улица број 53, телефон 20-759.

**ГЛИША АНДРЕЈЕВИЋ и Комп.**  
ВАРОШ КАПИЈА ТЕЛЕФОН 21-343

Има у свима количинама и квалитетима аутомобилског и моторног уља као и бензина, нафте и петролеја.



ОСНОВАНА 1906 ГОДИНЕ  
**ФАБРИКА ЗАПУШАЧА**  
**АРСЕ Ж. ИЛИЋА**  
ЊЕГОШЕВА 67 - БЕОГРАД - ТЕЛ. 20-388  
КРАЉ. ДВОР. ЛИФЕРАНТ

**ИЗРАЂУЈЕ:**  
запушаче (чепове) све врсте, млевену плуту свију крупноћа, плоче од плуте, за изолисање хладноће, топлоте, потреса, звука.  
Све техничке израде од плуте: котуре, прслуке, појасе за спасавање на води, и друго.

**ЈУГОШКОДА А. Д.** БЕОГРАД: Централа — Париска ул. бр. 13/III.  
ЗАГРЕБ: Филијала — Маргићева ул. бр. 13

ПРОДОР

Комплетна постројења за кланице, електричне централе, локомотиве, челичне производе, успињаче, дизалице, парне турбине, водене турбине, парне машине, парне котлове, Дизел-моторе, компресоре, пумпе, теретне аутомобиле на бензин и нафту и луксузне аутомобиле, тракторе, динамо-машине и електричне апарате, све врсте гвоздених конструкција, каблова и т. д.  
Израђује све пројекте и на захтев шаље своје стручне инжењере.

**ШКОДА — АУТОМОБИЛИ.**